

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSATANABİLİM DALI

FINANSAL TABANA YAYILMANIN ÖLÇÜLMESİ

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Neziha Pınar KURTULAN

Ankara, 2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSATANABİLİM DALI

FİNANSAL TABANA YAYILMANIN ÖLÇÜLMESİ

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Neziha Pınar KURTULAN

Prof.Dr.Türkmen GÖKSEL

Ankara,2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSATANABİLİM DALI**

FİNANSAL TABANA YAYILMANIN ÖLÇÜLMESİ

Tezli Yüksek Lisans Tezi

NEZİHA PINAR KURTULAN

Prof.Dr.Türkmen GÖKSEL

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1- Prof. Dr. Türkmen Göksel

2- Prof.Dr. Harun Öztürkler

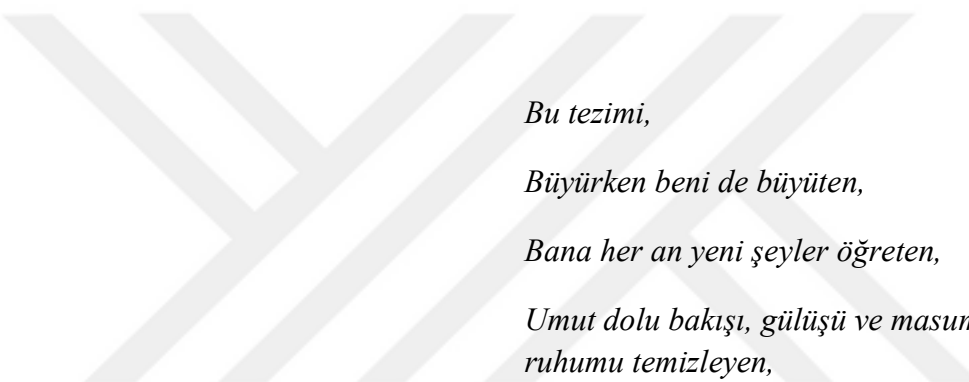
3- Doç.Dr.Anıl Akçağlayan

Tez Savunması Tarihi

28 Eylül 2020

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Türkmen GÖKSEL danışmanlığında hazırladığım “Finansal Tabana Yayılmanın Ölçülmesi (Ankara.2020)” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Bu tezimi,

Büyürken beni de büyüten,

Bana her an yeni şeyler öğreten,

*Umut dolu bakışı, gülüşü ve masumiyeti ile
ruhumu temizleyen,*

Her haliyle bana güç veren,

Sevginin ne demek olduğunu yaşatan,

Canım Oğlum Yiğit'e armağan ediyorum.

Neziha Pınar KURTULAN

TEŞEKKÜR

Yapmış olduğum bu tez çalışması sırasında benden desteğini esirgemeyen Danışmanım Prof. Dr. Türkmen GÖKSEL'e; beni her zaman destekleyen, haklarını asla ödeyemeyeceğimi bildiğim Sevgili Annem ve Babam Gülten ve Memet Bekçi'ye, bu tezi yazarken beni cesaretlendiren kızkardeşlerim Pelin ve Selin'e; tanıştığımız ilk günden beri hayatımın her evresinde sabırla yanımda duran Eşim Hakan'a ve yuvamızı şenlendiren ve bize huzur veren oğlum Yiğit'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	vii
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM 1

FİNANSAL TABANA YAYILMA

1.1. Finansal Tabana Yayılma/Dışlanmanın Tanımı.....	4
1.2. Finansal Dışlanma Nedenleri	6
1.3. Finansal Tabana Yayılma Bileşenleri	8
1.3.1. Finansal hizmetlerin kullanımı ve finansal erişim noktaları	10
1.3.2. Finansal kalite.....	11
1.3.2.1. Finansal eğitim ve davranış	11
1.3.2.2. Piyasa davranışı ve finansal tüketicinin korunması	11
1.4. Finansal Tabana Yayılmanın Önemi.....	14
1.5. Finansal Tabana Yayılmaya İlişkin Uluslararası Çalışmalar	17
1.5.1. G20/OECD çalışmaları.....	17
1.5.2. Dünya Bankası çalışmaları	18
1.5.3. IMF çalışmaları	20
1.5.4. Finansal Tabana Yayılma Birliği (AFI) çalışmaları.....	20
1.5.5. Finansal Tabana Yayılma Küresel Ortaklığı (GPFI) çalışmaları	21
1.6. Türkiye’de Finansal Tabana Yayılma	22

BÖLÜM 2

FİNANSAL TABANA YAYILMA ÖLÇÜMÜ LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Finansal Tabana Yayılma Ölçümüne İlişkin Veriler.....	24
2.2. Veri Tabanları	25
2.2.1. Dünya Bankası küresel finansal tabana yayılma veri tabanı (Dünya Bankası Global Findex).....	26
2.2.2. IMF finansal erişim anket (FAS)i	27

2.2.3. Dünya Bankası küresel ödeme sistemleri anketi (Dünya Bankası GPSS)	27
2.2.4. Gallup world poll.....	28
2.2.5. Dünya Bankası girişimcilik anketi	28
2.2.6. Dünya Bankası sorumlu finans -finansal tüketicinin korunması ve yetkinlik anketi	29
2.2.7. Dünya Bankası iş yapma kolaylığı raporu (Doing Business.....	29
2.2.8. OECD KOBİ puanlama raporu	30
2.2.9. OECD ulusal finansal okuryazarlık ve finansal tabana yayılma anketi	30
2.2.10. Standard and Poor's küresel finansal okuryazarlık anketi	31
2.2.11. Finansal Tabana Yayılma Birliği (AFI) göstergeleri	32
2.3. Çok Değişkenli Analizler	32
2.4. Finansal Tabana Yayılma Ölçümüne İlişkin Gerçekleştirilen Çalışmalar.....	33
2.4.1. Parametrik olmayan yöntemler ile gerçekleştirilen çalışmalar	34
2.4.2. Parametrik yöntemler kullanılarak gerçekleştirilen çalışmalar	44

BÖLÜM 3

FİNANSAL TABANA YAYILMA ENDEKSİNİN OLUŞTURULMASI İÇİN VERİ ANALİZİ

3.1. Veri.....	50
3.1.1. Finansal hizmetleri kullanım göstergeleri	56
3.1.1.1. Hesap (%+15)	57
3.1.1.2. Borçlanma (%+15)	57
3.1.1.3. Dijital Ödeme (%+15)	58
3.1.1.3.1. Mobil Ödeme (%+15)	60
3.1.1.3.2. İnternet Ödeme (%+15).....	60
3.1.1.3.3. Banka Kartı ile Ödeme (%+15).....	61
3.1.1.3.4. Ücret veya Transfer Ödemeleri (%+15).....	61
3.1.1.4. Sık Hesap Kullanım (%+15).....	62
3.1.1.5. Tasarruf (%+15).....	63
3.1.2. Finansal erişim noktaları göstergeleri	65
3.1.2.1. Banka şube sayısı	65
3.1.2.2. ATM sayısı	66

3.1.2.3. Evde cep veya internete erişim	68
3.1.3. Finansal kalite: finansal okuryazarlık ve davranış göstergeleri	69
3.1.3.1. Finansal Okuryazarlık.....	70
3.1.3.2. Finansal davranış	71
3.1.4. Piyasa davranışı ve finansal tüketicinin korunması göstergeleri.....	72
3.1.4.1. Açıklama Gereklilikleri	73
3.1.4.1. İtirazların Çözümü	75
3.1.5. Finansal hizmetleri kullanım bariyerleri	82
3.2. Araştırma Tekniği	85
3.2.1. Endeksin tanımı ve endeks örnekleri.....	85
3.2.2. Temel bileşenler analizi ve varsayımları.....	86
3.2.2.1. Değişken sayısı	87
3.2.2.2. Bireysel göstergelerin seçiminde yanlılığın olmaması	88
3.2.2.3. Uç değerlerin olmaması	89
3.2.2.4. Aralık verileri varsayımı.....	90
3.2.2.5. Doğrusallık.....	91
3.2.2.6. Verilerin çok değişkenli normalliği	91
3.2.2.7. Temel boyutlar	93
3.2.2.8. Güçlü iç-korelasyon (Strong intercorrelations)	93
3.2.2.9. Barlett Küresellik Testi.....	95
3.2.2.10. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO).....	96
3.2.2.11. Varyans artış faktörü (Variance-inflation factor)	98

BÖLÜM 4

2014 YILI İÇİN FİNANSAL TABANA YAYILMA ENDEKSİNİN OLUŞTURULMASI

4.1. Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	99
4.2. Ülkelerin Finansal Tabana Yayılma Düzeylerinin Karşılaştırılması	107

BÖLÜM 5

2017 YILI FİNANSAL TABANA YAYILMA ENDEKSİNİN OLUŞTURULMASI

5.1. Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi.....	119
5.2. Ülkelerin Finansal Tabana Yayılma Düzeylerinin Karşılaştırılması	127

BÖLÜM 6

TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ

6.1. 2014 Yılı Değerlendirilmesi.....	135
6.2. 2017 Yılı Değerlendirilmesi.....	137

BÖLÜM 7

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

KAYNAKÇA.....	151
EKLER.....	160
ÖZET	226
ABSTRACT	227

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1:	Finansal hizmetlere erişim ve finansal hizmetleri kullanım.....	8
Şekil 2:	Tüketicinin korunmasında 3 temel amaç.....	13
Şekil 3:	Toplam açıklanan varyansın grafik ile gösterimi-2017.....	121

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1:	2014 yılı analizine dâhil edilen ülkelerin gelirlerine göre dağılımı	54
Tablo 2:	2017 yılı analizine dâhil edilen ülkelerin gelirlerine göre dağılımı	55
Tablo 3:	Çalışmada kullanılacak gösterge seti: finansal hizmetleri kullanım göstergeleri	56
Tablo 4:	Çalışmada kullanılacak gösterge seti: finansal erişim noktaları göstergeleri	65
Tablo 5:	Çalışmada kullanılacak gösterge seti: finansal okuryazarlık göstergeleri	69
Tablo 6:	Çalışmada kullanılacak gösterge seti: piyasa davranışı ve finansal tüketicinin korunması göstergeleri	73
Tablo 7:	İtirazların çözümüne ilişkin ülke karşılaştırması – 2013	81
Tablo 8:	Çalışmada kullanılacak gösterge seti: finansal hizmetleri kullanım bariyerleri göstergeleri	83
Tablo 9:	KMO ve Barlett küresellik test sonuçları	97
Tablo 10:	Temel Bileşenler Tablosu – 2014	100
Tablo 11:	Temel bileşenler yük matrisi (bileşen matris) – 2014	102
Tablo 12:	Ülkelere göre finansal tabana yayılma endeks skorları-2014	106
Tablo 13:	Ülkelerin endeks değerlerine göre gruplandırılması	110
Tablo 14:	Moğolistan'ın gösterge bazında yeri/sıralaması	112
Tablo 15:	Kenya ve Ukrayna'nın gösterge bazında yeri/sıralaması	113
Tablo 16:	Şili ve Uruguay'ın gösterge bazında yeri/sıralaması	115
Tablo 17:	Suudi Arabistan'ın gösterge bazında yeri/sıralaması	117
Tablo 18:	Irak ve Angola'nın gösterge bazında yeri/sıralaması	118
Tablo 19:	Temel Bileşenler Tablosu – 2017	119
Tablo 20:	Temel bileşenler yük matrisi (bileşen matris) – 2017	123
Tablo 21:	Ülkelere göre finansal tabana yayılma endeks skorları-2017	126
Tablo 22:	Ülkelerin endeks değerlerine göre gruplandırılması-2017	130
Tablo 23:	Yunanistan, Panama ve Suudi Arabistan'ın gösterge bazında yeri/sıralaması-2017	131
Tablo 24:	Cezayir ve Irak'ın gösterge bazında yeri/sıralaması-2017	133
Tablo 25:	Türkiye'nin gösterge bazında yeri/sıralaması	138

KISALTMALAR

AFI	:	Finansal Tabana Yayılma Birliği (Alliance for Financial Inclusion)
ATM	:	Otomatik para çekme makineleri (Automated teller machines)
BDDK	:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CFI	:	Finansal Tabana Yayılma Merkezi (Center for Financial Inclusion)
HDI	:	İnsani GelişmeEndeksi (Human Development Index)
IMF	:	Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
INFE	:	Finansal Eğitim Uluslararası Ağı (International Network on Financial Education)
FAS	:	Finansal Erişim Anketi (Financial Access Survey)
FICP	:	Küresel Finansal Tabana Yayılma ve Tüketicinin Korunması Anketi (Global Financial Inclusion and Consumer Protection Survey)
FİK	:	Finansal İstikrar Komitesi
FİKK	:	Finansal İstikrar ve Kalkınma Komitesi
FSAP	:	Finansal Sektör Değerlendirme Programı (Financial Sector Assessment Program)
G20	:	Yirmiler Grubu (The Group of Twenty)
G20 PLP	:	G20 Finansal Tabana Yayılma Emsal Öğrenme Programı (G20 Financial Inclusion Peer Learning Program)
GCPS	:	Küresel Tüketicinin Korunması Anketi (Global Consumer Protection Survey)
GFLEC	:	Küresel Finansal Okuryazarlık Mükemmellik Merkezi (Global Financial Literacy ExcellenceCenter)
Global Findex	:	DünyaBankası Küresel Finansal Tabana Yayılma Veri Tabanı (The Global Financial Inclusion Database)
GPFI	:	Finansal Tabana Yayılma Küresel Ortaklığı (Global Partnership for Financial Inclusion)
IFI	:	Finansal Tabana Yayılma Endeksi (Financial Inclusion Index)

KMO	:	Kaiser-Meyer-Olkin
KOBİ	:	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
OECD	:	İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (Organisation for Economic Co-operation and Development)
POS	:	SatışNoktaları (Point of Sales)
RPW	:	DünyaHavale Fiyatları (Remittance Prices Worldwide)
SPK	:	Sermaye Piyasası Kurulu
S&P	:	Standard &Poor's
TBA	:	Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis)
TCMB	:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜFE	:	Tüketici Fiyat Endeksi
ÜFE	:	Üretici Fiyat Endeksi
WB	:	Dünya Bankası (World Bank)
WBG	:	Dünya Bankası Grubu (World Bank Group)

GİRİŞ

Finansal tabana yayılmanın ekonomik büyümeye katkısının anlaşılması ile birlikte birçok ülke ile G-20, OECD ve Dünya Bankası gibi uluslararası platformlarda finansal tabana yayılmanın geliştirilmesi öncelikli politika alanlarından biri haline gelmiştir.

Genel olarak, bireylerin ve şirketlerin finansal ürün ve hizmetlere erişimi ve kullanımı olarak ifade edilen finansal tabana yayılma, kapsayıcı bir büyüme için önemli bir araç şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak böyle bir aracın etkin kullanılması için ölçüm yapılabilmesi önem arz etmektedir.

Bugün kişilerin finansal sisteme dâhil edilerek ekonomik gelişmenin sağlanması adına çeşitli finansal kuruluşlar aracılığıyla veya bizzat devlet eliyle insanların kullanımına yönelik finansal ürün ve araçlar arz edilmektedir. Öyle ki, finansal sistemden kültür, din vb. hassasiyetler kaynaklı dışlanmaları engelleyebilmek için alternatif finansal ürün ve hizmetler sunulmuş ve hâlihazırda da geliştirilmeye devam etmektedir. Finansal tabana yayılma ölçümünün gerçekleştirilmesi doğru politikaların geliştirilmesi, uygulanması ve etkinliğinin ölçülmesi adına önem arz etmektedir.

Bu çalışmada Yirmiler Grubu (G20) 2016 finansal tabana yayılma gösterge seti temel alınarak finansal tabana yayılma (i) finansal hizmetlerin kullanımı, (ii) finansal erişim noktaları ve (iii) finansal kalite olmak üzere 3 bileşen üzerine kurulmuştur. Finansal tabana yayılmanın geliştirilmesi noktasında bahse konu 3 bileşenin geliştirilmesinin önemi hem ulusal hem de uluslararası alanda anlaşılmıştır. Türkiye gibi birçok ekonominin ulusal stratejilerinde de finansal tabana yayılma temelinde bu 3 bileşen ele alınarak oluşturulmuştur.

Bu tezin temel amacı, daha doğru politikaların geliştirilmesi, bu politikaların uygulanmasındaki etkinliğinin ölçülmesi adına daha objektif olması için parametrik

analizlerden biri olan temel bileşenler analizi (TBA) ile G20 2016 finansal tabana yayılma gösterge setinde bulunan göstergeleri azami olarak kullanarak finansal tabana yayılma olgusunun kapsamlı bir şekilde ölçülmesini teminen 2014 ve 2017 yılları için finansal tabana yayılma endeksi oluşturmaktır.

Tezin temel amacı kapsamında aşağıda yer alan sorulara da cevap verilmiştir.

- Finansal tabana yayılma nedir? Finansal dışlanma nedir? Finansal tabana yayılmanın geliştirilmesi neden önemlidir?
- Finansal tabana yayılmanın geliştirilmesine ilişkin ulusal ve uluslararası alanda ne tür çalışmalar gerçekleştirilmektedir?
- Finansal tabana yayılma kapsamında veri tabanları nelerdir? Finansal tabana yayılmanın kapsamlı ölçümünde ne tür veriler kullanılmalıdır?
- Finansal tabana yayılmanın ölçümünde parametrik veya parametrik olmayan yöntemlerden hangisi tercih edilmelidir?
- Türkiye'nin finansal tabana yayılma endeks çalışmasında yeri nerededir?

Tezin ilk bölümünde, finansal tabana yayılma kavramına ilişkin temel bilgilere kısaca yer verilmiştir. Bu kapsamda, finansal tabana yayılma olgusunun tanımı, bileşenleri, önemi, konuya ilişkin uluslararası alanda gerçekleştirilen çalışmalar ve konunun Türkiye'deki durumu ele alınmıştır.

Tezin ikinci bölümünde finansal tabana yayılma ölçümünde kullanılan belli başlı yöntemler ve bu yöntemlerin sonuçlarına ilişkin çıkarımlar ele alınmıştır. Bu kapsamda ayrıca içinde Türkiye değerlendirmesi olan bazı çalışmalara da yer verilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde, finansal tabana yayılma endeksi oluşturmada önce kullanılması gereken göstergeler ile mevcut göstergeler tanıtılmış ve araştırma tekniğinden bahsedilmiştir. Bu çerçevede bu bölümde kullanılan veri setine ilişkin genel bir bakış açısı sunulmuş ve uygulanacak analizin teorik temeli anlatılmıştır.

Tezin dördüncü bölümünde, 2014 yılına ilişkin finansal tabana yayılma endeksi oluşturulmuştur. Bu bölümde ayrıca finansal tabana yayılma endeks değerlerine göre ülkeler karşılaştırılmış ve Türkiye'nin finansal tabana yayılma seviyesi değerlendirilmiştir.

Tezin beşinci bölümünde, 2017 yılına ilişkin finansal tabana yayılma endeksi oluşturulmuştur. Bu bölümde ayrıca finansal tabana yayılma endeks değerlerine göre ülkeler karşılaştırılmış ve Türkiye'nin finansal tabana yayılma seviyesi değerlendirilmiştir.

Tezin altıncı bölümünde, TBA yöntemi ile 2014 ve 2017 yılları için oluşturulan finansal tabana yayılma endeksinde kullanılan veriler bazında Türkiye'nin finansal tabana yayılma seviyesi ve çalışma kapsamında ele alınan ülkeler arasındaki konumu değerlendirilmiştir.

Tezin son bölümünde ise, oluşturulan finansal tabana yayılma endeks sonuçlarının değerlendirilmesi gerçekleştirilmiştir.

BÖLÜM 1

FİNANSAL TABANA YAYILMA

Tezin ilk bölümünde, finansal tabana yayılma kavramına ilişkin temel bilgilere kısaca yer verilmiştir. Bu kapsamda, finansal tabana yayılma olgusunun tanımı, bileşenleri, önemi, konuya ilişkin uluslararası alanda gerçekleştirilen çalışmalar ve konunun Türkiye’deki durumu ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca finansal tabana yayılmanın finansal/ekonomik gelişmeye ve finansal istikrara olan katkısına ilişkin gerçekleştirilen çalışmalardan bahsedilmiş ve böylece finansal tabana yayılma kavramının geliştirilmesinin önemi ortaya çıkmıştır.

Finansal içerme, finansal kapsama vb. gibi farklı kavramlar olmakla birlikte bu çalışmada “finansal tabana yayılma” kavramı kullanılmaktadır.

Bu bölümde yer alacak bilgiler, tezin ilerleyen kısımlarında ele alınacak finansal tabana yayılma endeksinin oluşturulması ve sonuçlarının yorumlanmasına ilişkin analizlerin değerlendirilmesinde bize yol gösterecektir.

1.1. Finansal Tabana Yayılma/Dışlanmanın Tanımı

Dünya Bankası finansal tabana yayılma olgusunu "bireylerin ve işletmelerin işlemler, ödemeler, tasarruflar, kredi ve sigorta gibi ihtiyaçlarını sorumlu ve sürdürülebilir bir şekilde karşılayan faydalı ve ekonomik finansal ürünlere erişim” olarak tanımlamaktadır.

Finansal tabana yayılma erişilebilirlik, kullanılabilirlik ve resmi finansal sistemin ekonominin tüm üyeleri tarafından kullanılmasıdır (Sarma,2008). Bu kapsamda dezavantajlı ve düşük gelirli grupların geniş bölümlerine uygun bir maliyetle bankacılık hizmetlerinin verilmesi olarak da tanımlanabilmektedir (Rao 2012 Dev 2006).

Finansal Tabana Yayılma Merkezi (CFI)¹, finansal tabana yayılmayı 5 maddede tanımlamaktadır. Bu kapsamda finansal tabana yayılma (i) kredi, tasarruf, sigorta ve ödemeler dâhil olmak üzere finansal hizmetlere tam teşekküllü erişim, (ii) faydalı, erişilebilir, uygun, saygın ve müşteriye koruyucu şekilde finansal kalitenin sağlanması, (iii) finansal anlamda dışlanmış ve hizmetin ulaşmadığı özellikle kırsal alanda yaşayan insanlar, engelliler ve kadınlar gibi herkesin finansal hizmetleri kullanması, (iv) müşterilerin bilgilendiği ve para yönetimi kararlarını iyi bir şekilde yapacak seviyede finansal yetkinlik ve (v) sağlam finansal altyapı ve açık düzenleyici çerçeve ile çeşitli ve rekabetçi piyasanın varlığı olarak tanımlamaktadır.

Finansal tabana yayılma, geniş anlamda, bireylerin ve firmaların verimlilik kriterleri dışındaki motivasyonlara dayalı olarak temel finansal hizmetlere erişimisağladığı ekonomik durumdur (Amidžić, Massara& Mialou, 2014).

CRISIL² (2013)'egöre finansal tabana yayılma, toplumun her kesiminin kredi, mevduat, sigorta ve emeklilik hizmetleri gibi resmi finansal hizmetlere erişimidir.

G20'ye göre finansal tabana yayılma yetersiz hizmet alanlarının ve finansal anlamda dışlanmışların çeşitli, kaliteli ve kullanışlı olarak finansal hizmetlere erişimini kapsamaktadır.

Finansal tabana yayılmayı daha iyi anlayabilmek adına finansal dışlanmanın tanımını yapmak yararlı olacaktır. Finansal dışlanma finansal hizmetlere erişememe,

¹ CFI internet sitesi. Erişim tarihi 25.02.2020.
<https://www.centerforfinancialinclusion.org/about/mission>

² 2 Inclusix, CRISIL derecelendirme, araştırma ve risk ve politika danışmanlık hizmeti sağlayan küresel bir analitik şirkettir.

finansal hizmetlere erişimde zorluk ya da isteksizliktir. Finansal dışlanmanın azaltılması mevcut hükümetlerce önceliğe sahiptir ve sahip olmalıdır çünkü finansal dışlanma sosyal dışlanmaya neden olabilir (Mitton, 2008).

Finansal dışlanma yoksul ve dezavantajlı grupların finansal hizmetlere erişiminin gerçekleştirilememesidir (Leyshon vd., 2008).

Sinclair (2001)'e göre; finansal dışlanma uygun bir şekilde gerekli finansal hizmetlerin kullanılamamasıdır ve erişim, koşullar, fiyatlar, pazarlama veya kişilerin olumsuz tecrübeleri veya algıları sonucu ortaya çıkmaktadır.

1.2.Finansal Dışlanma Nedenleri

Finansal dışlanma gönüllü ve gönülsüz dışlanma olarak iki grupta incelenmektedir. Gönüllü dışlanan bireyler kültürel, sosyal, dini vs. sebeplerden kendi tercihleri ile finansal hizmetlerin dışında kalmaktadırlar. Bu şekilde finansal hizmetlerden yararlanmayan bireylerin finansal hizmetlere dâhil edilmesi adına İslami Finans gibi alternatif finansal ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

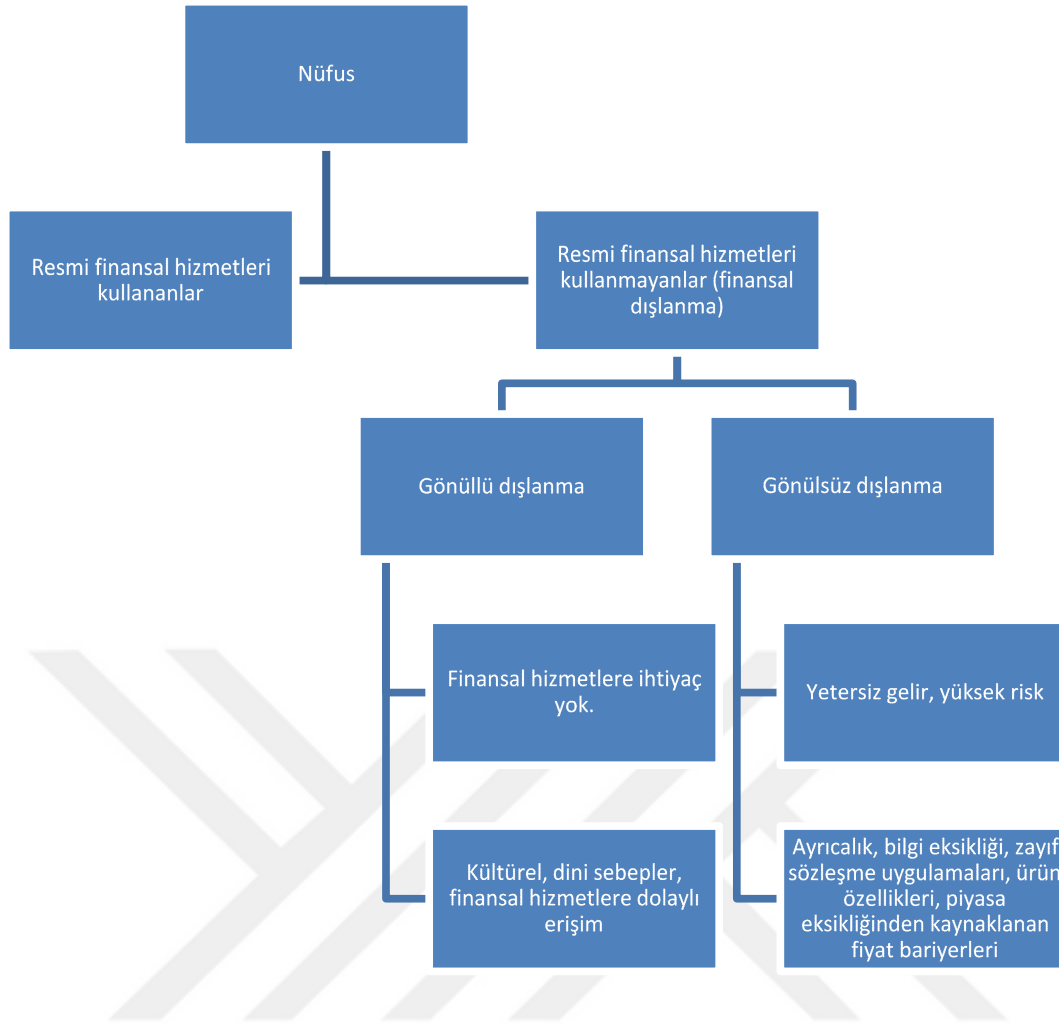
Gönülsüz dışlanan bireyler ise aslında finansal hizmetleri kullanmak istemelerine rağmen fiziki koşullargibi bariyerlerin bulunması nedeni ile finansal hizmetlerden faydalanamamaktadır. Bahsi geçen bireyler için finansal hizmetlerin etkin kullanılabilecek şekilde erişimini sağlamak finansal tabana yayılmayı geliştirecektir. Bu kapsamda, finansal tabana yayılmanın güçlendirilmesi finansal olarak dışlanmış insanların sisteme dâhil edilmesi ile desteklenecektir.

Uzun dönem işsizler, özellikle 70 yaş üstü yaşlı emekliler, hastalık veya sakatlık maaşı alanlar, bekâr anneler, belli azınlık etnik gruplar ile devlet sosyal yardımlarına bağımlı ve kiralık konutlarda yaşayanların finansal dışlanma olasılıkları daha yüksektir (Sinclair, 2001).

Finansal dışlanma daha çok gönülsüz olduğu zaman problem teşkil etmektedir. Finansal dışlanmanın azalmasına ilişkin gerçekleştirilen politikalar ancak bireylerin finansal hizmetleri kullanım faydasının maliyetini geçtiği noktada işe yarayacaktır. Yüksek hesap ücretleri, mesafenin uzak olması ve uygun ürünlerdeki eksiklik gibi piyasa başarısızlıkları finansal hizmet kullanımına ilişkin bariyerleri oluşturmaktadır. Piyasa başarısızlıkları ayrıca bilgi eksikliği, rekabetçi olmayan piyasa, sözleşmeye dayalı eksiklikler ve fiziksel altyapı eksikliğinden de kaynaklanmaktadır (Demirguc-Kunt vd., 2012).

Dünya Bankası'nın finansal tabana yayılmaya ilişkin 2014 yılında yayımladığı "Küresel Finansal Gelişme Raporu"na göre Şekil 1'de de görüldüğü üzere nüfusun bir kısmı finansal hizmetleri kullanırken bir kısmı da bu hizmetleri kullanmamaktadır veya kullanamamaktadır. Finansal hizmetleri kullanmayan kesim yukarıda bahsedildiği üzere gönüllü ve gönülsüz nedenler ile finansal sistemin dışında kalmaktadır. Gönüllü olarak finansal sistemin dışında kalan kesimin ilk nedeni finansal hizmetlere gerek olmadığı yönündeki düşünceleri olup; diğer nedenler kültürel, dini ve dolaylı yoldan finansal hizmetlere erişimin sağlanması olmuştur. Gönülsüz olarak finansal hizmetlerin dışında kalanların ilk nedeni ise gelirin yetersiz olması ve yüksek risktir. Bunun yanında ayrımcılık, bilgi eksikliği, sözleşmenin uygulanma eksikliği, ürün özellikleri, piyasa eksikliğinden kaynaklanan fiyat bariyerleri diğer nedenler olarak belirtilmektedir. Böylece demografik değişikliklerin hem finansal tabana yayılma hem de finansal dışlanma konusunda önemli bir rol oynadığı sonucuna varılabilecektir. Bu kapsamda demografik değişiklik finansal dışlanmanın nedenlerinden birini oluşturmaktadır.

Yapılan çalışmaların çoğunda ise finansal dışlanmanın toplumsal dışlanmanın bir çeşidi olduğu belirtilmektedir.

Şekil 1: Finansal hizmetlere erişim ve finansal hizmetleri kullanım

Kaynak: Dünya Bankası 2014 Küresel Gelişme Raporu içinde Demirgüç-Kunt, Beck, ve Honohan 2008 kaynağı kullanılarak tez yazarı tarafından oluşturulmuştur.

1.3. Finansal Tabana Yayılma Bileşenleri

Bu çalışma finansal tabana yayılmanın finansal hizmetlerin kullanımı, finansal erişim noktaları ve finansal kalite bileşenlerinden oluştuğu temeli üzerine kurulmuştur. Finansal tabana yayılma bileşenleri G20 2016 finansal tabana yayılma gösterge seti temel alınarak oluşturulmuştur. Bu kapsamda, tezin ilerleyen bölümlerinde de görüleceği üzere her bir bileşendeki göstergeler³ incelendiğinde finansal hizmetlerin kullanımına ilişkin göstergeler talep, finansal erişim noktalarına ilişkin göstergeler ise arz yönlü verileri temsil edecektir. Finansal kalite göstergeleri, finansal eğitim, finansal

³ Bahse konu bileşenler ve alt kıvrımlarına ayrılmış gösterge seti Ek 1’de sunulmaktadır.

davranış, finansal tüketicinin korunması ve finansal hizmetlere erişim bariyerlerinden oluşmaktadır.

Aynı zamanda Türkiye'nin 2014/10 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile yayımlanan "Finansal Erişim, Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları" ile finansal tabana yayılmanın finansal erişim, finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması olarak 3 ana bileşenden oluştuğu da belirtilmiş ve bu bileşenin geliştirilmesine ilişkin⁴ eylem planları oluşturulmuştur.

Bir başka ifade ile Türkiye, Ulusal Finansal Tabana Yayılma Stratejisinde finansal tabana yayılmanın bileşenlerini G20 2016 finansal tabana yayılma gösterge setine uyumlu olacak şekilde belirlemiştir. Öyle ki, Türkiye'nin Stratejisinde bulunan finansal erişim bileşeni G20 gösterge setinde finansal erişim noktaları ve finansal hizmet kullanımı göstergeleri ile Türkiye'nin Stratejisinde bulunan finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması bileşenleri G20 gösterge setinde finansal kalite göstergeleri olarak yer almaktadır.

Türkiye gibi bazı ülkelerin finansal tabana yayılmaya ilişkin oluşturdukları strateji ve eylem planlarında da finansal tabana yayılmanın bu 3 bileşenden oluşturulduğu göze çarpmaktadır. Bu kapsamda finansal tabana yayılmanın geliştirilmesi finansal erişim, eğitim ve tüketicinin korunması kavramlarının geliştirilmesi ile sağlanacaktır.

Bölüm 1.1'de de bahsedildiği üzere, CFI'nin finansal tabana yayılmayı tanımladığı 5 maddenin de G20 2016 finansal tabana yayılma gösterge seti ile uyumlu olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, CFI'nin finansal tabana yayılmayı (i) kredi, tasarruf, sigorta ve ödemeler dâhil olmak üzere finansal hizmetlere tam teşekküllü erişim tanımı ile G20 2016 gösterge setinde finansal erişim noktaları bileşeni, (ii) kullanışlı, erişilebilir, uygun, saygın ve müşteriye koruyucu şekilde finansal kalitenin sağlanması

⁴ Türkiye'nin finansal tabana yayılma konusunda talep yönlü eksikliği nedeniyle ilgili Stratejide sadece talep yönlü eylemlere yer verilmiştir.

tanımı ile G20 2016 gösterge setinde finansal kalite bileşeni, (iii) finansal anlamda dışlanmış ve hizmetin ulaşmadığı özellikle kırsal alanda yaşayan insanlar, engelliler ve kadınlar gibi herkesin finansal hizmetleri kullanması tanımı ile G20 2016 gösterge setinde finansal hizmetlerin kullanımı bileşeni, (iv) müşterilerin bilgilendiği ve para yönetimi kararlarını iyi bir şekilde yapacak seviyede finansal yetkinlik tanımı ile G20 2016 gösterge setinde finansal kalite bileşeninin finansal eğitim ve davranış alt başlığı ve (v) sağlam finansal altyapı ve açık düzenleyici çerçeve ile çeşitli ve rekabetçi piyasanın varlığı tanımı ile G20 2016 gösterge setinde finansal kalite bileşeninin finansal tüketicinin korunması alt başlığı ile uyumludur.

Bu kapsamda, hem ulusal finansal tabana yayılma stratejilerinde hem de finansal tabana yayılma kapsamında araştırma/çalışma yapan organizasyonlarda/kurumlarda finansal tabana yayılmanın bileşenlerinin G20 2016 finansal tabana yayılma gösterge seti ile uyumlu olması itibarıyla bu çalışmada G20 2016 finansal tabana yayılma gösterge setinden yararlanılmıştır.

1.3.1. Finansal hizmetlerin kullanımı ve finansal erişim noktaları

Finansal tabana yayılmaya ilişkin bazı çalışmalarda G20 2016 finansal tabana yayılma gösterge setinde bulunan finansal hizmetleri kullanım ve finansal erişim noktaları göstergelerini temsilen “finansal erişim” kavramının finansal tabana yayılma anlamında kullanıldığı gözlemlenmektedir. Fakat bu kullanım finansal tabana yayılmanın eksik ölçülmesine neden olmaktadır. Nitekim finansal hizmetlerin kullanımı finansal tabana yayılmayı tek başına ölçen/gösteren/temsilen eden bir kavram değil, finansal tabana yayılmanın bir çıktısıdır (Cámara ve Tuesta, 2014). Bir diğer ifade ile finansal tabana yayılma finansal hizmetlerin kullanımı, finansal erişim noktaları ve finansal kalite alanlarının doğal sonucudur.

Finansal erişim noktaları ile finansal hizmetleri kullanım, hane halkı ve firmaların kredi, mevduat, sigorta, ödeme işlemleri gibi finansal ürün ve hizmetlere yeterli düzeyde ve uygun şartlarda ulaşabilmesini ve bunların kullanımını ifade etmektedir.

1.3.2. Finansal kalite

Finansal kalite, finansal eğitim, finansal davranış, piyasa davranışı ve tüketicinin korunması kavramlarını içermektedir.

1.3.2.1. Finansal eğitim ve davranış

Finansal eğitim; finansal tüketici ve yatırımcıların bilgilenme ve/veya objektif tavsiyelerle finansal ürünler, kavramlar ve riskleri anlamalarını daha iyi bir hale getirme; finansal riskler ve fırsatlar konusunda daha fazla bilinçli olma, bilinçli tercihler yapma, kendi finansal refahını artırmak amacıyla nereden yardım alacaklarını bilme ve finansal refahını artırmak için diğer etkili eylemleri gerçekleştirme sürecidir (OECD, 2005). Finansal davranış ise mevcut finansal bilgilerin hayata geçirilmesidir.

Finansal eğitimin önemi sadece yatırımcılar için değil herkes için giderek artmaktadır. Finansal eğitim bütçe yönetimi, konut satın alma, çocukların eğitim finansmanı ve ebeveynlerin emeklilik gelirinin sağlanması gibi ortalama bir aile için bile çok önemli bir yere sahiptir (OECD, 2006).

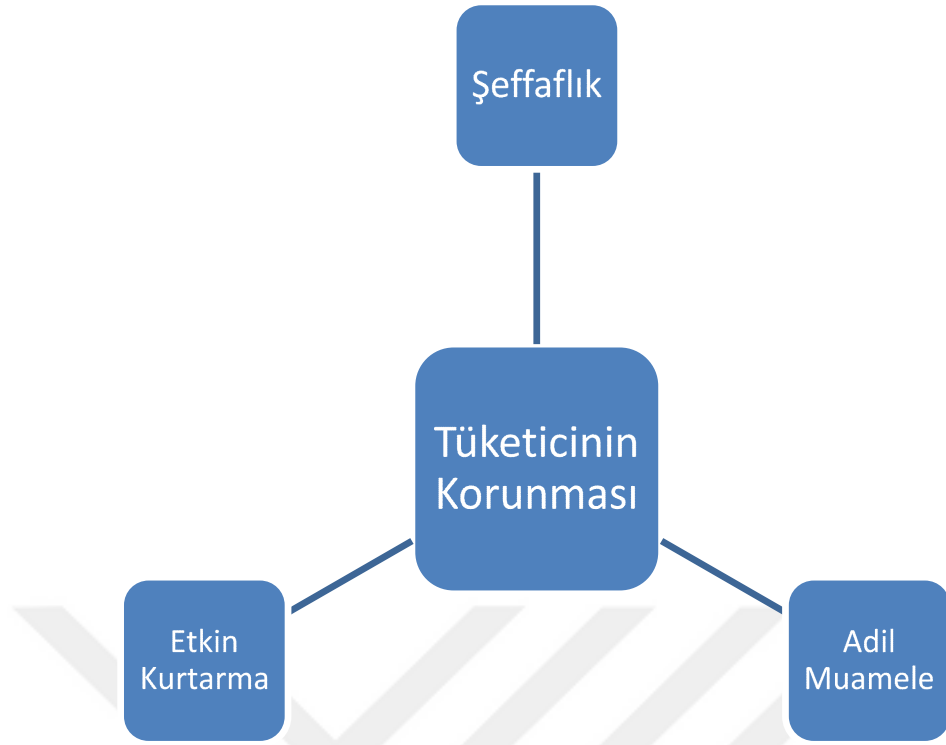
1.3.2.2. Piyasa davranışı ve finansal tüketicinin korunması

2007/2008 döneminde yaşanan büyük finansal krizin başlıca nedenlerinden biri, ABD'de eşikaltı (subprime) ipotekli ürünlerin yanlış satılması ve bu ürünlerin

eşikaltıkrizini dünyaya yayan menkulkiymetleştirmeydi. ABD'deki tüketiciler yıkıcı kredilere ve özellikle ipotekolmak üzere kredi ürünlerinin yanlış satışına karşı daha iyi korunsalardıözellikle 2003-2007 dönemi arasında tüm eşikaltıpiyasası bu derecede gelişmemişolacaktive yüksek menkulkiymetleştirme olmayacaktı (European Parliament, 2014).

Küresel finansal kriz ile birlikte etkin bir finansal tüketicinin koruma çerçevesiningerekliliği ortaya çıkmış ve birçok çalışmada eğer finansal tüketicinin korunması yeterince sağlanmış olsaydı bu denli büyük bir krize girilmeyeceği belirtilmiştir. Bu kapsamda ulusal ve uluslararası platformlardada finansal tüketicinin korunmasına ilişkin çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

Finansal tüketicinin korunması, müşterilerine ilişkin olarak finansal firmalara yönelik açık kurallar getirmektedir. Finansal tüketicinin korunması tüketicilerin bilinçli karar vermelerini, haksız veya aldatıcı uygulamalara maruz kalmamalarını ve anlaşmazlıkları çözmek için başvurma mekanizmalarına erişimlerini sağlamayı amaçlamaktadır (Dünya Bankası, 2012).

Şekil 2: Tüketicinin korunmasında 3 temel amaç

Kaynak: Brix ve McKee 2010 kaynağı kullanılarak tez yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 2’de de görüldüğü üzere finansal tüketicinin korunması şeffaflık, adil muamele ve etkin kurtarma olarak 3 temel amaç taşımaktadır. Bu amaçlar ayrıca finansal tüketicinin korunmasına zemin hazırlamaktadır. Ürün fiyatlaması, koşullar, dil, basit ve mümkünse standartlaştırılmış formatlar ve tüketiciye hangi işlemin işe yaradığına ilişkin testler ile şeffaflık sağlanabilecektir. Şeffaflık ile müşteriler ne elde ettiklerini bileceklerdir. Pazarlama ve satış uygulamaları, adil tahsilatlar, temel yönetim ve personel etiği, veri gizliliği ile ürün düzenlemeleri ile adil muamele ortamı sağlanacaktır. Adil muamele ortamı ile müşterilere adil davranılmaktadır ve uygunsuz/zararlı finansal hizmetler satılmamaktadır. İç anlaşmazlıkların çözümünün sağlanması adına düzenleyici standartlar, düşük gelirli ve tecrübesiz çalışanlar içinerişebilir, düşük maliyetli, okuryazarlığı artırıcı ve diğer tehdit faktörlerinden

koruma ile etkin kurtarma sağlanmış olacaktır. Etkin kurtarma ile müşterilerin şikâyetleri adil bir şekilde çözüme kavuşturulacaktır (Brix ve McKee, 2010).

Görüldüğü üzere finansal tüketicinin korunması ile finansal eğitim kavramlarının birbirlerini destekleyici bir ilişkisi bulunmaktadır.

1.4. Finansal Tabana Yayılmanın Önemi

Finansal tabana yayılma bugün Dünyada çoğu politika yapıcı tarafından ekonomik gelişmeyi destekleyici ve hatta sağlayıcı bir yol olarak görülmektedir. Bu kapsamda, 60'tan fazla ülke finansal tabana yayılma hedef ve stratejilerini uygulamaktadır (Sahay vd., 2015).

Araştırmalar, bireylerin ve firmaların finansal hizmetlere erişiminin artırılmasının yatırımdan gıda güvenliğine, sağlıktan yaşamın diğer yönlerine kadar birçok alanda fark yarattığını ileri sürmektedir (IMF, 2015). Arora (2010)'a göre finansal erişimin iktisadi büyümede önemli bir girdi olduğu yavaş yavaş anlaşılmaktadır.

Sahay vd. (2015)'in Uluslararası Para Fonu (IMF) tartışma metni olarak yayımlanan finansal tabana yayılmanın makroekonomik hedeflerini karşılayabilirliği konusunda gerçekleştirdiği çalışmada, finansal tabana yayılmanın iktisadi büyümeyi artırdığı, bu kapsamda firmaların ve hanehalklarının bankacılık sistemine erişimi arttıkça daha yüksek bir büyüme gerçekleştiği belirtilmektedir. Aynı zamanda çalışmada uygun denetimin olmadığı durumlarda krediye erişimdeki gelişmelerin finansal istikrara ilişkin riskleri artırdığı vurgulanmakla birlikte, krediye erişim konusu haricinde otomatik para çekme makine (ATM / Automated teller machines) sayısının artırılması gibi diğer finansal erişim noktalarının artırılmasının finansal istikrarı tehdit ettiğine ilişkin bir bulgunun olmadığı belirtilmektedir.

Babajide, Adegboye ve Omankhanlen (2015)'e göre finansal gelişmişlik iktisadi büyümenin basit bir sonucu değil aynı zamanda iktisadi büyümeyi tetikleyici bir

unsurdur. Bu kapsamda finansal gelişmenin bir özelliği olan finansal tabana yayılma, finansal aracılık hizmetlerinin etkinliği ve kalitesinin gelişmesinde bir süreçtir. Finansal tabana yayılma ile iş yatırımlarını artıran tasarruf oluşturulmaktadır.

Prima (2013)'nın Nepal ekonomisi için yoksul hanelerin temel düzeyde kesintisi olmayan bir hesap açılarak erişimin mümkün olması durumunda, açılan hesabın küçük birikimler ile büyük bir tasarruf amaçlı kullanma, bu tasarrufta dışlanma etkisi ve hane halkları yatırımlarını artırma durumlarına ilişkin büyük ve çeşitliliği göz önüne alarak gerçekleştirdiği anket çalışmasında şu sonuçlara ulaşmıştır:

- Hesap açılması teklif edilen hane halkının %84'ü hesap açmıştır ve bu da likit tasarruf hesabı için talep fazlası olarak yorumlanmıştır.
- Hesap açma teklifi edilen hane halkının %80'i bu hesabı sıkça kullanmıştır. Bu hane halkının haftalık gelirinin %8'ini haftada 0.8 defa hesaba yatırdığı ve hanelerin küçük küçük meblağlar ile birikim yaptığı anlaşılmaktadır.
- Tasarruf hesaplarına erişim ile parasal varlıkların %50'den fazla artışı gözlemlenmiştir.
- Finansal erişimin hane halkının sağlık ve eğitim yatırımlarını güçlü bir şekilde artırdığı görülmüştür.

Prima (2013)'nin gerçekleştirdiği çalışma ile kısaca yoksul hanelerin hiçbir ücret ödemediği basit bir tasarruf hesabına erişimi sağlandığı zaman gayri resmi stratejiler ile gerçekleştirdikleri tasarruflardan çok daha fazla tasarruf yaptıkları sonucuna ulaşmıştır.

Dupas ve Robinson (2013) Doğu Kenya'da bazı küçük işletmelerin rastgele seçimi ile banka hesaplarına erişimin gelişmesini test etmişlerdir. Deney ve kontrol grubunun bulunduğu çalışmanın örneklemini çoğunlukla kadın pazar satıcıları, çoğunlukla erkek bisiklet taksi sürücüleri ve toplamda 250 bireyi içermektedir.

Çalışmada aşağıdaki 3 temel sonuca ulaşılmıştır:

1. Deney grubundaki kadınlara aktif şekilde banka hesapları kullandırılmış olup ortalama olarak toplam tasarrufların artışı gözlemlenmiştir. Deney grubundaki tümü erkek olan bisiklet taksi şoförlerine daha az bir şekilde banka hesabı kullandırılmış ve toplam tasarrufun artmadığı gözlemlenmiştir.
2. Kadınların kontrol grubuna kıyasla kendi işlerine ilişkin yatırımlarını artırdıkları gözlemlenmiştir. Tahminlere göre bu artışın 4-6 ay sonrasında ortalama günlük yatırımda %38-56 oranında olduğu belirtilmiştir.
3. Deney grubundaki kadınların kontrol grubunda yer alan kadınlara kıyasla daha fazla harcamaya sahip olduğu gözlemlenmiştir. 4-6 ay sonra günlük özel harcamalar deney grubunda bulunan kadınların kontrol grubundaki kadınlara kıyasla %37'den fazla gerçekleşmiştir.

Bahse konu çalışmada nihai sonuç ise temel bankacılık hizmetlerinin genişletilmesinin nispeten küçük maliyetlere ve özellikle tek başına krediye büyük etkileri görülmektedir.

Han ve Melecy (2013) 173 ülke ve 2006-2010 yılları için 2008 finansal kriz döneminde mevduatlara erişim ve bankaların mevduatlarındaki istikrar arasındaki ilişkiye ilişkin ekonometrik bir analiz gerçekleştirmiştir. Analiz ile banka mevduatlarına erişimde finansal tabana yayılmadaki artışın banka mevduat bazlı riskleridüşererek bankacılık sektöründe istikrarı sağlayıcı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Finansal tabana yayılma ayrıca,yoksul insanların kredi kısıtlarını orantısız bir şekilde rahatlatarak eşitsizliği azaltmaktadır (Cull, Ehrbeck ve Holle, 2014).

Tita & Aziakpono (2016)'nın gerçekleştirdiği Afrika'da finansal gelişme ve gelir eşitsizliği başlıklı çalışmasında Afrika'nın iktisadi aktiviteleriniartırmak, yoksulluğunudüşürmek ve gelir adaletsizliğini azaltmakamacıyla birçok reform yapılırsa da Afrika'nın hala dünyanın en azgelişmişbölgesi olduğu ve Latin Amerika'dan sonra

gelir adaletsizliğinin en yüksek olan bölge olduğu belirtilmiştir. Bu çerçevede, Afrika’da finansal gelişmişlik ile gelir adaletsizliği arasında bir ilişkinin varlığı ortaya konulmuştur. Bu kapsamda, Tita ve Aziakpona (2016) finans ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla 15 Afrika ülkesi ile bir panel incelemesi gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda incelenen Afrika ülkeleri örneğinde finansal eşitsizlik ilişkisinin doğrusal olmadığını ve finansal gelişim ölçüsüne bağlı olarak ters u-şeklinden u-şekline kadar değiştiğini gösteren genel kanıtlar bulunmuştur. Finansal gelişmeyi destekleyici politikaların finansal tabana yayılma bakış açısıyla oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır.

1.5.Finansal Tabana Yayılmaya İlişkin Uluslararası Çalışmalar

Finansal tabana yayılmanın güçlendirilmesinin önemi küresel ölçekte gündem maddesi olarak yerini almaya başladıkça konuya ilişkin ulusal ve uluslararası organizasyonların gerçekleştirdiği çalışmaların da artığı gözlemlenmektedir. Nitekim Dünya Bankası, G20, OECD, IMF, GPFI ve AFI gibi uluslararası kuruluşlar/platformlar finansal tabana yayılmanın artırılmasına ilişkin uluslararası karşılaştırılabilir verilerin toplanması, metodolojilerin geliştirilmesi, tecrübe ve en iyi uygulama paylaşımı, araştırmaların ve karşılaştırılabilir analizlerin geliştirilmesi, politika enstrümanlarının tasarlanması ve etkili uygulamanın ve gözetimin sağlanması gibi önemli çalışmalara ev sahipliği yapmaktadır.

1.5.1. G20/OECD çalışmaları

G20 finansal tabana yayılma konusunu 2009 G20 Pittsburgh Zirvesi’nin temel taşlarından bir haline getirmiştir (Cull, Ehrbeck ve Holle 2014).

G20 ve OECD işbirliği ile finansal tabana yayılmanın geliştirilmesi adına finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması konuları kapsamında çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

Türkiye dâhil olmak üzere G20 üyesi olan 5 ülke ve G20 üyesi olmayan 17 ülke, Haziran 2012’de Meksika Dönem Başkanlığında gerçekleştirilen G20 Liderler Zirvesi’nde "G20 Finansal Tabana Yayılma Emsal Öğrenme Programı (G20 PLP)" kapsamında ulusal çapta koordinasyon platformları oluşturma ve strateji hazırlamayı taahhüt etmişlerdir (G20, 2012).

OECD, 2002 yılında finansal okuryazarlığın önemini resmi olarak bir üst seviyeye çıkarmış, özgün ve kapsamlı bir projeye başlamıştır. 2008 yılında bu proje dünya çapında finansal eğitim konusu üzerinde politika yapıcılar ve diğer ilgili paydaşlar arasında uluslararası işbirliğini güçlendirmek adına Finansal Eğitim Uluslararası Ağı (INFE)’nin kurulması ile devam etmiştir. INFE ile birlikte amaçlanan finansal okuryazarlık verilerinin toplanması, analitik ve kapsamlı raporların ve politika enstrümanlarının geliştirilmesi adına engelli, kadın gibi dezavantajlı gruplardan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) kadar toplumun her kesimi için çalışmalar yapılmaktadır.

G20 Finansal Tüketicinin Korunması Üst Düzey Prensiplerinin 2011 yılında taahhüt edilmesi ile birlikte kurulan G20/OECD Finansal Tüketicinin Korunması Görev Gücü ile bu taahhütlerin ülkelere uygulanmasını desteklemektedir.⁵

1.5.2. Dünya Bankası çalışmaları

Dünya Bankası Grubu “2020’ye kadar Evrensel Finansal Erişim Girişimi” ile dünyada finansal erişimi sağlayamamış 1 milyar yetişkinin 2020’ye kadar finansal hizmetlere erişimini sağlamayı amaçlamaktadır.⁶

⁵ OECD internet sitesi. Erişim tarihi 17.04.2020. <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-markets/financialconsumerprotection.htm> ve <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/g20-oecd-task-force-financial-consumer-protection.htm>

Dünya Bankası ve IMF işbirliği ile oluşturulan Finansal Sektör Değerlendirme Programı (FSAP) ile ülkelerin finansal sistemlerinin bir bütün olarak gözden geçirilmesi ve güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. FSAP kapsamında ülke bazında finansal sektör değerlendirmesi yapılmakta ve bu çalışmanın bir parçası olarak da ülkelerin finansal erişim ve genel anlamda finansal tabana yayılma seviyelerinin geliştirilmesi adına 9 alanda incelemeler gerçekleştirilmekte ve öneriler geliştirilmektedir. Bu kapsamda ele alınan en önemli girişimler ise ülkelere finansal taban yayılma hedeflerine ulaşabilmeleri adına ulusal strateji veya yol haritası oluşturmaları için teknik destek sağlanmakta, finansal tüketicinin korunmasına ilişkin yasal ve düzenleyici çerçevenin çizilmesi adına çalışmalar yapılmakta, ulusal finansal eğitim stratejilerinin oluşturulması adına hükümetlerle işbirliği içinde çalışılmaktadır. Ayrıca, Dünya Bankası Küresel Finansal Tabana Yayılma Veri Tabanı (Global Findex), Küresel Ödeme Sistemleri Anketi (GPSS) ve Küresel Finansal Tabana Yayılma ve Tüketicinin Korunması Anketi (FICP) gibi küresel ve ülke seviyesinde anketler ile finansal tabana yayılma konusunda kapsamlı bir veri setinin oluşturulmasına katkı sağlanmaktadır. Buna ilaveten, Dünya Havale Fiyatları (RPW) veri seti ise 367 ülkenin havale yapma ve alma fiyatları verisini sağlamaktadır. Bu koridor havale gönderimi yapan 48 ülkeyi ve alımı yapan 105 ülkeyi de içermektedir.

2013 yılında başlayan Finansal Tabana Yayılma Destek Çerçevesi Programı kapsamında ise ülkelerin ulusal amaç ve hedeflerine ulaşmaları adına reform ve eylemleri desteklemeyi amaçlanmaktadır. Mevcut durumda program %70'den fazla insanın finansal anlamda dışlandığı 25 öncelikli ülkeye odaklanmıştır ve finansal erişim ve tabana yayılma konusunda 100'den fazla ülke ile çalışmaktadırlar⁷.

⁶ Dünya Bankası internet sitesi. Erişim tarihi 17.04.2020.

<http://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/brief/achieving-universal-financial-access-by-2020>

⁷ Dünya Bankası internet sitesi. Erişim tarihi 17.04.2020.

<http://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/overview#2>

1.5.3. IMF çalışmaları

IMF 2009 yılından bu yana Finansal Erişim Anketi (FAS) ile geleneksel ticari bankalar, mikrofinans kuruluşları, diğer mevduat toplama kuruluşları ve dijital finans hizmet sağlayıcıları gibi finansal hizmet sağlayıcılarından finansal ürünlerin mevcut durumu ve kullanılabilirliğine ilişkin veriler toplamaktadır (IMF, 2016).

Bölüm 1.5.2.'de bahsedildiği üzere IMF, Dünya Bankası ile işbirliği içinde FSAP çalışmalarını gerçekleştirmektedir. IMF ayrıca finansal tabana yayılma konusu üzerinde çalışma tebliğleri ve tartışma metinleri hazırlayıp yayımlamaktadır.

1.5.4. Finansal Tabana Yayılma Birliği (AFI) çalışmaları

AFI geliştirmekte olan ülkelerin finansal düzenleyici kuruluşlarının finansal tabana yayılma konusunda bilgi paylaşımını artırmayı amaçlayan bir platform olarak faaliyet göstermektedir. 2014 yılı sonu itibarıyla çoğunluğunu merkez bankalarının oluşturduğu dünya nüfusunun %76'sını kapsayan 88 ülkeden toplam 99 üye kuruluşu bulunan AFI, finansal erişimin artırılması alanında faaliyet gösteren en büyük uluslararası platformdur. AFI ayrıca 2012 Los Cabos G20 Liderler Zirvesinde oluşturulan "G20 Finansal Tabana Yayılma Emsal Öğrenme Programının" uygulayıcı kuruluşlarından biridir⁸.

AFI, (i) tüketicinin güçlendirilmesi ve piyasa davranışı, (ii) dijital finansal hizmetler, (iii) finansal tabana yayılma verisi, (iv) finansal tabana yayılma stratejileri, (v) küresel standartların orantılılığı, (vi) kapsayıcı yeşil finans ve (vii) KOBİ finansmanı alanlarına ilişkin 6 çalışma grubu ile konuya ilişkin faaliyetlerini sürdürmektedir⁹.

⁸ AFI internet sitesi. Erişim tarihi 18.04.2020. <https://www.afi-global.org/news/2012/05/g20-financial-inclusion-peer-learning-program-invites-afi-main-implementing-partner>

⁹ AFI internet sitesi. Erişim tarihi 18.04.2020. <https://www.afi-global.org/working-groups>

Maya Deklarasyonu AFI üyelerinin somut finansal tabana yayılma hedefleri belirlemesini, ülkelerin politika değişimlerini uygulamasını ve ilerlemelerine ilişkin güncellemeleri düzenli olarak paylaşmasını sağlayan dünyanın ilk taahhüt platformunu temsil etmektedir. Maya Deklarasyonu 2011 yılında Meksika’da Küresel Politika Forumu’nda gerçekleştirilmiştir.Şuana kadar toplam 66 ülkeMaya Deklarasyonunataahhüttebulunmuştur¹⁰

1.5.5. Finansal Tabana Yayılma Küresel Ortaklığı (GPFI) çalışmaları ¹¹

GPFI, G-20 üyesi olan ve olmayan ülkeleri ve finansal tabana yayılma kapsamında çalışmalarda bulunan ilgili paydaşları içeren emsal öğrenme, bilgi paylaşımı, politika geliştirme ve koordinasyonun sağlanması için oluşturulmuş kapsayıcı bir platformdur.

Seul’da gerçekleştirilen G-20 Zirvesi’nde finansal tabana yayılmanın küresel gelişim ajandasının en önemli gündem maddelerinden biri olduğu vurgulanmış ve Finansal Tabana Yayılma Eylem Planı onaylanmıştır. Finansal tabana yayılma konusu sadece Liderler Bildirgesinin değil Seul Geliştirme Mutabakatının ve finansal sektör reform gündeminin önemli bir bileşenidir. Bu gelişmelerin akabinde 2010 yılında finansal tabana yayılma konusunda küresel adımlar atması amacıyla GPFI kurulmuştur.

2010’da G20 Toronto Zirvesi’nde ülke tecrübelerine dayalı olarak finansal tabana yayılmanın geliştirilmesine ilişkin gelecek dönemki stratejilerinin bilgisini vermek amacıyla “Finansal Tabana Yayılma Girişimlerine İlişkin Prensipler” onaylanmıştır. Söz konusu dokümanda liderlik, çeşitlilik, yenilikçilik, koruma, güçlendirme, işbirliği, bilgi, orantılılık ve çerçeve başlıkları altında 9 adet prensip bulunmaktadır. Bu ilkeler ile finansal tabana yayılma farklı yönleriyle ele

¹⁰ AFI internet sitesi. Erişim tarihi 21.02.2020. <http://www.afi-global.org/maya-declaration>

¹¹ GPFI internet sitesi. Erişim tarihi 31.01.2017. <https://www.gpfi.org/about-gpfi> ve <https://www.gpfi.org/publications/principles-and-report-innovative-financial-inclusion>.

alınarak hükümetlere, bankalara ve diğer paydaşlara daha anlaşılır ve kolay politika oluşturulması amaçlanmaktadır (G20 Financial Inclusion Expert Group, 2010).

1.6. Türkiye’de Finansal Tabana Yayılma

Türkiye’nin ulusal finansal tabana yayılma stratejisi olan “Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları” 2014/10 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile 5 Haziran 2014 tarihli ve 29021 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2014-2017 dönemi için hazırlanan eylem planlarını da içeren Strateji, Finansal İstikrar Komitesi (FİK)¹² tarafından finansal ürün ve hizmetlere erişim, finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması dikkate alınarak hazırlanmıştır. Strateji hazırlığı sırasında Kalkınma Planları, Orta Vadeli Program ve İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı dikkate alınmış, ülke çapında anketler yapılmış, ulusal ve uluslararası literatür taranmıştır. Strateji, hazırlık sürecinde temel amaçlarla ve hedeflerle uyumlu olarak G20 çerçevesinde belirlenen Yenilikçi Finansal Tabana Yayılma Temel İlkeleri de dikkate alınmıştır.

Finansal ürün ve hizmetlere erişim alanında Türkiye göstergeleri ve finansal altyapının gelişmişliği dikkate alınarak talep yönünün kuvvetlendirilmesi benimsenmiştir. Talep tarafını güçlendirecek çalışmalara ağırlık verilmesi çerçevesinde finansal erişim alanında yeni bir eylem planı hazırlanmamış olup, finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması alanlarında toplam 55 adet eylem belirlenmiş ve her bir eyleme ilişkin sorumlu ve ilgili kurum ve kuruluşlar tespit edilmiştir. Söz konusu eylemlerin belirlenmesinde ve hayata geçirilmesinde anılan kurum ve kuruluşların yanı sıra sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılarak etkinliğinin artırılması hedeflenmiştir.

¹² Finansal İstikrar Komitesi 18 Ocak 2019 tarihli 30659 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 7161 sayılı Kanunun 21. Maddesi ile Finansal İstikrar ve Kalkınma Komitesi olarak düzenlenmiştir.

Stratejinin temel amacı, finansal ürün ve hizmetlerin tüm kesimlere yayılması, finansal sistem dışında kalan kişilerin sisteme dâhil edilmesi, mevcut ürün ve hizmetlerin kalitesinin ve kullanımının artırılmasıdır. Bu çerçevede, Stratejinin hedefi bilgi ve bilincin artırılması yoluyla finansal ürün ve hizmetlere erişim ile finansal ürün ve hizmetlerin kullanımının artırılmasıdır. Ayrıca, ilgili aktörlerin öncülüğünde finansal tüketicinin korunmasına yönelik etkin tedbirlerin alınması hedeflenmektedir.

Finansal Eğitim Eylem Planının takibinde ve koordinasyonunda Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Finansal Tüketicinin Korunması Eylem Planının takibinde ve koordinasyonunda ise Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) görevlendirilmiştir. Eylemlerin izlenmesi ve takip edilmesine ilişkin esaslar SPK ve BDDK tarafından belirlenmekte olup, eylem bazında sorumlu/koordinatör kurumlar tarafından üçayda bir SPK ve BDDK'ya, bu kurumlarca da altı ayda bir FİK'e rapor sunmaktadır.

BÖLÜM 2

FİNANSAL TABANA YAYILMA ÖLÇÜMÜ LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde finansal tabana yayılmanın ölçümünde kullanılan belli başlı modeller ve bu modellerin sonuçlarına ilişkin çıkarımlar ele alınmıştır. Bu kapsamda ayrıca Türkiye değerlendirmesinde bulunan bazı çalışmalara da yer verilmiştir. Literatürde finansal tabana yayılma finansal erişim ile eş anlamlı olarak kullanıldığından bu bölümde de finansal tabana yayılma ölçümü finansal erişim ölçümü ile eş anlamlı olarak kullanılmış olacaktır.

Finansal tabana yayılmanın ölçümü kavramsal olarak zor olsa da konuya ilişkin özellikle bazı temel göstergeler ele alınarak ölçümler gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, literatürde finansal tabana yayılmanın ölçümüne ilişkin yapılan çalışmalar ve kullanılan metotlar sırası ile verilmiştir.

2.1. Finansal Tabana Yayılma Ölçümüne İlişkin Veriler

Bu çalışmada incelenecek veriler finansal hizmetlerin kullanımı, finansal erişim noktaları ve finansal kalite olarak ele alınacaktır.

Talep yönlü olan finansal hizmetleri kullanım göstergeleri; hesabı olan, resmi finansal kuruluşlardan borçlanan, sigortası olan, nakitsiz işlem gerçekleştiren, mobil, internet gibi vasıtalar ile dijital işlem ve banka kartı kullanarak ödemelerini gerçekleştiren yetişkinlerin oranı gibi yetişkinlerin finansal hizmetleri

kullanımınıdeğerlendiren göstergelerdir. Talep yönlü göstergeler ayrıca girişimcilerin de yukarıda yetişkinler için bahsedilen finansal hizmetlerin kullanımı ile ilgilenmektedir.

Banka, banka şubesi, ATM sayısı gibiSatış Noktaları (Point of Sales/POS)hizmetine, evde internete veya cep telefonuna erişim konularına ilişkin veriler arz yönlü olan finansal erişim noktaları göstergelerini oluşturmaktadır. Arz yönlü veriler daha çok düzenleyici ve denetleyici kurum ve kuruluşlardan toplanmaktadır.

Finansal kalite göstergesi kapsamında finansal okuryazarlık ve davranışa ilişkin oluşturulan veriler gerçekleştirilen anket çalışmaları sonucu elde edilmektedir. Yine finansal kalite göstergesi kapsamında değerlendirilen finansal tüketici korunmasına yönelik veriler ekonomilerde finansal tüketicinin korunmasına ilişkin olarak düzenleyici, denetleyici bir sistemin, yasal altyapının, itiraz başvuru mekanizmasının olup olmadığı konularında ekonomilerin düzenleme ve denetleme kurum/kuruluşlarından elde edilen bilgiler ışığında oluşturulan verilerdir. Finansal tüketicinin korunmasına ilişkin verileri diğer verilerden ayıran en önemli özellik ise verilerin numerik değil “Var/Yok” şeklinde olmasıdır.

Finansal hizmetlere erişim bariyerlerine ilişkin ise “İş Yapma Kolaylığı (Doing Business)”nın veri setimevcuttur.0 ile 100 arasında bir değer alan verilerde 0 en düşük, 100 ise en yüksek performansı ifade etmektedir.

2.2. Veri Tabanları

Finansal tabana yayılmanın ölçümüne ilişkin temel olarak veri toplama çalışmaları gerçekleştiren veri tabanları şunlardır:

2.2.1. Dünya Bankası küresel finansal tabana yayılma veri tabanı (Dünya Bankası Global Findex)

Dünya Bankası tarafından 2011 yılında başlatılan Dünya Bankası Global Findex veri tabanı dünyada insanların nasıl tasarruf ettiklerine, borçlandıklarına, ödeme yaptıklarına ve risklerini yönettiklerine ilişkin 148 ülke için karşılaştırılabilir veriler toplamaktadır. Dünya Bankası Global Findex yetişkinler için finansal tabana yayılmanın sistematik ve kapsamlı bir şekilde ölçümüne olanak sağlayan ilk veri tabanı olarak değerlendirilmektedir (Demirguc-Kunt, Klapper, Singer, & Oudheusden, 2015).

Kamuya açık Dünya Bankası Global Findex veri tabanında bulunan veriler dünya nüfusunun %97'sini temsil edecek şekilde 148 ekonomiden 150.000'den fazla yetişkini kapsayan anketler aracılığı ile oluşturulmaktadır. Anket çalışması Fallup Dünya Anketi'nin bir parçası olan Gallup şirketi tarafından gerçekleştirilmektedir. 15 yaş ve üstü insanların/yetişkinlerin dâhil edildiği anket çalışması ekonomilerin kendi anadilleri ile yapılmaktadır (GPFI).

Global Findex Finansal Tabana Yayılma Ölçümü (2014) Raporunda özet olarak dünyada yetişkinlerin %62'sinin bankada veya diğer türde bir finansal kuruluştaki bir hesabının veya mobil parasının bulunduğu, 2011 ile 2014 yılı arasında 700 milyon yetişkinin banka hesabına sahip olduğu böylece banka hesabı olmayan kitlenin %20 oranında azalarak 2 milyar olduğu, gelişmekte olan ekonomilerde hesabı olan yetişkinlerin oranının %13 yükseldiği sonuçlarına ulaşıldığı belirtilmiştir. Rapor ayrıca dijital finansın hızlı bir şekilde geliştiğini ve bunun finansal tabana yayılmanın geliştirilmesinde büyük bir fırsat olduğunu vurgulayarak düzenleyici ve denetleyici kurumlara finansal tabana yayılmanın artırılmasına ilişkin büyük görevlerin düştüğünü vurgulamaktadır.

3 yılda bir gerçekleştirilen Global Findex Finansal Tabana Yayılma Ölçümü 2017 Raporunda ise özet olarak finansal tabana yayılmanın küresel anlamda yükselişte

olduğu vurgulanmakla birlikte 2011 yılından beri 1,2 milyaryetişkinin bir hesabı olduğu, bu rakamın 2014 yılı sonrasında 515 milyon insanı da kapsadığı belirtilmektedir. Raporda ayrıca 2014 ve 2017 yılları arasında bir finansal kuruluşla ya da mobil para hizmeti aracılığıyla hesabı olan yetişkinlerin payının %62'den %69'a yükseldiği belirtilmektedir. Bu oranın gelişmekte olan ülkelerde %54'ten %63'e çıkmış olmasına rağmen bu ekonomilerdeki kadınların banka hesaplarının olması olasılığının erkeklerden %9 oranında daha az olduğu ifade edilmiştir.

2.2.2. IMF finansal erişim anket (FAS)i

2019 yılında 10. Yıllık FAS çalışmasını gerçekleştiren IMF, dünya çapında bireyler ve firmalar bazında mevduat hesabı, kredi, sigorta gibi finansal ürünlerin kullanımına ilişkin yıllık coğrafi ve demografik olarak karşılaştırılabilir verileri toplamaktadır. 189 ekonomiden daha çok merkez bankaları olmak üzere finansal düzenleyici kurumlarından anketler aracılığı ile toplanan ve kamuya açık olan veriler finansal erişimin arz yönlü göstergelerini derlemektedir¹³.

2.2.3. Dünya Bankası küresel ödeme sistemleri anketi (Dünya Bankası GPSS)

Çalışmalarına 2007 yılında başlanan Dünya Bankası Küresel Ödeme Sistemleri Anketi ile ulusal ve bölgesel ödeme ve menkul mutabakat sistemleri durumuna ilişkin merkez bankaları ve para otoritelerine gerçekleştirilen anketler aracılığı ile veriler toplanmaktadır¹⁴.

¹³ IMF internet sitesi. Erişim tarihi 21.02.2020. <https://data.imf.org/?sk=E5DCAB7E-A5CA-4892-A6EA-598B5463A34C> ve

<https://www.imf.org/en/News/Articles/2016/10/03/PR16441-IMF-Releases-the-2016-Financial-Access-Survey>

¹⁴ Dünya Bankası internet sitesi. Erişim tarihi 21.2020.

<https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/brief/gpss>

2.2.4. Gallup world poll¹⁵

İnsanların hayatını etkileyen kritik konularailişkin kamuoyu araştırmaları yapan Gallup çalışmalarını her bir ülke için telefon veya yüz yüze anketler aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Şimdiye kadar bu anketler gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler dâhil olmak üzere 160 ekonomiden 140 ulusal dil ilegerçekleştirilmiştir. Finansal tabana yayılma çalışmaları kapsamında Gallup Şirketinin kullanıldığı projelerşunlardır:

- Dünya BankasıGlobal Findex: 140'tan fazla ekonominin finansal tabana yayılma seviyesinin ölçümü gerçekleştirilmektedir.
- Global Finansal Okuryazarlık Anketi: Standard&Poor's Derecelendirme Kuruluşu tarafından ülkelerin, düzenleyicilerin, sivil toplum örgütlerinin ve politika yapıcıların insanların temel finansal bilgilerinin ölçümü gerçekleştirilmiştir.

2.2.5. Dünya Bankasıgirişimcilik anketi

Girişimcilik anketi 139 ülkeden 125.000'den fazla işletmeye ait firma seviyesinde veri sağlamaktadır. Her ülkenin 3-4 yılda bir değerlendirmeye tabi tutulduğu çalışmada veriler dünya genelinde iş ortamının kalitesini ölçen 100'den fazla veri içermektedir¹⁶.

15 Gallup internet sitesi. Erişim tarihi 20.02.2020. <https://www.gallup.com/analytics/232838/world-poll.aspx>

16 Dünya Bankası internet sitesi. Erişim tarihi 20.02.2020. <http://data.worldbank.org/data-catalog/enterprise-surveys>

2.2.6. Dünya Bankası sorumlu finans -finansal tüketicinin korunması ve yetkinlik anketi¹⁷

Dünya Bankası, sorumlu finansa ilişkin olarak çalışmalar ve teknik yardımlar gerçekleştirmektedir. Özellikle aşağıda maddeler halinde açıklanan üç konuda veri ve bilgi sunulmaktadır.

- *Ülke incelemeleri*, uluslararası iyi uygulamalara karşı finansal tüketicinin korunması amacıyla yasal/düzenleyici politikaları ve kurumsal çerçeveyi değerlendirmektedir.
- *Hanehalkı araştırmaları*, finansal yetkinliğe sahip kişilerin ne kadar olduğunu ve mevcut finansal tüketici koruma çerçevelerini güçlendirmek amacıyla talep yönlü bilgi sağlamaktadır.
- *Teknik yardım*, finansal tüketicinin korunması için hukuki ve kurumsal önlemlerin güçlendirilmesine ve finansal yetkinlik seviyelerinin yükseltilmesine yardımcı olmaktadır.

2.2.7. Dünya Bankası iş yapma kolaylığı raporu (Doing Business)¹⁸

Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı Projesi 190 ekonomide ve ulusal ve bölgesel seviyede seçilmiş şehirlerde iş düzenlemelerini ve uygulamalarını ölçmeye çalışmaktadır. 2002 yılında başlayan proje yurt içi KOBİ'leri ele almakta ve düzenlemelerin KOBİ'lere nasıl uygulandığını ölçmektedir. İş düzenlemelerine ilişkin İş Yapma Kolaylığı Raporu'nda 12 alan (Ek 2) incelenmektedir.

Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı Raporu'nda finansal tabana yayılma konusuna ilişkin olarak krediye erişim bölümü incelenmektedir. Krediye erişim

¹⁷ Dünya Bankası internet sitesi. Erişim tarihi: 20.02.2017. <http://responsiblefinance.worldbank.org/about-us>

¹⁸ Dünya Bankası internet sitesi. Erişim tarihi: 19.04.2020. <http://www.doingbusiness.org/about-us> ve <http://www.doingbusiness.org/data/distance-to-frontier>

bölümünde borçlananın ve borç verenin yasal haklarını ve kredi bilgilerinin bir başkasıyla paylaşılmasına ilişkin hukuki hakları ölçmektedir. Bu kapsamda; (i) borç vermeyi kolaylaştıran belirli özelliklerin geçerli teminat ve iflas kanunlarında var olup olmadığını ve (ii) kamu kredi kayıtları ve özel kredi büroları aracılığıyla temin edilebilen kredi bilgilerinin kapsamını ve erişilebilirliğini ölçen veri setleri bulunmaktadır. Krediye erişim kolaylığı sıralaması, “kredi derinliği bilgi endeksi ve yasal haklar gücü endeksi” ile bileşen göstergelerinin toplamı üzerinden yüzde dizilim sıralamasına dayanmaktadır (Doing Business, 2017).

2.2.8. OECD KOBİ puanlama raporu¹⁹

OECD KOBİ Puanlama raporu 48 ülkede KOBİ ve girişimcilerin finansmana erişimini incelemektedir. KOBİ finansmanını desteklemek için kamu ve özel girişimlerin son gelişmelerine genel bir bakış sağlayarak, borç, öz sermaye, varlık bazlı finansman ve KOBİ ve girişimcilik finansmanı için çerçeve şartlarının göstergelerini içermektedir.

2.2.9. OECD ulusal finansal okuryazarlık ve finansal tabana yayılma anketi

OECD/INFE 2012 yılında finansal okuryazarlık ve davranışın ölçümü adına 4 kıtadan toplam 14 ülkeyi ele alan pilot bir anket çalışması gerçekleştirmiştir²⁰. OECD/INFE, bu pilot anket çalışmasının güncellemesi olarak nitelendirilen finansal okuryazarlık ve tabana yayılmanın ölçümü anketini, 2015 yılında ülkemiz dâhil G20 üyesi olan ve olmayan toplam 30 ülkeden 18 ile 79 yaş arası 51.650

¹⁹ OECD internet sitesi. Erişim tarihi: 19.04.2020

<http://www.oecd.org/cfe/smes/> ve <http://www.oecd.org/cfe/smes/financing-smes-and-entrepreneurs-23065265.htm>

²⁰ OECD internet sitesi. Erişim tarihi: 21.04.2020. <http://www.oecd.org/finance/financial-education/measuring-financial-literacy.htm>

yetişkinini içeren daha kapsamlı bir anket çalışması gerçekleştirmiş ve sonuçlarını yayımlamıştır (OECD, 2016).2015 yılında gerçekleştirdiği çalışmada OECD/INFE yetişkinlerin finansal bilgi, tutum ve davranışlarını ölçmeye çalışmış ve genel olarak bahse konu seviyelerin düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır (OECD, 2016).

2016 Hangzhou Eylem Planında G20 Liderleri OECD/INFE'ye G20 ülkeleri için finansal okuryazarlığa ilişkin veri toplamanın koordinasyonu ve bir sonraki Zirve için rapor hazırlanması çağrısında bulunmuştur. Bu kapsamda, Mart 2017'de Baden-Baden'de gerçekleştirilen G20 Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları Toplantısı'nda ilerleme raporu sunulmuş ve akabinde 21 katılımcı G20 ülkesiyle 101.596 kişinin anket cevaplarıyla finansal okuryazarlığa ilişkin birçok taraf değerlendirilmiştir.

2.2.10. Standard and Poor'sküresel finansal okuryazarlık anketi²¹

2014 yılında Standard and Poor's (S&P)Derecelendirme Servisi tarafından Gallup Şirketi, Dünya BankasıKalkınma Araştırma Grubu ve Küresel Finansal Okuryazarlık Mükemmellik Merkezi ile birlikte çalışılarak gerçekleştirilen S&P Küresel Finansal Okuryazarlık Anketi,risk çeşitlendirme, enflasyon, matematiksel beceri (faiz) ve bileşik faiz başlıklarında 4 temel finansal kavramele alınarak 148 ekonomide 150.000'den fazla yetişkin ile finansal okuryazarlık anketi gerçekleştirilmiştir. Anketler, telefon veya yüz yüze olarak yürütülmüştür.Ek 3'te S&P küresel finansal okuryazarlık anket soruları ayrıntılı olarak sunulmaktadır.

²¹ GFLEC internet sitesi. Erişim tarihi: 21.04.2020. <http://gflec.org///sp-global-finlit-survey-methodology/>

2.2.11. Finansal Tabana Yayılma Birliği (AFI) göstergeleri

AFI finansal tabana yayılmaya ilişkin temel veri setini oluşturmuştur. Bu kapsamda temel veri seti, KOBİ'lerin finansal tabana yayılma göstergeleri (AFI,2015), dijital finansal hizmetler, KOBİ'lerin finansmanına ilişkin ilave göstergeler, kalite göstergeler setini oluşturmuştur. AFI, AFI'ye üye ülkelerden bu göstergelere ilişkin veri toplamaya çalışmaktadır. Fakat AFI veri tabanı portalı incelendiğinde göstergelerbazında çok ciddi verieksikliklerinin olduğu göze çarpmaktadır²². Ek 4'te AFI'nin gösterge setine ilişkin daha detaylı bilgiler bulunmaktadır.

2.3. Çok Değişkenli Analizler

Çok değişkenli analizler, çoklu bağımlı değişkenlerle birlikte çoklu bağımsız değişkenleri eşanlı analiz eden istatistiksel süreçtir. Çok değişkenli analizlerin çoğu korelasyon amaçlıdır²³.

Çok değişkenli yaklaşım değişkenlerin ortak performansınıaraştırılmasınıve diğer değişkenlere olan etkisininbelirlenmesinisağlamaktadır (Rencher, 2002.).

OECD (2008)'ninkomposit endekslerin oluşturulma metodolojilerine ilişkin kullanıcı kılavuzunda çok değişkenli analizlerin veri setinin genel yapısını incelemek, uygunluğunu değerlendirmek ve sonraki metodolojik tercihleri yönlendirmek için kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Kılavuzda ayrıca (i) verilerin temelini, iki ana boyutta, yani bireysel göstergeler ve ülkeler (uygun çok değişkenli yöntemler aracılığıyla) kontrol etmek (örneğin temel bileşen analizi, küme analizi), (ii) istatistiksel olarak "benzer" olan göstergeler veya grupları belirlemek ve sonuçların yorumlanmasını

²² AFI internet sitesi. Erişim tarihi: 22.02.2017. <https://www.afi-dataportal.org/app/#dashboard-summary>

²³ Meva Singh 'in Basics of Multivariate Analysis isimli çalışmasından alınmıştır. Erişim tarihi: 28 Şubat 2017. <https://www.scribd.com/document/322560371/multivariate-basics-for-students-MewaSingh-pdf>

sağlamak ve (iii) istatistiksel olarak belirlenen verilerin teorik çerçeveye karşılaştırılması ve olası farklılıkların tartışılması amacıyla çok değişkenli analizlere ihtiyaç duyulduğunun altı çizilmektedir.

Çok değişkenli analizler kapsamında bağımsız değişkenlerle oluşturulan veri setine uygun olarak temel bileşenler analizine faktör analizi gibi çeşitli metodolojiler bulunmaktadır. Fakat çok fazla gösterge seti ile oluşturulan endeks çalışmaları incelendiğinde en fazla temel bileşenler analizinin kullanıldığı görülmektedir²⁴. Bu kapsamda örneğin, Jamaika için Finansal İstikrar Endeksi (Mingione, 2011), Bölgesel Hoşnutsuzluk Endeksi (Taşçı ve Özsan, 2011), Konya Karaman ilçeleri Sosyal Gelişmişlik Endeksi (Mevlana Kalkınma Ajansı, 2011) veya Marka Güç Endeksi (Bei ve Cheng, 2013) çalışmalarında temel bileşenler analizi yöntemi kullanılmıştır.

2.4. Finansal Tabana Yayılma Ölçümüne İlişkin Gerçekleştirilen Çalışmalar

Kompozit endeks temel olarak parametrik ve parametrik olmayan yöntemler kullanılarak oluşturulmaktadır. Parametrik olmayan yöntemlerde göstergeler araştırmacının öngörüsüne göre dışsal olarak ağırlıklandırılmaktadır. Parametrik yöntemler ise göstergelerin varyasyonunun arkasında gizli bir yapı bulunduğunu ve böylece her boyuttaki göstergeler arasındaki kovaryans ile göstergelerin ağırlıklarının toplam endeks içindeki önemini içsel olarak ele almaktadır. Kısaca ağırlıklandırma örnek göstergelerin bilgileri ile belirlenmektedir (Cámara ve Tuesta 2014).

²⁴ Çok değişkenli analiz yöntemleri Hair vd. (2009), *Multivariate Data Analysis* adlı kitap ve OECD (2008), *Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide* adlı çalışması temel alınarak yazılmıştır.

2.4.1. Parametrik olmayan yöntemler ile gerçekleştirilen çalışmalar

Birçok araştırmacı tarafından parametrik olmayan yöntemlerle finansal tabana yayılma endeksi oluşturulmuştur. Finansal tabana yayılma endeksinin oluşturulması bağlamında yapılan çalışmalarda genellikle sadece finansal erişim göstergelerinin kullanıldığı ve yöntem olarak ise daha çok Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın oluşturduğu HDI, İnsani Yoksulluk Endeksi (HPI) ve Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi (GDI) gibi endeks yöntemlerinin kullanıldığı gözlemlenmektedir²⁵. İlgili endeksler oluşturulurken kullanılan çok boyutlu yaklaşım (multidimensional approach) değişkenlerin normalizasyonu, alt endekslerin boyutunun belirlenmesi ve alt endekslerin toplanması şeklinde 3 aşama içermektedir.

HDI uzun ve sağlıklı yaşam, bilgiye erişim ve iyi yaşam standardı göstergelerinin boyutlarını ölçen kompozit bir istatistiktir (endekstir)²⁶.

$$d_i = \text{Boyut Endeksi} = \frac{\text{Gerçek değer} - \text{Minimum Değer}}{\text{Maksimum Değer} - \text{Minimum Değer}} \quad (1)$$

Yukarıda bulunan (1) numaralı formül ile hesaplanan boyut endeksi, her bir boyut için ayrı bir değer ortaya çıkarmaktadır. Bu hesaplama sonucunda $0 \leq d_i \leq 1$ ve $D_i = \{d_1, d_2, d_3, \dots, d_n\}$ şeklinde n boyutlu bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda en kötü sonuç $0 = \{0, 0, 0, \dots, 0\}$, en iyi sonuç $1 = \{1, 1, 1, \dots, 1\}$ olacaktır.

Sarma (2008), 2004 yılına ilişkin bankacılık penetrasyonu (1. boyut, p_i), bankacılık hizmetlerinin erişilebilirliği (mevcudiyeti) (2.boyut, a_i) ve bankacılık sisteminin kullanımı (3.boyut, u_i) olmak üzere 3 temel boyuta göre kategorize ettiği veriler ile HDI metodunu kullanarak finansal tabana yayılma endeksi (Financial

²⁵ Daha detaylı bilgi için www.undp.org adresinden "Technical Note in UNDP's Human Development Reports" incelenebilir.

²⁶ Dünya Bankası internet sitesi. Erişim tarihi 02.02.2017. <https://ourworldindata.org/human-development-index/>

Inclusion Index / IFI) çalışması gerçekleştirmiştir. Parametrik olmayan metot ile oluşturduğu endekste Sarma, 1.000 yetişkin başına düşen banka hesap sayısı, bir milyon insana düşen banka şube sayısı, bir milyon insana düşen ATM sayısı, toplam banka kredi sayısı ve toplam banka mevduat sayısı verilerini kullanmıştır.

Bu yöntemle göre; IFI elde etmek için öncelikle finansal tabana yayılmanın her bir boyutunun endeks hesaplaması yukarıda (1) numaralı formülde belirtilen boyut endeksi formülüne göre gerçekleştirilmiştir. IFI'ları hesaplanan ülke sonuçları, ülkedeki IFI değerinin ideal noktadan (1,1,1) i'nin normalize edilmiş ters Öklid uzaklığı (p_i, a_i, u_i) aşağıdaki formül ile ölçülmüştür.

$$IFI = 1 - \sqrt{\frac{(1-p_i)^2 + (1-a_i)^2 + (1-u_i)^2}{3}} \quad (2)$$

Bu formül sonucunda Sarma (2008), IFI değerleri (i) $0,5 \leq IFI \leq 1$ ise yüksek, (ii) $0,3 \leq IFI < 0,5$ ise orta ve (iii) $0 \leq IFI < 0,3$ ise düşük seviyede finansal tabana yayılmanın mevcut olduğunu belirtmiştir.

Endeks oluşturulurken veri eksiklikleri nedeni ile kırsal/kentsel kesim gibi coğrafi, cinsiyet ve bankaların yerleşik olması veya olmaması farklılıklarına ilaveten finansman gücü, zaman ve finansal hizmetlerin kalitesine ilişkin göstergeler kullanılamamıştır.

Çalışmada IFI sonucu itibari ile en yüksek ilk 3 ülke sırasıyla İspanya, Avusturya ve Belçika iken, sıralamada en düşük IFI seviyesine sahip son 3 ülke sırasıyla Ermenistan, Uganda ve Madagaskar olmuştur. Çalışma sonucunda Türkiye'nin 1. boyutta 0,426 ile orta, 2. boyutta 0,1 ile düşük ve 3. boyutta 0,168 ile düşük düzeyde finansal tabana yayılma seviyesine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Finansal tabana yayılmada, ele alınan ülkeler arasında 21'inci sırada yer alan Ülkemizin

IFI endeks skoru 0,219 olarak hesaplanmış olup, finansal tabana yayılma seviyesinin düşük olduğu belirtilmiştir.

Sarma ayrıca 2012 yılında 2008’de gerçekleştirdiği finansal tabana yayılma ölçümü kapsamında ülkeler için finansal tabana yayılma endeksi çalışmasını güncellemiştir. Güncellenen bu çalışmada yukarıda Sarma’nın 2008 yılına ait çalışmasında bahsedilen aynı veriler ve metot kullanılmıştır. Çalışmaya toplamda 94 ülke²⁷ dâhil edilmiş ve her bir ülkenin 2004-2010 dönemi her bir yıl için finansal tabana yayılma endeksi oluşturulmuştur. Bu endeks sonuçları çerçevesinde, endeks değeri 0,6 ve 1 değerleri arasında ise yüksek, 0,3 ve 0,6 değerleri arasında ise orta, 0,3’ten küçük ise düşük finansal tabana yayılma seviyesini temsil etmektedir. Bu kapsamda, Türkiye’ye ilişkin endeks skoru²⁸ 2005 yılında 0,436 iken bu skor 2009 yılında az bir yükseliş ile 0,438 seviyesine çıkmıştır. Sarma’ya göre bu rakamlar orta seviyeli finansal tabana yayılmanın göstergesidir. Sarma, 2010 yılı için veri eksikliği nedeni ile 63 ülkeyi ele alarak gerçekleştirdiği çalışmada ise 0,052 endeks değeri ile Afganistan’ın en düşük, 0,96 endeks değeri ile Lüksemburg’un en yüksek finansal tabana yayılma seviyesine sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yorulmaz (2013)’ın Türkiye illeri ve bölgeleri için 2004-2010 yıllarını kapsayan 7 yıllık finansal tabana yayılma endeksinin hesaplanması adına gerçekleştirdiği çalışmada veriler yukarıda Sarma (2008) modelinde bahsedildiği gibi 3 boyutta kategorize edilmiştir. Sarma modelidikkate alınarak gerçekleştirilen çalışmada HDI hesaplama yöntemi kullanılmış ve Türkiye’de finansal tabana yayılma seviyesinin gelir seviyesi ile çok ilişkili olduğu kanısına varılmıştır. Buna göre İstanbul en yüksek endeks değerine sahip olurken, Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi en düşük endeks

²⁷ 26 Her ülkenin 2004-2010 yılı verileri mevcut olmadığından endekse dâhil edilen 94 ülkeye her yıl için bakılamamıştır.

²⁸ Türkiye’ye ilişkin endeksler 2005-2009 yılları için hesaplanmıştır.

değerine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır²⁹.Çalışmada ayrıca internet kullanımı ve cep telefonu bankacılık sistemlerine ilişkin veri eksikliğine dikkat çekilmiştir.

Inclusix, CRISIL (2013)'inHindistan özelinde gerçekleştirdiği finansal tabana yayılma endeksinde temel bankacılık hizmetlerine ilişkin şube, mevduat ve kredi verileri kullanılmıştır. Yukarıda bahsedilen HDI yöntemi kullanılarak oluşturulan endeks Hindistan'ı ulusal/bölgesel/eyalet seviyelerinde ölçüme tabi tutmuştur. 1 ile 100 değerleri arasında değerlendirme yapan endeks, genel olarak Hindistan'da finansal tabana yayılma seviyesinin 40,1 endeks değeri ile düşük seviyede olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Chakravarty ve Pal (2010),gerçekleştirdiği finansal tabana yayılma endeksi (Ir) çalışmasında öncelikle Sarma (2008)'ningerçekleştirdiği endeks çalışmasının varsayımsal yapısının eksik olduğu ve verilerin tek tek endekse olan yüzdelik etkisinin hesaplanması için genel endeksin boyut yönlü bileşenlere bölünmeyeceği eleştirisinde bulunmaktadır. Bu iki durumun endeksi küresel finansal tabana yayılmaya daha çok/az duyarlı olan boyutlarının belirlenmesini engellediği belirtilmektedir. Bu kapsamda,Chakravarty ve Pal (2010) finansal tabana yayılma endeksi oluştururken ülkeler arası ve ulusal bölgeler arasındaki finansal tabana yayılma dâhilindekiçeşitliliklerin incelenmesine ve bireysel niteliklerin coğrafi bölgeler genelinde başarıya katkılarının değerlendirilmesinde yardımcı olduğu için çapraz ülkeverileriveHindistan özelinde veriler kullanmıştır. Chakravarty ve Pal çalışmasında literatürde finansal tabana yayılmanın ölçümünde kullanılacak veri setine ilişkin tam bir fikir birliğinin olmadığından bahsederek kendi çalışmalarında gerçekleştirilen ölçüm için Beck vd. (2007) ve Sarma (2008)'nın kullandıkları finansal erişim ve bankacılık sisteminin kullanımına ilişkin verileri kullanmıştır. İlk olarak Beck vd. (2007)

²⁹ IFI Endeks Değerleri (2010): İstanbul: 0,980 (yüksek IFI), Batı Anadolu: 0,878 (yüksek IFI), Ege: 0,822 (yüksek IFI), Akdeniz: 0,686 (yüksek IFI), Doğu Marmara 0,588 (yüksek IFI),Batı Karadeniz 0,527 (yüksek IFI), Batı Marmara 0,499 (orta IFI), Orta Anadolu 0,482 (orta IFI),Doğu Karadeniz 0,474 (orta IFI), Güney Doğu Anadolu 0,388 (orta IFI), Kuzey Doğu Anadolu 0,331 (orta IFI), Orda Doğu Anadolu 0,298 (düşük IFI)

tarafından belirtilen sekizgöstergenin³⁰ çift taraflı korelasyon katsayıları incelenmiş ve ele alınan 8 göstergeden negatif korelasyona sahip 2 gösterge³¹ analiz dışında tutulmuş, geri kalan 6 göstergenin önemini ölçmek amacıyla ikinci aşamada ise temel bileşenler analizigerçekleştirmiştir. Son aşamada ise bu 6 değişkenin tanımlayıcı istatistikbilgileri ele alınmıştır.

$$A_r(x_i, m_i, M_i) = \left(\frac{x_i - m_i}{M_i - m_i}\right)^r \quad (3)$$

Endeksin oluşturulmasında (3) numaralı formül kullanılmıştır. Bu yöntemin HDI hesaplama yönteminden farkı ise göstergelerin (x_i) örneklemin minimum değerinden (m_i) çıkarıp,örneklemin maksimum (M_i) ve minimum değerleri arasındaki farka bölünmesine ilaveten r parametresi üssü ile işleme devam edilmesidir. r parametresi 0 ile 1 arasında olup, verilen x_i , m_i ve M_i değerleri ile tabana yayılma duyarlılık parametresini ifade etmektedir. Bu kapsamda r değeri düştükçe $A_r(x_i, m_i, M_i)$ değeri artacaktır. Çalışmada örneklemin tanımlayıcı istatistiki bilgileri elde edildikten sonra (3) numaralı formül $r=0,25$; 0,5 ve 1 değerleri için ayrı ayrı ele alınmış ve her bir 6 değişkenin hem bireysel hem de yüzdelik bazda genel başarıya katkısına bakılmıştır.

21 ülke³² için gerçekleştirilen tahminler ile şu sonuçlar elde edilmiştir:

- Ülkeler arasında finansal tabana yayılma açısından geniş bir farklılık bulunmaktadır. Singapur en yüksek, Madagaskar, Uganda, Bolivya, Pakistan

³⁰ Beck vd. (2007) çalışmasında belirttiği göstergeler şunlardır: (i) 1.000 km² başına düşen banka şube sayısı, (ii) 100.000 kişi başına düşen banka şube sayısı, (iii) 1.000 km² başına düşen banka ATM sayısı, (iv) 100.000 kişi başına düşen banka ATM sayısı, (v) 1.000 kişi başına düşen banka kredi sayısı, (vi) kişi başı GSYİH'ye ortalama kredi büyüklüğü, (vii) 1.000 kişi başına düşen mevduat sayısı ve (viii) kişi başına GSYİH'ye ortalama mevduat büyüklüğü.

³¹ Negatif korelasyona sahip göstergeler şunlardır: Kişi başı GSYİH'ye ortalama kredi büyüklüğü ve kişi başına GSYİH'ye ortalama mevduat büyüklüğü

³² Ele alınan ülkeler şunlardır: Arjantin, Ermenistan, Bangladeş, Belçika, Bolivya, Brezilya, Bulgaristan, Şili, Danimarka, Honduras, Hindistan, İtalya, Lübnan, Madagaskar, Malezya, Morityus Pakistan, Suudi Arabistan, Singapur, Tayland ve Uganda.

ve Ermenistan en düşük finansal tabana yayılma seviyesine sahiptir. Birbirlerine yakın gelirli ülkeler arasında finansal tabana yayılma farklılığı düşüktür. Suudi Arabistan hariç diğer tüm yüksek gelirli ülkelerin finansal tabana yayılma seviyeleri en yüksek ve Tayland hariç karşılaştırmalı olarak kişi başı gelirleri düşük olan ülkelerin finansal tabana yayılma seviyeleri en düşüktür.

- İlk altı ülke için, genel başarıya katkılarından dolayı değişkenler arasındaki standart sapmanın diğer ülkelerle karşılaştırıldığında nispeten düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu da finansal tabana yayılma düzeyleri yüksek olan ülkeler için altı göstergenin genel başarıya finansal tabana yayılma düzeyleri düşük olan ülkelere göre daha eşit oranda katkı sağladığını göstermektedir.
- Endeks değerinin r 'nin azalan bir fonksiyonun göstergesi olan $I_{0,25} < I_{0,50} < I_1$ sonucuna her ülke için ulaşılmıştır. Ayrıca, r değerinin değişmesi ile ülkelerin sıralamasının da değiştiği gözlemlenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Chakravarty ve Pal (2007), Sarma'nın 2008 yılında kullandığı veriler³³ ile 55 ülkenin 2004 yılı verilerini kullanarak yukarıda anlatılan metot ile bir endeks oluşturmuştur. Çalışmanın 3. bölümünde ise aynı metot kullanılarak sadece Hindistan bölgesi için finansal tabana yayılma endeksi oluşturulmuştur.

Arora (2010) bankacılık ve bankacılık dışı finansal kesim için finansal erişimin ölçülmesi adına gerçekleştirdiği finansal erişim endeksi (Financial Access Index / FAI) çalışmasında Dünya Bankası'ndan 2007 yılı verileri ile HDI metodu kullanmıştır. Çalışmada finansal tabana yayılma seviyesine ilişkin daha kapsamlı bir resim elde edebilmek için konunun tüm boyutları ile ele alınması gerektiği fakat veri eksiklikleri nedeni ile bunun mevcut durumda mümkün olmadığının altı çizilmiştir.

³³ Sarma (2008)'nin kullandığı veriler: (i) kişi başına düşen mevduat hesaplarının sayısı, (ii) banka şubelerinin demografik dağılımı ve (iii) Mevduat ve kredi büyüklüğünün GSYİH'ya oranı.

Arora (2010) bahse konu çalışmasında finansal erişimin (i) fiziksel erişim veya erişim boyutu olarak coğrafi ve demografik açıdan kaç kişiyi kapsadığı, (ii) kolaylık boyutu olarak işlemleri yapmanın kolaylığı ve (iii) maliyet boyutu olarak işlemlerin maliyetinin ne kadar olduğu boyutlarını ele almıştır. Bu kapsamda, Sarma (2008)'nin çalışmasından farklı olarak her bir boyutu için tek bir gösterge yerine birçok gösterge kullanmış ve işlem kolaylığı ile işlem maliyetini analizine dâhil etmiştir.

Arora (2010) erişim boyutu için 1.000 km²'ye düşen şube sayısı, 100.000 kişiyedüşen şube sayısı, 1.000 km²'ye düşen ATM sayısı ve 100.000 kişiye düşen ATM sayısı verilerini; kolaylık boyutu için mevduat hesabı açma noktaları, vadesiz hesap açmak için asgari tutar, tasarruf hesabı açmak için asgari tutar, vadesiz hesabın devam ettirilmesi için asgari tutar, tasarruf hesabının devam ettirilebilmesi için asgari tutar, vadesiz hesabın açtırılması için gerekli doküman sayısı, tasarruf hesabı açtırılması için gerekli doküman sayısı, kredi başvuru noktaları, tüketici kredisi için asgari tutar, konut kredisi için asgari tutar, tüketici kredisibaşvurusunun işleme konulması için geçen süre ve konut kredisi başvurusunun işleme konulması için geçen süre verilerini; maliyet boyutunda ise tüketici kredisi ücreti, konut kredisi ücreti, vadesiz mevduat hesabının yıllık ücreti, tasarruf hesabının yıllık ücreti uluslararası fon transferi ücreti ve ATM kartı kullanım ücret miktarı verilerini ele almıştır.

Çalışmada finansal erişim endeksi FAI-I ve FAI-II'ye göre ölçülmüştür. Bu kapsamda FAI-I'de bahse konu üç boyuttaki veriler kullanılmıştır ve mevcut durumda bu veriler 16 gelişmiş, 44 gelişmekte olan ülkeye bulunmaktadır.

Arora (2010) Dünya Bankasında sadece ticari bankalara ilişkin verilerin mevcut olduğunu, banka dışı diğer finansal kuruluşlara ilişkin büyük veri eksikliğinin bulunduğunu vurgulamaktadır. FAI-II endeksi ise bankacılık dışı finansal sektörler için üç boyutta ele alınmıştır fakat bu kapsamda ciddi veri eksiklikleri bulunmaktadır.

Arora (2010)'nın kullandığı metodoloji Sarma (2008)'nin kullandığı metodoloji ile benzerlik gösterse de aslında oluşturulan boyut endekslerinin nihai bir endekse ulaşması amacıyla birleştirilmesi bakımından farklılık göstermektedir. Buna ek olarak Arora (2010) çalışmasında her bir boyutun farklı özelliklerini ele alarak endeksi oluşturmuştur. Buna göre; HDI yönteminin her bir değişkene verdiği eşit ağırlıkların aksine Arora (2010) fiziksel erişimi finansal tabana yayılmadaki en önemli faktör olarak değerlendirmiş ve endeks oluşturulurken erişim boyutunu daha yüksek bir oranda ağırlıklandırmıştır.

Çalışma sonucunda FAI-I ve FAI-II için oluşturulan endeks değerlerine göre ülkeler sıralanmış ve FAI-I endeks değeri için en yüksek değere sahip olan üç ülkenin sırasıyla Belçika, İspanya ve Almanya; gelişmekte olan ülkeler arasında ise sırasıyla Macaristan, Hırvatistan ve Bulgaristan olduğu; Sahra-altı Afrika ve Güney Asya bölgesi ülkelerinin finansal erişim endeks seviyelerinin düşük olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Arora (2010)'nın gerçekleştirdiği çalışmada FAI-I'e göre Türkiye 0,068 normalize edilmiş genel endeks değeri ile 26. sırada yer almaktadır.

Çalışmanın bir sonraki bölümünde finansal erişim göstergeleri ile bazı makroekonomik göstergeler arasında karşılaştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda; (i) 100.000 yetişkin başına banka şube sayısı ile GSYİH arasında ve (ii) oluşturulan finansal erişim endeksi (IFI-I) ile kişi başı GSYİH arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde IFI-II analizinin gerçekleştirilmesi adına eldeki mevcut veriler ile mikrofinans sektörü dâhil bankacılık dışı finansal kesim ele alınmış ve veri eksikliği nedeni ile bankacılık sektöründe ele alınan ülkelerin bir kısmı analize dâhil olamamıştır. Bu çalışmada kooperatifler için 18, kamu finansal kuruluşlar (state financial institution) için 23 ve mikrofinans kuruluşları için 19 ülke ele alınmıştır. Bazı ülkelerin bahse konu her finansal kuruluşu için verisi bulunmayabilmektedir. Örneğin

gelişmiş ülkeler için mikrofinans verileri bulunmadığından gelişmiş ülkeler için mikrofinans verileri ile ölçüm yapılmamış olup gelişmiş 7 ülkenin kooperatif ve kamu finansal kuruluşları endekse dâhil edilmiştir.

FAI-II'nin ülkeler nezdindeki sonuçları tablo halinde gösterilmiş olup bu kapsamda birçok ülkenin veri eksikliği nedeni ile FAI-II analizine dâhil edilemediği belirtilmiştir. Analize dâhil edilen ve gelişmekte olan ekonomiler kategorisinde incelenen 36 ülke için en yüksek IFI-II değerine sahip olan ilk üç ülke sırasıyla Bosna Hersek, Sri Lanka ve Hindistan, en düşük FAI-II değerine sahip olan üç ülke ise (sondan başa sırayla) Türkiye, Kuveyt ve Kolombiya olmuştur. Burada dikkate alınması gereken konu ise ülkelerin her bir banka dışı finansal kuruluş için mevcut verisinin bulunmamasıdır. Aynı ölçüm yedi gelişmiş ekonomi için de gerçekleştirilmiş ve ülkelerin FAI-II sıralaması sırasıyla İspanya, Almanya, Güney Kore Cumhuriyeti, Kanada, Avusturya, Yunanistan ve Çek Cumhuriyeti olmuştur. Gelişmiş ekonomilerde mikrofinans kuruluşlarına ilişkin verinin mevcut olmamasından mikrofinans verileri FAI-II hesaplamasında kullanılmamıştır.

Türkiye Ekonomi Bankası (TEB) ve Boğaziçi Üniversitesi (2014) tarafından Türkiye'deki finansal okuryazarlığın ve erişimin periyodik olarak tespit edilmesi ve bu tespitin bir endeks oluşturularak düzenli aralıklarla kamuoyu ile paylaşılması amacıyla Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksleri gerçekleştirilmektedir. Hazırlanan dokümanda finansal tabana yayılmanın finansal erişim ve finansal okuryazarlık olmak üzere iki bileşenden oluştuğu belirtilmektedir. Bu kapsamda çalışmada, finansal okuryazarlığın ölçülmesi için finansal bilgi, finansal tutum/tavır ve finansal davranış; finansal erişimin ölçülmesi için ise tüketicilerin finansal kuruluşlara ve hizmetlere olan ilgisi ve bu hizmetlerin kullanımı gibi kavramlar üzerinde durulmaktadır.

2013'ten sonra 2018 yılı dâhil gerçekleştirilen Türkiye'de finansal okuryazarlık endeks çalışmaları, OECD/INFE'nin 2010-2011 döneminde 14 ülke için gerçekleştirdiği finansal okuryazarlık anket çalışmasının Türkiye'ye uyarlanmış halidir. Uzman bir panel tarafından geliştirilen Finansal Okuryazarlık Endeksi tüketicilerin finansal okuryazarlık skorunu 0 ile 100 puan arasında bir değer alabilecek şekilde tasarlanmıştır. Bu metodolojiye göre Finansal Okuryazarlık skoru 0 olan bir tüketici finansal bilgi, tutum ve davranış konularında hiçbir yeterliliğe sahip değilken, skoru 100 olan bir tüketici ise bu konularda tam bir yeterlilik sergilemektedir.

Bu çerçevede, Türkiye'nin Finansal Okuryazarlık Endeksi, 2013 verilerine göre 59,8; 2014 verilerine göre 59,4 ve 2015 verilerine göre 60 (Karataş 2017), 2016 verilerine göre 60,1; 2017 verilerine göre 60,8 ve 2018 verilerine göre 61,5 olarak hesaplanmıştır.

TEB ve Boğaziçi Üniversitesi işbirliği ile oluşturulan Finansal Erişim Endeksi'nde ise öncelikli olarak finans sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların tüketicilere sunduğu finansal hizmetler ve ürünlerden oluşan bir liste oluşturulmuş, listedeki ürünler alanında uzman profesyoneller ve akademisyenlerce ürünün gelişmişlik seviyesine göre temel ürünler, kredi ve mevduat ürünleri, sigorta ve yatırım ürünleri ve son olarak da ileri finansal ürünler olmak üzere dört gruba ayrıştırılmış ve her bir gruba ağırlıklar verilerek tüketicilerin Finansal Erişim skoru 0 ile 100 puan arasında bir değer alabilecek şekilde tasarlanmıştır. Bu metodolojiye göre Finansal Erişim skoru 0 olan bir tüketici yukarıda bahsi geçen dört finansal ürün grubundan hiçbirini kullanmazken, skoru 100 olan bir tüketici bu dört grubun her birinden en az bir ürünü kullanmaktadır.

Bu çerçevede Türkiye'nin Finansal Erişim Endeksi, 2013 yılında 31,50; 2014 yılında 39,17, 2015 yılında 33,7, 2016 yılında 38,2, 2017 yılında 44,1 ve 2018 yılında 48 olarak hesaplanmıştır. Fakat endeks hesaplamada kullanılan verilerin yıllar

itibarıyla farklılaşması nedeniyle bu sonuçlar sağlıklı bir şekilde karşılaştırılabilir değildir.

2.4.2. Parametrik yöntemler kullanılarak gerçekleştirilen çalışmalar

Finansal tabana yayılma endeksine ilişkin gerçekleştirilen çalışmaların bir kısmında parametrik yöntemlerin de kullanıldığı göze çarpmaktadır. Fakat kullanılan yöntem değişse de endeks oluşturulurken kullanılan verilerin genellikle parametrik olmayan yöntemlerde de olduğu gibi daha çok finansal erişime ilişkin veriler olduğu dikkat çekmektedir.

Amidžić vd (2014)'nin IMF'nin Çalışma Tebliği (2014) ile yayımladığı ve yeni bir kompozit endeksle ülkelerin finansal tabana yayılma seviyelerini değerlendirdiği çalışmasında IMF FAS verileri kullanılmıştır. Kullanılan veriler diğer çalışmalardan farksız olarak finansal erişim verilerinden oluşmaktadır. Çalışmada finansal tabana yayılma boyutlarının belirlenmesi ve ağırlıklandırma yapılması adına faktör analizi kullanılmıştır. Oluşturulan endeks sonucunda ülkeler finansal tabana yayılma seviyelerine göre sıralanmıştır.

Amidžić vd (2014) bu çalışmasında Sarma'nın 2008, 2010 ve 2012 yıllarında, Chakravarty ve Pal'ın 2010 yılında gerçekleştirdikleri finansal tabana yayılma endeks çalışmalarında kullanılan göstergelerin eşit bir şekilde ağırlıklandırıldığı konusunu eleştirmektedir.

Amidžić vd (2014)'nin endeks çalışmasında veri eksikliğinin büyüklüğünden bahsedilerek (i) 1.000 km² başına düşen ATM sayısı, (ii) 1.000 km² başına düşen diğer mevduat kurum şube³⁴ sayısı, (iii) 1.000 yetişkin başına düşen diğer mevduat kurumlarında yerleşik hanehalkının toplam mevduat sayısı ve (iv) 1.000 yetişkin başına

³⁴ Diğer mevduat kurumları ticari bankalar, kredi birlikleri ve finansal kooperatifler, mevduat alan mikrofinans kurumları ve diğer mevduat sahiplerini içermektedir.

düşen diğer mevduat kurumlarından yerleşik hanehalkının toplam borçlanma sayısı verilerinin kullanıldığı belirtilmiştir. Endekse konu olan yukarıdaki veriler kapsamında; 2009 yılı için 23 ülke, 2010 yılı için 26 ülke, 2011 yılı için 28 ülke ve 2012 yılı için ise 31 ülkenin verilerinin mevcut olduğundan bahisle veri eksikliği sorunu ikinci kez gündeme getirilmiş ve örneklem boyutunun neden yeterince büyük olamadığı açıklanmıştır.

Amidžićvd (2014)'nin yayımladığı endeks Sarma (2008 ve 2012) ve Chakravarty&Pal (2010) tarafından gerçekleştirilen endeks çalışmalarında kullanılan göstergelerin normalizasyonu, alt-endekslerin boyutlarının belirlenmesi ve alt-endekslerin toplanması şeklinde 3 aşama yerine 5 aşamada gerçekleştirilmiştir.

Bu aşamalar sırasıyla şunlardır:

- (i) Değişkenlerin normalizasyonu,
- (ii) Boyutların istatistiksel betimlemesi,
- (iii) Ağırlıklandırma değerlendirilmesi,
- (iv) Kaynakların fonksiyonel formu (iki aşama şeklinde değerlendirilmektedir. (iv. ve v. madde.)).

Amidžićvd (2014) çalışmasında kullanılan değişkenlerin normalizasyonu aşamasından sonra boyutların istatistiksel betimlemesi aşamasında faktör analizi ile göstergelerin ilgili boyutlarda gruplaması ve ağırlıklandırılması gerçekleştirilmiştir.

Amidžićvd (2014), ağırlıklandırma şemasını türetmek için faktör analiz modelinin özelliklerini kullanmış ve değişkenlerin ilgili faktöre yüklenme biçimine bağlı olarak ilgili boyutlara göre gruplandığından bahisle, karşılık gelen faktörle açıklanan varyansın toplam varyansa oranı, ilgili boyuttaki değişkenin ağırlığı olarak dikkate alınmıştır. Karşılık gelen varyans kare faktör yüklemesidir³⁵. Bu kapsamda 2009-2012 yılları için birinci boyutu oluşturan 1.000 km² başına düşen ATM

³⁵ Faktör yüklemesi için temel bileşenler analizi kullanılmıştır.

sayısı verisi %49, 1.000 km² başına düşen diğer mevduat kurum şube sayısı verisi %51; ikinci boyutu oluşturan 1.000 yetişkin başına düşen diğer mevduat kurumlarında yerleşik hanehalkının toplam mevduat sayısı verisi için 2009-2010 yıllarında %51, 2011-2012 yıllarında %50 ve 1.000 yetişkin başına düşen diğer mevduat kurumlarından yerleşik hanehalkının toplam borçlanma sayısı verisine ilişkin 2009-2010 yıllarında %49, 2011-2012 yıllarında %50 olarak ağırlıklandırılmıştır. 2009-2012 yılları arasında birinci boyutun ağırlıklandırması %51, ikinci boyutun ağırlıklandırması ise %49'dur. Bahse konu her bir yıl için her bir ağırlıklandırmanın toplamı %100'e eşit olmuştur.

2009-2012 yılları için oluşturulan endeksin, sınırlı örneklem büyüklüğü olmasına rağmen boyutsal ve kompozit endeks konularında yararlı olduğu savunulmaktadır. Genel olarak ülkelerin sıralamaları yıllar itibari ile değişmemiştir.

Birinci ve ikinci boyut için oluşturulan endekslere ve bu iki boyut ele alınarak oluşturulan kompozit endekse ilişkin ülkelerin finansal tabana yayılma seviye sonuçlarının ülkelerin gelir gruplarına paralel şekilde çıktığı görülmektedir.

Çalışma ayrıca endeksin daha ileri araştırmalar için mümkün olan birkaç yol sunmaktadır. Örneğin, hane halkı mevduat sahipleri ve borçluların değişkenleri, KOBİ'lerde ilgili FAS değişkenleriyle değiştirilebileceği, hanehalkı ve KOBİ endeksleri bir araya getirilmiş endeks oluşturmak üzere birleştirilebileceği, olası araştırmaların bir diğer alanı da, endeksin, diğer finansal kurum türlerini, özellikle de sigorta şirketlerini kapsayacak şekilde genişletilebileceği vurgulanmaktadır. Son olarak ise kalite boyutu hakkında yeterli veri elde edildiğinde, bu verilerin olası bir üçüncü boyut olarak endekse eklenmesi konusu önerilmektedir.

Cámara ve Tuesta (2014) 2011 yılı ve 82 ülke için çok boyutlu bir finansal tabana yayılma endeksi çalışması gerçekleştirmiştir. Oluşturulacak olan endeksin ağırlıklandırması hata payının en az indirgenmesi adına 2 aşamalı TBA ile gerçekleştirilmiştir. Birinci aşama TBA ile finansal tabana yayılmayı temsil eden 3 alt

endeks, ikinci aşamada ise oluşturulan 3 alt endeks puanları ile genel bir finansal tabana yayılma endeksi oluşturulmuştur.

Cámara ve Tuesta (2014) çok boyutlu ölçümün (i) birçok göstergesi tek bir endekste birleştirilerek finansal tabana yayılmanın karmaşık yapısının özetlenebileceğine bunun da değerlendirmelere katkı sağlayacağı, (ii) daha iyi bir değerlendirmenin finansal tabana yayılma ile diğer makroekonomik göstergelerle arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamamızı sağlayacağı ve (iii) boyutlara indirgenmiş olan bilgi ile finansal tabana yayılma problemlerinin daha iyi anlaşılması adına önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Çalışmada resmi finansal hizmetlerin kullanımının kendi başına finansal tabana yayılmayı ölçen bir gösterge olmadığı, aksine finansal tabana yayılmanın bir çıktısı olduğu belirtilmektedir. Bu kapsamda, ekonomilerde altyapı, ATM ve banka şubelerinin bulunduğu yer veya nerelerde yoğunlaştığı bilgisi olmaksızın sadece bu verilere bakılarak gerçekleştirilen bir ölçümün yetersiz kalacağından bahisle resmi finansal hizmetlerin kullanımı ve bu hizmetlere erişim verilerinin çalışmada dikkate alınacağı belirtilmiştir. Yine de bu verilerin finansal tabana yayılmayı tam olarak ölçümde yetersiz kalacağının da altı çizilmiştir. Çalışma finansal tabana yayılmanın ölçümünde sadece kullanım ve erişim göstergelerinin ele alınmasının ölçümü sınırlandıracağını öne sürmektedir.

Cámara ve Tuesta (2014) finansal sistemin kapsayıcılığının finansal sisteme erişimin ve finansal sistemi kullanımının azamileştirilip, finansal hizmetlere erişim bariyerlerinin asgarileştirilmesi ile artırılabilirliğinden bahisle çalışmasını bu boyutlar ve her bir boyuta ilişkin göstergeler kullanarak gerçekleştirmiştir. Çalışmada resmi finansal hizmetleri kullanan kesim banka hesabı bulunan, banka hesabı bulunmayan fakat mobil bankacılık hizmetlerini kullanan ve hesap kartı bulunmayan fakat kredi veya hesap kartı kullanan insanlar olarak ele alınmıştır.

Çalışmada resmi finansal hizmetleri kullanım verileri olarak en azından bir finansal ürün sahipliği, tasarruf ve resmi bir finansal kuruluştan borçlanma verileri; resmi finansal hizmetlere erişim bariyerlerine ilişkin finansal hizmet sağlayıcılarına uzaklık, doküman gereklilikleri, alım gücü ve finansal hizmetlere olan güven eksikliği verileri ile resmi finansal hizmetlere erişime ilişkin 100.000 yetişkin başına düşen ATM sayısı, 100.000 yetişkin başına düşen ticari banka şube sayısı, 1.000 km²'ye düşen ATM sayısı ve 1.000 km²'ye düşen ticari banka şube sayısı verileri ele alınmıştır.

İki aşamalı TBA kullanılarak gerçekleştirilen çalışmanın ilk aşamasında sırasıyla resmi finansal hizmetleri kullanım, resmi finansal hizmetlere erişim ve resmi finansal hizmetlerin kullanılmasındaki bariyerler olan 1., 2. ve 3. boyut göstergeler kendi içlerinde TBA'ya tabi tutulmuş ve her bir boyut bazında endeksler oluşturulmuştur. TBA'nın ikinci aşamasında ise elde edilen 3 boyuta ait endeksler tekrar TBA'ya tabi tutulmuş ve genel bir finansal tabana yayılma endeksi oluşturulmuştur.

Cámara ve Tuesta (2014) çalışmasının ilk aşama TBA sonuçları normalizasyon gerçekleştirilmiş ve resmi finansal hizmetleri kullanım verilerine ilişkin resmi finansal hizmetlerden alınan kredi, finansal ürün sahipliği ve tasarruf verileri sırasıyla 0,42, 0,30 ve 0,28 oranlarında ağırlıklandırılmıştır. Çalışmada bu sonuca ilişkin ağırlıklandırmaların birbirlerine yakın olduğu hiçbir verinin baskın bir ağırlığa sahip olmadığı vurgulanmaktadır. Erişim boyutuna ilişkin olarak yetişkin nüfus başına ATM ve ticari banka sayıları ağırlıkları diğerlerine göre daha yüksek çıkmıştır. 100.000 yetişkin başına düşen ATM, ticari banka şube sayısı, 1.000 km²'ye düşen ATM ve ticari banka sayı ağırlıkları sırasıyla 0,33, 0,35, 0,16 ve 0,16 olarak bulunmuştur. Bu kapsamda nüfusla ilgili göstergelerin toprakla (km² başına düşen bazlı göstergeler) ilgili göstergelere oranla daha fazla bilgi içerdiği sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak resmi finansal hizmetleri kullanım bariyerleri göstergelerine ilişkin uzaklık, alım gücü,

doküman gereklilikleri ve finansal hizmetlere olan güven eksikliği göstergelerine ilişkin ağırlıklandırmalar sırasıyla 0,23, 0,24, 0,24 ve 0,29 olarak bulunmuştur. Bu kapsamda, 0,29 oranında ağırlıklandırma ile bariyerler konusunda bilgi eksikliğinin en büyük engel olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın ikinci aşamasında genel bir finansal tabana yayılma endeksinin oluşturulmasını teminen her ülke birinci aşama TBA ile ağırlıklandırılmaları yapılmış her bir boyut için puanlanmış ve bu puan sonuçları ile tekrar TBA kullanılarak genel bir finansal tabana yayılma endeksi oluşturulmuştur. Bu kapsamda, normalizasyonu yapılmış TBA sonuçlarına göre kullanım, erişim ve bariyer boyutları sırasıyla 0,29, 0,42 ve 0,28 oranlarında ağırlıklandırıldığından bahisle genel endeks üzerinde erişim boyutunun etkisinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada ayrıca ülkelerin finansal tabana yayılma skorları liste halinde verilmiştir. Buna göre yazarların beklediği gibi gelişmiş ülkelerin endeks değerleri daha yüksek olduğu için daha yaygın bir finansal tabana yayılma seviyelerine sahip oldukları belirtilmiştir. Bu kapsamda finansal tabana yayılma seviyesi en yüksek olan ülke Güney Kore, en düşük olan ülke ise Kongo Demokratik Cumhuriyeti'dir.

82 ülke arasında Türkiye resmi finansal hizmetleri kullanım boyutu kapsamında 63., resmi finansal hizmetlere erişim boyutu kapsamında 36. ve resmi finansal hizmetleri kullanım bariyeri boyutu kapsamında 42. sırada olmakla birlikte bu üç boyut skorları kullanılarak oluşturulan genel finansal tabana yayılma endeksi kapsamında 42. sırada yer almaktadır.

Çalışmada ayrıca bulunan endeks makroekonomik bir gösterge olan GSYİH ile karşılaştırılmış ve finansal tabana yayılma ile GSYİH arasında yüksek bir korelasyon olduğu belirtilmiştir.

BÖLÜM 3

FİNANSAL TABANA YAYILMA ENDEKSİNİN OLUŞTURULMASI İÇİN VERİ ANALİZİ

Bu bölümde, tezin ana amacı olan finansal tabana yayılmanın ölçülmesi için oluşturulacak olan finansal tabana yayılma endeksinde kullanılacak verilerin analizi gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde ilk olarak finansal tabana yayılma endeksini oluşturmak için kullanılan verilere ilişkin detaylı bilgi verilmiş, araştırma tekniğini ele alan ikinci kısımda TBA yönteminin teorik temeli incelenmiştir.

3.1. Veri

Finansal tabana yayılma endeksi politika yapıcılar hangi alanlarda eksikliklerin olduğunu göstermesi ve politika yapımında hangi alanlara ne şekilde yoğunlaşılması gerektiği konusunda fikir vermesi amacıyla oluşturulan bir endekstir. Literatür taramasında finansal tabana yayılmanın ölçümüne ilişkin oluşturulan endekslerin çoğunda finansal hizmetlerin kullanımı ve finansal erişim noktalarına ilişkin bazı verilerinin kullanıldığı ve bu kapsamda finansal tabana yayılma endeksi olarak ifade edilen bu endekslerin esasen birer finansal hizmet kullanım ve finansal erişim noktaları endeksi olduğu görülmektedir. Fakat G20 2016 finansal tabana yayılma göstergesi seti dokümanında da finansal tabana yayılma göstergelerinin kategorize edildiği gibi finansal tabana yayılma olgusuna sadece bu iki yönden bakmak eksik kalacaktır. Finansal tabana yayılma, finansal hizmetleri kullanım ve finansal erişim noktaları tarafına ilaveten finansal kalite göstergeleri olan finansal eğitim, davranış,

tüketicinin korunması ve hizmetleri kullanım bariyerleri boyutlarının da dikkate alınarak ölçülmesi gereken bir olgudur.

Türkiye'nin ulusal finansal tabana yayılma stratejisi olan ve 2014/10 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile 5 Haziran 2014 tarihli ve 29021 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları" kapsamında finansal tabanayayılmanın finansal erişim, finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması bileşenlerinden oluştuğu belirtilmektedir.

Bölüm 1.5.'te de bahsedildiği üzere G20/OECD gibi uluslararası kuruluşlar finansal tabana yayılmanın geliştirilmesi için finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması konularında çeşitli çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Bu kapsamda, bu çalışmada finansal tabana yayılmanın daha kapsamlı ölçülebilmesi adına finansal tabana yayılmanın ölçümünde kullanılmak üzere ele alınacak olan göstergeler 2010 yılında Seul'da taahhüt edilen G20 Finansal Tabana Yayılma Eylem Planı'nın asıl uygulayıcısı olan "Finansal Tabana Yayılma Küresel Ortaklığı (Global Partnership for Financial Inclusion/GPFI)" ile birlikte tanımlanan Ek 1'de sunulduğu üzere G20 2016 Finansal Tabana Yayılma Göstergeleridir.

G20 2016 finansal tabana yayılma göstergeleri, finansal tabana yayılma ölçümünü (i) finansal hizmetleri kullanım (ii) finansal erişim noktaları ve (iii) finansal kalite olmak üzere 3 boyutta incelemektedir. Bu çerçevede, Bölüm 2.4.'te bahsedilen finansal tabana yayılma ölçümlerinde kullanılan finansal hizmetleri kullanım ve finansal erişim noktaları boyutlarına ilaveten finansal kalitesi boyutunu ölçen finansal eğitim, finansal davranış ve krediye erişim bölümleri de ölçüme dâhil edilecektir. Fakat gelecek bölümlerde de üzerinde durulacağı üzere, finansal tüketicinin korunmasına ilişkin göstergelerin diğer göstergeler ile yapısal farklılık göstermesi nedeni ile finansal

tüketicinin korunmasına ilişkin göstergeler analize dâhil edilmek yerine kendi içerisinde ayrı bir konu başlığı ile değerlendirilecektir.

Endeksin oluşturulması için yeteri kadar geriye giden verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Fakat ulusal ve uluslararası boyutta finansal tabana yayılma konusuna ilişkin, literatür bölümüne konu olan çalışmalarda da sürekli üzerinde durulduğu üzere ciddi veri eksiklikleri bulunmaktadır³⁶. Bu kapsamda, mevcut veriler ile finansal tabana yayılma endeksi oluşturulmaya çalışılacaktır.

Ek 2’de yer alan mevcut göstergeler kapsamında veriler incelenmiş ve en fazla ülke ile en çok veri setinin (finansal hizmetleri kullanım, finansal erişim noktaları ve finansal kalite göstergeleri kapsamında) mevcut olduğu ortak yılın ilk aşamada 2014 ve 2017 yılları olduğu görülmüştür.

Ek 2’de her bir veri için mevcut yıllar ve ülkeler belirtilmektedir. Finansal tüketicinin korunmasına ilişkin veriler 2013 ve 2017 yılına aittir. Burada belirtilmesi gereken nokta ise finansal tüketicinin korunmasına ilişkin düzenleyici kanun ve uygulamaların varlığını ya da yokluğunu belirtilen “Var” ve “Yok” cevaplı ikili (binary) veri setini içermesidir.

Bu kapsamda, finansal tabana yayılma ölçümüne ilişkin finansal hizmetleri kullanım, finansal erişim noktaları, finansal kalite göstergeleri kategorisinde olan finansal okuryazarlık ve davranış ile finansal hizmetlere erişim bariyerleri göstergeleri kapsamında ilişkin veriler 2014 ve 2017 yıllarına, finansal hizmet kalitesi başlığında incelenen finansal tüketicinin korunmasına ilişkin veriler ise 2013 ve 2017 yıllarına aittir.

Finansal tabana yayılma endeksi çalışmasına ilişkin seçilen veriler bazında verisi mevcut olan tüm ülkeler çalışmaya dâhil edilmiştir.

³⁶ Daha fazla bilgi için Ek-2’ye bakınız.

Finansal tabana yayılma endeks çalışmasına;

- 2014 yılı için Finansal tabana yayılma endeks çalışmasına 16 düşük gelirli, 34 düşük orta gelirli, 35 yüksek orta gelirli ve 37 yüksek gelirli³⁷ olmak üzere toplam 122 ülke dâhil edilmiştir. Tablo 1’de analize dâhil edilen ülkelerin gelir seviyelerine göre dağılımı sunulmaktadır
- 2017 yılı için 10 düşük gelirli, 30 düşük orta gelirli, 30 yüksek orta gelirli ve 37 yüksek gelirli³⁸ olmak üzere toplam 107 ülke dâhil edilmiştir. Tablo 2’de analize dâhil edilen ülkelerin gelir seviyelerine göre dağılımı sunulmaktadır.
- 2014 ve 2017 yılları için ele alınan ülkelerin gelir düzeyleri ilgili yıllar itibariyle sınıflandırılmıştır.

³⁷ Dünya Bankası internet sitesi. Erişim tarihi: 23.03.2017. <http://data.worldbank.org/income-level/low-income?view=chart>, <http://data.worldbank.org/income-level/lower-middle-income?view=chart>, <http://data.worldbank.org/income-level/upper-middle-income?view=chart> ve <http://data.worldbank.org/income-level/high-income?view=chart>

³⁸ Dünya Bankası internet sitesi. Erişim tarihi: 22.02.2020. <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/world-world-bank-country-and-lending-groups>

Tablo 1: 2014 yılı analizine dâhil edilen ülkelerin gelirlerine göre dağılımı³⁹

Düşük Gelirli Ülkeler	Düşük Orta Gelirli Ülkeler	Yüksek Orta Gelirli Ülkeler	Yüksek Gelirli Ülkeler
Afganistan	Ermenistan	Arnavutluk	Avustralya
Benin	Bangladeş	Cezayir	Avusturya
Burundi	Butan	Angola	Belçika
Çad	Bolivya	Arjantin	Kanada
Dem. Kongo Cumhuriyeti	Kamboçya	Azerbaycan	Şili
Gine	Kamerun	Belarus	Hırvatistan
Madagaskar	Kongo Cumhuriyeti	Belize	Çek Cumhuriyeti
Malavi	Fildişi Sahili	Bosna Hersek	Danimarka
Mali	Mısır	Botsvana	Estonya
Nepal	El Salvador	Brezilya	Finlandiyaiya
Nijer	Gana	Bulgaristan	Fransa
Ruanda	Guatemala	Kolombiya	Almanya
Senegal	Honduras	Kosta Rika	Yunanistan
Tanzanya	Hindistan	Ekvador	Macaristan
Uganda	Endonezya	Gürcistan	İrlanda
Zibabve	Kenya	İran	İsrail
	Kosova	Irak	İtalya
	Kırgızistan	Jamaika	Japonya
	Moritanya	Kazakistan	Güney Kore Cumhuriyeti
	Moldova	Lübnan	Kuveyt
	Moğolistan	Makedonya	Letonya
	Myanmar	Malezya	Lüksemburg
	Nikaragua	Moritus	Malta
	Nijerya	Meksika	Hollanda
	Pakistan	Karadağ	Yeni Zelanda
	Filipinler	Namibya	Norveç
	Sudan	Panama	Polonya
	Sri Lanka	Peru	Portekiz
	Tunus	Romanya	Suudi Arabistan
	Ukrayna	Rusya Federasyonu	Singapur
	Özbekistan	Sırbistan	Slovak Cumhuriyeti
	Vietnam	Güney Afrika	Slovenya
	Batı Şeria ve Gazze	Tayland	İspanya
	Zambiya	Türkiye	İsveç
		Venezuela	İsviçre
			Birleşik Arap Emirlikleri
			Uruguay

Kaynak: Dünya Bankası (2016) verileri kullanılarak tez yazarı tarafından oluşturulmuştur.

³⁹ Ülkeler Dünya Bankası Analitik Sınıflandırması (2016) tarafından gerçekleştirilen sınıflandırma ile gelir gruplarına ayrılmıştır. Bu kapsamda; kişi başı geliri 1.025 ABD Doların altındaki ülkeler düşük gelirli, 1.026-4.035 ABD Doları arasındaki ülkeler düşük orta gelirli, 4.036-12.475 ABD Doları arasındaki ülkeler yüksek orta gelirli ve 12.475 ABD Doları üstü ülkeler yüksek gelirli olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 2⁴⁰: 2017 yılı analizine dâhil edilen ülkelerin gelirlerine göre dağılımı⁴¹

Düşük Gelirli Ülkeler	Düşük Orta Gelirli Ülkeler	Yüksek Orta Gelirli Ülkeler	Yüksek Gelirli Ülkeler
Afganistan	Bangladeş	Arjantin	Almanya
Benin	Batı Şeria ve Gazze	Arnavutluk	Avustralya
Çad	Bolivya	Belarus	Avusturya
Gine	El Salvador	Bosna Hersek	Belçika
Madagaskar	Endonezya	Botsvana	Çek Cum.
Mali	Fildişi Sahili	Brezilya	Danimarka
Nepal	Filipinler	Bulgaristan	Estonya
Nijer	Gana	Cezayir	Finlandiyaiya
Ruanda	Hindistan	Ekvator	Fransa
Uganda	Honduras	Ermenistan	Hırvatistan
	Kamboçya	Guatemala	Hollanda
	Kamerun	Güney Afrika	İrlanda
	Kazakistan	Gürcistan	İspanya
	Kenya	Irak	İsrail
	Kırgızistan	İran	İsveç
	Kongo Cum.	Karadağ	İsviçre
	Kosova	Kolombiya	İtalya
	Mısır	Kosta Rika	Japonya
	Moğolistan	Lübnan	Kanada
	Moldova	Makedonya	Kore Cum.
	Moritanya	Malezya	Kuveyt
	Myanmar	Meksika	Letonya
	Nijerya	Moritus	Lüksemburg
	Nikaragua	Namibya	Macaristan
	Özbekistan	Peru	Malta
	Pakistan	Romanya	Norveç
	Senegal	Rusya	Panama
	Ukrayna	Sırbistan	Polonya
	Vietnam	Tayland	Portekiz
	Zambiya	Türkiye	Singapur
			Slovak Cum.
			Slovenya
			Suudi Arabistan
			Şili
			Uruguay
			Yeni Zelanda
			Yunanistan

Kaynak: Dünya Bankası (2020) verileri kullanılarak tez yazarı tarafından oluşturulmuştur.

⁴⁰ Tablo 2’de yer alan ülkeler Dünya Bankası Analitik Sınıflandırması (2020) tarafından gerçekleştirilen sınıflandırma ile gelir gruplarına ayrılmıştır. Bu kapsamda; 2018 yılı esas alınarak yapılan sınıflandırmada kişi başı gayri safi milli geliri i 1.025 ABD Doların altındaki ülkeler düşük gelirli, 1.026-3.995 ABD Doları arasındaki ülkeler düşük orta gelirli, 3,996-12.375 ABD Doları arasındaki ülkeler yüksek orta gelirli ve 12376 ABD Doları üstü ülkeler yüksek gelirli olarak değerlendirilmiştir

3.1.1. Finansal hizmetleri kullanım göstergeleri

Dünya Bankası Global Findex'ten elde edilen ve Tablo 3'te de belirtilen yetişkinlerin finansal hizmeti kullanımına ilişkin başka bir deyişle talep yönlü ele alınacak veriler aşağıda alt başlıklar halinde sunulmaktadır.

Tablo 3: Çalışmada kullanılacak gösterge seti: finansal hizmetleri kullanım göstergeleri

Kategori	Gösterge	Kaynak	Frekans	Analiz Yılı
Hesabı Olan Yetişkin	Hesap (% 15+)	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	2014 ve 2017
Düzenlenmiş kuruluşlardan kredi alan yetişkinle	Borçlanma (%+15)	Dünya Bankası Global Findex	Yıllık	2014 ve 2017
Faturaların ödenmesi, satın alma işlemi veya bir hesaptan para transferleri için mobil telefon kullanan yetişkinlerin yüzdesi	Mobil Ödeme (%+15):	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	2014 (2017 yılı verisi mevcut değildir.)
Faturaların ödenmesi, satın alma işlemi veya para gönderme işlemini internet üzerinden gerçekleştiren yetişkinlerin yüzdesi	İnternet Ödeme (%+15)	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	2014 (2017 yılı verisi mevcut değildir.)
Dijital ödeme yapan ya da alan yetişkinlerin yüzdesi	Dijital Ödeme (% 15+)	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	- (2017 yılı için yüksek korelasyon sorunu nedeniyle kullanılamamıştır (2014 yılı için veri eksikliği olmadığından 4 temel alt göstergesi kullanılmıştır.)
Bir hesaptan doğrudan ödeme yapmak için hesap kartı kullanan yetişkinlerin yüzdesi	Banka Kartı ile Ödeme (%+15)	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	2014 (2017 yılı için yüksek korelasyon sorunu nedeniyle kullanılamamıştır)
Ücretleri veya hükümet transferlerini banka hesabı aracılığı alan yetişkinlerin yüzdesi	Ücret veya Transfer Ödeme (%+15)	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	2014 (2017 yılı için yüksek korelasyon sorunu nedeniyle kullanılamamıştır)
Hesap kullanımına ilişkin yüksek frekans	Sık Hesap Kullanım (%+15)	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	2014 (2017 yılı verisi mevcut değildir.)
Tasarruf eğilimi	Tasarruf (%+15):	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	2014 ve 2017

Kaynak: Tez yazarı tarafından oluşturulmuştur.

3.1.1.1. Hesap (%+15)

Hesabı olan yetişkinler kategorisinde bulunan hesap (%+15) göstergesi, son 12 ay içerisinde resmi bir finansal kurumda veya mobil para sağlayıcılarda hesabı olduğunu beyan eden (kendi hesapları veya birlikte ortak kullanılan bir hesap dikkate alınmıştır.) veya bir mobil para hizmetinin kullanan yetişkinlerin yüzdesini göstermektedir

2014 yılı analizine dâhil edilen 122 ülkenin hesap (%+15) göstergesine ilişkin sonuçları Ek 5'te en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 5 incelendiği zaman hesap (%+15) göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla yüksek gelirli Danimarka, Finlandiya ve Norveç iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla düşük gelirli Burundi, Gine ve Nijer olmuştur. Türkiye bahse konu gösterge kapsamında 57. sırada yer alarak ortalamanın üstünde bir performans göstermiştir.

2017 yılı analizine dâhil edilen 107 ülkenin hesap (%+15) göstergesine ilişkin sonuçları Ek 6'da en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 6 incelendiği zaman hesap (%+15) göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla yüksek gelirli Danimarka, Finlandiya ve Norveç iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla düşük gelirli Madagaskar, Nijer ve Afganistan olmuştur. Türkiye bahse konu gösterge kapsamında 51. sırada yer alarak ortalamanın üstünde bir performans göstermiştir.

3.1.1.2. Borçlanma (%+15)

Düzenlenmiş kurumlardan kredi alan yetişkinler kategorisinde bulunan borçlanma (%+15) göstergesi, son 12 ay içerisinde bir bankadan veya diğer türlü

finansal kuruluştan borçlanan veya kredi kartını kullanan yetişkinlerin yüzdesini ifade etmektedir.

2014 yılı analizine dâhil edilen 122 ülkenin borçlanma (%+15) göstergesine ilişkin sonuçları Ek 7’de en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 7 incelendiği zaman borçlanma (%+15) göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla İsrail, Moğolistan ve Yeni Zelanda iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Pakistan, Nijer ve Özbekistan olmuştur. Türkiye bahse konu gösterge kapsamında 15. sırada yer alarak birçok yüksek gelirli ülkeden daha iyi bir performans göstermiştir.

2017 yılı analizine dâhil edilen 107 ülkenin kredi (%+15) göstergesine ilişkin sonuçları Ek 8’de en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 8 incelendiği zaman borçlanma (%+15) göstergesi kapsamında en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla Kanada, İsrail ve Lüksemburg iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Fildişi Sahili, Pakistan ve Özbekistan olmuştur. Türkiye ise bahse konu gösterge bazında 27. sırada yerini almıştır.

Borçlanma (%+15) göstergesinde dikkat çeken husus ise 2014 yılında en yüksek değere sahip 2. ülkenin düşük orta gelirli bir ülke olan Moğolistan olmasıdır. Bu kapsamda Bölüm 4.2’de Moğolistan’a ilişkin özel açıklamalar yapılmıştır.

3.1.1.3. Dijital Ödeme (%+15)

Dijital ödeme sistemini kullanan yetişkinler kategorisinde bulunan dijital ödeme (%+15) göstergesi, dijital ödeme gerçekleştiren veya alan yetişkinlerin yüzdesini ifade etmektedir. Daha açık bir ifade ile dijital ödeme (%+15); banka, diğer resmi finansal kuruluşlar veya mobil para sağlayıcıları aracılığı ile dijital finansal ödeme sistemini kullanan yetişkinlerin yüzdesini ifade etmektedir. Dijital ödeme göstergesi (i) internetin borç fatura ödemesi veya satın alma işlemi için kullanılması, (ii) telefon aracılığıyla

fatura ödemesi, satın alma, bir hesaptan para gönderme veya para alma işlemi, (iii) bir hesaptan direk ödeme yapmak amacıyla hesap ya da kredi kartı kullanımı, havale gönderimi ve alımı, (iv) bir hesap üzerinden ücret, hükümet transfer ve tarımsal ödemeler ve (v) bir hesap üzerinden gerçekleştirilen okul harç ödemelerini kapsamaktadır. Bu kapsamda “dijital ödeme (%+15)” göstergesinin 4 adet alt göstergesi bulunmaktadır.

2014 yılı analizine dâhil edilen 122 ülkenin dijital ödeme (%+15) göstergesine ilişkin sonuçları Ek 9’da en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 9 incelendiği zaman dijital ödeme (%+15) göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla yüksek gelirli Danimarka, Norveç ve İsveç iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Burundi, Myanmar ve Irak olmuştur. Türkiye bahse konu gösterge kapsamında 51. sırada yer alarak ortalamanın üstünde bir performans göstermiştir.

Dijital ödeme verisi bu tez ile oluşturulan 2014 yılı finansal tabana yayılma endeksi gösterge setinde alt göstergelerinin kullanılmasından yer almamıştır.

2017 yılı analizine dâhil edilen 107 ülkenin dijital ödeme (%+15) göstergesine ilişkin sonuçları Ek 10’da en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 10 incelendiği zaman dijital ödeme (%+15) göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla yüksek gelirli Danimarka, İsveç ve Norveç iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Nijer, Afganistan ve Myanmar olmuştur. Türkiye bahse konu gösterge kapsamında 46. sırada yer alarak ortalamanın üstünde bir performans göstermiştir

Dijital ödeme verisi bu tez ile oluşturulan 2017 yılı finansal tabana yayılma endeksi gösterge setine hesabı olan yetişkinler göstergesiyle yüksek korelasyona sahip olması nedeniyle dâhil edilmemiştir.

3.1.1.3.1. Mobil Ödeme (%+15)

Dijital ödeme (%+15) göstergesinin alt göstergelerinden biri olan mobil ödeme (%+15) göstergesi, faturaların ödenmesi, satın alma işlemi veya bir hesaptan para transferleri için mobil telefon kullanan yetişkinlerin yüzdesini ifade etmektedir. Ayrıca, mobil ödeme (%+15) göstergesi banka, diğer resmi finansal kuruluşlar ve mobil para sağlayıcıları aracılığı ile gerçekleştirilen işlemleri kapsamaktadır.

2014 yılında analize dâhil edilen 122 ülkenin mobil ödeme (%+15) göstergesine ilişkin sonuçları Ek 11’de en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 11 incelendiği zaman mobil ödeme (%+15) göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla Kenya, Uganda ve İsveç iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Azerbaycan, Irak ve Moldova olmuştur. Türkiye bahse konu gösterge kapsamında 70. sırada yer almıştır.

Mobil ödeme (%+15) göstergesinde dikkat çeken husus ise en yüksek değere sahip ülkenin düşük orta gelirli Kenya’nın ve ikinci sıradaki ülkenin ise düşük gelirli Uganda olmasıdır.

2017 yılı göstergelerinde veri eksikliğinin bulunması nedeniyle ilgili veri analize dâhil edilememiştir.

3.1.1.3.2. İnternet Ödeme (%+15)

Dijital ödeme (%+15) göstergesinin alt göstergelerinden biri olan internet ödeme (%+15) göstergesi, faturaların ödenmesi, satın alma işlemi veya para gönderme işlemini internet üzerinden gerçekleştiren yetişkinlerin yüzdesini ifade etmektedir.

2014 yılında analize dâhil edilen 122 ülkenin internet ödeme (%+15) göstergesine ilişkin sonuçları Ek 12’de en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 12 incelendiği zaman internet ödeme (%+15) göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla

yüksek gelirli Norveç, Finlandiya ve İsveç iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Burundi, Myanmar ve Madagaskar olmuştur. Türkiye bahse konu gösterge kapsamında 36. sırada yer alarak ortalamanın üstünde olacak şekilde iyi bir performans göstermiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin sıralaması yüksek gelirli Yunanistan, Şili, Suudi Arabistan ve Uruguay'ın üstünde yer almıştır.

2017 yılı göstergelerinde veri eksikliğinin bulunması nedeniyle ilgili veri analize dâhil edilememiştir.

3.1.1.3.3. Banka Kartı ile Ödeme (%+15)

Dijital ödeme (%+15) göstergesinin alt göstergelerinden biri olan banka kartı ile ödeme (%+15) göstergesi, bir hesaptan direk ödeme yapmak için hesap kartı kullanan yetişkinlerin yüzdesini ifade etmektedir. Banka kartı ile ödeme göstergesi ayrıca, banka veya diğer resmi finansal kuruluşlar aracılığı ile gerçekleştirilen işlemleri kapsamaktadır.

2014 yılında analize dâhil edilen 122 ülkenin banka kartı ile ödeme (%+15) göstergesine ilişkin sonuçları Ek 13'de en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 13 incelendiği zaman banka kartı ile ödeme (%+15) göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla yüksek gelirli Norveç, Hollanda ve İsveç iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Madagaskar, Myanmar ve Nijer olmuştur. Türkiye bahse konu gösterge kapsamında 53. sırada yer alarak ortalamanın üstünde bir performans göstermiştir.

2017 yılı verisinde hesabı olan yetişkinler göstergesiyle yüksek korelasyona sahip olması nedeniyle kullanılamamıştır.

3.1.1.3.4. Ücret veya Transfer Ödemeleri (%+15)

Dijital ödeme (%+15) göstergesinin alt göstergelerinden biri olan ücret veya transfer ödeme (%+15) göstergesi ücretleri veya hükümet transferlerini banka hesabı aracılığı alan yetişkinlerin yüzdesini ifade etmektedir. Ayrıca, ücret veya transfer ödeme (%+15) göstergesi; banka, diğer resmi finansal kuruluşlar ve mobil para sağlayıcıları aracılığı ile gerçekleştirilen işlemleri kapsamaktadır.

2014 yılında analize dâhil edilen 122 ülkenin ücret veya transfer ödemeleri (%+15) göstergesine ilişkin sonuçları Ek 14’de en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 14 incelendiği zaman ücret veya transfer ödemeleri (%+15) göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla yüksek gelirli Danimarka, Norveç ve Avustralya iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Irak, Myanmar ve Madagaskar olmuştur. Türkiye bahse konu gösterge kapsamında 59. sırada yer alarak ortalamanın üstünde bir performans göstermiştir.

2017 yılı verisinde hesabı olan yetişkinler göstergesiyle yüksek korelasyona sahip olması nedeniyle kullanılamamıştır.

3.1.1.4. Sık Hesap Kullanım (%+15)

Yüksek sıklık ile bir hesap kullanım kategorisinde bulunan sık hesap kullanım (%+15) göstergesi, yüksek sıklıkla bir hesap kullanan yetişkinlerin yüzdesi ifade edilmektedir. Bu kapsamda “yüksek sıklık” ile bahsedilmek istenen bir ay içerisinde banka veya diğer resmi finansal kuruluşlar nezdinde bulunan kişisel hesapta bir ay içerisinde en az 3 kere işlem yapılmasıdır. Bu işlemlere kart sahibinin veya üçüncü bir kişinin nakit para çekimi, elektronik ödeme ve satın alma, çek veya diğer her türlü borç ödemelerini kapsamaktadır.

2014 yılında analize dâhil edilen 122 ülkenin sık hesap kullanım (%+15) göstergesine ilişkin sonuçları Ek 15’de en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere

sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 15 incelendiği zaman sık hesap kullanım (%+15) göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla yüksek gelirli Yeni Zelanda, Danimarka ve Kanada iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Fildişi Sahili, Myanmar ve Nijer olmuştur. Türkiye bahse konu gösterge kapsamında 61. sırada yer alarak ortalama bir sıralamada yerini almıştır.

İlgili gösterge 2017 yılı veri setinden çıkarıldığı için 2017 yılı için gerçekleştirilen analize dâhil edilememiştir.

3.1.1.5. Tasarruf (%+15)

Tasarruf eğilimi kategorisinde bulunan tasarruf (%+15) göstergesi, son 12 ay içerisinde resmi bir finansal kuruluştaki tasarruf yapan yetişkinlerin yüzdesini ifade etmektedir. Böylece yetişkinlerin tasarruflarını ne oranda finansal kuruluşlarda değerlendirdikleri bir başka deyişle tasarrufların ne oranda finansal sisteme dâhil olabildiği ölçülmektedir.

2014 yılı analizine dâhil edilen 122 ülkenin tasarruf (%+15) göstergesine ilişkin sonuçları Ek 16'da en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 16 incelendiği zaman tasarruf (%+15) göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla yüksek gelirli Norveç, İsveç ve Yeni Zelanda iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Özbekistan, Ermenistan ve Gürcistan olmuştur. Türkiye bahse konu gösterge kapsamında 85. sırada yer alarak ülke sıralamasında ortalamanın altında yer almıştır.

2017 yılı analizine dâhil edilen 107 ülkenin tasarruf (%+15) göstergesine ilişkin sonuçları Ek 17'de en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 17 incelendiği zaman tasarruf (%+15) göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla yüksek gelirli Norveç, İsveç ve Yeni Zelanda iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke

sırasıyla Özbekistan, Nijer ve Irak olmuştur. Türkiye ise bu dönemde ciddi bir sıçrayış gerçekleştirerek 41. sıraya yükselmiştir.

Analiz sıralamasında dikkatleri çeken konu ise en düşük değere sahip son 3 ülkenin diğer göstergelerin aksine düşük gelirli ülkelerden değil düşük orta ve yüksek orta gelirli ülkelerden oluşmasıdır.

2014 yılı için mevcut veriler incelendiği zaman ödemelerin mobil telefon (i), internet (ii) ve (iii) hesap kartı aracılığı ile gerçekleştirilme yüzdesi ile ücretleri veya (iv) hükümet transferlerinin bir hesap aracılığı ile alınma yüzdesi göstergelerinin gerçekleştirilen veya alınan dijital ödemeler yüzdesinin birer alt göstergesi olduğundan bahisle, ilk olarak alt göstergeleri analizde kullanılmamış ve alt göstergeleri temsil eden dijital ödeme (%+15) göstergesi endeks çalışmada dâhil edilmiştir. Fakat Ek 33'te de sunulduğu üzere “dijital ödeme (%+15)” göstergesinin “hesabı olan yetişkinlerin yüzdesi (0,960 seviyesinde korelasyona sahiptir.) ve “yüksek sıklıkla bir hesap kullanan yetişkinlerin yüzdesi” (0,916 seviyesinde korelasyona sahiptir.) ile yüksek korelasyona (Field A., 2005) sahip olması, gösterge setinden çıkarılmasını gerektirdiğinden, gösterge setinde dijital ödeme (%+15) göstergesi yerine dijital ödeme (%+15) göstergesinin 4 alt göstergesi kullanılmıştır.

2017 yılı için ise mevcut veriler incelendiği zaman Ek 34'te de sunulduğu üzere “dijital ödeme (%+15)”, “ödemeleri hesap kartı aracılığı ile gerçekleştirilme yüzdesi” ile “ücretleri veya hükümet transferlerinin bir hesap aracılığı ile alınma yüzdesi” göstergeleri “hesabı olan yetişkinler” göstergesiyle sırasıyla 0,974, 0,924 ve 0,915 olacak şekilde yüksek korelasyona sahip olması nedeniyle analize dâhil edilmemiştir. Hesabı olan yetişkinlerin yüzdesi göstergesinin diğer üç göstergeye tercih edilmesinin sebebi ise finansal tabana yayılma kavramının en temel göstergelerinden birinin hesabı olan yetişkinler göstergesidir.

3.1.2. Finansal erişim noktaları göstergeleri

Tablo 4’te de belirtildiği üzere yetişkinlerin finansal erişim noktalarına ilişkin başka bir deyişle arz yönlü ele alınacak veriler aşağıda alt başlıklar halinde sunulmaktadır.

Tablo 4: Çalışmada kullanılacak gösterge seti: finansal erişim noktaları göstergeleri

Kategori	Gösterge	Kaynak	Frekans	Analiz yılı
POS Hizmeti	Banka şube sayısı (100.000 yetişkin başına)	IMF FAS	Yıllık	2014 ve 2017
	ATM sayısı: (100.000 yetişkin başına)	IMF FAS	Yıllık	2014 ve 2017
	Evde cep veya internete erişim (%+15)	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	2014 (2017 yılı verisi mevcut değildir.)

Kaynak: Tez yazarı tarafından oluşturulmuştur.

3.1.2.1. Banka şube sayısı

Hizmet noktaları kategorisi kapsamında bulunan banka şube sayısı göstergesi, 100.000 yetişkin başına düşen ticari banka sayısını temsil etmektedir. Gösterge kurum ve şube sayısının toplamının 100.000 ile çarpılıp ilgili ekonomideki yetişkin (+15yaş) sayısına bölünmesiyle elde edilmektedir. Bahse konu göstergenin kaynağı IMF FAS’tır.

2014 yılı analizine dâhil edilen 122 ülkenin banka şube sayısı göstergesine ilişkin sonuçları Ek 18’de en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 18 incelendiği zaman banka şube sayısı göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla Kolombiya, Lüksemburg ve Ekvador iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla

Çad, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Ukrayna'dır. Türkiye bahse konu gösterge kapsamında 48. sırada yer alarak ülke sıralamasında ortalamanın üstünde yer almıştır.

2017 yılı analizine dâhil edilen 107 ülkenin banka şube sayısı göstergesine ilişkin sonuçları Ek 19'da en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 19 incelendiği zaman banka şube sayısı göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla, Lüksemburg, Moğolistan ve İspanya iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Çad, Belarus, ve Ukrayna'dır. Türkiye bahse konu gösterge kapsamında 44. sırada yer alarak ülke sıralamasında ortalamanın üstünde yer almıştır.

Analiz sıralamasında dikkatleri çeken konu ise 2017 yılında ikinci en yüksek değere sahip ülkenin yüksek gelirli ülkelerin üstünde yer alan düşük orta gelirli bir ülke olan Moğolistan olmasıdır. Ayrıca, banka şube sayısı göstergesinde ülkelerin sıralaması incelendiğinde Bulgaristan gibi bazı yüksek orta gelirli ülkelerin yanı sıra düşük orta gelirli bir ülke olan Moldova'nın da üst sıralarda yer aldığı görülmektedir. Düşük orta gelirli ülke olmasına rağmen bölüm 4 ve 5'te oluşturulan endeks çalışması sonucunda III. Grup ülkeler arasında bulunarak bazı yüksek ve yüksek orta gelirli ülkelerin üstünde yer alan Ukrayna banka şube sayısı göstergesi açısından son sırada yer almıştır.

3.1.2.2. ATM sayısı

Hizmet noktaları kategorisinde bulunan ATM sayısı göstergesi, 100.000 yetişkin başına düşen toplam ATM sayısını temsil etmektedir. İlgili gösterge bir ekonomideki toplam ATM sayısının 100.000 ile çarpılıp bahse konu ekonomideki yetişkin nüfusuna bölünmesi ile hesaplanmaktadır. ATM'ler, kamuya açık bir yerde finansal işlemlere erişimi olan bir finansal kurumun müşterilerine sağladığı, bilgisayarlı telekomünikasyon cihazlarıdır. Bahse konu göstergenin kaynağı IMF FAS'tır.

2014 yılı analizine dâhil edilen 122 ülkenin ATM sayısı göstergesine ilişkin sonuçları Ek 20’de en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 20 incelendiği zaman ATM sayısı göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla Kore Cumhuriyeti, Kanada ve Rusya Federasyonu iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Çad ve Afganistan’dır. Türkiye bahse konu gösterge kapsamında 25. sıra ile ülke sıralamasında ortalamanın üstünde iyi bir performans gerçekleştirmiştir.

2017 yılı analizine dâhil edilen 107 ülkenin ATM sayısı göstergesine ilişkin sonuçları Ek 21’de en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 21 incelendiği zaman ATM sayısı göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla Kore Cumhuriyeti, Kanada ve Portekiz iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Nijer, Çad ve Afganistan’dır. Türkiye bahse konu gösterge kapsamında 27. sıra ile ülke sıralamasında ortalamanın üstünde iyi bir performans gerçekleştirmiştir.

2014 yılı analiz sıralamasında dikkatleri çeken konu ise banka şube sayısı açısından göstergesi kapsamında analize dâhil edilen 122 ülkede son sırada yer alan Ukrayna’nın ATM sayısı göstergesinde 18. sırada yer alması olmuştur. Bu kapsamda, Ukrayna’da banka şube sayısının azlığını ATM’lerin kurulması ile tamamlanmaya çalıştığı değerlendirilmektedir. Banka şube sayısı itibari ile ülkeler arasında ilk sırada yer alan yüksek orta gelirli Kolombiya, Ekvador ve Bulgaristan gibi ülkelerin ATM sayısı göstergesi açısından sıralamasına bakıldığında Kolombiya’nın 66., Ekvador’un 81. ve Bulgaristan’ın 21.sırada yer aldığı görülmektedir. Bu kapsamda Bulgaristan hem banka şube sayısı hem de ATM sayısı göstergesi açısından ülke ortalamalarının üstünde bir performans göstermiştir. Kolombiya ve Ekvador gibi ülkeler banka şube sayısı kapsamında yüksek bir performans gösterirken ATM sayısı

kapsamında ortalamanın altında göreceli olarak daha düşük bir performansa sahiptir. Bu durum ise Ukrayna örneğinin tersini teşkil eden bir durum olarak yorumlanmaktadır. Bir başka deyişle, yüksek orta gelirli ülkelerden olan Kolombiya ve Ekvador gibi ülkelerin ATM sayısı açısından sıraları analize dâhil edilen 122 ülkenin ortalamasından düşük olsa da bu ülkeler bu açığı banka şube sayısını artırarak kapatmaya çalıştıkları değerlendirilmektedir.

2017 yılı analiz sıralamasında da benzer şekilde dikkatleri çeken konu banka şube sayısı açısından göstergesi kapsamında analize dâhil edilen 107 ülkede son sırada yer alan Ukrayna'nın ATM Sayısı göstergesinde 18. sırada yer alması olmuştur. Bu kapsamda, Ukrayna'da 2014 yılı verilerine benzer şekilde banka şube sayısının azlığını ATM'lerin kurulması ile tamamlanmaya çalıştığı değerlendirilmektedir. Banka şube sayısı itibari ile ülkeler arasında ilk sırada yer alan yüksek orta gelirli Moğolistan ve Bulgaristan gibi ülkelerin ATM sayısı göstergesi açısından sıralamasına bakıldığında zaman Moğolistan ve Bulgaristan'ın 21. ve 19.sırada yer aldığı görülmektedir. Bu kapsamda, Bulgaristan ve Moğolistan hem banka şube sayısı hem de ATM sayısı göstergesi açısından ülke ortalamalarının üstünde bir performans göstermiştir.

3.1.2.3. Evde cep veya internete erişim

Hizmet noktaları kategorisinde bulunan evde cep veya internete erişim göstergesi, evinde cep telefonu veya cihazı veya internete erişimi olduğunu beyan eden yetişkinlerin oranı ifade etmektedir. Bahse konu göstergenin kaynağı Dünya Bankası Global Findex'tir

Analize dâhil edilen 122 ülkenin evde cep veya internete erişim göstergesine ilişkin sonuçları Ek 22'de en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 22 incelendiğinde zaman evde cep veya internete erişim göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla hem

yüksek gelirli hem de Arap ülkeleri olan Suudi Arabistan, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Burundi, Nijerya ve Moritanya'dır.

Türkiye bahse konu gösterge kapsamında 39. sıra ile ülke sıralamasında ortalamanın üstünde iyi bir performans sergilemiştir.

Analiz sıralamasında dikkatleri çeken konu ise evde cep veya internete erişim göstergesi kapsamında analize dâhil edilen 122 ülkede en iyi performansı gösteren ilk 3 ülkenin yüksek gelirli Arap ülkeleri olmasıdır. Bölüm 4'te oluşturulan finansal tabana yayılma endeks değerlerine göre analizde dâhil edilen yüksek gelirli ülkeler arasında en son sırada yer alan Suudi Arabistan'ın evde cep veya internete erişim göstergesi kapsamında ilk sırada yer almıştır.

İlgili gösterge 2017 yılı veri setinde yer almadığı için 2017 yılı analizine dâhil edilememiştir.

3.1.3. Finansal kalite: finansal okuryazarlık ve davranış göstergeleri

Tablo 5'te de belirtildiği üzere finansal okuryazarlık kapsamında ele alınacak veriler aşağıda alt başlıklar halinde sunulmaktadır.

Tablo 5: Çalışmada kullanılacak gösterge seti: finansal okuryazarlık göstergeleri

Kategori	Gösterge	Kaynak	Frekans	Analiz yılı
Finansal Kalite: Finansal okuryazarlık ve davranış	Finansal okuryazarlık	Standard&Poors Finansal Okuryazarlık Anketi	-	2014 (2017 yılı verisi mevcut değildir.)
	Finansal davranış	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	2014 ve 2017

Kaynak: Tez yazarı tarafından oluşturulmuştur.

3.1.3.1.Finansal Okuryazarlık

Finansal tabana yayılmanın finansal kalite bileşeni kapsamında ele alınan göstergelerden biri olan finansal okuryazarlık göstergesinde finansal okuryazarlık puanları dikkate alınmaktadır. Bu kapsamda, finansal okuryazarlık puanları bazı finansal kavramlara ilişkin doğru cevap veren insanların yüzdelerinin ortalaması alınarak elde edilmektedir. Daha açık bir ifade ile enflasyon, faiz oranı, bileşik faiz ve risk çeşitlendirme konularına ilişkin sorulan sorulara doğru cevap verenlerin yüzdesinin aritmetik ortalaması ele alınmıştır.

Bu kapsamda, bu çalışmada 2014 yılında 148 ülke için 150.000'den fazla yetişkin ile gerçekleştirilen Standard & Poor's Derecelendirme Hizmetleri Küresel Finansal Okuryazarlık Anketi sonuçları kullanılmıştır. Hem 2014 yılına ait verileri içermesi hem de ankete dâhil edilen ülke sayısının çokluğu nedeniyle finansal okuryazarlık göstergesine ilişkin S&P'nin gerçekleştirdiği anket çalışması sonuçları kullanılmıştır. Anketler, telefonla veya yüz yüze olarak yürütülmüştür. Yetişkinlere yönelik olan ankette finansal okuryazarlığa ilişkin 4 temel finansal alanda (enflasyon, faiz, bileşik faiz ve risk çeşitlendirme konuları) soru sorulmuştur (Klapper L. vd., 2014). Anket sorularına ilişkin detaylı bilgiler Ek 3'te sunulmaktadır.

Analize dâhil edilen 122 ülkenin finansal okuryazarlık göstergesine ilişkin sonuçları Ek 23'te en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 23 incelendiği zaman finansal okuryazarlık göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla yüksek gelirli İsveç, Danimarka ve Norveç iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Sudan, Arnavutluk ve Afganistan'dır.

Türkiye finansal okuryazarlık göstergesinde %41'lik değer ile 93. sırada bulunarak ortalamanın altında bir performans göstermiştir.

Analiz sıralamasında dikkatleri çeken konu ise finansal okuryazarlık göstergesi kapsamında ele alınan 122 ülke dâhilinde ilk sıraların genel itibarıyla yüksek gelirli ülkelerden oluşmasına rağmen düşük orta gelirli Myanmar'ın 23. sırada, düşük gelirli Senegal'in ise Myanmar'ın iki sıra altında 25. sırada yer alması olmuştur. Bu kapsamda Senegal ve Myanmar birçok yüksek ve yüksek orta gelirli ülkelerin üstünde bir sıralamaya sahip olmuştur. Dikkat çeken bir diğer konu ise, finansal okuryazarlık kapsamında yüksek orta gelirli ülke sınıfında bulunan Arnavutluk ve Romanya gibi bazı ülkelerin son sıralarda bulunmasıdır.

2017 yılına ait finansal okuryazarlık verileri bulunmadığı için ilerleyen bölümlerde 2017 yılı için oluşturulacak endekste finansal okuryazarlık göstergesi kullanılamayacaktır.

3.1.3.2. Finansal davranış

Finansal tabana yayılmanın finansal kalite bileşeni kapsamında ele alınan göstergelerden diğeri olan finansal davranış göstergesi insanların acil finansmana ihtiyaçlarının doğması halinde finansmanı nasıl sağlayacaklarına ilişkin anket sorusu üzerine inşa edilmektedir. Bu kapsamda, “Acil bir durumla karşı karşıya kalsaydınız parayı nereden temin ederdiniz?” sorusuna ilişkin “a) akraba veya arkadaşlardan borç alırdım, b) daha fazla çalışırdım, c) varlıklarımı satardım, d) tasarruflarımı kullanırdım, e) tasarruf kulüplerinden kredi alırdım, f) bankadan kredi çekerdim, g) para bulamazdım” sorusu yetişkinlere sorulmuştur. Bu çerçevede, acil finansmana ilişkin tasarrufların kullanılmasını ölçmek amacıyla “d) tasarruflarımı kullanırdım” cevabını veren yetişkinlerin yüzdesi ele alınmıştır.

2014 yılı analizine dâhil edilen 122 ülkenin finansal davranış göstergesine ilişkin sonuçları Ek 24'te en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 24 incelendiği zaman finansal davranış göstergesi

kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla yüksek gelirli ülkeler olan Japonya, Norveç ve İsviçre iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Irak, Ermenistan ve Gürcistan'dır.

Türkiye finansal okuryazarlık göstergesi değeri %10,13'lük değer ile 108. sırada bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle Türkiye finansal davranış göstergesi kapsamında ortalamanın çok altında yer almaktadır.

2017 yılı analizine dâhil edilen 107 ülkenin finansal davranış göstergesine ilişkin sonuçları Ek 25'te en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 25 incelendiği zaman finansal davranış göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla yüksek gelirli Singapur, Japonya ve İsveç iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke Afganistan, Myanmar ve Kırgızistan olmuştur.

Türkiye sıralamada ciddi bir yükseliş kaydederek 68. sırada yerini almasına rağmen ilgili soruya tasarruflarını kullanacağını beyan eden yetişkinlerin yüzdesi yaklaşık olarak %24'ten %19'a düşmüştür. Türkiye finansal davranış göstergesi kapsamında ortalamanın altında yer almaktadır.

3.1.4. Piyasa davranışı ve finansal tüketicinin korunması göstergeleri

Tablo 6'da da belirtildiği üzere piyasa davranışı ve finansal tüketicinin korunmasına ilişkin ele alınacak veriler aşağıda alt başlıklar halinde sunulmaktadır.

Piyasa davranışı ve finansal tüketicinin korunmasına ilişkin veriler ilgili konularda yasanın/düzenlemenin/yönetmeliğin olup olmadığını temsilen “Var/Evet” ya da “Yok/Hayır” şeklinde olan ikili (binary)⁴² değişken şeklinde olması ve ilgili verilerin

⁴² İkili (binary) değişken iki muhtemel durumdan birinde meydana gelen gözlemlerdir. İki değerli olan ikili değişkenlere 1/0, Evet/Hayır, Başarılı/Başarısız, Erkek/Kadın gibi göstergeler örnek olarak

sadece 2013yılı için bulunması nedeni ile piyasa davranışı ve finansal tüketicinin korunmasına ilişkin göstergeler endeks çalışmasına dâhil edilmeyecektir. Daha açık bir ifade ile temel bileşenler analizi ile gerçekleştirilen finansal tabana yayılma endeks çalışmasında kullanılan verilerin yapısı, yılı ile finansal kalite bileşenin alt başlıklarından biri olan piyasa davranışı ve finansal tüketicinin korunmasına ilişkin veri yapısı ve yılının uyumlu olmaması nedeniyle piyasa davranışı ve finansal tüketicinin korunmasına ilişkin aşağıda ayrıca açıklanan veriler endeks çalışmasına dâhil edilmeyecektir.

Bu kapsamda, piyasa davranışı ve finansal tüketicinin korunmasına ilişkin mevcut veriler ile konu genel endeks çalışmasından ayrı bir şekilde bu bölümde değerlendirilmiştir. Bu bölümde değerlendirme “Var” cevaplı veriler 1 ile; “Yok” cevaplı veriler ise 0 ile temsil edilmiş ve mevcut veriler kapsamında ele alınan ülkeler “Var” cevaplarının toplamı ile gerçekleştirilmiştir.

Tablo 6: Çalışmada kullanılacak gösterge seti: piyasa davranışı ve finansal tüketicinin korunması göstergeleri

Kategori	Gösterge	Kaynak	Frekans
Finansal Kalite: Piyasa Davranışı ve Tüketicinin Korunması	Açıklama Gereklilikleri	Dünya Bankası GCPS	Yıllık
	İtiraz Çözümü	Dünya Bankası GCPS	Yıllık

3.1.4.1. Açıklama Gereklilikleri

Kamuyu aydınlatma endeksi çeşitli açıklama gerekliliklerini birleştirmektedir. Bu gereklilikler (1) açıklamalar için sade bir dil (2) yerel dil, (3) öngörülen standartlaştırılmış açıklama formatı, (4) rüçhan hakları ve süreçleri ve (5) bir kredi için

ödenmesi gereken toplam ücret (temel ücretler artı komisyon oranları, ücretler, sigorta, vergiler) olarak belirlenmiştir. Açıklama gerekliliklerinde veriler ilgili konularda yasanın/düzenlemenin/yönetmeliğin olup olmadığını temsilen “Var” veya “Yok” şeklinde toplulaştırılan verilerdir. Açıklama gerekliliklerine ilişkin veri seti Ek 26’da sunulmaktadır.

Açıklama için sade bir dil gereklilikleri kapsamında yasanın varlığına ilişkin 2014 yılında 73 ülkenin 2017 yılında ise ticari bankalar için dünya genelinde ele alınan 124 ülkenin %81’inde bir başka ifadeyle 95 ülkede bulunmaktadır ve toplamda veri setine ulaşılmış ve ulaşılan tüm veri setinin cevabı ise “Var” olarak belirtilmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de açıklama için sade bir dil şartının bulunduğu görülmektedir.

Açıklama için yerel dil gereklilikleri kapsamında yasanın varlığına ilişkin 2014 yılında 60 ülkenin, 2017 yılında ise 72 ülkenin cevabı “Var” olmuştur. Yerel dil şartı genellikle aynı ülkede farklı dillerin de resmi dil olarak kabul edildiği ve ya resmi dilden farklı olarak başka dillerin de yaygın kullanıldığı ekonomilerde görüleceği düşünülmektedir.

Öngörülen standartlaştırılmış açıklama formatı kapsamında yasanın varlığı 2013 yılında 54 ülkenin “Var” cevabına yer verilmektedir. Bu kapsamda, Türkiye’de standartlaştırılmış bir format öngörülmektedir. 2017 yılında ilgili gösterge veri setinden çıkartılmıştır.

Rüçhan hakkı ve süreçleri kapsamında yasanın varlığına ilişkin 2013 yılında 58 ülkenin, 2017 yılında ise 113 ülkeden 82 ülkenin cevabı “Var” olmuştur Bu kapsamda Türkiye’de ilgili yasanın mevcut olduğu belirtilmektedir.

Bir kredi için ödenmesi gereken toplam ücret kapsamında yasanın varlığına ilişkin 2013 yılında 84 ülkenin cevabına yer verilmiştir. 84 ülkenin hepsinin cevabı “Var” olmuştur. Türkiye’de konuya ilişkin bir yasal düzenleme bulunmaktadır. 2017 yılında ilgili gösterge veri setinden çıkarılmıştır.

Türkiye’de ise yerel dil gereklilikleri kapsamında 2013 yılında özelleştirilmiş bir yasanın varlığı ve 2017 yılında ise buna rüçhan hakkı ve süreçleri kapsamında yasanın varlığı göstergesi de eklenerek incelenen diğer tüm göstergelere ilişkin yasaların bulunduğu gözlemlenmektedir.

3.1.4.1. İtirazların Çözümü⁴³

Mevcut resmi iç ve dış itiraz mekanizmasının varlığına ilişkin göstergelerdir. Bu kapsamda iç itiraz çözüm mekanizmasına ilişkin şikâyetlerin çözümü ve finansal kuruluşlar tarafından ele alınmasına ilişkin kanun veya yönetmelik belirleme standartlarını (zaman çizelgesi, erişilebilirlik, şikâyet işleme usullerini uygulama gereksinimleri dâhil); dış itiraz çözüm mekanizmasına ilişkin bir müşterinin üçüncü bir tarafa (denetim ajansı, finansal bir kamu denetçisi veya eşdeğer kurum) ekonomik ve verimli bir şekilde başvurmasını sağlayan sistemin varlığı göz önünde bulundurulmaktadır.

Bu çerçevede, ülkelerin iç ve dış itiraz mekanizmasının değerlendirilmesi adına aşağıda bulunan göstergeler ele alınmıştır:

İç itirazların çözümü mekanizması göstergeleri:

- (i) Müşteri şikâyetlerini çözmek üzere usul ve süreçleri uygulamasını gerektiren yasanın varlığı,
- (ii) Şikâyetlerin çözülmesinde zamanaşımına yönelik standartların belirlenmesine ilişkin yasanın varlığı,
- (iii) Şikâyetlerin alınabilmesi için erişilebilirlik standartlarını belirleyen ve düzenleyen yasanın varlığı,

⁴³ Bu bölümde ülkelerin gelirlerine ilişkin gruplandırma Dünya Bankası sınıflandırılması kullanılarak oluşturulmuştur. Dünya Bankası İnternet Sitesi. Erişim tarihi: 03.05.2017. <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups> adresinden alınmıştır.

Dış itirazların çözümü mekanizması göstergeleri:

- (iv) Müşterilerin şikâyetlerini tatmin edici bir şekilde çözmek için finansal ombudsmanın varlığı,
- (v) Müşterilerin şikâyetlerini tatmin edici bir şekilde çözmek için genel ombudsmanın varlığı ve
- (vi) Müşterilerin şikâyetlerinin çözülmesine ilişkin arabuluculuk hizmetinin varlığı.

Piyasa davranışı ve finansal tüketicinin korunmasına ilişkin ele alınan en güncel itiraz çözümü göstergeleri 2017 yılına aittir. 2013 yılında kamuoyu ile paylaşılan gösterge seti EK-28’de yer almaktadır. 2017 yılında ilgili göstergeler bazında 118 ülke verisi bulunmaktadır. İtirazların çözümüne ilişkin veri seti Ek 29’da sunulmaktadır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere ele alınan 6 gösterge setinin “Var” ya da “Yok” şeklinde ikili (binary) veri seti olduğundan bahisle finansal tabana yayılma genel endeksine dâhil edilememiştir. Fakat ülkeler finansal tüketicinin korunması seviyelerine ilişkin veriler doğrultusunda kendi içinde bir değerlendirmeye tabi tutulmuşlardır.

İç itirazların çözümü kapsamında 2013 yılı itibarıyla;

- Türkiye dâhil 83 ülkede müşteri şikâyetlerini çözmek üzere usul ve süreçleri uygulamasını gerektiren yasa mevcut iken geriye kalan 24 ülkede böyle bir yasa mevcut değildir.
- 70 ülkede şikâyetlerin çözülmesinde zamanaşımına ilişkin standartların belirlenmesine yönelik yasa mevcut iken Türkiye dâhil 37 ülkede böyle bir yasa bulunmamaktadır.
- Türkiye dâhil 61 ülkede şikâyetlerin alınabilmesi için erişilebilirlik standartlarını belirleyen ve düzenleyen bir yasa mevcut iken 46 ülkede böyle bir yasa bulunmamaktadır.

Dış itirazların çözümü kapsamında 2013 yılı itibarıyla;

- Türkiye dâhil 69 ülkede müşterilerin şikâyetlerini tatmin edici bir şekilde çözmek için finansal ombudsman mevcut iken 38 ülkede bahse konu ombudsman bulunmamaktadır.
- 18 ülkede müşterilerin şikâyetlerini tatmin edici bir şekilde çözmek için genel bir ombudsman mevcut iken Türkiye dahil 89 ülkede bahse konu ombudsman bulunmamaktadır.
- Türkiye dâhil 30 ülkede müşterilerin şikâyetlerinin çözülmesine ilişkin arabuluculuk hizmeti mevcut iken 77 ülkede bahse konu hizmet bulunmamaktadır.

İç itirazların çözümü kapsamında 2017 yılı itibarıyla;

- Türkiye dâhil 90 ülkede müşteri şikâyetlerini çözmek üzere usul ve süreçleri uygulamasını gerektiren yasa mevcut iken geriye kalan 26 ülkede böyle bir yasa mevcut değildir.
- Türkiye dâhil 83 ülkede şikâyetlerin çözülmesinde zamanaşımına ilişkin standartların belirlenmesine yönelik yasa mevcut iken 39 ülkede böyle bir yasa bulunmamaktadır.
- Türkiye dâhil 73 ülkede şikâyetlerin alınabilmesi için erişilebilirlik standartlarını belirleyen ve düzenleyen bir yasa mevcut iken 49 ülkede böyle bir yasa bulunmamaktadır.

Dış itirazların çözümü kapsamında 2017 yılı itibarıyla;

- Türkiye dâhil 80 ülkede müşterilerin şikâyetlerini tatmin edici bir şekilde çözmek için finansal ombudsman mevcut iken 41 ülkede bahse konu ombudsman bulunmamaktadır.
- Müşterilerin şikâyetlerini tatmin edici bir şekilde çözmek için genel bir ombudsman göstergesine ilişkin veri yoktur.
- 22 ülkede müşterilerin şikâyetlerinin çözülmesine ilişkin arabuluculuk

hizmeti mevcut iken Türkiye dâhil 53 ülkede bahse konu hizmet bulunmamaktadır.

Finansal kalite kategorisi altında bulunan piyasa davranışı ve finansal tüketicinin korunması kapsamında itiraz çözümlerine ilişkin iç ve dış itiraz çözümleri göstergelerinde ilgili yasanın/düzenlemenin/yönetmeliğin bulunduğunu ifade eden “Var” cevapları 1 ile bulunmadığını ifade eden “Yok” cevapları ise 0 ile temsil edilmiş ve “Var” cevabını temsilen 1’lerin toplanması ile iç ve dış itirazların çözümünde ülkelerin karşılaştırılması gerçekleştirilmiştir.

Bu kapsamda, verilerin daha kapsamlı olması bakımından bu bölüme örnek teşkil etmesi açısından 2013 yılı için her ülke için iç ve dış itirazların çözümüne ilişkin yukarıda bahsedilen yasanın/düzenlemenin/yönetmeliğin bulunduğunu belirtirken ve 1 ile temsil edilen “Var” cevaplarının toplanıp ve en yüksek değerden en düşük değere sıralanmış haliyle ülkeler Tablo 7’de sunulmaktadır. Bu kapsamda örneğin 4 puan ile temsil edilen bir ülke itiraz mekanizmalarında gösterge olarak ele alınan 6 göstergeden 4’ünü “Var” olarak cevapladığını göstermektedir.

Tablo 7 incelendiğinde 6 ülkenin tam puan olan 6 değerine sahip olduğu görülmektedir. Bir başka ifade ile 6 ülke itirazların çözümü başlığı altında bulunan 6 göstergenin bahsettiği yasaya/düzenlemeye/yönetmeliğe sahip olduklarını belirtmişlerdir. Arjantin, Çin, Finlandiyaya, Endonezya, Japonya ve Venezuela’dan oluşan bu grupta dikkat çekici olan nokta ise yüksek gelirli Finlandiya ve Japonya dışında yüksek orta gelirli Arjantin, Çin ve Venezuela ile düşük orta gelirli Endonezya’nın bulunmasıdır. Finansal tabana yayılma endeksi ülke sıralamasında ilk sıralarda yer alan ülkelerin hepsinin yüksek gelirli olmasının aksine piyasa davranışı ve finansal tüketicinin korunması kapsamında itirazların çözümü başlığı altında yasal ve sistemsel altyapı bakımından sıralamanın ilk sıralarında yüksek gelirli iki ülkeye ilaveten yüksek ve düşük orta gelirli ülkelerin de bulunması dikkat çekici bir konudur.

Bu durum ülkelerin finansal tabana yayılmanın önemli bileşenlerinden biri olan finansal kalitenin artırılmasının alt göstergelerinden piyasa davranışı ve finansal tüketicinin korunması kategorisi altında yer alan itirazların çözümü sistemlerinin geliştirilmesi aracılığı ile finansal tabana yayılmayı geliştirici önlemlerin alınmasını önemsediklerinin göstergesi olarak yorumlanmaktadır.

Tablo 7’de itirazların çözümü göstergelerinin 5’ine ilişkin gerekli yasal veya sistemsel altyapının bulunduğunu beyan eden ülke sayısı 12’dir. 5 değeri alan ülkeler Bostvana, Kolombiya, El Salvador, Hong Kong, Macaristan, G. Kore Cumhuriyeti, Malezya, Meksika, Nikaragua, Portekiz, Sırbistan ve Türkiye’dir. 5 değeri alan bu ülkeler grubu 4 yüksek, 6 yüksek orta ve 2 düşük orta gelirli ülkelerden oluşmaktadır.

İtirazların çözümü göstergelerinin 4’üne ilişkin gerekli yasal veya sistemsel altyapının bulunduğunu beyan eden ülke sayısı 17’dir. 4 değeri alan ülkeler Kenya, Moritus, Fas, Hollanda, Nijerya, Pakistan, Panama, Peru, Suudi Arabistan, Slovak Cumhuriyeti, Güney Afrika, İspanya, Tayvan-Çin, Uganda, Birleşik Krallık ve Uruguay’dır. 4 değeri alan ülkeler grubu 7 yüksek, 4 yüksek orta 4 düşük orta ve 1 düşük gelirli (Uganda) ülkelerden oluşmaktadır.

İtirazların çözümü göstergelerinin 3’üne ilişkin gerekli yasal veya sistemsel altyapının bulunduğunu beyan eden ülke sayısı 19’dur. 3 değeri alan ülkeler Bangladeş, Belçika, Bolivya, Brezilya, Bulgaristan, Cabo Verde, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Hırvatistan, Letonya, Litvanya, Malavi, Moğolistan, Namibya, Umman, Filipinler, Slovenya, Svaziland, Tayland ve ABD’dir. 3 değeri alan ülkeler grubu 7 yüksek, 4 yüksek orta, 6 düşük orta ve 2 düşük gelirli ülkelerden oluşmaktadır.

İtirazların çözümü göstergelerinin 2’sine ilişkin gerekli yasal veya sistemsel altyapının bulunduğunu beyan eden ülke sayısı 12’dir. 2 değeri alan ülkeler Arnavutluk, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Gürcistan, Almanya, İran, Lüksemburg, Makedonya,

Moldova, Nepal, Norveç ve Zambiya'dır. 2 değeri alan ülkeler grubu 5 yüksek, 4 yüksek orta, 2 düşük orta ve 1 düşük gelirli ülkelerden oluşmaktadır.

İtirazların çözümü göstergelerinin 1'ine ilişkin gerekli yasal veya sistemsal altyapının bulunduğunu beyan eden ülke sayısı 6'dır. 1 değeri alan ülkeler Azerbaycan, Kırgızistan, Rusya Federasyonu, Sudan, İsviçre ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir. 1 değeri alan bu ülkeler grubu 2 yüksek, 3 yüksek orta ve 1 düşük orta gelirli ülkelerden oluşmaktadır.

İtirazların çözümü göstergelerine ilişkin gerekli yasal veya sistemsal altyapının bulunmadığını bir başka ifadeyle 0 değeri alan ülke sayısı 15'tir. 0 değeri alan ülkeler Benin, Burkina Faso, Fildişi Sahilleri, Guatemala, Gine-Bissau, Lübnan, Mali, Nijer, Paraguay, Romanya, Senegal, Tanzanya, Togo ve Ukrayna'dır. 0 değeri alan ülkeler grubu 3 yüksek orta, 3 düşük orta ve 9 düşük gelirli ülkelerden oluşmaktadır. 0 değerini alan hiçbir yüksek gelirli ülke bulunmamaktadır.

Türkiye'nin itirazların çözümü göstergeleri kapsamında değeri 5 olmuştur. Bu kapsamda veri seti incelendiğinde Türkiye'de bulunmayan tek yasal çerçevenin yerel dil gerekliliklerine ilişkin olduğu görülmektedir. Türkiye'de tek bir dilin kullanılması nedeni ile böyle bir yasanın bulunmasına ihtiyaç olmadığı ve Türkiye'nin notunun buna göre revize edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Tablo 7: İtirazların çözümüne ilişkin ülke karşılaştırması – 2013

Ülke	Skor	Ülke	Skor	Ülke	Skor	Ülke	Skor
Arjantin	6	Cezayir	4	Bangladeş	3	Azerbaycan	1
Çin	6	Ermenistan	4	Belçika	3	Kırgızistan	1
Finlandiyaiya	6	Avustralya	4	Bolivya	3	Rusya	1
Endonezya	6	Avusturya	4	Brezilya	3	Sudan	1
Japonya	6	Belarus	4	Bulgaristan	3	İsviçre	1
Venezuela	6	Bosna-Hersek	4	Cabo Verde	3	Birleşik Arap Emir.	1
Botsvana	5	Kanada	4	Dem. Kongo Cum.	3	Benin	0
Kolombiya	5	Şili	4	Hırvatistan	3	Burkina Faso	0
El Salvador	5	Kosta Rika	4	Letonya	3	Burundi	0
Hong Kong	5	Danimarka	4	Litvanya	3	Fildişi Sahilleri	0
Macaristan	5	Dominik Cum.	4	Malavi	3	Guatemala	0
G. Kore Cum.	5	Ekvador	4	Moğolistan	3	Gine-Bissau	0
Malezya	5	Fransa	4	Namibya	3	Lübnan	0
Meksika	5	Yunanistan	4	Umman	3	Mali	0
Nikaragua	5	Honduras	4	Filipinler	3	Nijer	0
Portekiz	5	İzlanda	4	Slovenya	3	Paraguay	0
Sırbistan	5	İrlanda	4	Svaziland	3	Romanya	0
Türkiye	5	İsrail	4	Tayland	3	Senegal	0
		İtalya	4	ABD	3	Tanzanya	0
		Kazakistan	4	Arnavutluk	2	Togo	0
		Kenya	4	Çek Cum.	2	Ukrayna	0
		Morityus	4	Estonya	2		
		Fas	4	Gürcistan	2		
		Hollanda	4	Almanya	2		
		Nijerya	4	İran	2		
		Pakistan	4	Lüksemburg	2		
		Panama	4	Makedonya	2		
		Peru	4	Moldova	2		
		Suudi Arab.	4	Nepal	2		
		Slovak Cum.	4	Norveç	2		
		G. Afrika	4	Zambiya	2		
		İspanya	4				
		Sri Lanka	4				
		Tayvan, Çin	4				
		Uganda	4				
		Birleşik Krallık	4				
		Uruguay	4				

3.1.5. Finansal hizmetleri kullanım bariyerleri⁴⁴

Tablo 8’de de belirtildiği üzere kredi bariyerleri kapsamında incelenen finansal hizmetleri kullanım bariyerleri “krediye erişim” boyutu ile incelenmiştir.

İş Yapabilme (Doing Business/DB) kapsamında krediye erişim; borç alanın ve borç verenin yasal haklarını, bir dizi göstergelerle ve kredi bilgilerinin raporlanarak güvenli işlemlerle ölçülmesini sağlamaktadır.

İlk gösterge seti, krediyi kolaylaştıran bazı özelliklerin geçerli teminat ve iflas kanunlarında var olup olmadığını ölçmektedir. İkinci gösterge seti, kredi büroları veya kredi kayıtları gibi kredi raporlama servis sağlayıcıları aracılığıyla mevcut kredi bilgilerinin kapsamını ve erişilebilirliğini ölçmektedir.

Ekonomilerin kredi alma kolaylığı üzerindeki sıralaması, kredi almak için sınır puanlarına olan uzaklıklarını sıralayarak belirlenmektedir. Bu puanlar, yasal haklar endeksinin gücü ile kredi derinliği enformasyon endeksinin toplamı için sınır ötesi puanıdır.

Daha açıklayıcı bir ifade ile kredi raporlama sistemlerinin gücü ve kredi kolaylaştırmada teminat ve iflas kanunlarının etkinliği olarak tanımlanan “krediye erişim” göstergesi “Sınır Uzaklığı” ile ölçülmektedir. "Sınır Uzaklığı" puanı, düzenleyici performansın mutlak düzeyini ve zaman içindeki performansını değerlendirmede yardımcı olmaktadır. Bu ölçüm, her ekonominin, 2005 yılından bu yana İş Yapabilme örneğinde tüm ekonomilerdeki her bir göstergede gözlemlenen en iyi performansı temsil eden "sınır" a uzaklığını göstermektedir. Bir ekonominin “sınır uzaklık” skoru 0 ile 100 arasında değer almaktadır ve 0 en düşük performansı, 100 en yüksek performansı ifade etmektedir. Örneğin, İş Yapabilme Raporunda 2015'te 75 puan,

⁴⁴ Dünya Bankası Doing Business internet sitesi. Erişim tarihi: 14.04.2017.
<http://www.doingbusiness.org/Methodology/Getting-Credit>

ekonominin tüm ekonomilerde ve zaman içerisinde en iyi performanstan oluşturulmuş olan yapıdan 25 puanlık bir uzaklığa sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Krediye erişim göstergesinin metodolojisine ilişkin daha ayrıntılı bilgi Ek 30’da sunulmaktadır.

Krediye erişim göstergesini oluşturan alt göstergeler şunlardır:

- (i) Borç alan ve verenin yasal hakları konusu kapsamında yasal hakların gücü endeksi
- (ii) Kredi bilgisi konusu kapsamında kredi bilgi derinliği endeksi

Tablo 8: Çalışmada kullanılacak gösterge seti: finansal hizmetleri kullanım bariyerleri göstergeleri

Kategori	Gösterge	Kaynak	Frekans	Analiz yılı
Kredi bariyerleri	Krediye erişim	Dünya Bankası İş Yapabilme	Yıllık	2014 ve 2017

2014 yılı için analize dâhil edilen 122 ülkenin krediye erişim göstergesi sonuçları Ek 31’de en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 31 incelendiğinde krediye erişim göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla yüksek gelirli Yeni Zelanda, Avustralya ve Kanada iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Angola, Irak ve Madagaskar’dır.

Türkiye krediye erişim göstergesinde 76. sıra ile ülke sıralamasında ortalamanın altında yer almaktadır.

Analiz sıralamasında dikkatleri çeken konu ise krediye erişim göstergesi kapsamında ele alınan 122 ülke dâhilinde ilk 3 sırada yüksek gelirli ülkeler bulunsa da ilk sıralara bakıldığında zaman Gürcistan, Karadağ, Romanya, Peru gibi yüksek orta gelirli ülkelerin yanı sıra Honduras, Guatemala gibi düşük orta gelirli ülkelerin de

bulunmasıdır. Krediye erişim sıralamasında en dikkat çekici sonuç ise düşük gelirli ülke olan Ruanda'nın sıralamanın üstlerinde (11. sırada) yer alarak çoğu yüksek, yüksek orta ve düşük orta gelirli ülkelerin üstünde bir performans göstermesidir.

2017 yılı için analize dâhil edilen 107 ülkenin krediye erişim göstergesi sonuçları Ek 32'de en yüksek değere sahip ülkeden en düşük değere sahip ülke sıralaması ile sunulmaktadır. Ek 32 incelendiğinde krediye erişim göstergesi kapsamında sıralamada en yüksek değere sahip ilk 3 ülke sırasıyla yüksek gelirli Yeni Zelanda, Avustralya ve yüksek orta gelirli Kolombiya iken sıralamada en düşük değere sahip son 3 ülke sırasıyla Madagaskar, Myanmar ve Irak'tır.

Türkiye krediye erişim göstergesinde 81. sıra ile ülke sıralamasında ortalamanın altında yer almaktadır.

Analiz sıralamasında dikkatleri çeken konu ise krediye erişim göstergesi kapsamında ele alınan 107 ülke dâhilinde ilk 2 sırada yüksek gelirli ülkeler bulunsa da ilk sıralara bakıldığında zaman Kolombiya, Meksika, Gürcistan, Karadağ, Romanya, Peru gibi yüksek orta gelirli ülkelerin yanı sıra Guatemala ve Honduras gibi düşük orta gelirli ülkelerin de bulunmasıdır. Krediye erişim sıralamasında en dikkat çekici sonuç ise düşük gelirli ülke olan Ruanda'nın sıralamanın üstlerinde (5. sırada) yer alarak çoğu yüksek, yüksek orta ve düşük orta gelirli ülkelerin üstünde bir performans göstermesidir.

3.2. Araştırma Tekniği

Finansal tabana yayılma ölçümüne ilişkin oluşturulan finansal tabana yayılma endeksi çalışmasında kullanılan gösterge setinin fazla olması ve değişkenlerin ölçü birimlerinin farklı olması nedeni ile SPSS (Statistical Package for the Social Science) bilgisayar programı ile TBA kullanılmıştır.

3.2.1. Endeksin tanımı ve endeks örnekleri

Endeks birçok göstergenin anlatmak istediği konunun tek bir sayıya/göstergeye çevrilmesi ile ölçülmesi amacıyla kullanılmaktadır. Endeksler ele aldığı konu itibarıyla zamanlar arası, ülkeler arası veya bölgeler arası karşılaştırma yapılmasına imkân sağlamanın yanı sıra ölçüme tabi tutulan olgunun seviyesi hakkında bilgi vermektedir. Böylece ele alınan olguya yönelik politika yapıcılar ön bilgi kaynağı olarak oluşturulan endeksleri kullanabilmektedir.

Literatürde bir olgunun ölçülmesi, karşılaştırılabilmesi adına sosyal bilimlerden sayısal bilimlere çok çeşitli alanlarda endeks kullanımı oldukça yaygındır. Bu kapsamda, ulusal kuruluşların yanı sıra Dünya Bankası, OECD gibi uluslararası kuruluşların da konusal ve yöntemsel farklılıklar gösterse de endeks çalışmalarına sık sık başvurduğu görülmektedir.

Bu çerçevede, en yaygın olan endekslere ilişkin örnekler şunlardır:

- Fiyat endeksleri: Enflasyonun hesaplanmasında kullanılan fiyat endeksleri en temel ekonomik göstergelerden biridir.
 - Üretici fiyat endeksi (ÜFE) ülke ekonomisinde üretimi yapılan mal ve hizmetlerin üretici fiyatlarını zaman içinde karşılaştırarak fiyat değişikliklerini ölçmektedir (TÜİK, 2014).

- Tüketici fiyat endeksi (TÜFE) hane halklarının tüketim harcamalarında yer alan mal ve hizmetlerin belirli zaman aralıklarında fiyatlarındaki değişimleri göstermektedir (TUİK, 2008).
- Finansal koşullar endeksi: Genellikle merkez bankaları tarafından kullanılan finansal koşullar endeksinin temel amacı finansal piyasalardaki ekonomik görünüme ilişkin bilginin derlenmesi ve özetlenmesidir (Kara vd., 2015).
- OECD daha iyi yaşam endeksi: OECD tarafından hesaplanan yaşam koşulları ve hayat kalitesi anlamında belirlenen 11 başlıkla oluşturulan endeks ülkelerarası karşılaştırma yapılmasına imkân vermektedir⁴⁵.

3.2.2. Temel bileşenler analizi ve varsayımları⁴⁶

TBA'nın amacı aralarında korelasyon bulunan çok fazla sayıdaki değişken setinin ifade ettiği konunun, aralarında korelasyon bulunmayan daha az veya tek bir değişken ile anlatılmasıdır. Bu özelliğiyle TBA, çok sayıda ve farklı boyuttaki bilgi setinin kapsadığı ortak ve temelanlamı veya bilgi özünü açığa çıkarabilme, görebilme ve tanımlayabilmeyi sağlayan istatistiksel bir tekniktir (Tüysüz, 2011).

TBA yüksek boyutlu verilerdeki genel özellikleri bularak boyut sayısının azaltılması ve verinin sıkıştırılması sağlanmaktadır (Yıldız vd., 2010).

TBA farklı değişkenlerin birbirleriyle ilişkili olarak nasıl değiştiğini ve bu değişkenlerin nasıl ilişkili olduklarını ortaya koymaktır. Bu kapsamda TBA, kovaryans matrisinin veya standardize edilmiş formu olan korelasyon matrisi kullanılarak ilişkili değişkenlerin yeni bir ilişkisiz değişken seti haline dönüştürülmesiyle elde edilmektedir.

⁴⁵ OECD internet sitesi. Erişim tarihi: 23.02.2020. <http://www.oecdbetterlifeindex.org/about/better-life-initiative/>

⁴⁶ Bölüm 3.2.2.1-Bölüm 3.2.2.5. arası OECD'nin (2008) yayımladığı "Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide kitabı temel alınarak yazılmıştır.

Bir diğerk ifadeyle amaç, gözlemlenen verilerin varyansını orijinal verilerin birkaç doğrusal kombinasyonu ile açıklamaktır (OECD, 2008).

İkinci bölümde çok değişkenli analizlerin ölçüm yöntemleri başlığı altında da bahsedildiğı üzere, çok değişkenli analizlerde parametrik ve parametrik olmayan yöntemler kullanılabilir. Endeks oluşumunda en önemli konulardan biri değişkenlerin ağırlıklandırılmasıdır. Parametrik olmayan yöntemlerde ağırlıklandırmalar eşit veya subjektif değerdendirmelere tabi tutulmaktadır. Parametrik yöntemler ile gerçekleştirilen ağırlıklandırmalar daha objektif ve istatistiksel olabilir (Tüysüz, 2011).

Bu çalışmada; ülkelerin finansal tabana yayılma seviyelerinin ölçümüne ilişkin ele alınan veri setini etkileyen temel boyutları ayrı ayrı belirlemek, analize tabi tutulan verileri objektif bir şekilde ağırlıklandırmak, ve ağırlıklandırma ile elde edilen ülkelerin finansal tabanayayılma endeks puanları ile araştırmaya tabi tutulan ülkeler arasında sayısal anlamda karşılaştırma yapabilmek amacıyla TBA kullanılmıştır.

Temel bileşenler analizinin temel varsayımları şunlardır:

3.2.2.1. Değişken sayısı

TBA'dadeğişken sayısına ilişkin kesin bilimsel bir cevap henüz geliştirilmemiş olsa da literatürde var olan bazı kurallar⁴⁷ şunlardır:

10 Kuralı: Her bir değişken için en az 10 gözlem bulunmalıdır.

3/1 Oran Kuralı: Gözlemlerin değişkenlere oranı 3'ten küçük olmamalıdır.

5/1 Oran Kuralı: Gözlemlerin değişkenlere oranı 5'ten küçük olmamalıdır (OECD 2008 içinde Bryant & Yarnold 1995; Nunnaly 1978, Gorsuch 1983).

⁴⁷ Bahse konu kuralların aynı anda karşılanması beklenmemelidir. Kurallardan en az birinin karşılanması TBA'nın gerçekleştirilmesi adına değişken sayısının yeterli olacağının göstergesi olacaktır (OECD, 2008)

100 Kuralı: Gözlem sayısı değişken sayısının 5 katından ve 100'den büyük olmalıdır (OECD2008 içinde Hatcher 1994).

200 Kuralı: Gözlem-değişken oranından bağımsız olarak en az 200 gözlem olmalıdır (OECD 2008 içinde Gorsuch 1983).

Anlamlılık Kuralı: Ki-kare testinin desteklenmesi adına gözlem sayısı değişken sayısından 51 fazla olmalıdır (OECD 2008 içinde Lawley & Maxwell 1971).

2014 yılı için oluşturulan finansal tabana yayılma endeks çalışmasında 122 ülke (gözlem sayısı) ve 12 adet değişken kullanılmıştır. Bu kapsamda, 10 Kuralı, 3/1 Oran Kuralı, 5/1 Oran Kuralı, 100 Kuralı ve Anlamlılık kurallarının geçerliliği ile değişken sayısı varsayımları karşılanmaktadır.

2017 yılı için oluşturulan finansal tabana yayılma endeks çalışmasında 107 ülke (gözlem sayısı) ve 7 adet değişken kullanılmıştır. Bu kapsamda, 10 Kuralı, 3/1 Oran Kuralı, 5/1 Oran Kuralı, 100 Kuralı ve Anlamlılık kurallarının geçerliliği ile değişken sayısı varsayımları karşılanmaktadır.

Görüldüğü üzere her iki endeks çalışması için de yukarıda bahsi geçen 6 kuralın 5'i karşılanmaktadır. Aynı zamanda, TBA'yı gerçekleştirmek adına söz konusu 6 kuralın hepsinin aynı anda geçerli olması beklenmemektedir. Bahse konu 6 kuraldan birinin geçerliliği bile TBA'nı yapılabilmesi için yeterli olacaktır. Örneğin, OECD (2008) dokümanında örnek olarak kullanılan ve TBA ile oluşturulan Teknolojik Gelişme Endeksinde gözlem-değişken oranı 23/8 ile sadece 10 Kuralı ve 3/1 oran kuralı geçerli olmuştur. Bu çalışmada, değişken sayısına ilişkin literatürde belirtilen 6 kuralın 5'ine uyum sağlanmaktadır.

3.2.2.2. Bireysel göstergelerin seçiminde yanlılığın olmaması

Ele alınan konuya ilişkin ilgili bireysel göstergelerin dahil edilmemesi veya tam tersine ilgisiz bireysel göstergelerin korelasyon matrisi içerisine dahil edilmesi ortaya çıkarılan faktörleri etkilemektedir; başka bir deyişle, analizde yansızlık ilkesini bozmaktadır. Bu kapsamda, sosyal bilimciler arasında, yapıları bilinmeyen verilerin ortaya çıkarılmasında faktör analizi bir yöntem olarak kullanılmasına rağmen, faktör yapısının önceden bilinmesi, bireysel göstergelerin seçimine yardımcı olmakta ve faktörlerin daha iyi bir biçimde analiz edilmesini sağlamaktadır. Fakat bu sadece ilgili tüm göstergelerin analize dâhil edilmesi meselesi olarak algılanmamalıdır.

Ayrıca, eğer "daha temiz" bir faktöriyel çözüm elde etmek için bireysel göstergeler rasgele silinirse, faktör yapısı hakkında hatalı sonuçlar doğabilmektedir (OECD 2008 içinde Kim & Mueller1978).

Finansal tabana yayılma endeksi çalışmasında G20 2016 finansal tabana yayılma göstergelerinden yararlanılmış ve konuyla ilgisi olmayan göstergeler analize dâhil edilmemiştir. Mevcut veri sıkıntısı olan göstergeler analize dâhil edilememiş bu kapsamda yukarıda bahsedilen “ilgili tüm göstergelerin analize dâhil edilmesi meselesi olarak algılanmamalıdır.” ifadesi ile bu veri eksikliğinden analize dâhil edilemeyen göstergelerin varlığı açıklanmaktadır.

3.2.2.3. Uç değerlerin olmaması

Uç değerlerin varlığı TBA’dankaynaklanan yorumları etkileyebilmektedir. Bu kapsamda, analiz sonuçlarını etkileyebilecek uç değişkenlerin bulunmamasına dikkat edilmelidir.

Finansal tabana yayılma endeks çalışmasının temel amacının mevcut verisi olan ülkeler dâhilinde ülkeler arası bir karşılaştırma yapmak ve bu çerçevede ülkelerin finansal tabana yayılma seviyelerini yorumlamak olması nedeniyle, uç değerlere sahip ülkeler çalışmanın dışında bırakılmayarak “uç değerlerinin olmaması” varsayımı

dikkate alınmamıştır. Ayrıca, endeks oluşturma'nın doğasında var olan uç değerlerin çıkan endeks sonuçlarında ülkelerin mevcut durumunun daha iyi yorumlanabilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Hali hazırda Bölüm 2.4.'te de ele alınan çalışmalarda (Chakravarty ve Pal 2010, Sarma2008 veInclusix, CRISIL 2013 gibi) görüleceği üzere TBAkullanılarak oluşturulan (parametrik ve parametrik olmayan diğer yöntemler kullanılarak oluşturulan finansal tabana yayılma endeks çalışmaları dâhil) finansal tabana yayılma endeks çalışmalarında uçdeğerlerin çıkarılmadığı gözlemlenmiştir.

3.2.2.4. Aralık verileri varsayımı

Aralık verileri⁴⁸ varsayımı sıralı (ordinal)⁴⁹ ve ikili (binary) verileri kullanılacak ise ele alınması gereken bir varsayımdır. Bu varsayım altında veriler eğer sıralı ise kategorilerin verilere atanmasının temel metrik ölçeklemeyi⁵⁰ ciddi şekilde bozmadığı düşünülürse kullanılabileceği, ikili verinin ise benzer şekilde değişkenler arasındaki temel metrik korelasyonun orta veya daha düşük olduğu düşünülürse kullanılabileceğini belirtilmektedir.

Finansal tabana yayılma endeksinin oluşturulması kapsamında kullanılan veriler yapısı itibari ile sıralı veya ikili veri kategorisinde olmaması nedeni ile bu varsayımı dikkate almaya ihtiyaç kalmamıştır.

⁴⁸ Aralık değişkeni belirli değerlerle kısıtlı olmayan değişkendir. Ölçeğin farklı birimlerinde eşit boyut aralıkları varsayılır. Kaynak: Hindistanna Üniversitesi Bloomington internet sitesi. Erişim tarihi 15.05.2017. http://www.Hindistanna.edu/~educy520/sec5982/week_2/variable_types.pdf.

⁴⁹ Sıralı veri bir örnekleme bazı özelliklere göre sıralamak için kullanılan bir değişkendir. 0, 1, 2, 3 sayısal değerleri ile "hafif", "orta" ve "şiddetli" cevaplı veriler ordinal verilere örnektir. Kaynak: Hindistanna Üniversitesi Bloomington internet sitesi. Erişim tarihi 15.05.2017. http://www.Hindistanna.edu/~educy520/sec5982/week_2/variable_types.pdf.

⁵⁰ Metrik ölçek, metrik sistemde kullanılan bir ölçüm şeklidir. Metrik sistem ölçüm için dünya standardıdır ve üç temel birimden oluşur: metre, gram ve litre. Metre uzunluğu, gram kütleyi ve litre hacim ölçmektedir. Kaynak: Reference internet sitesi. Erişim tarihi: 27.02.2020. <https://www.reference.com/science/metric-scale-b684fa0371fd3092>

3.2.2.5.Doğrusallık

TBA doğrusal bir prosedürdür. Çoklu doğrusal regresyonda olduğu gibi, seçilen değişkenlerin doğrusal olmayan dönüşümü bir ön işlem basamağı olabilmektedir. Fakat bu ön aşama yaygın değildir. Örneklem boyutu ne kadar küçükse, verilerin doğrusallığı o kadar önemlidir.

Finansal tabana yayılma endeksi çalışmasında örneklem sayısı 2014 yılı için 1464'tür (122 ülke ve 12 gösterge) ve 2017 yılı için ise 749'dur (107 ülke ve 7 gösterge).

1464 ve 749 örneklem sayıları Bölüm 3.2.2.1.'de de belirtildiği üzere TBA analizi için gerekli olan değişken sayısı şartlarının 5'ini sağladığından yeterince büyüktür. Bu kapsamda, hâlihazırda yaygın olmayan ilgili ön aşama örneklem sayısının yeterince büyük olduğu da dikkate alınarak kullanılmamıştır.

3.2.2.6. Verilerin çokdeğişkenli normalliği

İlgili anlamlılık testleri için verilerin çok değişkenli normalizasyonunun gerçekleştirilmesi gerekmektedir. TBA'nın dağılım varsayımı bulunmamaktadır. Örneklem büyüklüğü küçüldükçe verilerin normalizasyonu o kadar önemli bir hal almaktadır.

Bu kapsamda, finansal tabana yayılma endeksinin oluşturulması çalışmasında TBA'nın herhangi bir dağılım varsayımı olmadığından bahisle ve örneklem sayısının 2014 ve 2017 yılları için sırasıyla 1464 ve 749 olması itibarıyla (Bölüm 3.2.2.1'de de belirtildiği üzere TBA analizi için gerekli olan değişken sayısı şartlarının 5'ini sağladığından yeterince büyük örneklem bulunması nedeni ile) verilerin çok değişkenli normal dağılımı varsayımı dikkate alınmamıştır.

Aynı zamanda, finansal tabana yayılma endeks çalışmasında kullanılacak her bir gösterge, gözlemden örneklem ortalamasının çıkarılıp örneklemin standart sapmasına bölünmesi suretiyle standartlaştırılmıştır.

Verilerin standartlaştırılması, farklı birimleri haiz farklı değişkenlerin karşılaştırılabilmesi için değişkenleri ölçeklendirmenin bir yoludur⁵¹.

Bu çerçevede, değişkenlerin standartlaştırılması için birçok yöntem olmakla birlikte en sık kullanılan iki yöntem şunlardır⁵²:

- Birinci yöntem (göstergelerin standartlaştırılması);

$$X_k = \frac{x_k - \bar{x}_k}{S_{x_k}} \quad (4)$$

$\bar{x}_k = x_k$ gözlemlerin aritmetik ortalaması; $S_{x_k} = x_k$ gözlemlerin standart sapması.

- İkinci yöntem (göstergelerin yeniden ölçeklendirilmesi);

$$X_k = \frac{x_k - \min x_k}{\max x_k - \min x_k} \quad (5)$$

$\max x_k$ ve $\min x_k$, x_k 'nin ($k = 1, 2, \dots, k$ için) maksimum ve minimum değerlerini ifade etmektedir.

Finansal tabana yayılma endeks çalışmasında veriler birinci yöntem kullanılarak standartlaştırılmıştır. Böylece analize dâhil edilen farklı birimlerdeki göstergelerin karşılaştırılabilirliği sağlanmıştır.

⁵¹ Oklahoma State University internet sitesi. Erişim tarihi: 23.02.2020. <http://ordination.okstate.edu/glossary.htm#standardize>

⁵² Normalizasyon yöntemleri Nagar ve Basu (2002)'nin *Weighting Socioeconomic Indicators of Human Development: A Latent Variable Approach* isimli makalesinden alınmıştır.

3.2.2.7. Temel boyutlar

Altsal boyutların (temel bileşenlerin) bireysel gösterge kümeleri (kullanılan 12 ve 7 göstergenin farklı ağırlıklar ile oluşturduğu küme) tarafından paylaşıldığı varsayılmıştır. Eğer bu varsayım karşılanmazsa, doğru girdi ile gerçekleştirilemeyen analiz doğru sonuçlar vermeyecektir. Doğru girdi ile gerçekleştirilemeyen analizlerde faktör analizi algoritması geçerli boyutlar (faktörler) oluşturamayacak ve oluştursa bile söz konusu faktörler anlaşılmaz olacaktır. Benzer şekilde, mahiyet bakımından aynı veriyi temsil eden benzer tanımlı bireysel göstergelerin kullanımı gereksiz tekrar yapan (tautological) sonuçlar doğuracaktır

Bahse konu varsayım daha çok faktör analizi için kullanılsa bile, TBA çalışması kapsamında analizin doğru girdi ile gerçekleştirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, finansal tabana yayılma endeksi oluşturma çalışmasında kullanılan tüm veriler uluslararası anlamda kabul görmüş G20 GPFI 2016 finansal tabana yayılma göstergelerinde konu edilen veriler olmakla birlikte, veriler arasında %90'dan fazla korelasyona sahip (Field A., 2005), bir diğer ifade ile birbirlerini yüksek seviyede ikame edebilen verilerden biri analizin dışında tutulmuştur.

3.2.2.8. Güçlü iç-korelasyon (Strong intercorrelations)

Faktör analizinin gerçekleştirilmesi için veriler arasında korelasyonun bulunması gerekmektedir; fakat çok yüksek iç korelasyonlar çoklu eşdoğrusallık (multicollinearity) problemini de beraberinden getirebileceğinden, faktör analizi öncesinde çok yüksek iç korelasyona sahip doğrusal verilerin birleştirilmesi veya kullanılmaması gerekmektedir.

Finansal tabana yayılma endeks oluşturma çalışmasında kullanılan göstergelerin korelasyonunu incelemek amacıyla verilerin korelasyon matrislerine bakılmış (Ek 33 ve 34) ve güçlü iç-korelasyona sahip veriler, korelasyon değeri 0,90 ve üzeri olan veriler (Field A.2005), analizin dışında tutulmuştur.

Bu çerçevede, 2014 yılı verileri için 0,90 değerinin üzerinde korelasyona sahip olan göstergeler şunlardır:

- “Yüksek sıklıkla bir hesap kullanan yetişkinlerin yüzdesi” ile “faturaların ödenmesi, satın alma işlemi veya para gönderme işlemini internet üzerinden gerçekleştiren yetişkinlerin yüzdesi” (0,9654),
- “Yüksek sıklıkla bir hesap kullanan yetişkinlerin yüzdesi” ile “son 12 ay içerisinde resmi bir finansal kuruluştaki tasarruf yapan yetişkinlerin yüzdesi” (0,902),
- “Yüksek sıklıkla bir hesap kullanan yetişkinlerin yüzdesi” ile “bir hesaptan doğrudan ödeme yapmak için hesap kartı kullanan yetişkinlerin yüzdesi” (0,9443),
- “Bir hesaptan doğrudan ödeme yapmak için hesap kartı kullanan yetişkinlerin yüzdesi” ve “faturaların ödenmesi, satın alma işlemi veya para gönderme işlemini internet üzerinden gerçekleştiren yetişkinlerin yüzdesi” (0,928) ve
- “Bir hesaptan doğrudan ödeme yapmak için hesap kartı kullanan yetişkinlerin yüzdesi” ile “ücretleri veya hükümet transferlerini banka hesabı aracılığıyla alan yetişkinlerin yüzdesi” (0,919).

Bu kapsamda aralarında 0,90'nın üstünde bir korelasyon bulunan bu göstergelerden birinin kullanılabileceğinden bahisle, yüksek korelasyona sahip olan bu göstergelerden “yüksek sıklıkla bir hesap kullanan yetişkinlerin yüzdesi” ve “bir hesaptan doğrudan ödeme yapmak için hesap kartı kullanan yetişkinlerin yüzdesi” göstergeleri veri setinden çıkarılmıştır. Veri setinden çıkarılan bu göstergelerin belirlenmesinde minimum sayıda veri çıkarmak esas alınmıştır.

2017 yılı verileri için 0,90 değerinin üzerinde korelasyona sahip olan göstergeler şunlardır:

- “Hesabı olan yetişkinlerin yüzdesi” ile sırasıyla “ücret veya transfer ödemeleri” (0,915), “banka kartı ile ödeme” (0,924) ve “dijital ödeme (0,974),
- “Ücret veya transfer ödemeleri” ile sırasıyla “banka kartı ile ödeme (0,957) ve “dijital ödeme” (0,948)
- “Banka kartı ile ödeme” ile “dijital ödeme” (0,957).

Bu kapsamda aralarında 0,90’nın üstünde bir korelasyon bulunan bu göstergelerden birinin kullanılabileceğinden bahisle, yüksek korelasyona sahip olan bu göstergelerden “dijital ödeme”, “ücret veya transfer ödemeleri” ve “banka kartı ile ödeme” göstergeleri veri setinden çıkarılmıştır. Veri setinden çıkarılan bu göstergelerin belirlenmesinde minimum sayıda veri çıkarmak esas alınmıştır.

3.2.2.9. BarlettKüresellik Testi

Bartlett’in küresellik testi, bir korelasyon matrisindeki bireysel göstergelerin korelasyonsuz olduğu, yani korelasyon matrisinin bir birim matrisi olduğu boş hipotezini test etmek için kullanılmaktadır.

İstatistik, korelasyon matrisinin determinantının ki-kare dönüşümüne dayanır. Fakat Bartlett küreselliktesti örneklem büyüklüğüne karşı oldukça hassas olduğundan bir sonraki alt başlıkta anlatılacak olan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ölçütü ilebirlikteuygulanmasıönerilmektedir (OECD2008 içinde Knapp & Swoyer 1967 ve Tabachnick& Fidell 1989).

Veri setinin TBA’ya uygun olabilmesi için “korelasyon matrisi birim matrise eşittir” boş hipotezin “korelasyon matrisi birim matrise eşit değildir” alternatif hipotezine karşı reddedilmesi gerekir (Tüysüz2011 içinde Tatlıdil 2010). Yukarıda da bahsedildiği üzere bu durum Barlett Küresellik Testi ile test edilmektedir.

Bu kapsamda teste tabi olan hipotezler şunlardır⁵³:

H_0 : $R=I$ (Korelasyon matrisi ile birim matris arasında fark yoktur. Değişkenler arasındaki ilişkiler önemsizdir.)

H_1 : $R \neq I$ (Korelasyon matrisi ile birim matris arasında fark vardır. Değişkenler arasındaki ilişkiler önemlidir.)

“p”değeri 0,05’ten küçük olursa boş hipotez (H_0 hipotezi) reddedilir; başka bir ifade ile değişkenler arasında ilişki bulunmaktadır ve değişkenlerin TBA’da kullanılması uygundur.

“p”değeri 0,05’ten büyük olursa H_0 hipotezi kabul edilir; başka bir ifade ile değişkenler arasında ilişki bulunmamaktadır ve değişkenlerin TBA’da kullanılması uygun değildir.

Bu kapsamda, 2014 ve 2017 yılları için finansal tabana yayılma endeksi oluşturma çalışmalarında ele alınan veriler için Barlett küresellik testleri gerçekleştirilmiş (Tablo 9) ve p değerinin 0,000 olduğu görülmüştür. Başka bir ifade ile H_0 hipotezi reddedilerek değişkenler arasında ilişkinin bulunduğu kabul edilmiş ve teste tabi tutulan değişkenlerin TBA’da kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

3.2.2.10. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) analizinde ele alınacak örneklemin yeterliliği ölçülmekte, bu amaçla da gözlemlenen korelasyon katsayılarının büyüklükleri kısmi korelasyon katsayılarının büyüklükleri ile karşılaştırılmaktadır. KMO testi sonrasında kullanılacak verilerin analize uygunluk derecesi ölçülmektedir. KMO, 0 ile 1 arası değer almaktadır.

Bu kapsamda, KMO’nun 0,90 ile 1 arasında değer alması verilerin mükemmel düzeyde; 0,90 ile 0,80 arası değer alması verilerin iyi düzeyde; 0,80 ile 0,70 arası değer

⁵³ Hipotezler yazılırken OECD’nin (2008) yayımladığı “Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide kitabı ve Tüysüz N. (2011)’in Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi ve Sosyal Sermaye Endeksinin Hesaplanması isimli çalışmasından yararlanılmıştır.

alması verilerin orta düzeyde; 0,70 ile 0,60 arası değer alması verilerin zayıf düzeyde faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. KMO'nun 0,60'dan düşük bir değere sahip olması ise veri setinin faktör analizinin gerçekleştirilmesi için yetersiz kaldığını belirtmektedir.

Finansal tabana yayılma endeksi çalışmalarında kullanılacak veri setine ilişkin gerçekleştirilen ve Tablo 9'da da sunulan KMO testi sonucu 2014 yılı için 0,857 ve 2017 yılı için 0,817 olmuştur. Bu çerçevede, verilerin iyi düzeyde TBA'ya uygun olduğu, eşleştirilen değişkenlerin korelasyonlarının diğer değişkenler tarafından iyi düzeyde açıklandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 9: KMO ve Barlett küresellik test sonuçları

2014 yılı sonuçları:

KMO ve Bartlett Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Ölçek Geçerliliği	,857
Ki Kare	1236,378
Bartlett Küresellik Testi Sd	66
p..	,000

2017 yılı sonuçları:

KMO ve Bartlett Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Ölçek Geçerliliği	,817
Ki Kare	567,912
Bartlett Küresellik Testi Sd	21
p..	,000

Kaynak: Tablo 8 SPSS analizi ile elde edilmiş ve tez yazarı tarafından Türkçeleştirilmiştir.

3.2.2.11.Varyans artış faktörü (Variance-inflation factor)

Varyans artış faktörü temel anlamda karşılıklı olarak toleransın var olmasıdır. Genel olarak varyans artış faktör değerinin 4,0'dan büyük olması çoklu bağıntı (multicollinearity) olduğunu düşündürmektedir. Bazı araştırmacılar ise bu değeri 5,0 olarak ele almaktadır.

Finansal tabana yayılma endeks çalışmaları kapsamında verileri varyans artış faktör değerlendirilmesine tabi tutulmamıştır çünkü varyans artış faktörü regresyon analizinde oluşturulan modeller için kullanılan bir analizdir. Bir başka ifade ile varyans artış faktörünün kullanılması için bağımlı değişkenin mevcut olması gerekmektedir. Bu çalışmanın regresyon analizi olmaması ve bağımlı değişkenin bulunmaması sebebiyle varyans artış faktörü analizi gerçekleştirilmemiştir.

BÖLÜM 4

2014 YILI İÇİN FİNANSAL TABANA YAYILMA ENDEKSİNİN OLUŞTURULMASI

Bu bölümde verilerle ilgili Bölüm 3'teki açıklamalar ışığında TBA yöntemi ile 2014 yılı finansal tabanayayılma endeksi oluşturulmuştur ve ilgili endeks sonuçları kapsamında ülkeler karşılaştırılmıştır.

4.1. Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi⁵⁴

Finansal tabana yayılma endeksi oluşturmak üzere Dünyada 2014 yılı için 122 ülkeye ait Bölüm 3.1'de bahsedilen değişkenlerin değişken matrisi kullanılarak yapılan analiz sonucunda hesaplanan temel bileşenlerin öz değerleri ve açıklama oranları Tablo 10'da sunulmaktadır.

⁵⁴ Analiz sonuçlarının çıkarılması ve değerlendirilmesi aşamasında OECD'nin *Handbook on Constructing Composite Indicators* (2008), Eda Doğan'ın Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi (2014), Nurettin Tüysüz'ün *Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi ve Sosyal Sermaye Endeksinin Hesaplanması* (2011), Mevlana Kalkınma Ajansı'nın *Konya Karaman İlçeleri Sosyal Gelişmişlik Endeksi* (2011), Şener Büyüköztürk'ün *Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı* (2002), Fatih Çemrek ve H. Naci Bayrak'ın *Sürdürülebilir Kalkınma Skorunun Hesaplanması* (2013) çalışmalarından yararlanılmıştır.

Tablo 10: Temel Bileşenler Tablosu – 2014

Toplam Açıklanan Varyans

Özdeğerler	Özdeğerler			Özdeğerler		
	Toplam	Toplam (%)	Kümülatif (%)	Toplam	Toplam (%)	Kümülatif (%)
1	6,546	54,552	54,552	6,546	54,552	54,552
2	1,633	13,610	68,162	1,633	13,610	68,162
3	,892	7,436	75,598			
4	,652	5,431	81,028			
5	,524	4,369	85,398			
6	,513	4,273	89,671			
7	,448	3,734	93,405			
8	,294	2,452	95,857			
9	,222	1,854	97,711			
10	,159	1,326	99,037			
11	,074	,621	99,658			
12	,041	,342	100,000			

Çıkarım Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.

Kaynak: Tablo 9 SPSS analizi ile elde edilmiş ve tez yazarı tarafından Türkçeleştirilmiştir.

Tablo 10’da da sunulduğu üzere, birinci temel bileşenin özdeğer değerinin 6,546 olması, birinci bileşenin tek bir değişkenden 6,546 kat daha fazla varyans açıkladığı, 1,633 ile özdeğer değeri 1’den büyük olan ikinci temel bileşenin ise tek bir değişkenden 1,633 kat daha fazla varyans açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Faktör sayısı belirlenirken özdeğeri 1’den büyük ve varyansı açıklama oranı en yüksek bileşenler dikkate alınmıştır. Bu kapsamda, verilerin analizinde 2 temel bileşenin özdeğeri 1’den büyük çıkmıştır.

Kaiser metoduna göre 1’den küçük olan özdeğerlere karşılık gelen temel bileşenler istatistiksel olarak önemsiz bilgi taşıdıklarından değerlendirmenin dışında bırakılmalıdır, toplam varyansın kümülatif yüzdesi yaklaşımına göre ise toplam

varyansın kümülatif yüzdesi %60'ı geçmesi TBA'nı iyi düzeyde çalıştığı anlamına gelmektedir (Keho, 2012).

Bu kapsamda, Tablo 10'da görülebileceği gibi elde edilen 7 temel bileşenden 2 tanesinin özdeğeri 1'den büyüktür. Birinci temel bileşen tek başına toplam varyansın yüzde 54,552'sini ve ikinci temel bileşen tek başına toplam varyansın yüzde 13,610'unu açıklamaktadır. Dolayısıyla, ilk iki bileşen toplam varyansın yüzde 68,162'sini açıklamaktadır. Bu, göstergelerin makul bir özetini çıkarmaktadır. Bu açıklama oranı TBA'da "iyi" olarak nitelendirilebilecek bir orandır (Keho. 2012). Temel bileşenler içinde %54,552'lik varyans açıklama oranı ile 1. temel bileşen toplam değişkenliği en çok açıklayan değişken olmuştur.

Tablo 11'de verilen bileşen yük matrisi, orijinal değişkenlerin her bir bileşen üzerindeki ağırlığını göstermektedir. Temel bileşen yükleri aynı zamanda bu ağırlıkların yönünü de belirtmektedir. Temel bileşen yükü negatif değer almış ise zıt yönde bir ilişki; pozitif değer almış ise aynı yönde bir ilişki mevcuttur.

Tablo 11: Temel bileşenler yük matrisi (bileşen matris) – 2014

Bileşen Matris

	Bileşen	
	1	2
Hesap (%+15):	,916	,086
Borçlanma (%+15):	,676	,314
Mobil Ödeme (%+15):	,610	-,392
İnternet Ödeme (%+15):	,923	-,158
Tasarruf (%+15):	,935	,019
Ücret/Transfer Ödemesi (%+15):	,917	-,229
ATM Sayısı	,697	,301
Banka Şube Sayısı	,274	,518
Evde Cep/internete Erişim (%+15)	,547	,594
Finansal Okuryazarlık	,758	-,409
Finansal Davranış	,800	-,404
Krediye Erişim	,483	,503

Çıkarım Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi

2 bileşen çıkarılmıştır.

Kaynak: Tablo SPSS analizi ile elde edilmiş ve yazar tarafından Türkçeleştirilmiştir

Stevens (1996)'a göre mutlak değeri 0,4'ten büyük olan yük değeri önemlidir (Keho, 2012). Bu kapsamda temel bileşen yükleri incelendiğinde; gösterge birinci temel bileşende yer alan tüm göstergelerin finansal tabana yayılma düzeyi ile aynı yönlü iken; ikinci temel bileşende 7 değişkenin finansal tabana yayılma düzeyi ile aynı, 5 değişkenin finansal tabana yayılma düzeyi ile zıt yönlü ilişkiye sahip oldukları görülmektedir.

İşaretlerin yönü ihmal edilerek değişkenlerin ağırlıkları (temel yükleri) incelendiğinde, birinci bileşende finansal tabana yayılma düzeyi üzerinde mutlak olarak 0,4'ten büyük bir değer ile en fazla ağırlığa sahip değişkenler sırasıyla (i) son 12 ay

içerisinde resmi bir finansal kuruluştaki tasarruf yapan yetişkinlerin yüzdesi (0,935), (ii) internet ödeme (0,923), (iii) ücretleri veya hükümet transferlerini banka hesabı aracılığıyla alan yetişkinlerin yüzdesi (0,917), (iv) hesabı olan yetişkinlerin yüzdesi (0,916), (v) finansal davranış (0,800), (vi) finansal okuryazarlık (0,758), (vii) 100.000 yetişkin başına düşen toplam ATM sayısı (0,697), (viii) son 12 ay içerisinde bir finansal kuruluştan borçlanan yetişkinlerin yüzdesi (0,676), (ix) mobil ödeme (0,610), (x) evinde cep telefonu veya cihazı veya internete erişimi olduğunu beyan eden yetişkinlerin oranı (0,547) ve (xi) krediye erişim (0,483) olmuştur.

Görüldüğü üzere birinci temel bileşende yükleri 0,4'ten yüksek çıkan 100.000 yetişkin başına düşen banka şube sayısı göstergesi haricinde tüm göstergeler birinci temel bileşenin en önemli değişkenleri olarak değerlendirilmektedir.

İkinci bileşende finansal tabana yayılma düzeyi üzerinde mutlak olarak 0,4'ten büyük bir değer ile en fazla ağırlığa sahip değişken evinde cep telefonu veya cihazı veya internete erişimi olduğunu beyan eden yetişkinlerin oranı (0,594) olmuştur. Bu göstergesi sırasıyla 100.000 yetişkin başına düşen banka şube sayısı (0,518), krediye erişim (0,503), finansal okuryazarlık (0,409) ve finansal davranış (0,404) takip etmektedir.

Çalışmada önemli bulunan ilk iki bileşene (Z_1 , Z_2) ait skor değerleri (x_i), gösterge değerleri ile çarpılarak, her ülke için iki bileşene ait skor değerleri

$$Z_i = \gamma_{i1}X_1 + \gamma_{i2}X_2 + \dots + \gamma_{ip}X_p \quad (6)$$

denklemini elde edilir. Daha sonra bu 2 bileşen, varyans açıklama oranlarına göre, ağırlıkları toplamı 1 olacak şekilde 7 numaralı denklemde belirtildiği gibi ağırlıklandırılarak nihai değişken olan finansal tabana yayılma endeksi elde edilir.

$$\text{Finansal Tabana Yayılma Endeksi} = \Phi_1 Z_1 + \Phi_2 Z_2 \quad (7)$$

Burada; Φ_i ($i=1$ ve 2) her bir faktörün varyans açıklama oranının toplam varyansa bölünmesiyle elde edilen katsayıdır ve hesaplanan iki Φ_i 'nin toplamı bire eşittir.

Bu kapsamda;

$$\Phi_1 = \frac{54,1552}{68,162} = 0,800334 \text{ ve}$$

$$\Phi_2 = \frac{13,610}{68,162} = 0,199666 \text{ olur.}$$

Z_i ($i=1$ ve 2 için) aşağıdaki formül ile hesaplanır:

$$Z_i = \sum_{i=1}^{12} \Phi_i Y_i \quad (8)$$

Burada; Φ_i : her bir faktörün yük matrisindeki değerleri; Y_i : değişkenlerin standardize edilmiş değerlerini göstermektedir.

Buna göre:

$$\text{Finansal Tabana Yayılma Endeksi} = 0,800334 Y_1 + 0,199666 Y_2$$

$$Y_1 = [0,916 (Z_1) + 0,676 (Z_2) + 0,610 (Z_3) + 0,923 (Z_4) + 0,935 (Z_5) + 0,917 (Z_6) + 0,697 (Z_7) + 0,274 (Z_8) + 0,547 (Z_9) + 0,758 (Z_{10}) + 0,800 (Z_{11}) + 0,483 (Z_{12})]$$

$$Y_2 = [0,086 (Z_1) + 0,314 (Z_2) - 0,392 (Z_3) - 0,158 (Z_4) + 0,019 (Z_5) - 0,229 (Z_6) + 0,301 (Z_7) + 0,518 (Z_8) + 0,594 (Z_9) - 0,409 (Z_{10}) - 0,404 (Z_{11}) + 0,503 (Z_{12})]$$

$$i=1,2,3,\dots,122 \text{ (Ülke)}$$

$$Z_k = \text{Standardize edilmiş değişkenler}$$

$k= 1,2,3,\dots,12$ (değişken sırası)

Bu şekilde her bir ülkenin finansal tabana yayılma endeks değerleri hesaplanmıştır. Hesaplanan ülkelerin skorları Tablo 12’de sunulmaktadır.

Tablo 12 incelendiğinde farklı gelir gruplarına ait ülkelerden oluşan 122 ülke arasında endeks değeri en yüksek ve dolayısıyla finansal tabana yayılma düzeyi açısından en gelişmiş olan ilk üç ülke sırasıyla yüksek gelirli Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda; endeks değeri en düşük ve dolayısıyla finansal tabana yayılma en az gelişmiş olan son üç ülke ise düşük gelirli Nijer, Burundi ve Madagaskar’tır.

Tablo 12: Ülkelere göre finansal tabana yayılma endeks skorları-2014

Sıra	Ülke	Endeks Değeri	Sıra	Ülke	Endeks Değeri	Sıra	Ülke	Endeks Değeri
1	Kanada	12,55	42	Kolombiya	1,07	83	Butan	-2,79
2	Avustralya	12,36	43	Belarus	0,96	84	Uganda	-2,84
3	Yeni Zelanda	12,29	44	Kenya	0,9	85	Zambiya	-2,92
4	Norveç	12,13	45	Yunanistan	0,89	86	Peru	-2,94
5	İsveç	11,63	46	Tayland	0,88	87	Cezayir	-3,09
6	Danimarka	11,39	47	Ukrayna	0,13	88	Arnavutluk	-3,12
7	İsrail	9,88	48	Makedonya	0,05	89	Ermenistan	-3,14
8	G. Kore Cum.	9,22	49	Şili	0	90	Tunus	-3,32
9	Finlandiya	9,15	50	Botsvana	-0,04	91	Fildişi Sahili	-3,45
10	Hollanda	8,79	51	Uruguay	-0,05	92	Filipinler	-3,47
11	Almanya	8,7	52	Sırbistan	-0,12	93	Kırgızistan	-3,67
12	Avusturya	8,11	53	Brezilya	-0,12	94	Zimbabve	-4,17
13	İspanya	8,05	54	Kosta Rika	-0,14	95	Tanzanya	-4,25
14	İsviçre	7,98	55	Romanya	-0,57	96	Özbekistan	-4,41
15	Lüksemburg	7,85	56	Kazakistan	-0,59	97	Moldova	-4,57
16	İrlanda	7,74	57	Suudi Arab.	-0,63	98	Nepal	-4,63
17	Belçika	7,19	58	Türkiye	-0,64	99	Senegal	-4,66
18	Fransa	6,81	59	Lübnan	-0,95	100	Nikaragua	-4,68
19	Estonya	6,52	60	Jamaika	-0,98	101	Batı Şeria ve Gazze	-5,22
20	Japonya	6,47	61	Sri Lanka	-1,04	102	Mısır	-5,25
21	Singapur	6,46	62	Panama	-1,18	103	Bangladeş	-5,32
22	Çek Cum.	5,28	63	Namibya	-1,34	104	Benin	-5,32
23	Slovak Cum.	5,01	64	Guatemala	-1,76	105	Nijerya	-5,39
24	Letonya	4,68	65	Bosna Hersek	-1,78	106	Myanmar	-5,42
25	Moğolistan	4,52	66	Gürcistan	-1,81	107	Kongo Cum.	-5,47
26	Slovenya	4,23	67	Bolivya	-1,96	108	Kamerun	-5,72
27	Hırvatistan	3,97	68	Ekvador	-2,04	109	Pakistan	-6,15
28	Malta	3,71	69	Meksika	-2,21	110	Mali	-6,18
29	Polonya	3,65	70	Venezuela	-2,26	111	Malawi	-6,24
30	İtalya	3,63	71	Kosova	-2,32	112	Çad	-6,42
31	Malezya	2,98	72	Arjantin	-2,35	113	Dem Kongo Cum.	-6,52
32	Portekiz	2,93	73	Kamboçya	-2,39	114	Irak	-6,64
33	Rusya Fed.	2,92	74	Ruanda	-2,44	115	Afganistan	-6,66
34	İran	2,83	75	Vietnam	-2,51	116	Angola	-6,8
35	B. Arap Emir.	2,7	76	Endonezya	-2,51	117	Sudan	-6,87
36	G. Afrika	2,11	77	Azerbaycan	-2,58	118	Gine	-6,98
37	Moritus	1,8	78	El Salvador	-2,58	119	Moritanya	-7,07
38	Macaristan	1,53	79	Gana	-2,59	120	Nijer	-7,35
39	Kuveyt	1,41	80	Hindistan	-2,66	121	Burundi	-8,39
40	Karadağ	1,36	81	Belize	-2,7	122	Madagaskar	-8,46
41	Bulgaristan	1,16	82	Honduras	-2,75			

4.2. Ülkelerin Finansal Tabana Yayılma Düzeylerinin Karşılaştırılması

Ülkelerin endeks değerleri, endeks çalışmasında dâhil edilen 122 ülkenin endeks değerleri için grup sayısı 5 olarak planlanmıştır. Bu kapsamda grup aralıklarının belirlenmesi adına;

$$\text{Grup Genişliği}^{55} = \frac{\text{En büyük gözlem} - \text{en küçük gözlem}}{\text{Planlanan grup sayısı}} \quad (9)$$

Formülü ile grup genişliği 4,201503 olarak hesaplanmıştır. Bu sayı 4'e yuvarlanmadan kullanılmıştır çünkü sayı yuvarlandığında toplam 6 ülke gruplandırmanın dışında kalmaktadır.

En büyük gözlem değeri 12,54879 ile Kanada;

En küçük gözlem değeri -8,45873 ile Madagaskar;

Planlanan grup sayısı 5'tir.

Bu kapsamda, Tablo 13'te de belirtildiği üzere endeks değerleri 5 Gruba ayrılmıştır. Endeks değeri 12,54879 (dâhil) ile 8,347288 (dâhil değil) arasındaki ülkeler I. Grupta, 8,347288 (dâhil) ile 4,145785 (dâhil değil) arasındaki ülkeler II. Grupta, 4,145785 (dâhil) ile -0,05572 (dâhil değil) arasındaki ülkeler III. Grupta, -0,05572 (dâhil) ile -4,25722 (dâhil değil) arasındaki ülkeler IV. Grupta ve -4,25722 (dâhil) ile -8,45873 (dâhil değil) arasındaki ülkeler V. Grupta yer almaktadır. Finansal tabana yayılma seviyeleri I. gruptan V. gruba doğru azalmaktadır.

⁵⁵ Yazgan E & Zerey Y. 2003

Tablo 13'te görüldüğü üzere analize dâhil edilen ülkelerin en yüksekte en düşüğe doğru finansal tabana yayılma seviyeleri gruplar halinde verilmiştir. Bu kapsamda en yüksek finansal tabana yayılma seviyesine sahip ülkelerin bulunduğu I. Grupta sırasıyla Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, Norveç, İsveç, Danimarka, İsrail, Güney Kore Cumhuriyeti, Finlandiya, Hollanda, Almanya, Avusturya ve İspanya yer almaktadır. I. Grupta yer alan 13 ülkenin hepsi yüksek gelirli ülkelerdir.

II. Grup ülkeler arasında sırasıyla İsviçre, Lüksemburg, İrlanda, Belçika, Fransa, Estonya, Japonya, Singapur, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Letonya, Moğolistan ve Slovenya olmak üzere toplam 13 ülke bulunmaktadır. II. Grupta yer alan ülkelerin I. Grup ülkeler ile ortak özelliği düşük orta gelirli Moğolistan haricinde yüksek gelirli ülkelere oluşmasıdır. II. Grup finansal tabana yayılma seviyeleri açısından ele alınan 122 ülke içerisinde I. Grup ülkelerinden sonra en gelişmiş ülkeleri içermektedir.

III. Grup ülkeler arasında sırasıyla Hırvatistan, Malta, Polonya, İtalya, Malezya, Portekiz, Rusya Federasyonu, İran, Birleşik Arap Emirlikleri, Güney Afrika, Moritüs, Macaristan, Kuveyt, Karadağ, Bulgaristan, Kolombiya, Belarus, Kenya, Yunanistan, Tayland, Ukrayna, Makedonya, Şili, Botswana ve Uruguay olmak üzere toplam 25 ülke yer almaktadır. III. Grupta 11 yüksek gelirli, 12 yüksek orta gelirli ve 2 düşük orta gelirli ülke bulunmaktadır.

44 ülkenin yer aldığı IV. Grupta sırasıyla, Sırbistan, Brezilya, Kosta Rika, Romanya, Kazakistan, Suudi Arabistan, Türkiye, Lübnan, Jamaika, Sri Lanka, Panama, Namibya, Guatemala, Bosna Hersek, Gürcistan, Bolivya, Ekvador, Meksika, Kosova, Arjantin, Kamboçya, Ruanda, Vietnam, Endonezya, Azerbaycan, El Salvador, Gana, Hindistan, Belize, Honduras, Butan, Uganda, Zambiya, Peru, Cezayir, Arnavutluk,

Ermenistan, Tunus, Fildişi Sahili, Filipinler, Kırgızistan, Zimbabve ve Tanzanyayer almaktadır. 44 ülkenin yer aldığı IV. Grupta 1 yüksek gelirli, 21 yüksek orta gelirli, 18 düşük orta gelirli ve 4 düşük gelirli ülkeler bulunmaktadır.

Finansal tabana yayılma gelişmişlik düzeyi en düşük ülkeler grubunu temsil eden V. Grup ülkeler sırasıyla Özbekistan, Moldova, Nepal, Senegal, Nikaragua, Batı Şeria ve Gazze, Mısır, Bangladeş, Benin, Nijerya, Myanmar, Kongo Cumhuriyeti, Kamerun, Pakistan, Mali, Malavi, Çad, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Irak, Afganistan, Angola, Sudan, Gine, Moritanya, Nijer, Burundi ve Madagaskar'dır. 27 ülkenin yer aldığı V. Grupta 2 yüksek orta gelirli, 13 düşük orta gelirli ve 12 düşük gelirli ülkeler yer almaktadır.

Analize dâhil edilen ülkelerin finansal tabana yayılma düzeyleri dikkate alındığında I. Grup ve düşük orta gelirli bir ülke olan Moğolistan haricinde II. Gruba dâhil olan tüm ülkelerin yüksek gelirli ülkeler olduğu görülmektedir. III. Grup ülkeler genellikle yüksek ile yüksek orta gelirli; IV. Grup ülkeler ise genellikle yüksek orta gelirli ve düşük orta gelirli; V. Grup ülkeler ise genellikle düşük orta ve düşük gelirli ülkelere oluşmaktadır. Analize dâhil edilen 16 düşük gelirli ülkenin 10'u son grupta (V. Grup) ve 6'sı ise IV. Grupta yer almaktadır.

Tablo 13: Ülkelerin endeks değerlerine göre gruplandırılması

Sıra	Ülke	Endeks Sonuçları	Sıra	Ülke	Endeks Sonuçları
1	Kanada	12,55	62	Panama	-1,18
2	Avustralya	12,35	63	Namibya	-1,34
3	Yeni Zelanda	12,29	64	Guatemala	-1,76
4	Norveç	12,13	65	Bosna Hersek	-1,78
5	İsveç	11,63	66	Gürcistan	-1,81
6	Danimarka	11,39	67	Bolivya	-1,96
7	İsrail	9,87	68	Ekvador	-2,04
8	G. Kore Cum.	9,22	69	Meksika	-2,21
9	Finlandiyaiya	9,15	70	Venezuela	-2,26
10	Hollanda	8,79	71	Kosova	-2,32
11	Almanya	8,70	72	Arjantin	-2,35
12	Avusturya	8,10	73	Kamboçya	-2,39
13	İspanya	8,05	74	Ruanda	-2,44
14	İsviçre	7,98	75	Vietnam	-2,51
15	Lüksemburg	7,85	76	Endonezya	-2,51
16	İrlanda	7,74	77	Azerbaycan	-2,58
17	Belçika	7,19	78	El Salvador	-2,58
18	Fransa	6,81	79	Gana	-2,59
19	Estonya	6,52	80	Hindistan	-2,66
20	Japonya	6,47	81	Belize	-2,70
21	Singapur	6,46	82	Honduras	-2,75
22	Çek Cum.	5,27	83	Butan	-2,79
23	Slovak Cum.	5,01	84	Uganda	-2,84
24	Letonya	4,68	85	Zambiya	-2,92
25	Moğolistan	4,52	86	Peru	-2,94
26	Slovenya	4,23	87	Cezayir	-3,09
27	Hırvatistan	3,97	88	Arnavutluk	-3,12
28	Malta	3,71	89	Ermenistan	-3,14
29	Polonya	3,65	90	Tunus	-3,32
30	İtalya	3,63	91	Fildişi Sahili	-3,45
31	Malezya	2,98	92	Filipinler	-3,46
32	Portekiz	2,93	93	Kırgızistan	-3,67
33	Rusya Fed.	2,92	94	Zimbabve	-4,16
34	İran	2,82	95	Tanzanya	-4,25
35	B. Arap Emir.	2,70	96	Özbekistan	-4,41
36	G. Afrika	2,11	97	Moldova	-4,57
37	Morityus	1,80	98	Nepal	-4,63
38	Macaristan	1,53	99	Senegal	-4,65
39	Kuveyt	1,41	100	Nikaragua	-4,68
40	Karadağ	1,36	101	Batı Şeria ve Gazze	-5,22
41	Bulgaristan	1,16	102	Mısır	-5,25
42	Kolombiya	1,07	103	Bangladeş	-5,31
43	Belarus	0,96	104	Benin	-5,32
44	Kenya	0,90	105	Nijerya	-5,39
45	Yunanistan	0,89	106	Myanmar	-5,42
46	Tayland	0,88	107	Kongo Cum.	-5,47
47	Ukrayna	0,13	108	Kamerun	-5,72
48	Makedonya	0,05	109	Pakistan	-6,15
49	Şili	0,00	110	Mali	-6,17
50	Botsvana	-0,04	111	Malavi	-6,23
51	Uruguay	-0,05	112	Çad	-6,41
52	Sırbistan	-0,12	113	Dem. Kongo Cum.	-6,51
53	Brezilya	-0,12	114	Irak	-6,64
54	Kosta Rika	-0,14	115	Afganistan	-6,66
55	Romanya	-0,57	116	Angola	-6,80
56	Kazakistan	-0,59	117	Sudan	-6,87
57	Suudi Arab.	-0,63	118	Gine	-6,98
58	Türkiye	-0,64	119	Moritanya	-7,07
59	Lübnan	-0,95	120	Nijer	-7,35
60	Jamaika	-0,98	121	Burundi	-8,39
61	Sri Lanka	-1,04	122	Madagaskar	-8,46

Tez yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 13'te II. Grup ülkeler incelendiğinde dikkat çekici husus finansal tabana yayılma endeks değeri açısından birçok yüksek gelirli ülkelerin üstünde yer alan düşük orta gelirli ülkelerden Moğolistan (25. sırada)'ın bulunmasıdır. Bu çerçevede, Tablo 14'te Moğolistan'ın yeri/sıralaması analize dâhil edilen veriler kapsamında sunulmaktadır.

Tablo 14 incelendiğinde⁵⁶, Moğolistan'ın finansal hizmetleri kullanım göstergeleri olan ilk 6 gösterge ve finansal erişim finansal hizmet sağlayıcı göstergeleri olan sonraki 3 gösterge açısından analize dahil edilen ülkeler kapsamında ortalamanın üstünde kaldığı, özellikle borçlanma (%+15) göstergesinde 2., banka şube sayısı göstergesinde ise 4.sırada yer aldığı; fakat finansal kalite göstergeleri (son 3 gösterge) bakımından diğer göstergelere nazaran geride kaldığı görülmektedir. Özellikle finansal davranış göstergesinde analize dâhil edilen ülkeler kapsamında son sıralarda (105.sırada) yer almaktadır.

Bu kapsamda, Moğolistan'ın endeks çalışmasına dâhil edilen göstergeler itibarı ile özellikle finansal hizmetleri kullanım ve finansal erişim finansal hizmet sağlayıcı noktalara ilişkin göstergelerde genel olarak ülke sıralama ortalamasının⁵⁷ üstünde olduğu, finansal kalite göstergeleri itibarı ile de ülke sıralaması ortalamasının aşağısında kaldığı görülmektedir. Moğolistan'ın finansal hizmetlerin kullanımı ve finansal erişim hizmet sağlayıcı noktalar boyutları itibarıyla genel olarak ele alınan ülkelerin ortalamasından yüksek olması hükümetin İnsani Gelişme Fonu (Human Development Fund)'ndan gelen evrensel nakit ödemeler (universal cash hand-outs) ile emeklilik, sağlık sigortası ve öğrenci harç ödemelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Camara ve Tuesta, 2014). Bu itibarla, Moğolistan'ın TBA ile oluşturulan endeks çalışmasında

⁵⁶ Ek 5 ile Ek 32 arası ilgili eklerde analize dâhil edilen 12 gösterge bazında ülkelerin gösterge değerlerine göre büyükten küçüğe doğru sıralamasını bulunmaktadır. Ülkelerin her bir gösterge değerleri ve sıralamalarına ilişkin daha ayrıntılı bilgi için bahse konu eklere bakılabilir.

⁵⁷ Ülke sıralama ortalaması analize dâhil edilen 122 ülkenin yarısı olan 61'i ifade etmektedir.

bazı yüksek gelirli ve yüksek orta gelirli ülkelerin üstünde olacak şekilde II. Grupta yer alması anlam kazanmaktadır.

Tablo 14: Moğolistan'ın gösterge bazında yeri/sıralaması⁵⁸

Gösterge/Ülke	Moğolistan'ın Sıralaması
Hesap	24
Borçlanma	2
Mobil Ödeme	25
İnternet Ödeme	58
Ücret/Transfer Ödemeleri	32
Tasarruf	28
ATM Sayısı	41
Banka Şube Sayısı	4
Evde Cep/İnternete Erişim	17
Finansal Okuryazarlık	46
Finansal Davranış	104
Krediye Erişim	50

Yüksek ve yüksek orta gelirli ülkelerin yer aldığı III. Grup ülkelerinde dikkat çeken husus ise düşük orta gelirli Kenya (44. sırada) ve Ukrayna (47. sırada)'nın bulunmasıdır. Bu çerçevede, Tablo 15'te Kenya ve Ukrayna'nın yeri/sıralaması analize dâhil edilen veriler kapsamında sunulmaktadır Tablo 15 incelendiğinde, Kenya'nın finansal hizmetleri kullanım göstergeleri olan ilk 6 gösterge açısından analize dâhil edilen ülkeler kapsamında ortalamanın üstünde yer aldığı, özellikle mobil ödeme (%+15) göstergesinde 1. sırada olduğu; fakat finansal erişim finansal hizmet sağlayıcı ve finansal kalite göstergeleri bakımından diğer finansal hizmetleri kullanım

⁵⁸ Daha ayrıntılı bilgi için Ek 5- Ek 32 arası ilgili eklere bakınız.

göstergelerine nazaran geride kaldığı görülmektedir. Ayrıca Kenya finansal okuryazarlık bakımından ülkelerin ortalama değerinden yüksek bir sıralamaya sahiptir.

Ukrayna, finansal kalite göstergelerinde ülke sıralama ortalamasının üstünde bir performans göstermektedir. Öyle ki krediye erişim noktasında 17. sırada yerini almaktadır. Fakat finansal hizmetleri kullanım göstergeleri olan ilk 6 gösterge açısından analize dâhil edilen ülkeler kapsamında genel olarak ortalamanın biraz altında bulunmaktadır. Ukrayna göstergeleri için dikkat çekici olan bir diğer nokta ise 100.000 yetişkin başına düşen banka şube sayısı göstergesinde en son sırada yer alırken 100.000 yetişkin başına düşen ATM sayısı göstergesinde 18. sırada bulunmasıdır. Bu bizde Ukrayna’da banka şube sayısının azlığının ATM sayısı ile tamamlanmaya çalışıldığı izlenimini oluşturmaktadır.

Tablo 15: Kenya ve Ukrayna’nın gösterge bazında yeri/sıralaması⁵⁹

Gösterge/Ülke	Kenya’nın Sıralaması	Ukrayna’nın Sıralaması
Hesap	41	60
Borçlanma	42	86
Mobil Ödeme	1	65
İnternet Ödeme	70	43
Ücret/Transfer Ödemeleri	55	39
Tasarruf	34	92
ATM Sayısı	94	18
Banka Şube Sayısı	93	122
Evde Cep/İnternete Erişim	95	79
Finansal Okuryazarlık	42	47
Finansal Davranış	63	57
Krediye Erişim	92	17

III. Grup ülkelerde dikkat çeken ikinci husus ise yüksek gelirli ülkelere Şili (49. sırada) ve Uruguay (51.sırada)’ın bu grubun son sıralarında yer alması olmuştur.

⁵⁹ Daha ayrıntılı bilgi için Ek 5 ile Ek 32 arası ilgili eklere bakınız.

Bu çerçevede, Tablo 16’da Şili ve Uruguay yeri/sıralaması analize dâhil edilen veriler kapsamında sunulmaktadır.

Tablo 16 incelendiğinde, Şili’nin finansal hizmetleri kullanım göstergeleri olan ilk 6 gösterge açısından analize dâhil edilen ülkeler kapsamında ortalamanın hemen hemen üstünde yer aldığı, her ne kadar finansal okuryazarlık göstergesinde ülke sıralama ortalamasının üstünde yer alsa da finansal davranış göstergesinde sonlarda (106.sırada) yer aldığı görülmektedir.

Tablo 16’da belirtilen bir diğer ülke olan Uruguay, finansal hizmetleri kullanım göstergeleri olan ilk 6 gösterge açısından analize dâhil edilen ülkeler kapsamında genel olarak ülke sıralama ortalamalarında yer almaktadır. Bu kapsamda en iyi sıralamaya sahip olduğu gösterge 14. sıra ile borçlanma (%+15) olmuştur. Finansal kalite göstergeleri bağlamında ise yine ortalamanın çok üstüne çıkamamıştır. Finansal kalite bağlamında en iyi sonucu 34. sıralama ile finansal okuryazarlık göstergesi olmuştur.

Tablo 16: Şili ve Uruguay'ın gösterge bazında yeri/sıralaması⁶⁰

Gösterge/Ülke	Şili'nin Sıralaması	Uruguay'ın Sıralaması
Hesap	51	69
Borçlanma	35	14
Mobil Ödeme	45	81
İnternet Ödeme	41	42
Ücret/Transfer Ödemeleri	48	58
Tasarruf	62	78
ATM Sayısı	46	55
Banka Şube Sayısı	53	69
Evde Cep/İnternete Erişim	48	43
Finansal Okuryazarlık	45	34
Finansal Davranış	106	69
Krediye Erişim	57	45

Yüksek gelirli Suudi Arabistan'ın (57. sırada) daha çok yüksek orta gelirli ve düşük orta gelirli ülkelerin bulunduğu IV. Grupta yer alması ayrıca dikkat çeken bir diğer konudur. Suudi Arabistan ayrıca analize dâhil edilen 37 yüksek gelirli ülkelerin en sonunda yer almaktadır.

Tablo 17 incelendiğinde Suudi Arabistan'ın evde cep telefonu/cihazı veya internete erişim göstergesinde tüm ülkelerin önüne geçerek 1. sırada yer aldığı görülse de diğer göstergeler bazında aynı başarıyı gösteremediği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda özellikle finansal kalite göstergeleri bağlamında sıralamasının çok altlarda olduğu görülmektedir. Finansal hizmet kullanımı ve finansal erişim finansal hizmet sağlayıcı noktalar göstergeleri kapsamında ise genel olarak ortalama bir seviyede seyrettiği görülmektedir. Suudi Arabistan'ın verilerine ilişkin dikkat çeken diğer bir husus ise yukarıda bahsedildiği üzere evde cep telefonu/cihazı ve internete erişim göstergesinde ilk sırada bulunmasının yanı sıra mobil ödeme, internet ödeme ve ATM sayısı göstergelerin de ülke sıralama ortalamasının çok üstünde yer almasıdır. Bu kapsamda,

⁶⁰ Daha ayrıntılı bilgi için Ek 5 ile Ek 32 arası ilgili eklere bakınız.

Suudi Arabistan için finansal hizmetlerin kullanımına ilişkin altyapının yeterli olmasa da göreceli olarak iyi olduğu, finansal kalite göstergeleri açısından geri kaldığı değerlendirilmektedir.

Şili, Uruguay ve Suudi Arabistan örneği ile ülkelerin gelir düzeyleri ile finansal tabana yayılma seviyeleri arasındaki pozitif ilişkiye rağmen finansal tabana yayılma olgusuna ayrıca önem verilmediği takdirde finansal tabana yayılmanın tam anlamıyla gelişemediği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 17: Suudi Arabistan'ın gösterge bazında yeri/sıralaması⁶¹

Gösterge/Ülke	Suudi Arabistan'ın Sıralaması
Hesap	47
Borçlanma	64
Mobil Ödeme	38
İnternet Ödeme	39
Ücret/Transfer Ödemeleri	73
Tasarruf	59
ATM Sayısı	29
Banka Şube Sayısı	81
Evde Cep/İnternete Erişim	1
Finansal Okuryazarlık	86
Finansal Davranış	115
Krediye Erişim	66

Tablo 13'te sunulan V. Grupta yer alan finansal tabana yayılma seviyeleri en az gelişmiş ülkeler topluluğu 2 yüksek orta gelirli olmak üzere genel itibari ile düşük orta ve düşük gelirli ülkeleri içermektedir. Bu kapsamda, V. Grup için dikkat çekici nokta ise yüksek orta gelirli ülkeler olan Irak (114. sırada) ve Angola (116. Sırada)'nın finansal tabana yayılma seviyesi bakımından en düşük ülke grubu olan V. Grup ülkelerin içinde yer almasıdır. Bu çerçevede, Tablo 18'de Irak ve Angola'nın yeri/sıralaması analize dâhil edilen veriler kapsamında sunulmaktadır.

V. Grupta yer alan yüksek orta gelirli ülkelere Irak'ın gösterge bazında analize dâhil edilen ülkeler kapsamında sıralamasını belirten Tablo 18 incelendiğinde, Irak'ın evinde cep telefonu veya cihazı veya internete erişimi olduğunu beyan eden yetişkinlerin yüzdesi göstergesi dışında tüm göstergelerde ülke sıralaması ortalamasının çok altında kaldığı görülmektedir. Evde cep telefonu/cihazı veya internete erişim göstergesi bakımından 8. sırada yer alması birçok gelişmiş ülkeyi de geride bırakması dikkat çekici bir unsurdur. Yine de, finansal tabana yayılma bileşenleri kapsamında

⁶¹ Daha ayrıntılı bilgi için Ek 5 ile Ek 32 arası ilgili eklere bakınız.

değerlendirildiği Irak'ın finansal tabana yayılmanın üç bileşenin sıralaması da genel olarak son sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Yüksek orta gelirli olmasına rağmen analize dâhil edilen tüm yüksek orta gelirli ülkelerin en alt sırasında yer alan ve aynı zamanda finansal tabana yayılma seviyesinin en düşük olduğu V. Grupta birçok düşük orta gelir ve düşük gelirli ülkelerin de altında kalan diğer ülke ise Angola'dır. Tablo 18'de ele alınan göstergeler bazında Angola'nın yeri/sıralaması sunulmaktadır. Bu kapsamda, Angola'nın finansal tabana yayılma bileşenlerin hiçbirinde ortalamanın üstünde bir sıralamaya sahip olmadığı, genel itibarı ile göstergelerin çoğunda son sıralarda yer aldığı gözlemlenmektedir. Bu kapsamda, Angola'nın yüksek orta gelirli bir ülke olmasına rağmen V. Grupta yer alması anlam kazanmaktadır.

Tablo 18: Irak ve Angola'nın gösterge bazında yeri/sıralaması⁶²

Gösterge/Ülke	Irak'ın Sıralaması	Angola'nın Sıralaması
Hesap	117	94
Borçlanma	105	109
Mobil Ödeme	121	108
İnternet Ödeme	68	109
Ücret/Transfer Ödemeleri	120	72
Tasarruf	114	64
ATM Sayısı	117	86
Banka Şube Sayısı	98	74
Evde Cep/İnternete Erişim	8	112
Finansal Okuryazarlık	87	118
Finansal Davranış	120	102
Krediye Erişim	121	120

Bu çerçevede, genel olarak ülkelerin gelir düzeyleri ile finansal tabana yayılma düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir.

⁶² Daha ayrıntılı bilgi için Ek 5 ile Ek 32 arası ilgili eklere bakınız.

BÖLÜM 5

2017 YILI FİNANSAL TABANA YAYILMA ENDEKSİNİN OLUŞTURULMASI

Bu bölümde verilerle ilgili Bölüm 3'teki açıklamalar ışığında TBA yöntemi ile 2017 yılı finansal tabana yayılma endeksi oluşturulmuştur ve ilgili endeks sonuçları kapsamında ülkeler karşılaştırılmıştır.

5.1. Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Finansal tabana yayılma endeksi oluşturmak üzere Dünyada 2017 yılı için 107 ülkeye ait Bölüm 3.1'de bahsedilen değişkenlerin değişken matrisi kullanılarak yapılan analiz sonucunda hesaplanan temel bileşenlerin öz değerleri ve açıklama oranları Tablo 19' da sunulmaktadır.

Tablo 19: Temel Bileşenler Tablosu – 2017

Özdeğerler	Toplam Açıklanan Varyans			Özdeğerler		
	Toplam	Toplam (%)	Kümülatif (%)	Toplam	Toplam (%)	Kümülatif (%)
1	4,211	60,159	60,159	4,211	60,159	60,159
2	1,038	14,827	74,986	1,038	14,827	74,986
3	,811	11,589	86,575			
4	,484	6,916	93,491			
5	,212	3,034	96,525			
6	,185	2,648	99,173			
7	,058	,827	100,000			

Çıkarım Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.

Kaynak: Tablo 10 SPSS analizi ile elde edilmiş ve tez yazarı tarafından Türkçeleştirilmiştir.

Tablo 19’da da sunulduğu üzere, birinci temel bileşenin özdeğer değerinin 4,211 olması, birinci bileşenin tek bir değişkenden 4,211 kat daha fazla varyans açıkladığı, 1,038 ile özdeğer değeri 1’den büyük olan ikinci temel bileşenin ise tek bir değişkeni 1,038 kat daha fazla varyans açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Faktör sayısı belirlenirken özdeğeri 1’den büyük ve varyansı açıklama oranı en yüksek bileşenler dikkate alınmıştır. Bu kapsamda, verilerin analizinde 2 temel bileşenin özdeğeri 1’den büyük çıkmıştır.

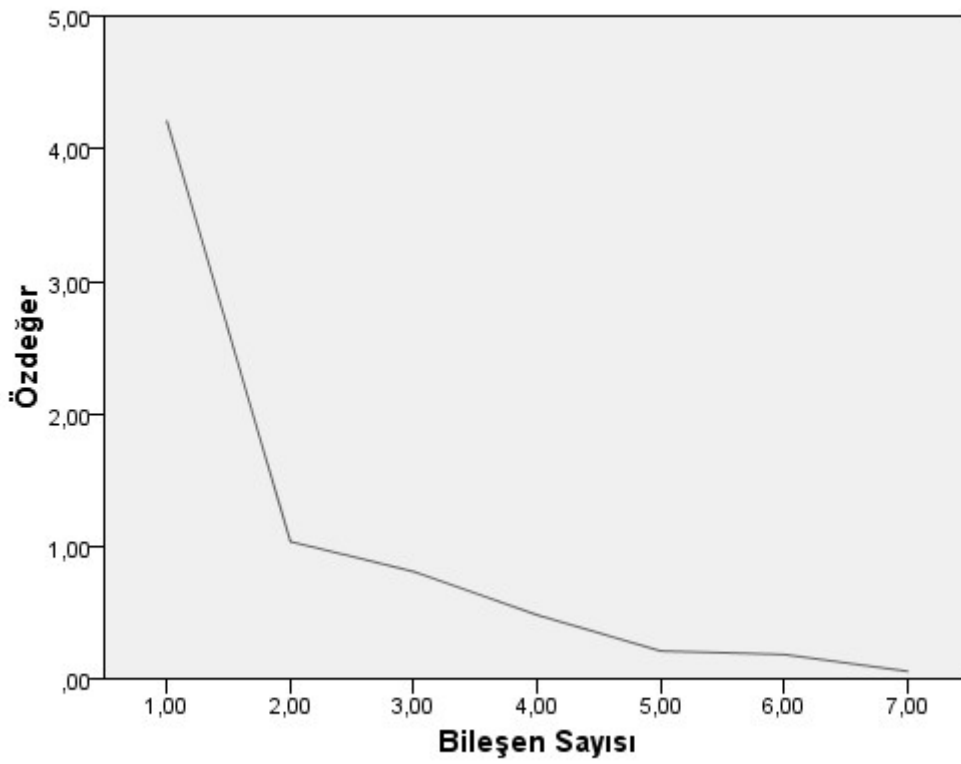
Kaiser metoduna göre 1’den küçük olan özdeğerlere karşılık gelen temel bileşenler istatistiksel olarak önemsiz bilgi taşıdıklarından değerlendirmenin dışında bırakılmalıdır, toplam varyansın kümülatif yüzdesi yaklaşımına göre ise toplam varyansın kümülatif yüzdesi %60’ı geçmesi TBA’nı iyi düzeyde çalıştığı anlamına gelmektedir (Keho, 2012).

Bu kapsamda, Tablo 19’da görülebileceği gibi elde edilen 7 temel bileşenden 2 tanesinin özdeğeri 1’den büyüktür. Birinci temel bileşen tek başına toplam varyansın yüzde 60,159’unu ve ikinci temel bileşen tek başına toplam varyansın yüzde 14,827’sini açıklamaktadır. Dolayısıyla, ilk iki bileşen toplam varyansın yüzde 74,986’sını açıklamaktadır. Bu, göstergelerin makul bir özetini çıkarmaktadır. Bu açıklama oranı TBA’da “iyi” olarak nitelendirilebilecek bir orandır (Keho, 2012). Temel bileşenler içinde %60,759’luk varyans açıklama oranı ile 1. temel bileşen toplam değişkenliği en çok açıklayan değişken olmuştur.

Şekil 3’te, Tablo 19’da belirtilen temel bileşenler tablosunun grafikleştirilmiş hali sunulmaktadır. Bu kapsamda, 1. bileşenden sonra hatta büyük bir kopma olduğu, 2. bileşenden sonra hatta 1. bileşene kıyasla daha küçük bir kopma olsa da yine de gözle görülür bir kopmanın yaşandığı, 5. bileşenden sonra ise hattın kopma seviyesinin çok azaldığı ve devam eden süreçte belirgin bir kopma/kırılma olmadığı gözlemlenmektedir.

Böylece Şekil 3 ile temel bileşen tablosunun grafikleştirilmiş hali bize ilk iki bileşeni kullanmamızı söylemektedir. 3 ile 7 arası bileşenler önemsiz olarak görülmektedir.

Ayrıca, Şekil 3'te özdeğeri 1'den büyük ve küçük olan bileşenlerin daha rahat görülebilmesi adına özdeğerin 1'e eşit olduğu noktanın üstünde kalan bileşenlerin özdeğerleri 1'den büyük, altında kalan bileşenlerin ise özdeğeri 1'den küçüktür. Bu kapsamda, birinci ve ikinci temel bileşenlerin özdeğeri 1'den büyük, geri kalan 5 bileşenin özdeğeri ise 1'den küçük olduğu gözlemlenmektedir.

Şekil 3:Toplam açıklanan varyansın grafik ile gösterimi-2017

Kaynak: IBM SPSS programı kullanılarak tez yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 20'de verilen bileşen yük matrisi, orijinal değişkenlerin her bir bileşen üzerindeki ağırlığını göstermektedir. Temel bileşen yükleri aynı zamanda bu ağırlıkların yönünü de belirtmektedir. Temel bileşen yükü negatif değer almış ise zıt yönde bir ilişki; pozitif değer almış ise aynı yönde bir ilişki mevcuttur.

Stevens (1996)'a göre mutlak değeri 0,4'ten büyük olan yük değeri önemlidir (Keho, 2012). Bu kapsamda temel bileşen yükleri incelendiğinde; gösterge birinci temel bileşende yer alan tüm göstergelerin finansal tabana yayılma düzeyi ile aynı yönlü iken; ikinci temel bileşende 3 değişkenin finansal tabana yayılma düzeyi ile aynı, 4 değişkenin finansal tabana yayılma düzeyi ile zıt yönlü ilişkiye sahip oldukları görülmektedir.

İşaretlerin yönü ihmal edilerek değişkenlerin ağırlıkları (temel yükleri) incelendiğinde, birinci bileşende finansal tabana yayılma düzeyi üzerinde mutlak olarak 0,4'ten büyük bir değer ile en fazla ağırlığa sahip değişkenler sırasıyla (i) son 12 ay içerisinde resmi bir finansal kuruluştaki tasarruf yapan yetişkinlerin yüzdesi (0,920), (ii) hesabı olan yetişkinlerin yüzdesi (0,918), (iii) son 12 ay içerisinde bir finansal kuruluştan borçlanan yetişkinlerin yüzdesi (0,915), (iv) finansal davranış (0,828), (v) 100.000 yetişkin başına düşen ATM sayısı (0,763) ve (vi) 100.000 yetişkin başına düşen banka şube sayısı (0,545) olmuştur.

İkinci bileşende finansal tabana yayılma düzeyi üzerinde mutlak olarak 0,4'ten büyük bir değer ile en fazla ağırlığa sahip değişken krediye erişim (0,724) olmuştur. Bu göstergeyi sırasıyla 100.000 yetişkin başına düşen banka şube sayısı (0,422) ve finansal davranış (0,400) takip etmektedir.

Tablo 20: Temel bileşenler yük matrisi (bileşen matris) – 2017

	Bileşen Matris	
	Component	
	1	2
Hesap	,918	-,032
Borçlanma	,915	-,087
Tasarruf	,920	-,285
ATM_Sayisi	,763	,294
Banka_Sube_Sayisi	,545	,422
Finansal_Davranis	,828	-,400
Krediye_Erisim	,343	,724

Çıkarım Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi

2 bileşen çıkarılmıştır.

Kaynak: Tablo 10 SPSS analizi ile elde edilmiş ve tez yazarı tarafından Türkçeleştirilmiştir.

Bölüm 4.1.'de de 2014 yılı finansal tabana yayılma endeksinin oluşturulmasında da bahsedildiği üzere çalışmada önemli bulunan ilk iki bileşene (Z_1 , Z_2 ,) ait skor değerleri (x_i), gösterge değerleri ile çarpılarak, her ülke için iki bileşene ait skor değerleri

$$Z_i = \gamma_{i1}x_1 + \gamma_{i2}x_2 + \dots + \gamma_{ip}x_p \quad (10)$$

denklemini elde edilir. Daha sonra bu 2 bileşen, varyans açıklama oranlarına göre, ağırlıkları toplamı 1 olacak şekilde 11 numaralı denklemde belirtildiği gibi ağırlıklandırılarak nihai değişken olan finansal tabana yayılma endeksi elde edilir.

$$\text{Finansal Tabana Yayılma Endeksi} = \Phi_1 Z_1 + \Phi_2 Z_2 \quad (11)$$

Burada; Φ_i ($i=1$ ve 2) her bir faktörün varyans açıklama oranının toplam varyansa bölünmesiyle elde edilen katsayıdır ve hesaplanan iki Φ_i 'nin toplamı bire eşittir.

Bu kapsamda;

$$\Phi_1 = \frac{60,159}{74,986} = 0,80227 \text{ ve}$$

$$\Phi_2 = \frac{14,827}{74,986} = 0,19773 \text{ olur.}$$

Z_i ($i=1$ ve 2 için) aşağıdaki formül ile hesaplanır:

$$Z_i = \sum_{i=1}^7 \Phi_i Y_i \quad (12)$$

Burada; Φ_i : her bir faktörün yük matrisindeki değerleri; Y_i : değişkenlerin standardize edilmiş değerlerini göstermektedir.

Buna göre:

$$\text{Finansal Tabana Yayılma Endeksi} = 0,80227 Y_1 + 0,19773 Y_2$$

$$Y_1 = [0,918 (Z_1) + 0,915 (Z_2) + 0,920 (Z_3) + 0,763 (Z_4) + 0,545 (Z_5) + 0,828 (Z_6) + 0,343 (Z_7)]$$

$$Y_2 = [-0,032 (Z_1) - 0,087 (Z_2) - 0,285 (Z_3) + 0,294 (Z_4) + 0,422 (Z_5) - 0,400 (Z_6) + 0,724 (Z_7)]$$

$$i = 1, 2, 3, \dots, 107 \text{ (Ülke)}$$

$$Z_k = \text{Standardize edilmiş değişkenler}$$

$$k = 1, 2, 3, \dots, 7 \text{ (değişken sırası)}$$

Bu şekilde her bir ülkenin finansal tabana yayılma endeks değerleri hesaplanmıştır. Hesaplanan ülkelerin skorları Tablo 21’de sunulmaktadır.

Tablo 21 incelendiğinde farklı gelir gruplarına ait ülkelerden oluşan 107 ülke arasında endeks değeri en yüksek ve dolayısıyla finansal tabana yayılma düzeyi açısından en gelişmiş olan ilk üç ülke sırasıyla yüksek gelirli Kanada, Avustralya ve Güney Kore Cumhuriyeti iken, endeks değeri en düşük ve dolayısıyla finansal tabana yayılma en az gelişmiş olan son üç ülke ise düşük gelirli Nijer, Madagaskar ve Irak olmuştur.

Tablo 21: Ülkelere göre finansal tabana yayılma endeks skorları-2017

Sıra	Ülke	Endeks Değeri	Sıra	Ülke	Endeks Değeri	Sıra	Ülke	Endeks Değeri
1	Kanada	8,52	37	Tayland	1,00	73	Gana	-1,76
2	Avusturalya	7,32	38	Karadağ	0,93	74	Arnavutluk	-1,96
3	Kore Cum.	7,00	39	Namibya	0,62	75	Botsvana	-2,09
4	Lüksemburg	6,74	40	Macaristan	0,57	76	Ekvator	-2,10
5	Japonya	6,57	41	Türkiye	0,51	77	El Salvador	-2,14
6	Yeni Zelanda	6,31	42	Kosta Rika	0,51	78	Ruanda	-2,27
7	İsviçre	6,07	43	Makedonya	0,46	79	Nijerya	-2,50
8	İspanya	5,42	44	Kuveyt	0,43	80	Vietnam	-2,50
9	İsrail	5,30	45	Uruguay	0,39	81	Özbekistan	-2,51
10	Singapur	5,00	46	Şili	0,11	82	Uganda	-2,55
11	Avusturya	4,86	47	Gürcistan	0,07	83	Kamboçya	-2,55
12	Belçika	4,85	48	Romanya	0,00	84	Zambiya	-2,64
13	Norveç	4,77	49	Brezilya	-0,02	85	Nepal	-2,98
14	Almanya	4,56	50	Güney Afrika	-0,37	86	Kırgızistan	-3,11
15	Fransa	4,52	51	Sırbistan	-0,38	87	Filipinler	-3,14
16	İsveç	4,46	52	Yunanistan	-0,41	88	Nikaragua	-3,21
17	Danimarka	4,41	53	Ukrayna	-0,58	89	Pakistan	-3,39
18	İrlanda	4,14	54	Kenya	-0,59	90	Bangladeş	-3,68
19	İtalya	4,09	55	Panama	-0,59	91	Benin	-3,69
20	Portekiz	3,88	56	Guatemala	-0,65	92	Mısır	-3,71
21	Malta	3,37	57	Belarus	-0,71	93	Fil Dişi Sahili	-3,72
22	Finlandiya	3,23	58	Ermenistan	-0,73	94	Kamerun	-3,80
23	Hollanda	3,16	59	Bolivya	-0,75	95	Cezayir	-3,90
24	Polonya	3,09	60	Suudi Arabistan	-0,84	96	Moritanya	-3,92
25	Hırvatistan	3,04	61	Bosna Hersek	-0,90	97	Batı Şeria ve Gazze	-3,93
26	Slovak Cum.	2,91	62	Peru	-0,93	98	Kongo Cum.	-3,94
27	Slovenya	2,82	63	Moldova	-0,93	99	Senegal	-4,03
28	Moğolistan	2,70	64	Hindistan	-0,98	100	Mali	-4,24
29	Çek Cum.	2,66	65	Endonezya	-1,05	101	Myanmar	-4,70
30	Estonya	2,48	66	Lübnan	-1,10	102	Gine	-4,72
31	Bulgaristan	1,97	67	Kolombiya	-1,17	103	Çad	-4,92
32	Rusya	1,73	68	Kazakistan	-1,22	104	Afganistan	-5,13
33	Malezya	1,42	69	Meksika	-1,46	105	Nijer	-5,29
34	İran	1,25	70	Honduras	-1,51	106	Madagaskar	-5,53
35	Letonya	1,18	71	Kosova	-1,66	107	Irak	-5,70
36	Moritus	1,18	72	Arjantin	-1,66			

5.2. Ülkelerin Finansal Tabana Yayılma Düzeylerinin Karşılaştırılması

Ülkelerin endeks değerleri, endeks çalışmasında dâhil edilen 107 ülkenin endeks değerleri için grup sayısı 5 olarak planlanmıştır. Bu kapsamda grup aralıklarının belirlenmesi adına;

$$\text{Grup Genişliği}^{63} = \frac{\text{En büyük gözlem} - \text{küçük gözlem}}{\text{Planlanan grup sayısı}} \quad (13)$$

Formülü ile grup genişliği 2,844811 olarak hesaplanmıştır. Fakat bu sayı 3'e yuvarlanmıştır.

En büyük gözlem değeri 8,52345 ile Kanada;

En küçük gözlem değeri -5,10061 ile Irak

Planlanan grup sayısı 5'tir.

Bu kapsamda, Tablo 22'de de belirtildiği üzere endeks değerleri 5 Gruba ayrılmıştır. Endeks değeri 6 (dâhil) ile 9 arasındaki ülkeler I. Grupta, 3 (dâhil) ile 6 (dâhil değil) arasındaki ülkeler II. Grupta, 0 (dâhil) ile 3 (dâhil değil) arasındaki ülkeler III. Grupta, -3 (dâhil) ile -6 (dâhil değil) arasındaki ülkeler IV. Grupta ve -6 (dâhil) ile -9 (dâhil değil) arasındaki ülkeler V. Grupta yer almaktadır. Finansal tabana yayılma seviyeleri I. gruptan V. gruba doğru azalmaktadır.

Tablo 22'de görüldüğü üzere analize dâhil edilen ülkelerin en yüksekten en düşüğe doğru finansal tabana yayılma seviyeleri gruplar halinde verilmiştir. Bu kapsamda en yüksek finansal tabana yayılma seviyesine sahip ülkelerin bulunduğu I. Grupta sırasıyla Kanada, Avustralya, Kore Cumhuriyeti, Lüksemburg, Japonya, Yeni Zelanda ve İsviçre yer almaktadır. I. Grupta yer alan 7 ülkenin hepsi yüksek gelirli ülkelerdir.

⁶³ Yazgan E & Zerey Y. 2003

II. Grup ülkeler arasında sırasıyla İspanya, İsrail, Singapur,Avusturya, Belçika, Norveç, Almanya, Fransa, İsveç, Danimarka, İrlanda, İtalya, Portekiz, Malta, Finlandiya, Hollanda, Polonya ve Hırvatistan olmak üzere toplam 18 ülke bulunmaktadır. II. Grupta yer alan ülkelerin I. Grup ülkeler ile ortak özelliği yüksek gelirli ülkelerden oluşmasıdır. II. Grup finansal tabana yayılma seviyeleri açısından ele alınan 107 ülke içerisinde I. Grup ülkelerinden sonra en gelişmiş ülkeleri içermektedir.

III. Grup ülkeler arasında sırasıyla Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, Moğolistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Bulgaristan, Rusya, Malezya, İran, Letonya, Moritus, Tayland, Karadağ, Namibya, Macaristan, Türkiye, Kosta Rika, Makedonya, Kuveyt, Uruguay, Şili, Gürcistan ve Romanya olmak üzere toplam 23 ülke yer almaktadır. III. Grupta 9 yüksek gelirli, 13 yüksek orta gelirli ve 1 düşük orta gelirli ülke bulunmaktadır.

37 ülkenin yer aldığı IV. Grupta sırasıyla Brezilya, Güney Afrika, Sırbistan, Yunanistan, Ukrayna, Kenya,Panama, Guatemala, Belarus, Ermenistan, Bolivya, Suudi Arabistan, Bosna Hersek, Peru, Moldova, Hindistan, Endonezya, Lübnan, Kolombiya, Kazakistan, Meksika, Honduras, Kosova, Arjantin, Gana, Arnavutluk, Botsvana, Ekvador, El Salvador, Ruanda, Nijerya, Vietnam, Özbekistan, Uganda, Kamboçya, Zambiya ve Nepal yer almaktadır. IV. Grupta 3 yüksek gelirli, 15 yüksek orta gelirli, 16 düşük orta gelirli ve 3 düşük gelirli ülkeler bulunmaktadır.

Finansal tabana yayılma gelişmişlik düzeyi en düşük ülkeler grubunu temsil eden V. Grup ülkeler sırasıyla Kırgızistan, Filipinler, Nikaragua, Pakistan, Bangladeş, Benin, Mısır, Fildişi Sahili, Kamerun, Cezayir, Moritanya,Batı Şeria ve Gazze, Kongo Cumhuriyeti, Senegal, Mali, Myanmar, Gine, Çad, Afganistan, Nijer, Madagaskar ve Irak'tır. 22 ülkenin yer aldığı V. Grupta 2 yüksek orta gelirli, 13 düşük orta gelirli ve 7 düşük gelirli ülkeler yer almaktadır.

Analize dâhil edilen ülkelerin finansal tabana yayılma düzeyleri dikkate alındığında I ve II. Gruba dâhil olan tüm ülkelerin yüksek gelirli ülkeler olduğu görülmektedir. III. Grup ülkeler genellikle yüksek ile yüksek orta gelirli; IV. Grup ülkeler ise genellikle yüksek orta gelirli ve düşük orta gelirli; V. Grup ülkeler ise genellikle düşük orta ve düşük gelirli ülkelerden oluşmaktadır. Analize dâhil edilen 10 düşük gelirli ülkenin 7'si son grupta (V. Grup) ve 3'ü ise IV. Grupta yer almaktadır.

Tablo 22: Ülkelerin endeks değerlerine göre gruplandırılması-2017

Sıra	Ülke	Endeks Sonuçları	Grup	Sıra	Ülke	Endeks Sonuçları	Grup
1	Kanada	8,52	I. GRUP	55	Panama	-0,59	IV. GRUP
2	Avustralya	7,32		56	Guatemala	-0,65	
3	Kore Cum.	7,00		57	Belarus	-0,71	
4	Lüksemburg	6,74		58	Ermenistan	-0,73	
5	Japonya	6,57		59	Bolivya	-0,75	
6	Yeni Zelanda	6,31		60	Suudi Arab.	-0,84	
7	İsviçre	6,07		61	Bosna Hersek	-0,90	
8	İspanya	5,42	II. GRUP	62	Peru	-0,93	
9	İsrail	5,30		63	Moldova	-0,93	
10	Singapur	5,00		64	Hindistan	-0,98	
11	Avusturya	4,86		65	Endonezya	-1,05	
12	Belçika	4,85		66	Lübnan	-1,10	
13	Norveç	4,77		67	Kolombiya	-1,17	
14	Almanya	4,56		68	Kazakistan	-1,22	
15	Fransa	4,52		69	Meksika	-1,46	
16	İsveç	4,46		70	Honduras	-1,51	
17	Danimarka	4,41		71	Kosova	-1,66	
18	İrlanda	4,14		72	Arjantin	-1,66	
19	İtalya	4,09		73	Gana	-1,76	
20	Portekiz	3,88		74	Arnavutluk	-1,96	
21	Malta	3,37		75	Bostvana	-2,09	
22	Finlandiya	3,23		76	Ekvator	-2,10	
23	Hollanda	3,16		77	El Salvador	-2,14	
24	Polonya	3,09		78	Ruanda	-2,27	
25	Hırvatistan	3,04		79	Nijerya	-2,50	
26	Slovak Cum.	2,91	III. GRUP	80	Vietnam	-2,50	
27	Slovenya	2,82		81	Özbekistan	-2,51	
28	Moğolistan	2,70		82	Uganda	-2,55	
29	Çek Cum.	2,66		83	Kamboçya	-2,55	
30	Estonya	2,48		84	Zambiya	-2,64	
31	Bulgaristan	1,97		85	Nepal	-2,98	
32	Rusya	1,73		86	Kırgızistan	-3,11	V. GRUP
33	Malezya	1,42		87	Filipinler	-3,14	
34	İran	1,25		88	Nikaragua	-3,21	
35	Letonya	1,18		89	Pakistan	-3,39	
36	Morityus	1,18		90	Bangladeş	-3,68	
37	Tayland	1,00		91	Benin	-3,69	
38	Karadağ	0,93		92	Mısır	-3,71	
39	Namibya	0,62		93	Fildişi Sahili	-3,72	
40	Macaristan	0,57		94	Kamerun	-3,80	
41	Türkiye	0,51		95	Cezayir	-3,90	
42	Kosta Rika	0,51		96	Moritanya	-3,92	
43	Makedonya	0,46		97	Batı Şeria ve Gazze	-3,93	
44	Kuveyt	0,43		98	Kongo Cum.	-3,94	
45	Uruguay	0,39		99	Senegal	-4,03	
46	Şili	0,11		100	Mali	-4,24	
47	Gürcistan	0,07		101	Myanmar	-4,70	
48	Romanya	0,00		102	Gine	-4,72	
49	Brezilya	-0,02	IV. GRUP	103	Çad	-4,92	
50	Güney Afrika	-0,37		104	Afganistan	-5,13	
51	Sırbistan	-0,38		105	Nijer	-5,29	
52	Yunanistan	-0,41		106	Madagaskar	-5,53	
53	Ukrayna	-0,58		107	Irak	-5,70	
54	Kenya	-0,59					

Tablo 22’de III. Grup ülkeler incelendiğinde dikkat çekici husus finansal tabana yayılma endeks değeri açısından birçok yüksek ve yüksek orta gelirli ülkelerin üstünde yer alan düşük orta gelirli ülkelerden Moğolistan (28. sırada)’nın bulunmasıdır. Bölüm 4’te 2014 yılı için oluşturulan finansal tabana yayılma endeks çalışmasında da benzer sonuca ulaşılan Moğolistan’ın bu durumu Bölüm 4.2.’de açıklanmıştır.

Tablo 22’de sunulan IV. Grupta 37 ülkeden Yunanistan (52. sırada), Panama (55.sırada) ve Suudi Arabistan (60. sırada) olmak üzere 3 yüksek gelirli ülke yer almaktadır. Yüksek gelirli bahse konu ülkelerin daha çok yüksek orta gelirli ve düşük orta gelirli ülkelerin bulunduğu IV. Grupta yer alması ayrıca dikkat çeken bir diğer konudur. Bu çerçevede, Tablo 23’de Yunanistan, Panama ve Suudi Arabistan’ın yeri/sıralaması analize dâhil edilen veriler kapsamında sunulmaktadır.

Tablo 23: Yunanistan, Panama ve Suudi Arabistan’ın gösterge bazında yeri/sıralaması-2017

Gösterge/ Ülke	Yunanistan	Panama	Suudi Arabistan
Hesap	32	71	47
Borçlanma	82	75	52
Tasarruf	67	59	60
ATM Sayısı	44	33	31
Banka Şube Sayısı	31	33	75
Finansal Davranış	50	45	63
Krediye Erişim	74	19	80

Tablo 23 incelendiğinde, Yunanistan’ın finansal hizmetleri kullanım göstergeleri olan ilk 3 gösterge açısından analize dâhil edilen ülkeler kapsamında ortalama seviyesinde yer aldığı, arz yönlü göstergeler olan 100.000 yetişkin başına düşen ATM ve banka şube sayısı ile finansal davranış göstergelerinde ortalamanın üstünde bir performans gerçekleştirdiği ve krediye erişim göstergesinde ise ortalamanın altında bir skora sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 23'te belirtilen bir diğer ülke olan Panama ise, finansal hizmetleri kullanım göstergeleri olan ilk 3 gösterge açısından analize dâhil edilen ülkeler kapsamında genel olarak ülke sıralaması ortalamasının altında yer almaktadır. Arz yönlü göstergeler ve finansal davranış göstergesi açısından incelendiğinde ise performansı ülke ortalamalarına göre iyi sayılabilecek bir seviyede olduğu belirtilebilecektir. Fakat Panama'nın en iyi performans gösterdiği gösterge ise 19. sırada yer alarak ülkelerin ilk çeyreğinde yer alan krediye erişim göstergesi olmuştur

IV. Grupta yer alan diğer yüksek gelirli ülkelere göre Suudi Arabistan'dır. Suudi Arabistan ayrıca analize dâhil edilen tüm yüksek gelirli ülkelerin en sonunda yer almaktadır. Bir başka ifade ile analize dâhil edilen 37 yüksek gelirli ülke kapsamında finansal tabana yayılma endeks değeri bakımından en sonda bulunmaktadır. Tablo 23 incelendiğinde Suudi Arabistan'ın en iyi performans gösterdiği göstergenin 100.000 yetişkin başına düşen ATM sayısı olduğu (31. sıra), finansal hizmetleri kullanım göstergeleri açısından ortalamasının üstünde bir performans sergilese de 100.000 yetişkin başına düşen banka şube sayısı, finansal davranış ve krediye erişim göstergelerinde ülke ortalamalarının altında bir performans gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda özellikle finansal kalite göstergeleri bağlamında sıralamasının altlarda olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, Suudi Arabistan için finansal hizmetlerin kullanımına ilişkin altyapının yeterli olmaması da göreceli olarak iyi olduğu, finansal kaliteyi temsil eden göstergelerden biri olan finansal davranış ve krediye erişim göstergeleri açısından geri kaldığı değerlendirilmektedir.

Yunanistan, Panama ve Suudi Arabistan örneği ile ülkelerin gelir düzeyleri ile finansal tabana yayılma seviyeleri arasındaki pozitif ilişkiye rağmen finansal tabana yayılma olgusuna ayrıca önem verilmediği takdirde finansal tabana yayılmanın tam anlamıyla gelişemediği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 22’de sunulan V. Grupta yer alan finansal tabana yayılma seviyeleri en az gelişmiş ülkeler topluluğu 2 yüksek orta gelirli olmak üzere genel itibari ile düşük orta ve düşük gelirli ülkeleri içermektedir. Bu kapsamda, V. Grup için dikkat çekici nokta ise yüksek orta gelirli ülkeler olan Cezayir’in (95. sırada) ve Irak’ın (107. sırada-son sırada)finansal tabana yayılma seviyesi bakımından en düşük ülke grubu olan V. Grup ülkelerin içinde yer almasıdır. Bu çerçevede, Tablo 24’te Cezayir’in ve Irak’ın yeri/sıralaması analize dâhil edilen veriler kapsamında sunulmaktadır.

V. Grupta yer alan yüksek orta gelirli ülkelerden Cezayir’in gösterge bazında analize dâhil edilen ülkeler kapsamında sıralamasını belirten Tablo 24 incelendiğinde, Cezayir finansal davranış göstergesi haricinde tüm verilerde ülke sıralaması ortalamasının çok altında yer almaktadır. Finansal davranış göstergesinde ise 46. sırada yer alan ilgili veri bazında Cezayir ortalamasının üstünde bir performans göstermiştir

V. Grupta ve aynı zamanda en son sırada yer alan yüksek orta gelirli bir ülke olan Irak ise tüm göstergeler açısından son sıralarda yer almaktadır. Öyle ki tasarruf ve krediye erişim göstergelerinde son sırada bulunmaktadır.

Tablo 24: Cezayir ve Irak’ın gösterge bazında yeri/sıralaması-2017

Gösterge/Ülke	Cezayir	Irak
Hesap	79	100
Borçlanma	99	104
Tasarruf	73	107
ATM Sayısı	92	103
Banka şube sayısı	85	94
Finasal davranış	46	97
Krediye Erişim	104	107

Kaynak: Dünya Bankası Global Findex, IMF FAS, S&P Okuryazarlık Anketi ve Dünya Bankası İş Yapma Kolaylığı kaynakları kullanılarak tez yazarı tarafından oluşturulmuştur.

2017 yılı için TBA ile oluşturulan finansal tabana yayılma endeksi sonuçları 2014 yılında oluşturulan endeks sonuçlarında da gözlemlendiği üzere endeks değerleri

ile ülkelerin kişi başi gelir düzeyleri ile pozitif yönlü ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

BÖLÜM 6

TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ

6.1. 2014 Yılı Değerlendirilmesi

Yüksek orta gelirli ülke sınıfında olan Türkiye, TBA kullanılarak oluşturulan finansal tabana yayılma endeksi çalışmasında 2014 yılı için analize dâhil edilen 122 ülke arasında 58. sırada yer almıştır. 44 ülkenin bulunduğu IV. Grupta Türkiye 7. sırada bulunmaktadır. Türkiye'nin IV. Grupta sıralaması ele alındığında, Türkiye IV. Grupta yer alan 44 ülkenin ilk çeyreğinde (birinci dördte birde) yer alarak sıralamada çoğu ülkenin üstünde bulunmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye yüksek gelirli Suudi Arabistan (57. sırada) ve Panama (62. sırada) ile aynı Grupta yer almaktadır.

Türkiye'nin finansal tabana yayılma endeks sonuçlarına göre sıralaması kendi gelir grubu olan yüksek orta gelirli ülkeler ile karşılaştırılmasında ise III. Grupta yer alan Malezya, Rusya Federasyonu, İran, Güney Afrika, Moritus, Karadağ, Bulgaristan, Kolombiya, Belarus, Tayland, Makedonya ve Bostvana'nın yanı sıra IV. Grupta yer alan, Sırbistan, Brezilya, Kosta Rika, Romanya ve Kazakistan'ın altında kaldığı; IV. Grupta yer alan yüksek orta gelirli ülkelere Lübnan, Jamaika, Panama, Namibya, Bosna Hersek, Gürcistan, Ekvador, Meksika, Venezuela, Arjantin, Azerbaycan, Belize, Peru, Cezayir ve Arnavutluk ile V. Grupta yer alan yüksek orta gelirli ülkelere Irak ve Angola'nın üstünde yer aldığı görülmektedir.

Türkiye sıralaması genel itibarıyla düşük orta gelirli ülkelerin üstünde olsa da; düşük orta gelirli Moğolistan, Kenya ve Ukrayna'nın hem grup hem de sıralama bazında altında yer almaktadır.

Bu çalışmada analize dâhil edilen tüm veriler (12 veri) (her bir verinin) ham hallerinin değerlerine göre büyükten küçüğe doğru sıralanarak Türkiye'nin yerinin tek tek incelemesi Tablo 25'te sunulmaktadır.

Tablo 25'te de görülebileceği üzere Türkiye, geçmiş yıllarda bir finansal kuruluştan borçlanan yetişkinlerin yüzdesi göstergesinde 15. (%19,98), resmi bir finansal kurumda veya mobil para sağlayıcılarda hesabı olduğunu beyan eden yetişkinlerin yüzdesi göstergesinde 57. (%56,68), faturaların ödenmesi, satın alma işlemi veya bir hesaptan para transferleri için mobil telefon kullanan yetişkinlerin yüzdesi göstergesinde 70. (%4,48), faturaların ödenmesi, satın alma işlemi veya para gönderme işlemini internet üzerinden gerçekleştiren yetişkinlerin yüzdesi göstergesinde 36. (%18,74), ücret veya hükümet transfer ödemelerini banka hesabı aracılığı alan yetişkinlerin yüzdesi göstergesinde 59 (%21,54), geçmiş yıllarda resmi bir finansal kuruluştan tasarruf yapan yetişkinlerin yüzdesi göstergesinde 85 (%9,11). olmak üzere finansal hizmetlerin kullanımına ilişkin göstergelerde ortalama olarak 53-54. sıralarda; 100.000 yetişkin başına düşen ATM sayısı göstergesinde 25 (76,06)., 100.000 yetişkin başına düşen şube sayısı göstergesinde 48. (19,53) ve evde mobil telefona veya internete erişim (%15+) göstergesinde 39. (%95,75) olmak üzere finansal erişim fiziksel hizmet sağlayıcı noktalara ilişkin göstergelerde ortalama olarak 37-38. sıralarda; finansal okuryazarlık göstergesinde 93. (0,41), finansal davranış göstergesinde 108. (%10,13), krediye erişim göstergesinde 45 puan (5'erli gruplarla 19 gruptan oluşan sıralamada 11. Grupta yer almaktadır.) olarak finansal kaliteye ilişkin göstergelerde ortalama olarak 90-91. sıralarda yer aldığı gözlemlenmektedir.

6.2. 2017 Yılı Değerlendirilmesi

TBA kullanılarak oluşturulan finansal tabana yayılma endeksi çalışmasında 2017 yılı için analize dâhil edilen 107 ülke arasında Türkiye 41. sırada yer almıştır. 23 ülkenin bulunduğu III. Grupta Türkiye 16. sırada bulunmaktadır. Türkiye'nin III. Grupta sıralaması ele alındığında; Türkiye III. Grupta yer alan 23 ülkenin ikinci çeyreğinde (ikinci dördte birde) yer almaktadır. Bu çerçevede, Türkiye yüksek gelirli Slovak Cumhuriyeti (26. sırada), Slovenya (27. sırada), Çek Cumhuriyeti (29. sırada), Estonya (30. sırada), Macaristan (40. sırada), Kuveyt (44. sırada), Uruguay (45. sırada) ve Şili (46. sırada) ile aynı Grupta yer almaktadır. Bu kapsamda, Türkiye'nin 2017 finansal tabana yayılma endeks değerleri yüksek gelirli ülkelerden Kuveyt (44. sırada), Uruguay (45. sırada), Şili (46. sırada), Yunanistan (52. sırada), Panama (55. sırada) ve Suudi Arabistan (60. sırada) daha iyi seviyede olduğu sonucuna varılabilmektedir.

Türkiye'nin finansal tabana yayılma endeks sonuçlarına göre sıralaması kendi gelir grubu olan yüksek orta gelirli ülkeler ile karşılaştırılmasında ise III. Grupta yer alan Bulgaristan, Rusya Federasyonu, Malezya, İran, Güney Afrika, Moritus, Tayland, Karadağ ve Namibya'nın altında yer alırken; Kosta Rika, Makedonya, Gürcistan ve Romanya'nın üstünde bulunmaktadır. IV. Grupta yer alan yüksek orta gelirli Brezilya, Güney Afrika, Sırbistan, Guatemala, Belarus, Ermenistan, Peru, Moldova, Lübnan, Kolombiya, Meksika, Arjantin, Arnavutluk, Botsvana ve Ekvador ile son grup olan V. Grupta yer alan yüksek orta gelirli Cezayir ve Irak'ın önünde yer almaktadır.

Türkiye sıralaması genel itibarıyla düşük orta gelirli ülkelerin üstünde olsa da; III. Grupta yer alan düşük orta gelirli Moğolistan (28. sırada)'nın sıralama bazında altında yer almaktadır.

Bu çalışmada analize dâhil edilen tüm veriler (7 veri) (her bir verinin) ham hallerinin değerlerine göre büyükten küçüğe doğru sıralanarak Türkiye'nin yerinin tek tek incelemesi Tablo 25'te sunulmaktadır.

Tablo 25’te de görülebileceği üzere Türkiye, geçmiş yıllarda bir finansal kuruluştan borçlanan yetişkinlerin yüzdesi göstergesinde 23. (%42,8), resmi bir finansal kurumda veya mobil para sağlayıcılarda hesabı olduğunu beyan eden yetişkinlerin yüzdesi göstergesinde 51. (%68,6), geçmiş yıllarda resmi bir finansal kuruluştan tasarruf yapan yetişkinlerin yüzdesi göstergesinde 41. (%22,9) olmak üzere finansal hizmetlerin kullanımına ilişkin göstergelerde ortalama olarak 41-42. sıralarda; 100.000 yetişkin başına düşen ATM sayısı göstergesinde 27. (%77,8) ve 100.000 yetişkin başına düşen şube sayısı göstergesinde 44. (%17,3) olmak üzere finansal erişim fiziksel hizmet sağlayıcı noktalara ilişkin göstergelerde ortalama olarak 35-36. sıralarda; finansal davranış göstergesinde 68. (%19,35) ve krediye erişim göstergesinde 45 puan ile (5’erli gruplarla 19 gruptan oluşan sıralamada 11. Grupta yer almaktadır.) finansal kaliteye ilişkin göstergelerde ortalama olarak 61-62. sıralarda yer aldığı gözlemlenmektedir.

Tablo 25: Türkiye’nin gösterge bazında yeri/sıralaması⁶⁴

Gösterge	2014 yılı	2017 yılı
	Sıralaması/ değeri	Sıralaması/değeri
Hesap	57/56,7	51 / 68,50
Borçlanma	15/ 19,97	23 / 42,84
Mobil Ödeme	70/ 4,48	-
İnternet Ödeme	36 / 18,73	-
Ücret/Transfer Ödemeleri	59/ 21,54	-
Tasarruf	85 / 9,11	41 / 22,88
ATM Sayısı	25 / 76,1	27 / 77,82
Banka Şube Sayısı	48 / 19,53	44 / 17,32
Evde Cep/İnternete Erişim	39 / 95,75	-
Finansal Okuryazarlık	93 / 0,41	-
Finansal Davranış	108 / 10,13	68 / 19,35
Krediye Erişim	76 / 45	11 / 45

⁶⁴ Daha ayrıntılı bilgi için Ek 5- Ek 32 arası ilgili eklere bakınız.

Bölüm 1.6’da da üzerinde durulduğu üzere; 2014/10 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile 5 Haziran 2014 tarihli ve 29021 sayılı Resmi Gazete ile yürürlüğe giren Türkiye’nin Ulusal Finansal Tabana Yayılma Stratejisi “Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları” dokümanında finansal erişime (arz yönlü) ilişkin eylemlere yer verilmemesi ve finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunmasına ilişkin eylemlere yer verilmesinin nedeni olarak finansal erişim finansal hizmet sağlayıcı noktalar kapsamında Türkiye’nin ileri seviyede olduğu; talep yönlü yani insanların finansal hizmetleri kullanmalarına ilişkin finansal eğitimde ve finansal tüketicinin korunmasında eksikliklerin olmasıdır.

Türkiye’nin Ulusal Finansal Tabana Yayılma Stratejisinde finansal tabana yayılma olgusu finansal erişim, finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması bileşenlerinden oluştuğu; finansal erişim olgusunun arz yönlü, finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması olgularının ise talep yönlü bileşenler olduğu bahsedilmektedir. Türkiye’nin Ulusal Finansal Tabana Yayılma Stratejisi incelendiğinde finansal erişim bileşeninde bahsedilen konunun bu çalışmada ele alınan finansal erişim finansal hizmet sağlayıcı noktalar göstergeleri ile talep yönlü finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması bileşenlerinin ise bu çalışmada ele alınan finansal hizmetlerin kullanımı ve finansal kalite göstergeleri ile uyduğu gözlemlenmektedir.

Başka bir ifade ile Türkiye finansal eğitim ve finansal tüketicinin korunması eylemlerinin hayata geçirilmesi ile toplumun finansal hizmetleri kullanımını artırmayı amaçladığından, bu çalışmada ele alınan finansal hizmetlerin kullanımı ve finansal kalite göstergeleri ile kastedilen kavramlar ile uyumlu olduğu değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda, her bir verinin ham hallerinin değerlerine göre analize dâhil edilen 2014 ve 2017 yılları en yüksek değerden en düşük değere doğru sıralandığında, Türkiye’nin finansal erişim finansal hizmet sağlayıcı noktalar göstergesine ilişkin sıralaması ortalama olarak 35-38. olduğundan bahisle ele alınan ülkelerin

ortalamasından daha yüksek bir sıralama seviyesine sahip olması Türkiye'nin Ulusal Finansal Tabana Yayılma Stratejisinde bahsedilen Türkiye'nin arz yönlü göstergeler (finansal erişim finansal hizmet sağlayıcı noktalar) bazında ileri olduğu düşüncesi ile örtüştüğü görülmektedir.

Finansal hizmetleri kullanım göstergesinde Türkiye'nin ele alınan ülkelerin ortalamasının biraz altında olması itibarıyla ortalamanın biraz üstünde 41-54. sırada yer alması ve finansal kalite göstergeleri kapsamında 2014 yılında ele alınan 122 ülkenin ortalamasının çok aşağısında kalması itibarıyla ortalama olarak 93-94. sıralarda yer alması ve finansal eğitim göstergesinin bulunmadığı 2017 yılında ele alınan 107 ülkenin ortalamasından az bir aşağısında yer alması Türkiye'nin Ulusal Finansal Tabana Yayılma Stratejisinde talep yönlü bir diğer ifade ile insanların finansal hizmetleri kullanımını artırıcı eylemlerin üzerinde durulmasının nedeni ile örtüştüğü görülmektedir.

Bölüm 3.1.'de ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı üzere, finansal okuryazarlık göstergeleri yetişkinlere sorulan 4 temel ekonomi terimlerine verilen doğru cevap yüzdesinin ortalamasını içermektedir. Bu kapsamda, Ek 17'de finansal okuryazarlık göstergesi için yapılan sıralamada da belirtildiği üzere, Türkiye'de finansal okuryazarlığa ilişkin gerçekleştirilen anket sorularına ortalama olarak %41'lik oranda doğru cevap verilmiştir. Türkiye ortalama olarak %41'lik puanı ile 122 ülke arasında 93. sırada yerini almıştır.

Bölüm 3.1'de ayrıntılı olarak ele alınan bir diğer konu ise finansal davranış göstergesine gerçekleştirilen ankettir. Bu kapsamda acil finansmana ilişkin tasarrufların kullanılmasını ölçmek amacıyla yetişkinlere, “Acil bir durumla karşı karşıya kalsaydınız parayı nereden temin ederdiniz? “ sorusuna ” tasarruflarımı kullanırdım” cevabını veren yetişkinlerin yüzdesi ele alınmıştır. Yetişkinlerin finansal davranışlarını değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilen bu ankettin Türkiye sonucu 2014 yılı için

%10,13 ve 2017 yılı için %19,35 olmuştur. Bir başka ifade ile ankete katılan yetişkinlerin 2014 yılında % 10,13'ü, 2017 yılında ise %19,35'i acil durum finansmanı olarak tasarruflarını kullanacaklarını belirtmektedir.

Finansal okuryazarlık ve finansal davranış göstergeleri Türkiye için değerlendirildiğinde, Türkiye'deki yetişkinlerin finansal okuryazarlık seviyesinin yeterince yüksek olmadığı, ayrıca yetişkin bazında finansal tabana yayılmanın davranışa dönüştürülmesi ile ilgilenen finansal davranış göstergesinin Türkiye sonucu itibari ile de düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu kapsamda, Türkiye'nin finansal tabana yayılma seviyesinin geliştirilmesinde daha çok talep tarafına bir başka deyişle; finansal hizmetlerin kullanılması ve finansal kalitenin geliştirilmesine ağırlık vermesi aynı zamanda finansal tabana yayılma olgusunun bileşenlerinden biri olan arz tarafına başka bir deyişle finansal erişim finansal hizmet sağlayıcı noktalara da dikkat edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

2014 ve 2017 yılları arası karşılaştırması aşağıdaki maddeler ile özetlenmektedir.

- Türkiye'nin 2014 ve 2017 yılı karşılaştırması yapıldığında hesabı olduğunu beyan eden yetişkinlerin yüzdesi %10'dan daha fazla artış göstererek %56,68'den %68,6'ya yükselmiştir.
- Geçmiş yıllarda resmi bir finansal kuruluştan borçlanan yetişkinlerin yüzdesi 2014 yılında %19,98 iken 2017 yılında bu oranda ciddi bir artış olmuş ve bu oran %42,84'e yükselmiştir. Yine de ele alınan ülkeler arasında Türkiye'nin yerine bakıldığında 2014 yılında 15. sırada iken 2017 yılında 23. sıraya gerilediği görülmektedir. Bu ise analize dâhil edilen ülkeler açısından finansal kuruluşlardan borçlanma oranlarının arttığı izlenimini vermektedir.

- Geçmiş yıllarda resmi bir finansal kuruluştaki tasarruf yapan yetişkinlerin yüzdesi 2014 yılında %9,11 iken 2017 yılında %22,88'e yükselmiştir. Bu kapsamda ilgili gösterge bazında Türkiye'nin yaklaşık %251 değerindeki artış dikkat çekicidir. Bu artış gösterge bazında da kendini 85. sıradan 41. sıraya çıkarmak suretiyle belli etmektedir.
- Bu kapsamda, finansal hizmetleri kullanım açısından Türkiye'de 2014 yılından 2017 yılına ilerleme kaydedildiği gözlemlenmektedir.
- 100.000 yetişkin başına düşen ATM sayısı 2014 yılında 76,06 iken 2017 yılında 77,82'ye yükselmiştir. Yaklaşık %2,31 oranındaki yükselişe rağmen ilgili gösterge bazında Türkiye'nin sıralaması 25'ten 27'ye düşmüştür.
- 100.000 yetişkin başına düşen banka şube sayısı 2014 yılında 19,53 iken 2017 yılında %11 oranında düşüşle 17,32 olmuştur. Buna rağmen Türkiye'nin ilgili gösterge bazında sıralamasında belirgin bir değişiklik olmamıştır (2014 yılında 48.; 2017 yılında 44. sırada yer almaktadır.).
- Bu çerçevede finansal erişim finansal hizmet sağlayıcı noktalara ilişkin Türkiye 2014'ten 2017 yılına az bir düşüşle gerilemiştir.
- Finansal davranış göstergesinde %10,13 oranında 108. sırada yer alan Türkiye 2017 yılında %91'lik artış göstererek %19,35'e yükselmiştir. Ülkemiz sıralaması ise 108'ten 68'e çıkmıştır.
- Krediyeye erişim göstergesi kapsamında 2014 ve 2017 yıllarında 45 puan olarak herhangi bir değişim gerçekleşmemiştir.
- Bu kapsamda Türkiye'nin finansal kalite göstergeleri kapsamında bilgiyi davranışa dökme açısından ilerlemenin kaydedildiği gözlemlenmektedir.

BÖLÜM 7

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu tez ile temel olarak G20 2016 finansal tabana yayılma gösterge setinde belirtilen finansal tabana yayılma bileşenleri ve göstergeleri ile kapsamlı bir finansal tabana yayılma endeksi oluşturularak ülkelerin karşılaştırılabilir finansal tabana yayılma seviyelerinin ölçümü amaçlanmıştır. Bu amaçla, mümkün olduğunca azami sayıda ülke ile göstergeler ele alınmıştır. Bu kapsamda, 2014 yılı için 37 yüksek gelirli, 35 yüksek orta gelirli, 34 düşük orta gelirli ve 16 düşük gelirli olmak üzere toplam 122 ülkenin verileri kullanılmıştır. 2017 yılı için ise 37 yüksek gelirli, 30 yüksek orta gelirli, 30 düşük orta gelirli ve 10 düşük gelirli olmak üzere 107 ülke verisi analize dâhil edilmiştir.

Parametrik analiz yöntemlerinden biri olan TBA ile ülkelerin 2014 ve 2017 yıllarına ilişkin finansal hizmetlerin kullanımı, finansal erişim noktaları ve finansal kalite göstergelerine ilişkin veriler kullanılarak finansal tabana yayılma endeksi oluşturulmuştur. Oluşturulan bu endeksi şimdiye kadar oluşturulan finansal tabana yayılma endekslerinden ayıran temel özellik, finansal tabana yayılma olgusunun daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasıdır. Daha açıklayıcı bir ifadeyle, şimdiye kadar parametrik veya parametrik olmayan yöntemlerle oluşturulan finansal tabana yayılma endekslerinin sadece finansal erişim noktaları ya da sadece finansal hizmetlerin kullanımı ya da her iki bileşeni de ele alan göstergelerden oluştuğu görülmektedir. Bunun yanında bahse konu iki bileşene ilişkin kullanılan göstergelerin de sayıca az olduğu dikkat çekmektedir. Bu çalışmalara ek olarak Bölüm 2.4'te de belirtildiği üzere,

iki ayrı finansal tabana yayılma endeks çalışmasının birinde finansal hizmetlere erişim bariyerlerine ilişkin, diğerinde ise fiziksel, kolaylık ve maliyet boyutlarına ilişkin göstergelerinde eklendiği görülmektedir. Fakat bu çalışmalar da yeterince kapsamlı olamamıştır.

Bu çalışmaya, finansal hizmetleri kullanım ve finansal erişim noktalarına ilişkin göstergelere ilaveten finansal tabana yayılmanın ölçümünde önemli bir yere sahip olan finansal kalite bileşenine ilişkin finansal okuryazarlık, finansal davranış ve krediye erişim göstergeleride eklenmiştir. Finansal okuryazarlık, finansal davranış ve krediye erişim göstergelerinin daha önce hiçbir finansal tabana yayılma endeksine dâhil edilmediği görülmektedir. Bu tezde oluşturulan finansal tabana yayılma endeksi, bu özelliği ile finansal tabana yayılma politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında etkinliği daha iyi ölçmektedir.

Endeksler oluşturulurken karşılaşılan en büyük sorunu veri eksikliği oluşturmuştur. Özellikle sigortacılık, mikrokredi gibi bankacılık dışı finansal sisteme ve KOBİ'lere ilişkin dünya çapında ciddi veri eksiklikleri bulunmaktadır. Türkiye'de de benzer şekilde bankacılık dışı finansal kesim ve KOBİ'lere ilişkin ciddi veri eksikliğinin bulunduğu görülmektedir. Bu çerçevede, bu tez ile oluşturulan finansal tabana yayılma endeksinin zayıf yanı diğer endekslere göre daha kapsamlı olduğu halde, veri eksikliği nedeniyle arzu edilen düzeyde kapsamlı olamamasıdır.

2014 yılı finansal tabana yayılma endeksi çalışması ile aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Ülkelerin finansal tabana yayılma endeks değerlerinin daha kolay yorumlanabilmesi adına endeks çalışmasına dâhil edilen ülkelerin endeks değerleri 5 gruba ayrılmıştır. Ülkelerin finansal tabana yayılma seviyeleri I. Gruptan V. Gruba doğru azalmaktadır. Bu çerçevede 2014 yılı için I. ve II. Grupta 26 ülke bulunmaktadır ve düşük orta gelirli 1 ülke haricinde hepsi de

yüksek gelirli ülkelerdir. II. Grupta dikkat çeken düşük orta gelirli bir ülke olan Moğolistan'ın birçok yüksek ve yüksek orta gelirli ülkelerin üstünde yer alması olmuştur. 25 ülkeden oluşan III. Grupta 11 yüksek gelirli, 12 yüksek orta gelirli ve 2 düşük orta gelirli ülke bulunmaktadır. III. Grupta dikkat çeken husus düşük orta gelirli Kenya ve Ukrayna'nın birçok yüksek ve yüksek orta gelirli ülkelerin üstünde yer alması olmuştur. 44 ülkenin ve Türkiye'nin de yer aldığı IV. Grupta 1 yüksek gelirli, 21 yüksek orta gelirli, 18 düşük orta gelirli ve 4 düşük gelirli ülke bulunmaktadır. Finansal tabana yayılma gelişmişlik düzeyi en düşük ülkeler grubunu temsil eden ve 27 ülkeden oluşan V. Grupta ise 2 yüksek orta gelirli, 13 düşük orta gelirli ve 12 düşük gelirli ülkeye almaktadır. V. Grupta ise yüksek orta gelirli ülkeler olan Irak ve Angola'nın yer alması dikkat çekmektedir. Analize dâhil edilen 16 düşük gelirli ülkelerin 13'ü V. Grupta yer almaktadır.

- Ülkelerin endeks değerlerine göre sıralamasına bakıldığında en yüksek değere sahip ilk 3 ülkenin sırasıyla yüksek gelirli Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın, en düşük seviyeye sahip son 3 ülkenin ise sırasıyla düşük gelirli Nijer, Burundi ve Madagaskar'ın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye ise 122 ülke içerisinde 58. sırada yer almaktadır.
- Ülkelerin gelir düzeyleri ile finansal tabana yayılma endeks düzeyleri arasında genel olarak pozitif bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir.

2017 yılı finansal tabana yayılma endeksi çalışması ile aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Ülkelerin finansal tabana yayılma endeks değerlerinin daha kolay yorumlanabilmesi adına endeks çalışmasına dâhil edilen ülkelerin endeks değerleri 5 gruba ayrılmıştır. Ülkelerin finansal tabana yayılma seviyeleri I. Gruptan V. Gruba doğru azalmaktadır. Bu çerçevede 2017 yılı için I. ve II.

Grupta 25 ülke bulunmaktadır ve ülkelerin hepsi yüksek gelirli ülkelerdir. 23 ülkeden oluşan III. Grupta 9 yüksek gelirli, 14 yüksek orta gelirli ve 1 düşük orta gelirli ülke bulunmaktadır. III. Grupta dikkat çeken husus düşük orta gelirli Moğolistan'ın 28. sırada yer alarak birçok yüksek ve yüksek orta gelirli ülkelerin üstünde yer alması olmuştur. Türkiye 41. sırada yer alarak III. Grup ülkelerin arasında bulunmaktadır. 37 ülkenin yer aldığı IV. Grupta 3 yüksek gelirli, 15 yüksek orta gelirli, 16 düşük orta gelirli ve 3 düşük gelirli ülke bulunmaktadır. Bu grupta dikkat çeken hususlar ise yüksek gelirli ülkelere olan Yunanistan, Panama ve Suudi Arabistan'ın birçok yüksek orta gelirli ve düşük orta gelirli ülkelerin altında yer alması olmuştur. Finansal tabana yayılma gelişmişlik düzeyi en düşük ülkeler grubunu temsil eden ve 22 ülkeden oluşan V. Grupta ise 2 yüksek orta gelirli, 12 düşük orta gelirli ve 7 düşük gelirli ülke yer almaktadır. V. Grupta ise yüksek orta gelirli ülkeler olan Irak ve Angola'nın yer alması dikkat çekmektedir. Analize dâhil edilen 10 düşük gelirli ülkelerin 7'si V. Grupta yer almaktadır.

- Ülkelerin endeks değerlerine göre sıralamasına bakıldığında en yüksek değere sahip ilk 3 ülkenin sırasıyla yüksek gelirli Kanada, Avustralya ve Kore Cumhuriyeti iken, en düşük seviyeye sahip son 3 ülkenin ise sırasıyla düşük gelirli Nijer, Madagaskar ve Irak'ın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye ise 107 ülke içerisinde 41. sırada yer almaktadır.
- Finansal tabana yayılma endeks sonuçları incelendiğinde finansal tabana yayılma endeks değerleri ile ülkelerin gelir düzeyleri arasında çoğunlukla pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Öyle ki; yüksek gelirli ülkelerin çoğunlukla endeks değer sıralamasının üstlerinde yer aldığı, endeks sıralamasından aşağılara doğru indikçe ülkelerin gelir seviyesinin düştüğü kolaylıkla gözlemlenebilmektedir.

Bu tezde ekler bölümünde ülkelerin bireysel gösterge bazında en yüksek değere en düşük değere doğru sıralaması gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda ele alınan her ülke, bireysel gösterge bazında sıralamasına ulaşabilecek herhangi alanlara da ağırlık vermesi gerektiğini anlayabilmektedir. Örneğin, 2014 yılında Türkiye'yi g bazında ele aldığımız zaman finansal erişim noktaları kapsamında ülke sayısı ortalamasının üstünde yer alarak iyi bir performans gösterdiği görülmektedir. Türkiye finansal hizmetleri kullanım kapsamında genel olarak iyi bir performans gösterse de “geçmiş yıllarda resmi bir finansal kuruluşa tasarruf yapan yetişkinlerin yüzdesi” göstergesinde geride kaldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Türkiye'nin en geride kaldığı nokta ise finansal kalite noktasıdır. Türkiye finansal kalite bileşeni göstergeleri açısından değerlendirildiğinde; finansal okuryazarlıkta 93, finansal davranışta 108 ve krediye erişimde ise 76. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin 2017 yılı gösterge bazlı değerleri de 2014 yılı ile benzer şekilde devam etmiştir. Bu kapsamda, Türkiye'nin özellikle finansal eğitim ve finansal davranış olmak üzere finansal kaliteyi artırıcı politikalara ağırlık vermesi gerekmektedir.

Bu tezde finansal tabana yayılma endeks çalışması ile elde edilen sonuçlar, analize dâhil edilen ülkeler için gelecekte yapılacak çalışmalar açısından önemli bir temel oluşturmaktadır. Gelecek çalışmalar için yapılabilecek belli başlı öneriler şunlardır:

- Finansal tabana yayılma ölçümüne ilişkin yerel ve küresel ölçekte akademik yazımda doyurucu miktarda çalışmanın bulunmadığı gözlemlenmiştir. Bu kapsamda, konuya ilişkin çalışmaların nitelik ve nicelik olarak artması politika yapıcılara yol gösterici olacaktır.
- Bu tez ile ortaya konulan finansal tabana yayılma endeksi şimdiye kadar gerçekleştirilen endeks çalışmalarından daha kapsamlı olmasına rağmen ciddi veri eksikliğinden dolayı de yeterli düzeyde değildir. Bu

çerçevede, alt göstergeleri dâhil olmak üzere veri eksikliklerinin belirlenmesi ve sistematik bir şekilde gerekli verilerin toplanması ile daha kapsamlı bir endeks çalışması yapılabilecektir. Ayrıca, verilerin daha kapsamlı toplanması finansal teknolojiler (fintech) ve dijital finans gibi yeni teknolojiler ile desteklenebilecektir. Böylece finansal tabana yayılma politikaları daha etkin belirlenebilecek ve bu politikaların uygulanmasına ilişkin analizler daha etkin gerçekleştirilebilecektir.

- Finansal tabana yayılmanın ölçümünde kullanılan gösterge setinin kapsamlı olması kadar ölçümün gerçekleştirilmesinde yöntem de önemli bir hale gelmektedir. Bu tez ile finansal tabana yayılma endeksi, parametrik yöntemlerden biri olan TBA ile oluşturulmuştur. Endeks oluşturmada en büyük sorunlardan biri ağırlıklandırmadır. Ağırlıklandırmaların doğru bir şekilde yapılması endeks sonuçlarının doğru değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda ağırlıklandırmanın objektif bir şekilde yapılması subjektif bir ağırlıklandırmadan daha doğru sonuçlar çıkaracaktır. Bu çerçevede, daha kapsamlı veriler ile parametrik olmayan yöntemlerden ziyade parametrik yöntemler kullanılarak gerçekleştirilecek finansal tabana yayılma endeksi çalışmalarının yöntem açısından daha doğru olduğu değerlendirilmektedir.
- Daha doğru sonuçlar verecek olan kapsamlı bir finansal tabana yayılma endeks sonuçları ile makroekonomik göstergeler, finansal derinlik ve sermaye piyasaları arasındaki ilişkinin ölçümüne yönelik ekonometrik analizler gerçekleştirilebilecektir. Kapsamlı bir finansal tabana yayılma endeksinin gerçekleştirilmesi uzun dönemde ülkelerin finansal tabana yayılma politikaları ile finansal tabana yayılma gelişmişlik düzeyleri

arasındaki ilişkinin ölçümüne yönelik ekonometrik analizler gerçekleştirilebilecektir.

- Bu tez kapsamında yapılan analiz, finansal tabana yayılma ile ekonomik büyüme arasındaki pozitif ilişkiyi tespit etmiş; ancak, finansal tabana yayılmanın ekonomik büyümeyi olumlu (olumsuz) etkilemesi; ekonomik büyümenin finansal tabana yayılmayı olumlu etkilemesi ya da finansal tabana yayılmanın artması ile ekonomik büyümenin birbirine itici güç olması konusunda bir araştırmaya girmemiştir. Bu analizler tezin kapsamı dışında yer almaktadır. Bu kapsamda, finansal tabana yayılma ile ekonomik büyüme gibi diğer makroekonomik göstergeler arasındaki ilişkinin araştırılması ileriki dönemlerde araştırma konusu olabilecektir.
- Bu tez ile ele alınan her ülkenin farklı yapısal özellikleri bulunduğu ve farklı gelişme dinamiklerine sahip olduğundan, politika belirlemede, ülkelerdeki tek finansal tabana yayılma dinamiklerinin incelenmesi politika belirleme aşamasında daha yararlı olacaktır. Örneğin her ülke coğrafi veya demografik yapısına göre sınıflandırmaya giderek konuya ilişkin detaylı inceleme gerçekleştirebilir.
- Son olarak, bu tezde yapılan analiz ile finansal tabana yayılmanın ölçümü gerçekleştirilmiş fakat finansal tabana yayılmayı geliştirici politikaların ve uygulanan politikaların etkinliği üzerinde durulmamıştır. Bu analizler tezin kapsamı dışında yer almaktadır. Finansal tabana yayılmayı geliştirici politikalara ve uygulanan politikaların etkinliğinin ölçümü de önemli bir çalışma alanını oluşturmaktadır.

Tüm bu sonuçlar ışığında, ülkeler için finansal tabana yayılmanın ölçümünün daha çok objektif yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmesinin ekonomilerde ihtiyaca

göre yeni politikalgeliştirilmesi ve uygulanan politikaların etkinliğinin değerlendirilmesi açısından yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- AFI (2015). SME Financial Inclusion Indicators Set (SME Finance Base Set). *Guideline Note No.16* (SME Finance Working Group)
- AFI (2011). Measuring Financial Inclusion- Core Set of Financial Inclusion Indicators. (AFI Financial Inclusion Data Working Group)
- AFI internet sitesi. AFI: AFI Data Portal. Erişim tarihi 22. Şubat 2017. <https://www.afi-dataportal.org/app/#dashboard-summary>.
- AFI internet sitesi. Erişim tarihi:31 Ocak 2017. <http://www.afi-global.org/>
- AFI internet sitesi. Maya Declaration. Erişim tarihi 31 Ocak 2017. <http://www.afiglobal.org/maya-declaration>
- Amidžić, G., Massara, A., & Mialou, A. (2014). Assessing Countries' Financial Inclusion Standing—A New Composite Index (No. 14-36). *International Monetary Fund Working Paper*.
- Arora, U.R. (2010). Measuring Financial Access. *Griffith University, Discussion Paper in Economics*, (7), 1-21.
- Babajide A., Adegboye F. & Omankhanlen A. (2015) Financial Inclusion and Economic Growth in Nijerya. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 2015, 5 (3), 629-637.
- Başbakanlık. Genelgesi (Ekim 2014). Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları. (2014/10 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile 5 Haziran 2014 tarihli ve 29021 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.)
- Beck, T., Demirguc-Kunt, A., & Peria, M. S. M. (2007). Reaching Out: Access to and Use of Banking Services Across Countries. *Journal of Financial Economics*, 85 (1), 234-266.
- Bei, L. T., & Cheng, T. C. (2013). Brand power index—using principal component analysis. *Applied Economics*, 45 (20), 2954-2960.

Brix ve McKee (2010). Consumer Protection Regulation in Low-Access Environments: Opportunities to Promote Responsible Finance. Focus Note, 60.

Büyüköztürk Ş. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. Ankara Üniversitesi. *Kurum ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* 32 (32), 470-483.

Cámara N., & Tuesta D. (2014). Measuring Financial Inclusion: A Multidimensional Index

CFI internet sitesi. Erişim tarihi: 12 Ocak 2017.
<http://www.centerforfinancialinclusion.org/>

Chakravarty, S. R., & Pal, R. (2010). Measuring Financial Inclusion: An Axiomatic Approach. *Indira Gandhi Institute of Development Research*, Mumbai.

Cull, R., Ehrbeck, T., & Holle, N. (2014). Financial inclusion and development: Recent impact evidence. Focus Note, 92.

Çemrek F., Bayraç H. N. (2013). Sürdürülebilir Kalkınma Skorunun Hesaplanması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Dergisi*.14 (2), 131-152

Demirgüç-Kunt, A., Klapper, L., Singer, D., & Oudheusden, P. V. (2015). The Global Findex Database 2014: Measuring Financial Inclusion around the World.

Demirgüç-Kunt A., Allen, F., Klapper, L. F., & Martinez Peria, M. S. (2012). The Foundations of Financial Inclusion. *World Bank Policy Research Working Paper*.

Dogan E. (2014). Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi. (Uzmanlık Tezi) T.C. Kalkınma Bakanlığı, Ankara

Dupas, P., & Robinson, J. (2013). Savings Constraints and Microenterprise Development: Evidence from a Field Experiment in Kenya. *American Economic Journal: Applied Economics*, 5 (1), 163-192

Dünya Bankası (2012). Good Practices for Financial Consumer Protection.

Dünya Bankası (2014). Global Financial Development Report: Financial Inclusion.

Dünya Bankası (2017). Doing Business 2017: About Doing Business.

Dünya Bankası Doing Business internet sitesi. *Getting Credit Methodology*. Erişim tarihi: 14 Nisan 2017.
<http://www.doingbusiness.org/Methodology/GettingCredit>

Dünya Bankası internet sitesi (2016). *Global Payment Systems Survey (GPSS)*. Erişim tarihi: 17 Şubat 2017
<http://www.worldbank.org/en/topic/paymentsystemsremittances/brief/gpss>

Dünya Bankası internet sitesi. *Data- High income*, Erişim tarihi: 23 Mart 2017.
<http://data.worldbank.org/income-level/high-income?view=chart>

Dünya Bankası internet sitesi. *Data- High income*, Erişim tarihi: 20 Şubat 2020.
<http://data.worldbank.org/income-level/high-income?view=chart>

Dünya Bankası internet sitesi. *Data- Low income*, Erişim tarihi: 23 Mart 2017.
<http://data.worldbank.org/income-level/low-income?view=chart>

Dünya Bankası internet sitesi. *Data- Low income*, Erişim tarihi: 20 Şubat 2020
<http://data.worldbank.org/income-level/low-income?view=chart>

Dünya Bankası internet sitesi. *Data- Lower middle income*, Erişim tarihi: 23 Mart 2017.
<http://data.worldbank.org/income-level/lower-middleincome?view=chart>

Dünya Bankası internet sitesi. *Data- Lower middle income*, Erişim tarihi: 20 Şubat 2020.
<http://data.worldbank.org/income-level/lower-middleincome?view=chart>

Dünya Bankası internet sitesi. *Data- Upper middle income*, Erişim tarihi: 23 Mart 2017.
<http://data.worldbank.org/income-level/upper-middleincome?view=chart>

Dünya Bankası internet sitesi. *Data- Upper middle income*, Erişim tarihi: 20 Şubat 2020.
<http://data.worldbank.org/income-level/upper-middleincome?view=chart>

Dünya Bankası internet sitesi. *The World Bank Overview*. Erişim tarihi: 31 Ocak 2017.
<http://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/overview#2>

Dünya Bankası internet sitesi. *UFA2020 Overview: Universal Financial Access by 2020*. Erişim tarihi: 4 Şubat 2017.
<http://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/brief/achievinguniversal-financial-access-by-2020>

Dünya Bankası internet sitesi. *WB Country and Lending Groups*. Erişim tarihi: 3 Mayıs 2017. <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-worldbank-country-and-lending-groups>

Dünya Bankası internet sitesi. *WB Doing Business Measuring Business Regulation, Distance to Frontier*. Erişim tarihi: 20 Şubat 2017. <http://www.doingbusiness.org/data/distance-to-frontier>

Dünya Bankası internet sitesi. *WB Doing Business Measuring Business Regulation*. Erişim tarihi: 20 Şubat 2017. <http://www.doingbusiness.org/about-us>

Dünya Bankası internet sitesi. *WB Doing Business Measuring Business Regulation, Getting Credit*. Erişim tarihi: 20 Şubat 2017. <http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/getting-credit>

Dünya Bankası internet sitesi. *WB Enterprise Survey*. Erişim tarihi: 20 Şubat 2017. <http://data.worldbank.org/data-catalog/enterprise-surveys>

Dünya Bankası internet sitesi. *WB in Data*. (Düzenleyen M. Roser). Erişim tarihi: 2 Şubat 2017. <https://ourworldindata.org/human-development-index/>

Dünya Bankası internet sitesi. *WB Responsible Finance Financial Capability and Consumer Protection*. Erişim tarihi: 20 Şubat 2017. <http://responsiblefinance.worldbank.org/about-us>

European Parliament. (2014). Consumer Protection Aspects of Financial Services. Study.

Field A. (2005). Factor Analysis Using SPSS. University of Sussex C8057 (Research Methods II):Factor Analysis on SPSS.

G20 Financial Inclusion Expert Group. (2010). Innovative Financial Inclusion.

G20, GPFI. (2016). G20 Financial Inclusion Indicators.

G20. (18-19 Haziran 2012). G20 Leaders Declaration. G2012 Los Cabos Meksika.

Gallup. İnternet sitesi. *Gallup World Poll*. Erişim tarihi: 17. Şubat 2017. <http://www.gallup.com/services/170945/world-poll.aspx>

GFLEC internet sitesi. *S&P Global Finlit Survey-Methodology*. Erişim tarihi: 21 Şubat 2017. <http://gflec.org///sp-global-finlit-survey-methodology/>

GPFI internet sitesi. *About GPFI*. Erişim tarihi:31 Ocak 2017.
<https://www.gpfi.org/about-gpfi>

GPFI internet sitesi. *Principles and Report on Innovative Financial Inclusion*. Erişim tarihi: 31.01.2017. <https://www.gpfi.org/publications/principles-andreport-innovative-financial-inclusion>.

GPFI. G20 Financial Inclusion Indicators Glossary

GPFI. G20 Financial Inclusion Indicators Methodology.

Hair J.F., Black W.C., Babin B.J., Anderson R.E. (2009). *Multivariate Data Analysis*, seventh ed.

Halişçelik E. (2015). *Binyıl Kalkınma Hedefleri ve Yoksul Odaklı Büyüme: Yükselen Ekonomiler Üzerine Amprik Bir Analiz*. (Doktora Tezi) Ankara

Han, R., & Melecky, M. (2013). *Financial Inclusion for Financial Stability Access to Bank Deposits and the Growth of Deposits in the Global Financial Crisis*.

http://www.Hindistanna.edu/~educy520/sec5982/week_2/variable_types.pdf

<http://www.oecd.org/cfe/smes/financing-smes-and-entrepreneurs23065265.htm>

<http://www.oecd.org/daf/fin/financialmarkets/financialconsumerprotection.htm>

<http://www.oecd.org/finance/financialeducation/measuringfinancialliteracy.htm>

IMF. (2015). *The IMF's Financial Access Survey and Financial Inclusion Index. Finance for All: Promoting Financial Inclusion in Central Africa*. IMF Statistics Department.

IMF. (2016). *IMF Releases the 2016 Financial Access Survey, A Key Tool to Foster Financial Inclusion*. IMF.

IMF. İnternet sitesi. *IMF Financial Access Survey (FAS)*. Erişim tarihi: 17 Şubat 2017.
<http://www.nber.org/africa/display/1054>

Inclusix, C. R. I. S. I. L. (2013). *An Index to Measure Hindistan's progress on Financial Inclusion*. CRISIL,.

Hindistanna Üniversitesi Bloomington internet sitesi. *Types of Variables*. Erişim tarihi 15 Mayıs 2017.

Kara H., Özlü P., Ünalıms D. (2015). Türkiye İçin Finansal Koşullar Endeksi. Ankara. *TCMB Çalışma Tebliği* 15 (3), 41.

Karataş Ç. (2017). Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesinde Merkez Bankalarının Rolü Ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İçin Bir Değerlendirme. (Uzmanlık Yeterlik Tezi). TCMB.

Keho Y (2012). The Basis of Linear Principal Component Analysis.

Klapper, L., Lusardi, A., & Van Oudheusden, P. (2015). Financial Literacy Around the World. Standard & Poor's Ratings Services Global Financial Literacy Survey.

Leyshon, A., French, S., & Signoretta, P. (2008). Financial Exclusion and the Geography of Bank and Building Society Branch Closure in Britain. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 33 (4), 447-465.

McKee K. (2010). Emerging Approaches to Consumer Protection Regulation and Supervision in Lower-Access Environments.

Mevlana Kalkınma Ajansı (2011). Konya Karaman İlçeleri Sosyal Gelişmişlik Endeksi. *Bölgesel Araştırma Raporlar Serisi*. (No:2)

Mingione F. (2011). Forecasting with Principal Components Analysis: an Application to Financial Stability Indices for Jamaica. Financial Stability Department Research and Economic Programming Division Bank of Jamaica

Mitton, L. (2008). Financial inclusion in the UK: Review of policy and practice. *York: Joseph Rowntree Foundation*.

Nagar, Anirudh L., and Sudip R. Basu. (2002). Weighting Socioeconomic Indicators of Human Development: A Latent Variable Approach Statistics Textbooks And Monographs, 165, 609-642

OECD (2005). Recommendation on Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness: Recommendation of the Council.

OECD (2006). The Importance of Financial Education.

OECD (2008). *Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide*. OECD & European Commission

OECD internet sitesi (2016). *OECD Financing SMEs and Entrepreneurs*. Erişim tarihi: Şubat 21 2017. <http://www.oecd.org/cfe/smes/>

OECD internet sitesi. *Financing SMEs and Entrepreneurs* 2016. Erişim tarihi: 21 Şubat 2017.

OECD internet sitesi. *G20-OECD Task Force on Financial Consumer Protection*. Erişim tarihi: 31 Ocak 2017. <http://www.oecd.org/daf/fin/financialeducation/g20-oecd-task-force-financial-consumer-protection.htm>

OECD internet sitesi. *OECD Better Life Index*. Erişim tarihi 13 Mart 2017. <http://www.oecdbetterlifeindex.org/>

OECD internet sitesi. *OECD Financial Consumer Protection*. Erişim tarihi: 31 Ocak 2017.

OECD internet sitesi. *OECD Financial Education*. Erişim tarihi: 31 Ocak 2017. <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/financial-education.htm>

OECD internet sitesi. *OECD International Gateway for Financial Education*. Erişim tarihi: 31. Ocak 2017. http://www.financial-education.org/join_INFE.html

OECD internet sitesi. *OECD Measuring Financial Literacy*. Erişim tarihi: 21 Şubat 2017.

OECD. (2016). *OECD/INFE International Survey of Adult Financial Literacy Competencies*.

Oklahoma State University. *A Glossary of Ordination-Related Terms*. Erişim tarihi: 15 Mart 2017. <http://ordination.okstate.edu/glossary.htm#standardize>.

Prima, S. (2013). Banking the Poor via Savings Accounts: Evidence From a Field Experiment.

Rao, N. & Bhatnagar, H (2012). Financial Inclusion: Issues and Prospects. *Pacific Business Review International*, 5 (3), 84-86.

Reference internet sitesi. What is a Metric Scale? Erişim tarihi: 15 Mayıs 2017. <https://www.reference.com/science/metric-scale-b684fa0371fd3092>

- Rencher, Alvin. C. (2002). *Methods of Multivariate Analysis* (Second Edition b.). Brigham Young University. John Wiley & Sons, Inc. Publication.
- Sahay, R., Cihak, M., N'Diaye, P., Barajas, A., Mitra, S., Kyobe, A.,... & Yousefi, S. R. (2015). *Financial Inclusion: Can It Meet Multiple Macroeconomic Goals? IMF Staff Discussion Note, International Monetary Fund*, Washington, DC.
- Sarma, M. (2008). *Index of Financial Inclusion*. Hindustan Council For Research on International Economic Relations.
- Sarma, M. (2012). *Index of Financial Inclusion – A measure of financial sector inclusiveness. Berlin Working Papers on Money, Finance, Trade and Development*.
- Sinclair, S. (2001). *Financial Exclusion: An Introductory Survey*. Centre for Research into Socially Inclusive Services. Edinburgh College of Art/Heriot Watt University.
- Singh M. *Basics of Multivariate Analysis*. Erişim tarihi: 28 şubat 2017. http://www.jncasr.ac.in/chronobiology/reading%20material/multivariate%20basics%20for%20students_MewaSingh.pdf
- Taşçı K., Özsarı M. E. (2011). Bölgesel Hoşnutsuzluk Endeksi. *12. Uluslararası Ekonometri, Yöneyem Araştırması ve İstatistik Sempozyumu*. Pamukkale Üniversitesi
- TEB & Boğaziçi Üniversitesi (2013). *Türkiye’de Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi*.
- TEB & Boğaziçi Üniversitesi (2014). *Türkiye’de Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi*.
- TEB & Boğaziçi Üniversitesi (2018). *Türkiye’de Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi*.
- TEB internet sitesi. *TEB Aile Akademisi: Finansal Okuryazarlık Nedir?* Erişim tarihi: 22.06.2017. <https://www.teb.com.tr/finansal-okuryazarlik-nedir/>
- Tita A. F. & Aziakpono M. J. (2016). *Financial Development and Income Inequality in Africa: A Panel Heterogeneous Approach. Economic Research Southern Africa Working Paper 614*. †

Türkiye İstatistik Kurumu (2008). Fiyat Endeksleri ve Enflasyon: Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-3. (No: 3129). Ankara

Türkiye İstatistik Kurumu (2014). Yurtiçi Üretici Fiyat Endeksi (Yİ-ÜFE) Kullanıcıları İçin Rehber. (No: 04.)

Tüysüz N. (2011). Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi ve Sosyal Sermaye Endeksinin Hesaplanması. (Uzmanlık Tezi). TC Kalkınma Bakanlığı (No:2827)

UNDP (2014). *Technical Note. Human Development Report 2014.*

Yazgan E. & Zerey Y. (2003). İşletme İstatistiği. İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Yıldız K., Çamurcu Y., Doğan B. (2010). Veri Madenciliğinde Temel Bileşenler Analizi ve Negatif Matris Çarpanlarına Ayırma Tekniklerinin Karşılaştırma Analizi. Muğla Üniversitesi. 12. Akademik Bilişim Konferansı Bildirgesi.

Yorulmaz, R. (2013). Construction of a Regional Financial Inclusion Index in Türkiye. *Journal of BRSA Banking and Financial Markets*, 7 (1), 79-101.

EKLER

- EK 1: 2016 G20 finansal tabana yayılma göstergeler
- EK 2: Dünya Bankası İş Yapabilme Raporu iş düzenlemelerini değerlendirdiği alanlar
- EK 3: S&P küresel finansal okuryazarlık anket soruları
- EK 4: AFI finansal tabana yayılma veri tabanı (gösterge seti)
- EK 5: Hesap (%+15) göstergesi bazında ülkelerin durumu-2014
- EK 6: Hesap (%+15) göstergesi bazında ülkelerin durumu-2017
- EK 7: Borçlanma (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu – 2014
- EK 8: Borçlanma (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu – 2017
- EK 9: Dijital ödeme (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu – 2014
- EK 10: Dijital ödeme (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu – 2017
- EK 11: Mobil ödeme (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu – 2014
- EK 12: İnternet ödeme (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu – 2014
- EK 13: Banka kartı ile ödeme (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu – 2014
- EK 14: Ücret/transfer ödemeleri (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu – 2014
- EK 15: Sık hesap kullanım (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu – 2014
- EK 16: Tasarruf (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu – 2014
- EK 17: Tasarruf (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu – 2017
- EK 18: Bank şube sayısı gösterge bazında ülkelerin durumu – 2014
- EK 19: Bank şube sayısı gösterge bazında ülkelerin durumu – 2017
- EK 20: ATM sayısı gösterge bazında ülkelerin durumu – 2014
- EK 22: Evde cep/internete erişim (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu – 2014
- EK 23: Finansal okuryazarlık gösterge bazında ülkelerin durumu – 2014
- EK 24: Finansal davranış gösterge bazında ülkelerin durumu – 2014
- EK 25: Finansal davranış gösterge bazında ülkelerin durumu – 2017
- EK 26: Piyasa Davranışı ve Tüketicini Korunması Açıklama Gereklilikleri Veri Seti – 2014
- Ek 27: Piyasa Davranışı ve Tüketicini Korunması Açıklama Gereklilikleri Veri Seti –
- EK 28: Piyasa Davranışı ve Tüketicini Korunması İtirazların Çözümü Veri Seti – 2014
- EK 29: Piyasa Davranışı ve Tüketicini Korunması İtirazların Çözümü Veri Seti – 2017

EK 30: İş yapabilme krediye erişim göstergesi metodolojisi⁶⁵

EK 31: Krediye erişim gösterge bazında ülkelerin durumu – 2014

EK 32: Krediye erişim gösterge bazında ülkelerin durumu – 2017

EK 33: 2014 yılı gösterge korelasyon tablosu

EK 34: 2017 yılı gösterge korelasyon tablosu

⁶⁵ Dünya Bankası Doing Business internet sitesi. Erişim tarihi: 14 Nisan 2017.
<http://www.doingbusiness.org/Methodology/Getting-Credit>

EK 1: 2016 G20 finansal tabana yayılma göstergeleri⁶⁶

Gösterge	Kaynak	Frekans	Mevcut Veri
Finansal Hizmetleri Kullanım Göstergeleri: Yetişkinler			
Hesabi Olan Yetişkin			
[Resmi bir finansal kurumda veya mobil para sağlayıcılarda hesabı olduğunu beyan eden yetişkinlerin yüzdesi (kendi hesapları veya birlikte ortak kullanılan bir hesap)]	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	2011 yılı için 146 ülke, 2014 yılı için 143 ülke ve 2017 için 146 ülke verisi mevcuttur.
Hesap Sayısı:			
1.000 yetişkin başına düşen mevduat hesabı	IMF FAS	Yıllık	Ticari bankalarda 1.000 yetişkin başına düşen mevduat hesabına ilişkin 2004 yılı için 67 ülke, 2005 yılı için 79 ülke, 2006 yılı için 82 ülke, 2007 yılı için 88 ülke, 2008 yılı için 96 ülke, 2009 yılı için 101 ülke, 2010 yılı için 110 ülke, 2011 yılı için 119 ülke, 2012 yılı için 122 ülke, 2013 yılı için 124 ülke, 2014 yılı için 116 ülke, 2015 yılı için 113 ülke, 2016 yılı için 120 ülke, 2017 yılı için 120 ülke ve 2018 yılı için 113 ülke verisi mevcuttur. Kredi birlikleri ve finansal kooperatiflerde 1000 yetişkin başına düşen mevduat hesabına ilişkin 2004 yılı için 16 ülke, 2005 yılı için 18 ülke, 2006 yılı için 19 ülke, 2007 yılı için 22 ülke, 2008 yılı için 25 ülke, 2009 yılı için 26 ülke, 2010 yılı için 29 ülke, 2011 yılı için 30 ülke, 2012 yılı için 31 ülke, 2013 yılı için 32 ülke, 2014 yılı için 31 ülke, 2015 yılı için 32 ülke, 2016 yılı için 34 ülke, 2017 yılı için 34 ülke ve 2018 yılı için 33 ülke verisi mevcuttur. Mikrofinans kuruluşlarında 1000 yetişkin başına düşen mevduat hesabına ilişkin 2015 yılı için 3 ülke verisi mevcuttur. Diğer yıllara ilişkin veri bulunmamaktadır. 1.000 yetişkin başına düşen e-para hesabına ilişkin
1.000 yetişkin başına düşen e-para hesabı 100.000 yetişkin başına mobil para işlemleri, 100.000 yetişkin başına düşen mobil para işlemleri sayısı			

⁶⁶ Kaynak: G20, GPFI. (2016). G20 Financial Inclusion Indicators.

			2010-2014 yılları için 20 ülke, 2015 yılı için 19 ülke verisi mevcuttur. Diğer yıllara ilişkin veri bulunmamaktadır.
Düzenlenmiş kuruluşlardan kredi alan yetişkinler: - Geçmiş yıllarda bir finansal kuruluştan borçlanma (%15+): Bir bankadan veya diğer resmi finansal kurum ve kuruluşlardan en azından bir kere ödenmemiş krediye sahip yetişkin yüzdesi 1.000 yetişkin başına düşen ödenmemiş kredi	Dünya Bankası Global Findex	Yıllık	Geçmiş yıllarda bir finansal kuruluştan borçlanma (%15+) göstergesine ilişkin 2011 yılı için 145 ülke, 2014 yılı için 132 ve 2017 yılı için 146 ülke verisi mevcuttur. 1.000 yetişkin başına düşen ödenmemiş kredi göstergesine ilişkin 2011 yılı için 96 ülke, 2012 yılı için 96 ülke, 2013 yılı için 100 ülke, 2014 yılı için 92 ülke, 2015 yılı için 0 ülke verisi mevcuttur. İlgili gösterge yeni gösterge setinde yer almamaktadır.
Sigortası olan yetişkinler: 1.000 yetişkin başına düşen sigorta sözleşmesi (Hayat ve hayat dışı sigorta haricen)	Dünya Bankası Global Findex	Yıllık	1.000 yetişkin başına düşen sigorta sözleşmesi göstergesine ilişkin 2011 yılı için 19 ülke, 2012 yılı için 19 ülke, 2013 yılı için 19 ülke, 2014 yılı için 17 ülke, 2015 yılı için 0 ülke verisi mevcuttur. Diğer yıllara ilişkin veri bulunmamaktadır.
Nakit dışı işlemler: Yetişkin başına perakende nakitsiz işlemler: Çek, kredi transferleri, otomatik borçlar, ödeme kartı işlemleri, doğrudan borçlar, ödeme kart transferleri (hesap kartı, kredi kartı), elektronik para ödemeleri (kart bazlı elektronik para araçları, mobil para ürünleri ve internet üzerinden gerçekleştirilen para ürünleri) sayısı	Dünya Bankası GPSS	Yıllık	Konuya ilişkin mevcut veri bulunmamaktadır.
Dijital ödemeyi kullanan yetişkinler: Yapılan veya alınan dijital ödemeler (%+) Banka, diğer resmi finansal kuruluşlar veya mobil para	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	2014 yılı için 143 ülke ve 2017 yılı için 146 ülke verisi mevcuttur.

sağlayıcıları aracılığı ile dijital finansal ödeme sistemini kullanan yetişkinlerin yüzdesi: İnternetin borç fatura ödemesi veya satın alma işlemi için kullanılması, telefonun fatura ödemesi, satın alma veya bir hesaptan para gönderme veya para alma işlemi, bir hesaptan direk ödeme yapmak amacıyla hesap ya da kredi kartı kullanımı, havale gönderimi ve alımı, bir hesap üzerinden ücret, hükümet transfer ve tarımsal ödemeler, bir hesap üzerinden gerçekleştirilen otomatik ve okul harç ödemeleri			
Mobil ödeme kullanarak yapılan ödemeler (bir hesap üzerinden): <Alt-Gösterge > Ödemelerin mobile telefon aracılığı ile gerçekleştirilmesi (% 15+) Faturaların ödenmesi, satın alma işlemi veya bir hesaptan para transferleri için mobil telefon kullanan yetişkinlerin yüzdesi (Banka, diğer resmi finansal kuruluşlar ve mobil para sağlayıcıları aracılığı ile gerçekleştirilen işlemleri kapsamaktadır.)	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	2014 yılı için 143 ülke verisi mevcuttur. 2017 yılı için ilgili gösterge telefon ve internet aracılığıyla gerçekleştirilen işlemler olarak birleştirilerek tek bir gösterge halini getirilmiştir. Bu kapsamda, .2017 yılı için 142 ülke verisi bulunmaktadır.
İnternet kullanılarak gerçekleştirilen ödemeler: <Alt gösterge > Ödemelerin internet kullanılarak gerçekleştirilmesi (% 15+)Faturaların ödenmesi, satın alma işlemi veya para gönderme işlemini internet üzerinden gerçekleştiren yetişkinlerin yüzdesi.	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	2014 yılı için 143 ülke verisi mevcuttur. 2017 yılı için ilgili gösterge telefon ve internet aracılığıyla gerçekleştirilen işlemler olarak birleştirilerek tek bir gösterge halini getirilmiştir. Bu kapsamda, .2017 yılı için 142 ülke verisi bulunmaktadır.
Banka kartları kullanılarak gerçekleştirilen ödemeler: <Alt gösterge> Ödemelerin hesap kartı kullanılarak gerçekleştirilmesi (%15+) Bir hesaptan direk ödeme yapmak için hesap kartı kullanana yetişkinlerin yüzdesi (Banka veya diğer resmi finansal kuruluşlar aracılığı ile gerçekleştirilen işlemleri kapsamaktadır.)	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	2014 yılı için 143 ülke, 2017 yılı için 124 ülke verisi mevcuttur.

Hesap kullanılarak gerçekleştirilen ödemeler: <Alt gösterge > Ücretleri veya hükümet transferlerini bir hesap aracılığı ile alınması (% ge 15+) Ücret veya hükümet transfer ödemelerini banka hesabı aracılığı alan yetişkinlerin yüzdesi (Banka, diğer resmi finansal kuruluşlar ve mobil para sağlayıcıları aracılığı ile gerçekleştirilen işlemleri kapsamaktadır.)	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	2014 yılı için 143 ülke verisi mevcuttur. 2017 yılı için ilgili gösterge değiştirilmiştir. Bu kapsamda, ücretlerin bir finansal kuruluş hesabı ile alan yetişkinlerin yüzdesi şeklinde yer alan göstergede 124 ülke verisi mevcuttur. 2017 yılı için hükümet transferlerinin bir hesap aracılığı ile gerçekleştiren yetişkinlerin yüzdesi göstergesinde 146 ülke verisi mevcuttur.
Hesap kullanılarak gerçekleştirilen ödemeler: Hesap kullanımının yüksek frekansı (%15+) Yüksek frekansta bir hesap kullanan yetişkinlerin yüzdesi. “Yüksek sıklık” bir ay içerisinde banka veya diğer resmi finansal kuruluşlar nezdinde bulunan kişisel hesapta en az bir ay içerisinde 3 kere işlem yapılmasıdır. Bu işlemlere kart sahibinin veya üçüncü bir kişinin nakit para çekimi, elektronik ödeme ve satın alma, çek veya diğer her türlü borç ödemelerini kapsamaktadır.	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	2014 yılı için 143 ülke verisi mevcut İlgili gösterge 2017 veri setinden çıkarılmıştır.
Tasarruf eğilimi: Bir finansal kuruluştaki tasarruf (% 15+) Geçmiş yıllarda resmi bir finansal kuruluştaki tasarruf yapan yetişkinlerin yüzdesi	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	2011 yılı için 145 ülke ve 2014 yılı için 132, 2017 yılı için 146 ülke verisi mevcuttur.
KULLANIM GÖSTERGELERİ: GİRİŞİMCİLER			

Resmi olarak bankacılık hizmetinden yararlanan girişimciler: - Resmi bir finansal kuruluşta bir hesaba sahip olan KOBİ'ler (%) Bir bankada veya diğer resmi finansal kuruluşlarda bir hesaba sahip olan KOBİ yüzdesi - KOBİ mevduat hesabı (borçlu finans dışı şirketlerin yüzdesi olarak)	Dünya Bankası Girişimci Anketi IMF FAS	3-5 yıl ** Yıllık	Resmi bir finansal kuruluşta bir hesaba sahip olan KOBİ'ler (%) göstergesine ilişkin olarak 2013 yılı için 149 ülke, 2014 yılı için 10 ülke ve 2015 yılı için 6 ülke 2016 yılı için 15 ülke, 2017 yılı için 10 ülke, 2018 yılı için 8 ülke ve 2019 yılı için 28 ülke verisi mevcuttur. KOBİ mevduat hesabı göstergesine ilişkin olarak 2011 yılı için 20 ülke, 2012 yılı için 21 ülke, 2013 yılı için 20 ülke ve 2014 yılı için 20 ülke, 2015 yılı için 29 ülke, 2016 yılı için 29 ülke, 2017 ülke için 32 ülke ve 2018 yılı için 33 ülke verisi mevcuttur.
Düzenlenen kurumlarda ödenmemiş kredi veya kredi limitine sahip girişimciler: - Ödenmemiş krediye veya kredi limitine sahip olan KOBİ'ler (%): Bir bankaya ya da diğer resmi finansal kuruluşlara ödenmemiş kredi veya kredi limitine sahip olan KOBİ'lerin yüzdesi - KOBİ'lerin kredi hesapları (borçlu finans dışı şirketlerin yüzdesi olarak)	Dünya Bankası Global Findex IMF FAS	3-5 yıl ** Yıllık	Ödenmemiş krediye veya kredi limitine sahip olan KOBİ'ler (%) göstergesine ilişkin 2011 yılı için 6 ülke, 2012 yılı için 3 ülke, 2013 yılı için 49 ülke, 2014 yılı için 11 ülke ve 2015 yılı için 6 ülke verisi mevcuttur. İlgili gösterge veri setinden çıkarılmıştır. KOBİ'lerin kredi hesapları göstergelerine ilişkin 2011 yılı için 35 ülke, 2012,2013 ve 2014 yılları için 36 ülke v2015 yılı için 46 ülke, 2016 yılı için 47 ülke, 2017 ülke için 53 ülke ve 2018 yılı için 52 ülke verisi mevcuttur.
Girişimcilerden sağlanan veya girişicilere sağlanan dijital ödemeler: Bir hesap üzerinden dijital ödemeler gerçekleştiren KOBİ'ler (%):Bir hesapta n dijital ödeme işlemleri gerçekleştirilen veya alan KOBİ'lerin yüzdesi	Dünya Bankası Girişimci Anketi	3-5 yıl **	Konuya ilişkin mevcut veri bulunmamaktadır.
ERİŞİM GÖSTERGELERİ: FİZİKSEL HİZMET SAĞLAYICI NOKTALARI			
POS Hizmeti:			

100.000 yetişkin başına düşen şube sayısı	IMF FAS	Yıllık	100.000 yetişkin başına düşen ticari banka şube sayısı göstergesine ilişkin 2004 yılı için 160 ülke, 2005 yılı için 166 ülke, 2006 yılı için 171 ülke, 2007 yılı için 175 ülke, 2008 yılı için 179 ülke, 2009 yılı için 183 ülke, 2010 yılı için 183 ülke, 2011 yılı için 184 ülke, 2012 yılı için 185 ülke, 2013 yılı için 182 ülke, 2014 yılı için 174 ülke ve 2015 yılı için 169 ülke, 2016 yılı için 169 ülke, 2017 ülke için 170 ülke ve 2018 yılı için 161 ülke verisi mevcuttur. 100.000 yetişkin başına düşen mikro finans kuruluş şube sayısı göstergesine ilişkin olarak 2004 yılı için 4 ülke, 2005 yılı için 4 ülke, 2006 yılı için 6 ülke, 2007 yılı için 10 ülke, 2008 yılı için 11 ülke, 2009 yılı için 11 ülke, 2010 yılı için 11 ülke, 2011 yılı için 12 ülke, 2012 yılı için 14 ülke, 2013 yılı için 16 ülke, 2014 yılı için 16 ülke ve 2015 yılı için 15 ülke , 2016 yılı için 17 ülke, 2017 ülke için 17 ülke ve 2018 yılı için 16 ülke verisi mevcuttur. Kredi birlikleri ve finansal kooperatiflerde 1000 yetişkin başına düşen şube sayısına ilişkin 2004 yılı için 36 ülke, 2005 yılı için 37 ülke, 2006 yılı için 39 ülke, 2007 yılı için 42 ülke, 2008 yılı için 47 ülke, 2009 yılı için 47 ülke, 2010 yılı için 50 ülke, 2011 yılı için 52 ülke, 2012 yılı için 54 ülke, 2013 yılı için 53 ülke, 2014 yılı için 50 ülke, 2015 yılı için 49 ülke 2016 yılı için 55 ülke, 2017 ülke için 56 ülke ve 2018 yılı için 52 ülke verisi mevcuttur.
100.000 yetişkin başına düşen ATM sayısı	IMF FAS	Yıllık	100.000 yetişkin başına düşen ATM sayısı göstergesine ilişkin 2004 yılı için 124 ülke, 2005 yılı için 138 ülke, 2006 yılı için 145 ülke, 2007 yılı için 154 ülke, 2008 yılı için 164 ülke, 2009 yılı için 167 ülke, 2010 yılı için 176 ülke, 2011 yılı için 181 ülke, 2012 yılı için 181 ülke, 2013 yılı için 177 ülke, 2014 yılı için 172 ülke, 2015 yılı için 167 ülke, 2016 yılı için 171 ülke, 2017 ülke için 171 ülke ve 2018 yılı

100.000 yetişkin başına ödeme hizmeti sağlayan acente: banka ve diğer mevduat alan kuruluş acenteleri ile havale operatörleri ve e-para ihracı gibi uzmanlaşmış kuruluşlar 100.000 yetişkin başına düşen mobil acente sayısı 100.000 yetişkin başına düşen POS Cihazı sayısı - Evde mobil telefona veya internete erişim (%15+): Evde mobil telefona veya internete erişimi olan yetişkin yüzdesi	Dünya Bankası GPPS	Yıllık	için 161 ülke verisi mevcuttur. 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011 ve 2012 yılları için (her bir yıl için) 1 ülke, 2013,2014 yılları için (her bir yıl için) 2 ülke ve 2015 yılı için 167 ülke verisi mevcuttur. 100.000 yetişkin başına ödeme hizmeti sağlayan acente göstergesine ilişkin mevcut veri bulunmamaktadır. 100.000 yetişkin başına düşen mobil acente sayısı göstergesine ilişkin 2007 ve 2008 yılları için (her bir yıl için) 2 ülke, 2009 yılı için 5 ülke, 2010 yılı için 10 ülke, 2011 yılı için 16 ülke, 2012 yılı için 19 ülke,2013 yılı için 26 ülke, 2014 yılı için 37 ülke, 2015 yılı için 33 ülke, 2016 yılı için 38 ülke, 2017 ülke için 37 ülke ve 2018 yılı için 36 ülke verisi mevcuttur.
	IMF FAS	Yıllık	
	Dünya Bankası GPPS	Yıllık	100.000 yetişkin başına düşen POS Cihazı sayısı göstergesine ilişkin mevcut veri bulunmamaktadır. POS cihazı sayısına ilişkin 2010-2015 yılları için veri mevcuttur.
	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	100.000 yetişkin başına düşen POS Cihazı sayısı göstergesine ilişkin mevcut veri bulunmamaktadır. POS cihazı sayısına ilişkin 2010-2015 yılları için veri mevcuttur. Evde mobil telefona veya internete erişim (%15+) göstergesine ilişkin 2014 yılı için 143 ülke verisi mevcuttur. İlgili gösterge Dünya Bankası Global Findex veri setinden çıkarılmıştır.
Mevduat kartı sahipliği:			

Yetişkin başına vadesiz hesap kartı sayısı	Dünya Bankası GPSS	Yıllık	Konuya ilişkin 2010 yılı için 111 ülke, 2011 yılı için 110 ülke, 2012 yılı için 110 ülke, 2013 yılı için 110 ülke, 2014 yılı için 110 ülke, 2015 yılı için 111 ülke verisi mevcuttur. 2014 yılı sonrası için veri bulunmamaktadır.
Girişimciler ve hizmet noktaları: POS Cihazına sahip KOBİ'ler (%): POS cihazına sahip olan KOBİ'lerin yüzdesi	Dünya Bankası Girişimcilik Anketi	3-5 yıl**	Konuya ilişkin mevcut veri bulunmamaktadır.
Hizmet noktalarının birlikte çalışılabilirliği: ATM ağlarının birlikte çalışılabilirliği ve POS cihazlarının birlikte çalışılabilirliği (0-1) Çoğu ATM ağları (/ POS terminalleri) birbirine bağlıysa 1, birbirine bağlı değilse 0 değerini	Dünya Bankası GPSS	Yıllık	Konuya ilişkin mevcut veri bulunmamaktadır.
KALİTE GÖSTERGELERİ: FİNANSAL OKURYAZARLIK VE YETERLİLİK			
Finansal okuryazarlık: Finansal okuryazarlık puanları: Enflasyon, faiz oranı, birleşik faiz, risk çeşitlendirme ve sigortanın temel amacına ilişkin sorulan sorulara doğru cevapların aritmetik ortalaması	S&P Finansal Okuryazarlık Anketi	Periyodik	S&P Finansal Okuryazarlık Anketi ile enflasyon, faiz, birleşik faiz ve risk çeşitlendirme konularında yapılan anket çalışmasında 2014 yılı için 142 ülke, OECD/INFE tarafından gerçekleştirilen Finansal okuryazarlık anketi çalışmalarında 2013 yılı için 14 ülke, 2015 yılı için 30 ülke verisi mevcuttur.
Finansal Davranış: Acil finansmana ilişkin tasarrufların kullanılması: "Acil bir durumla karşı karşıya kalsaydınız parayı nereden temin ederdiniz? " sorusuna ilişkin "a) akraba veya arkadaşlardan borç alırdım, b) daha fazla çalışırdım, c) varlıklarımı satardım, d) tasarruflarımı kullanırdım, e) tasarruf kulüplerinden kredi alırdım, f) bankadan kredi çekerdim, g) para bulamazdım Sorusu yetişkinlere sorulmuştur. Bu kapsamda "d) tasarruflarımı kullanırdım" cevabını veren yetişkinlerin yüzdesi ele alınmıştır.	Dünya Bankası Global Findex	3 yılda bir	Konuya ilişkin 2014 yılı için 143 ülke, 2017 yılı için 146 ülke verisi mevcuttur.
KALİTE GÖSTERGELERİ: PİYASA DAVRANIŞI VE TÜKETİCİNİN KORUNMASI			

İtiraz Gereklilikleri: Kamuyu aydınlatma endeksi çeşitli açıklama gerekliliklerini birleştirmektedir. Bu gereklilikler (1) açıklamalar için sade bir dil gereklilikleri (2) yerel dil gereklilikleri, (3) öngörülen standartlaştırılmış açıklama formatı, (4) rüçhan hakları ve süreçleri (5) bir kredi için ödenmesi gereken toplam ücret (temel ücretler artı komisyon oranları, ücretler, sigorta, vergiler)	Dünya Bankası GCPS	Yıllık	(1) Açıklamalar için sade dil gereklilikleri göstergesine ilişkin 2013 yılı için 74 ülke verisi, (2) Açıklamalar için yerel dil gereklilikleri göstergesine ilişkin 2013 yılı için 60 ülke verisi, (3) Öngörülen standartlandırılmış açıklama formatı göstergesine ilişkin 2013 yılı için 54 ülke verisi, (4) Rüçhan hakları ve süreçleri göstergesine ilişkin 2013 yılı için 58 ülke ve (5) Bir kredi için ödenmesi gereken toplam ücret göstergesine ilişkin 2013 yılı için 57 ülke verisi mevcuttur. Not: İtiraz gerekliliklerinde veriler ilgili konularda yasa/düzenleme/ yönetmeliğin olup olmadığını temsilen “Yes” ve “No” şeklinde toplulaştırılan verilerdir. Dünya Bankası 2017 yılı Küresel Finansal Tabana Yayılma ve Tüketicinin Korunması Anketi çalışmasında bahse konu verileri paylaşmamıştır.
İtiraz çözümü: Mevcut resmi iç ve dış itiraz mekanizmasının varlığına ilişkin endeks: (1) İç itiraz çözüm mekanizması göstergeleri: Şikâyetlerin çözümü ve finansal kuruluşlar tarafından ele alınmasına ilişkin kanun veya yönetmelik belirleme standartları (zaman çizelgesi, erişilebilirlik, şikâyet işleme usullerini uygulama gereksinimleri dâhil) (2) Dış itiraz çözüm mekanizması göstergeleri: Bir müşterinin üçüncü bir tarafa (denetim ajansı, finansal bir kamu denetçisi veya eşdeğer kurum) ekonomik ve verimli bir şekilde başvurusunu sağlayan sistem.	Dünya Bankası GCPS	Yıllık	(1) İç itiraz çözüm mekanizması göstergelerine ilişkin (i) müşteri şikâyetlerinin çözümünü teminen prosedür ve süreçleri içeren yasanın varlığı göstergesine ilişkin 2013 yılı için 107 ülke, 2017 yılı için 118 ülke verisi, (ii) şikâyetlerin çözümüne ilişkin geri dönüşün zamanlamasını belirleyen yasanın varlığı göstergesine ilişkin 2013 yılı için 107 ülke, 2017 yılı için 124 ülke verisi, (iii) şikâyetle bulunabilmek için erişim standartlarını içeren yasanın varlığı göstergesine ilişkin 2013 yılı için 107 ülke, 2017 yılı için 124 ülke verisi mevcuttur. (2) Dış itiraz çözüm mekanizması göstergelerine ilişkin (i) finansal ombudsmanın varlığı göstergesine ilişkin 2013 yılı için 107 ülke (ii) genel bir ombudsmanın varlığı göstergesine ilişkin 2013 yılı için 107 ülke verisi, 2017 yılı

			için 123 ülke verisi, (iii) arabuluculuk hizmetinin varlığı göstergesine ilişkin 2013 yılı için 107 ülke, 2017 yılı için 75 ülke verisi mevcuttur. Not: İtiraz çözümü verileri ilgili konularda itiraz çözüm mercinin olup olmadığını temsilen 2013 yılında “Yes” ve “No” şeklinde, 2017 yılında ise “1” ve “0” ile toplulaştırılan verilerdir.
KALİTE GÖSTERGELERİ: KULLANIMDAKİ BARIYERLER			
Kredi Bariyerleri: - Son banka kredisi karşılığında teminat vermesi gereken KOBİ'lerin yüzdesi (kredi koşullarının sıkılığını yansıtmaktadır.) - Krediye erişim: Kredi raporlama sistemlerinin gücü ve kredi kolaylaştırmada teminat ve iflas kanunlarının etkinliği. “Sınır Uzaklığı” olarak ölçülmüştür.	Dünya Bankası Girişimcilik Anketi Dünya Bankası Grubu Doing Business	3-5 yıl** Yıllık	- Son banka kredisi karşılığında teminat vermesi gereken KOBİ'lerin yüzdesi göstergesine ilişkin 2005 ile 2015 yılları arasında toplam 155 ülke verisi mevcuttur. (Veriler 155 ülke için farklı yıllar için mevcuttur.) - Krediye erişim bölümüne ilişkin Sınır uzaklığı kapsamında (i) yasal haklar gücü endeksi (0-10) (DBS 05-14 yöntemi) göstergesine ilişkin 2005 yılı için 155 ülke verisi, 2006 yılı için 174 ülke verisi, 2007 yılı için 178 ülke verisi, 2008 yılı için 1814 ülke verisi, 2009 yılı için 182 ülke verisi, 2010 yılı için 183 ülke verisi, 2011 yılı için 183 ülke verisi, 2012 yılı için 185 ülke verisi, 2013 yılı için 189 ülke verisi, 2014 yılı için 211 verisi (ii) kredi bilgi derinliği endeksi göstergesine (0-6) (DBS 05-14 yöntemi) ilişkin 2005 yılı için 155 ülke verisi, 2006 yılı için 174 ülke verisi, 2007 yılı için 178 ülke verisi, 2008 yılı için 181 ülke verisi, 2009 yılı için 182 ülke verisi, 2010 yılı için 183 ülke verisi, 2011 yılı için 183 ülke verisi, 2012 yılı için 185 ülke verisi, 2013 yılı için 189 ülke verisi, 2014 yılı için 211 ülke ve 2019 yılı için 213 ülke verisi, (iii) yasal haklar gücü endeksi (0-12) (DBS 0-12 yöntemi) göstergesine ilişkin 2014 yılı için 211 ülke verisi, 2015 yılı için 211 ülke, 2016 yılı için

			212 ülke, 2017 yılı için 212 ülke verisi ve 2019 yılı için 213 ülke verisi (iv) kredi bilgi derinliği endeksi göstergesine (0-8) (DBS 16-17 yöntemi) ilişkin 2014 yılı için 211 ülke verisi, 2015 yılı için 211 ülke, 2016 yılı için 212 ülke, 2017 yılı için 212 ülke verisi ve 2019 yılı için 213 ülke verisi (v) krediye erişim göstergesine (0-16) (DB05-14 yöntemi) ilişkin 2005 yılı için 155 ülke, 2006 yılı için 174 ülke, 2007 yılı için 178 ülke, 2008 yılı için 181 ülke, 2009 yılı için 182 ülke, 2010 yılı için 183 ülke, 2011 yılı için 183 ülke, 2012 yılı için 185 ülke, 2013 yılı için 189 ülke, 2014 yılı için 211 ülke verisi ve (vi) krediye erişim göstergesine (0-20) (DB16-17 yöntemi) ilişkin 2014 yılı için 211 ülke, 2015 yılı için 211 ülke, 2016 yılı için 212 ülke, 2017 yılı için 212 ülke ve 2019 yılı için 213 ülke verisi mevcuttur.
--	--	--	--

EK 2: Dünya Bankası İş Yapabilme Raporu iş düzenlemelerini değerlendirdiği alanlar⁶⁷

Dünya Bankası İş Yapabilme Raporu iş düzenlemelerini değerlendirdiği alanlar:	
Gösterge	Neyi Ölçer?
İşe başlama	Bir limitet şirkete başlama usulü, zaman, maliyet ve ödenmiş asgari sermaye
Yapı ruhsatı	Bir yapı inşaatı için tüm formaliteleri tamamlamak amacıyla prosedürler, zaman ve maliyet ve inşaat izin sisteminde kalite kontrol ve güvenlik mekanizmaları
Elektrik	Elektrik şebekesine bağlanma prosedürü, süresi ve maliyeti, elektrik arz güvenilirliği ve tarife şeffaflığı
Mülkün tescili	Bir mülkün devri için usuller, zaman ve maliyet ve arazi yönetim sisteminin kalitesi
Krediye erişim	Taşınabilir teminat yasaları ve kredi bilgi sistemleri
Azınlık yatırımcılarını koruma	Azınlık pay sahiplerinin ilgili taraf işlemlerinde ve kurumsal yönetime ilişkin hakları
Vergi ödeme	Bir firmanın tüm vergi düzenlemelerine uyacak ödemeler, zaman ve toplam vergi oranı ile dosyalama sonrası işlemler
Sınır ötesi ticaret	Karşılaştırmalı avantaj ve ithal otomobil parçaları ürün ihraç etmek için zaman ve maliyet
Sözleşmelerin uygulanması	Ticari bir anlaşmazlık ve adli süreçlerin kalitesi için zaman ve maliyet
İflasın çözümlenmesi	Ticari bir iflas için zaman, maliyet, sonuç ve geri kazanım oranı ve iflas için yasal çerçevenin gücü
İşgücü piyasası düzenlemesi	İstihdam düzenlemesinde esneklik ve iş kalitesinin yönü
Hükümetle sözleşme yapma	Kamu alımları ve kamu alımları yoluyla bir iş sözleşmesine katılma ve kazanma prosedürleri ve zamanı düzenleyici yapı

⁶⁷ Kaynak: Dünya Bankası (2017). *Doing Business 2017: About Doing Business*.

EK 3: S&P küresel finansal okuryazarlık anket soruları⁶⁸

S&P'nin 2014 yılında finansal okuryazarlığın ölçümüne ilişkin gerçekleştirdiği anket çalışmasında 15 yaş üstü/yetişkin bireylere 4 temel finansal konuları içeren soru sorulmuştur. Bu kapsamda anket soruları şunlardır (yanıtlar köşeli parantez içinde verilmiştir ve doğru cevap koyu renkte gösterilmiştir):

Risk çeşitlendirme:

Bir miktar paranız olduğunu varsayalım. Bu paranızın tamamını bir işe ya da yatırıma koymak mı yoksa birçok işe ya da yatırıma koymak mı daha güvenlidir? [bir iş ya da bir yatırım; **birçok iş ya da birçok yatırım**; bilmiyorum; cevaplamayı reddetti.]

Enflasyon:

Önümüzdeki 10 yılda fiyatların iki kat arttığını varsayalım. Eğer geliriniz de iki kat artar ise bugün satın alabildiğinizden daha mı az satın alabilirsiniz, bugün satın alabildiğiniz ile eşit miktarda mı satın alabilirsiniz yoksa bugün satın alabildiğinizden daha fazla mı satın alabilirsiniz? [daha az; **aynı**; daha çok; bilmiyorum; cevaplamayı reddetti.]

Faiz:

100 ABD Dolarına borca ihtiyacınız olduğunu varsayalım. Hangisi en az geri ödeme miktarı olacaktır? 105 ABD Doları veya 100 ABD Doları ve %3 faiz oranı? [105 ABD Doları, **100 ABD Doları ve %3faiz**; bilmiyorum, cevaplamayı reddetti.]

Birleşik Faiz:

Bankaya 2 yıllığına para koyduğunuzu ve bankanın da her sene bu paraya %15 faiz getirisi verdiğini varsayalım. Banka ikinci senede ilk seneye göre daha fazla mı faiz getirisi/miktarı koyar yoksa her iki yıl için de aynı faiz getirisi/miktarı mı **koyar**? [**daha fazla**, aynı, bilmiyorum, cevaplamayı reddetti.]

Bankada tasarruf hesabınızda 100 ABD Doları olduğunu ve bankanın da her yıl bu paraya %10 ilave ettiğini varsayalım. Eğer hesabınızdan hiç para çekmezseniz 5 yıl sonra hesabınızda ne kadar para olacaktır? [**150 ABD Dolarından fazla**, tam 150 ABD Doları, 150 ABD Dolarından az, bilmiyorum, cevaplamayı reddetti.]

⁶⁸ GFLEC internet sitesi. Erişim tarihi: 21 Nisan 2020. <http://gflec.org///sp-global-finlit-survey-methodology/>

EK 4: AFI finansal tabana yayılma veri tabanı (gösterge seti)⁶⁹

Aşağıda yer alan tüm göstergelere ilişkin ciddi veri eksiklikleri bulunmaktadır.
(Şubat 2017 tarihinde erişim sağlayabildiğim aşağıdaki gösterge seti AFI tarafından erişimden kaldırılmıştır.)

Kategori	Göstergeler
AFI Temel Gösterge Seti	• Ulusal düzeyde 10.000 yetişkin başına toplam erişim noktası sayısı, • Ulusal düzeyde 10.000 yetişkin başına toplam şube sayısı, • Ulusal düzeyde 10.000 yetişkin başına toplam ATM sayısı, • Ulusal düzeyde 10.000 yetişkin başına düşen toplam acente sayısı, • En az bir erişim noktasına sahip idari birimlerin yüzdesi, • En az bir erişim noktasına sahip idari birimlerde yaşayan toplam nüfusun yüzdesi, • En az bir tür düzenlenmiş mevduat hesabı olan yetişkinlerin yüzdesi, • 10.000 yetişkin başına mevduat hesabı sayısı, • En az bir düzenlenmiş kredi hesabı olan yetişkinlerin yüzdesi ve • 10,000 yetişkin başına kredi hesabı sayısı.
AFI Dijital Finansal Hizmetler Gösterge Seti	• 10.000 yetişkin başına Mobil Finansal Hizmetler (MFH) nakit noktalarının sayısı, • Aylık MFH aktif nakit noktası başına ortalama MFH işlemi sayısı, • Modele göre MFH nakit noktalarının sayısı, • MFH nakit noktalarına ilişkin idari birimlerin yüzdesi, • Aktif MFH nakit noktalarının yüzdesi, • MFH dağıtım tarafından sunulan ortalama MFH türleri sayısı, • En az bir MFH hesabı olan yetişkinlerin yüzdesi, • 10,000 yetişkin başına MFH hesabı sayısı, • 10.000 yetişkin başına dağıtım yoluyla MFH hesaplarının sayısı, • Etkin MFH hesaplarının yüzdesi, • Aktif MFH hesaplarının dağıtıma göre yüzdesi, • MFH dağıtımlarının aylık olarak MFH işlemlerinin USD cinsinden değeri,
AFI SME Finansmanı Temel Gösterge Seti	• 10.000 yetişkin başına erişim noktası sayısı, • Düzenlenmiş bir finansal kurumda mevduat hesabı olan kadınlara ait KOBİ'lerin yüzdesi, • (Mevduat hesaplarına sahip, kadınlara ait KOBİ'lerin sayısı) / (Mevduat hesabı sayısı), • Düzenlenmiş bir finansal kurumda ödenmemiş bir kredi

⁶⁹ AFI internet sitesi. Erişim tarihi 22. Şubat 2017. <https://www.afi-dataportal.org/app/#dashboard-summary>

	veya kredi limitine sahip olan kadınlara ait KOBİ'lerin yüzdesi, • (Ödenmemiş kredilere Sahip Kadınlara Ait KOBİ'lerin Sayısı) / (Devam Eden Kredilerin Sayısı), • Takipteki KOBİ kredilerinin toplam kredilere oranı, • KOBİ kredilerine uygulanan takipteki KOBİ kredilerinin yüzdesi, • En az bir erişim noktasına sahip idari birimlerin yüzdesi, • En az bir erişim noktasına sahip idari birimlerde yaşayan toplam nüfusun yüzdesi, • Dijital finansal hizmetlere erişimi olan işletmelerin yüzdesi, • Dijital finansal hizmetlere erişimi olan nüfus yüzdesi, • Mevcut krediler için teminat vermesi gereken KOBİ'lerin yüzdesi, • Düzenlenmiş bir finansal kuruluştaki bir mevduat hesabı olan KOBİ'lerin yüzdesi, • Mevduat hesabı olan KOBİ sayısı / Mevduat hesap sayısı veya KOBİ mevduat sahiplerinin sayısı / Mevduatın sayısı, • Düzenlenmiş bir finansal kurumda ödenmemiş bir kredi veya kredi limitine sahip KOBİ'lerin yüzdesi, • (Ödenmemiş kredili KOBİ Sayısı) / (Devam Eden Kredilerin Sayısı), • (KOBİ'lere ödenmemiş kredilerin sayısı) / (Ödenmemiş kredilerin sayısı), • KOBİ kredisinin yüzdesi olarak KOBİ kredileri garantisi (değer açısından), • (Garantili KOBİ kredilerinin sayısı) / (KOBİ kredilerinin sayısı), • Ortalama KOBİ kredi oranı ile ortalama kurumsal kredi oranı arasındaki fark.
AFİ KOBİ Finansmanına İlişkin Ekstra Gösterge Seti	• Resmi varlık sigortası ürünleriyle KOBİ'lerin yüzdesi, • Bir kredi bürosu veya kredi derecelendirme kuruluşundan alınan bilgilerle değerlendirilen KOBİ kredilerinin yüzdesi, • Gayri resmi krediler ile KOBİ'lerin yüzdesi, • Devlete ait finansal kuruluşlarda ödenmemiş bir kredi veya kredi limitine sahip KOBİ'lerin yüzdesi • ödenmemiş kredileri olan KOBİ'lerin sayısı / Ödenmemiş kredilerin sayısı • İşletmeye yeni başlayan KOBİ sayısının yüzdesi olarak kredi alan KOBİ'leri faaliyete geçirme, • Toplam işletme kredilerinin yüzdesi olarak toplam KOBİ kredileri, • Verilen KOBİ kredileri / talep edilen KOBİ kredileri, • Ortalama KOBİ kredi oranı ile ortalama tüketici kredisi oranı arasındaki fark, • Düzenlenen bir finansal kurumda bir gencin sahibi olduğu KOBİ'lerin mevduat hesabı ile yüzdesi, • Mevduat hesabı olan bir gencin sahibi olduğu KOBİ'lerin

	sayısı / Mevduat hesaplarının sayısı, • Düzenlenen bir finansal kurumda mevduat hesabı olan bir gencin sahibi olduğu KOBİ'lerin yüzdesi ve • Ödenmemiş kredili bir gencin sahibi olduğu KOBİ'lerin sayısı / Ödenmemiş kredilerin sayısı.
AFI Kalite Gösterge Seti	• Resmi asgari ücret açısından basit bir hesaba sahip olmak için aylık ortalama maliyet, • Her ay bütçelerini hazırlayan yetişkinlerin yüzdesi, • Kredide 30 günden fazla ertelenmiş borçluların yüzdesi, • Kentsel yönetim birimleri arasında en az 3 farklı resmi finansal kurumun şubelerine sahip idari birimlerin yüzdesi, • En az 3 farklı resmi finansal kurumun şubelerine sahip idari birimlerin yüzdesi, • Finansal işlemlerdeki ücret ve masrafların pahalı olduğunu söyleyen müşterilerin yüzdesi, • Kredi sözleşmesi anında net ve yeterli finansal hizmet bilgisi aldıklarına inanan müşterilerin yüzdesi, • Finansal kurumların şubelerinde (ve / veya banka temsilciliği) kuyrukta ortalama bekleme süresinden memnun olmayanların yüzdesi, • Finansal kurumların şubelerinde kuyruğa girmek için harcanan ortalama süre, • Bir finansal kurum personeli tarafından kötü muamele görmüş olan kullanıcıların yüzdesi, • Son 3-6 ay içinde finansal hizmetler ile ilgili bir sorunu çözmek için tüketici koruma yetkilisine başvuran ve sorunlarını iki ay içinde çözen tüketicilerin yüzdesi, • Mevduat sigortası fonuyla mevduatını yerine getiren müşterilerin yüzdesi ve • Tüm temel finansal tanımları (oran, risk, enflasyon, çeşitlendirme) bilen yetişkinlerin yüzdesi.
AFI Diğer Gösterge Seti	• Ulusal düzeyde 10.000 erişkin başına erişim noktası sayısı-Toplam EFTPOS sayısı, • Bankacılık ilişkisi bulunan yetişkinlerin yüzdesi, • En az bir tür tasarruf hesabı olan yetişkinlerin yüzdesi ve • Kadınların mevduat hesabının yüzdesi.

EK 5: Hesap (%+15) göstergesi bazında ülkelerin durumu-2014

Sıra	Ülke	Hesap (%+15)	Sıra	Ülke	Hesap (%+15)	Sıra	Ülke	Hesap (%+15)
1	Danimarka	100	42	Kuveyt	72,91	83	El Salvador	36,72
2	Finlandiya	100	43	Macaristan	72,26	84	Endonezya	36,06
3	Norveç	100	44	Belarus	71,98	85	Zambiya	35,64
4	İsveç	99,72	45	Makedonya	71,8	86	Fildişi Sahili	34,32
5	Yeni Zelanda	99,53	46	G. Afrika	70,32	87	Nepal	33,8
6	Hollanda	99,3	47	Suudi Arab.	69,41	88	Butan	33,67
7	Kanada	99,1	48	Brezilya	68,12	89	Zimbabve	32,39
8	Avustralya	98,86	49	Rusya Fed.	67,38	90	Honduras	31,49
9	Almanya	98,76	50	Kosta Rika	64,55	91	Filipinler	31,29
10	Belçika	98,13	51	Şili	63,26	92	Bangladeş	30,99
11	İsviçre	97,99	52	Bulgaristan	62,99	93	Vietnam	30,95
12	Estonya	97,67	53	Romanya	60,84	94	Angola	29,32
13	İspanya	97,58	54	Karadağ	59,83	95	Azerbaycan	29,15
14	Slovenya	97,24	55	Namibya	58,83	96	Peru	28,98
15	Avusturya	96,73	56	Venezuela	57,03	97	Tunus	27,43
16	Japonya	96,65	57	Türkiye	56,68	98	Batı Şeria ve Gazze	24,24
17	Fransa	96,58	58	Kazakistan	53,91	99	Moritanya	22,87
18	Singapur	96,35	59	Hindistan	53,14	100	Myanmar	22,78
19	Malta	96,33	60	Ukrayna	52,71	101	Kamboçya	22,17
20	Lüksemburg	96,17	61	Bosna Hersek	52,69	102	Mali	20,08
21	İrlanda	94,71	62	Botsvana	51,96	103	Nikaragua	19,44
22	G. Kore Cum.	94,36	63	Cezayir	50,48	104	Kırgızistan	18,47
23	İran	92,28	64	Arjantin	50,2	105	Malawi	18,09
24	Moğolistan	91,82	65	Belize	48,21	106	Moldova	17,76
25	Letonya	90,22	66	Kosova	47,8	107	Ermenistan	17,67
26	İsrail	89,95	67	Lübnan	46,93	108	Dem. Kongo Cum.	17,48
27	Yunanistan	87,52	68	Ekvador	46,21	109	Kongo Cum.	17,07
28	Portekiz	87,39	69	Uruguay	45,59	110	Benin	16,62
29	İtalya	87,33	70	Uganda	44,45	111	Senegal	15,42
30	Hırvatistan	86,03	71	Nijerya	44,44	112	Sudan	15,27
31	B. Arap Emir.	83,74	72	Panama	43,66	113	Mısır	14,13
32	Sırbistan	83,09	73	Ruanda	42,12	114	Pakistan	13,04
33	Sri Lanka	82,69	74	Bolivya	41,8	115	Çad	12,43
34	Moritus	82,21	75	Guatemala	41,35	116	Kamerun	12,18
35	Çek Cum.	82,18	76	Özbekistan	40,71	117	Irak	10,97
36	Malezya	80,67	77	Gana	40,51	118	Afganistan	9,96
37	Jamaika	78,46	78	Tanzanya	39,78	119	Madagaskar	8,55
38	Tayland	78,14	79	Gürcistan	39,67	120	Burundi	7,11
39	Polonya	77,86	80	Meksika	39,14	121	Gine	6,96
40	Slovak Cum.	77,24	81	Kolombiya	39	122	Nijer	6,71
41	Kenya	74,66	82	Arnavutluk	37,99			

EK 6: Hesap (%+15) göstergesi bazında ülkelerin durumu-2017

Sıra	Ülke	Hesap (%+15)	Sıra	Ülke	Hesap (%+15)	Sıra	Ülke	Hesap (%+15)
1	Danimarka	99,92	37	Belarus	81,16	73	Kolombiya	45,76
2	Finlandiya	99,79	38	Çek Cum.	80,99	74	Nepal	45,39
3	Norveç	99,75	39	Na39mibia	80,63	75	Honduras	45,34
4	İsveç	99,74	40	Hindistan40	79,88	76	Lübnan	44,75
5	Kanada	99,73	41	Kuveyt	79,84	77	Guatemala	44,11
6	Hollanda	99,64	42	Makedonya	76,57	78	Moldova	43,79
7	Avustralya	99,52	43	Rusya	75,76	79	Cezayir	42,78
8	Yeni Zelanda	99,18	44	Macaristan	74,94	80	Peru	42,60
9	Almanya	99,14	45	Şili	74,35	81	Senegal	42,34
10	Lüksemburg	98,77	46	Bulgaria	72,20	82	Fildişi Sahili	41,33
11	Belçika	98,64	47	Suudi Arabistan	71,70	83	Arnavutluk	40,02
12	İsviçre	98,43	48	Sırbistan	71,44	84	Kırgızistan	39,94
13	Japonya	98,24	49	Brezilya	70,04	85	Nijerya	39,67
14	Avusturya	98,16	50	Güney Afrika	69,22	86	Benin	38,49
15	Estonya	97,99	51	Türkiye	68,59	87	Özbekistan	37,09
16	Singapur	97,93	52	Karadağ	68,36	88	Meksika	36,93
17	Slovenya	97,53	53	Kosta Rika	67,84	89	Mali	35,42
18	Malta	97,36	54	Uruguay	63,87	90	Kamerun	34,59
19	İrlanda	95,34	55	Ukranya	62,90	91	Filipinler	34,50
20	Kore Cum.	94,85	56	Gürcistan	61,23	92	Mısır	32,78
21	Fransa	94,00	57	Uganda	59,20	93	Nikaragua	30,86
22	İran.	93,98	58	Bosna Hersek	58,84	94	Vietnam	30,80
23	İtalya	93,79	59	Kazakistan	58,70	95	El Salvador	30,35
24	İspanya	93,76	60	Romania	57,75	96	Kongo Cum.	26,09
25	Letonya	93,22	61	Gana	57,72	97	Myanmar	25,99
26	Moğolistan	92,97	62	Bolivya	54,41	98	Batı Şeria ve Gazze	25,02
27	İsrail	92,81	63	Kosovo	52,27	99	Gine	23,49
28	Portekiz	92,34	64	Ekvator	51,25	100	Irak	22,67
29	Moritus	89,84	65	Botsvana	51,03	101	Çad	21,76
30	Polonya	86,73	66	Bangladeş	50,05	102	Kamboçya	21,67
31	Hırvatistan	86,14	67	Ruanda	50,02	103	Pakistan	21,29
32	Yunanistan	85,47	68	Endonezya	48,86	104	Moritanya	20,87
33	Malezya	85,34	69	Arjantin	48,71	105	Madagaskar	17,87
34	Slovakya	84,18	70	Ermenistan	47,76	106	Nijer	15,52
35	Tayland	81,59	71	Panama	46,49	107	Afganistan	14,89
36	Kenya	81,57	72	Zambiya	45,86			

EK 7: Borçlanma (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu - 2014

Sıra	Ülke	Kredi (%+15)	Sıra	Ülke	Kredi (%+15)	Sıra	Ülke	Kredi (%+15)
1	İsrail	40,51	42	Kenya	14,92	83	Macaristan	8,67
2	Moğolistan	35,66	43	Nikaragua	14,33	84	İsviçre	8,41
3	Yeni Zelanda	32,52	44	Estonya	14,31	85	Arjantin	8,32
4	İran	31,56	45	Singapur	14,2	86	Ukrayna	8,31
5	Norveç	29,39	46	Belarus	14,17	87	Ruanda	8,18
6	İsveç	27,71	47	Kuveyt	14,07	88	Gana	8,1
7	Kamboçya	27,65	48	Bosna Hersek	14,01	89	Tunus	8
8	Kanada	27,05	49	Gürcistan	13,68	90	Japonya	7,95
9	Karadağ	23,49	50	Belize	13,68	91	Moritanya	7,68
10	Avustralya	23,44	51	Kırgızistan	13,49	92	Benin	7,65
11	Hırvatistan	23,06	52	İtalya	13,46	93	Namibya	6,86
12	Danimarka	21,63	53	Ekvador	13,45	94	Moldova	6,6
13	Finlandiya	21,58	54	Bulgaristan	13,34	95	Tanzanya	6,5
14	Uruguay	21,04	55	Avusturya	13,3	96	Hindistan	6,37
15	Türkiye	19,98	56	Makedonya	13,19	97	Mısır	6,31
16	Ermenistan	19,94	57	Slovenya	13,19	98	Malawi	6,03
17	Bolivya	19,75	58	Endonezya	13,14	99	Nijerya	5,29
18	Malezya	19,52	59	Botsvana	13,03	100	Zambiya	4,82
19	Azerbaycan	18,87	60	Çek Cum.	13,02	101	Kongo Cum.	4,39
20	Polonya	18,86	61	Kosta Rika	12,66	102	Batı Şeria ve Gazze	4,22
21	Almanya	18,61	62	Hollanda	12,59	103	Butan	4,21
22	Vietnam	18,45	63	Guatemala	12,26	104	Sudan	4,19
23	İrlanda	18,3	64	Suudi Arab.	12,18	105	Irak	4,19
24	Lüksemburg	18,24	65	G.Afrika	12,09	106	Zimbabve	4,04
25	G. Kore Cum.	18,22	66	Brezilya	11,93	107	Afganistan	3,59
26	İspanya	18,01	67	Nepal	11,91	108	Senegal	3,52
27	Sri Lanka	17,86	68	Romanya	11,85	109	Angola	2,82
28	Slovak Cum.	17,7	69	Filipinler	11,79	110	Mali	2,74
29	El Salvador	17,18	70	Panama	11,76	111	Dem. Kongo Cum.	2,4
30	Moritus	17,06	71	Peru	11,2	112	Çad	2,36
31	Letonya	16,82	72	Jamaika	11,09	113	Fildişi Sahili	2,26
32	Kazakistan	16,46	73	Meksika	10,41	114	Cezayir	2,16
33	Belçika	15,76	74	Rusya Fed.	10,32	115	Madagaskar	2
34	Uganda	15,7	75	Arnavutluk	10,23	116	Venezuela	2
35	Şili	15,63	76	Yunanistan	10,16	117	Gine	1,96
36	Lübnan	15,57	77	Bangladeş	9,88	118	Kamerun	1,95
37	Kolombiya	15,56	78	Honduras	9,73	119	Burundi	1,51
38	Myanmar	15,52	79	Malta	9,49	120	Pakistan	1,5
39	B. Arap Emir.	15,45	80	Portekiz	9,48	121	Nijer	1,37
40	Tayland	15,4	81	Kosova	9,24	122	Özbekistan	1,28
41	Fransa	15,11	82	Sırbistan	8,9			

EK 8: Borçlanma (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu - 2017

Sıra	Ülke	Borçlanma (%+15)	Sıra	Ülke	Borçlanma (%+15)3	Sıra	Ülke	Borçlanma (%+15)5
1	Kanada	82,83	37	İran.	27,81	73	Güney Afrika	13,50
2	İsrail	78,84	38	Gürcistan	27,44	74	Nikaragua	13,43
3	Lüksemburg	72,15	39	Kamboçya	26,73	75	Panama	13,30
4	Norveç	69,46	40	Brezilya	26,29	76	Guatemala	12,66
5	Yeni Zelanda	66,48	41	Arjantin	24,37	77	Arnavutluk	12,52
6	Avustralya	63,74	42	Karadağ	23,75	78	Meksika	11,83
7	Kore Cum.	63,16	43	Malezya	23,36	79	Gana	11,60
8	İsviçre	62,39	44	Rusya	23,03	80	El Salvador	11,55
9	Almanya	54,63	45	Moritus	22,88	81	Benin	11,36
10	Finlandiya	54,20	46	Lübnan	22,62	82	Yunanistan	11,19
11	Japonya	54,11	47	Ukranya	21,76	83	Filipinler	10,70
12	İrlanda	50,61	48	Vietnam	21,72	84	Zambiya	10,41
13	İspanya	50,17	49	Belarus	21,46	85	Kırgızistan	10,22
14	Belçika	48,33	50	Kolombiya	21,25	86	Moritanya	9,25
15	Avusturya	47,32	51	Kosta Rika	21,22	87	Bangladeş	9,21
16	Singapur	46,90	52	Suudi Arabistan	21,08	88	Botsvana	8,86
17	Danimarka	46,31	53	Makedonya	20,49	89	Mısır	8,76
18	İtalya	45,67	54	Tayland	20,40	90	Hindistan	8,15
19	Fransa	45,15	55	Moldova	20,31	91	Ruanda	8,09
20	İsveç	43,74	56	Bolivya	19,98	92	Mali	8,04
21	Uruguay	43,44	57	Romania	19,86	93	Senegal	7,82
22	Malta	43,23	58	Sırbistan	19,70	94	Kamerun	7,70
23	Türkiye	42,84	59	Kenya	19,24	95	Batı Şeria ve Gazze	7,20
24	Slovenya	40,20	60	Myanmar	19,09	96	Gine	5,84
25	Hırvatistan	38,06	61	Peru	19,06	97	Nijerya	5,30
26	Hollanda	37,37	62	Letonya	18,99	98	Kongo Cum.	5,20
27	Estonya	31,84	63	Bulgaria	18,76	99	Cezayir	4,95
28	Ermenistan	31,21	64	Endonezya	18,44	100	Çad	3,86
29	Şili	30,92	65	Namibya	16,94	101	Afganistan	3,81
30	Polonya	30,51	66	Ekvator	16,66	102	Madagaskar	3,81
31	Moğolistan	30,37	67	Macaristan	15,93	103	Nijer	3,80
32	Slovakya	29,61	68	Bosna Hersek	14,73	104	Irak	3,05
33	Çek Cum.	29,52	69	Kosovo	14,68	105	Fildişi Sahili	2,71
34	Portekiz	28,88	70	Uganda	14,67	106	Pakistan	2,64
35	Kuveyt	28,45	71	Honduras	14,17	107	Özbekistan	2,36
36	Kazakistan	28,20	72	Nepal	13,64			

EK 9: Dijital ödeme (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu - 2014

Sıra	Ülke	Dijital Ödeme (%+15)	Sıra	Ülke	Dijital Ödeme (%+15)	Sıra	Ülke	Dijital Ödeme (%+15)
1	Danimarka	99,69	42	Brezilya	58,99	83	Angola	25,04
2	Norveç	99,3	43	Rusya Fed.	57,72	84	Ekvador	24,66
3	İsveç	99,21	44	Makedonya	55,92	85	Gürcistan	23,58
4	Finlandiyaiya	98,52	45	Şili	54,65	86	Endonezya	23,31
5	Yeni Zelanda	97,95	46	Morityus	53,2	87	Honduras	23,1
6	Hollanda	97,85	47	Kosta Rika	52,53	88	Peru	22,63
7	Avustralya	97,36	48	Bulgaristan	51,76	89	Arnavutluk	22,46
8	Kanada	96,94	49	Suudi Arab.	51,12	90	Hindistan	22,24
9	Estonya	96,14	50	Venezuela	49,6	91	Filipinler	21,36
10	Belçika	96,05	51	Türkiye	49,55	92	Azerbaycan	20,42
11	Almanya	95,8	52	Ukrayna	48,32	93	Vietnam	19,38
12	İspanya	94,2	53	Jamaika	47,41	94	Moritanya	18,95
13	Avusturya	93,63	54	Kazakistan	46,74	95	Kamboçya	17,65
14	Lüksemburg	93,41	55	Botsvana	45,94	96	Tunus	17,4
15	İsviçre	92,79	56	Namibya	45	97	Butan	17,23
16	Fransa	92,53	57	Karadağ	43,87	98	Dem. Kongo Cum.	15,47
17	Singapur	90,16	58	Romanya	43,32	99	Moldova	15,23
18	İrlanda	89,76	59	Uruguay	40,7	100	Mali	15,2
19	Japonya	89,34	60	Uganda	40,47	101	Kırgızistan	15,09
20	G. Kore Cum.	88,07	61	Arjantin	39,55	102	Nikaragua	14,19
21	Slovenya	87,67	62	Özbekistan	38,37	103	Batı Şeria ve Gazze	14,06
22	Letonya	87,16	63	Nijerya	37,02	104	Ermenistan	12,27
23	İran	86,73	64	Tayland	36,77	105	Sudan	12,02
24	İsrail	86,69	65	Tanzanya	35,54	106	Senegal	11,92
25	Çek Cum.	80,05	66	Meksika	34,55	107	Malawi	11,44
26	Malta	79,47	67	Panama	33,16	108	Çad	10,04
27	B. Arap Emir.	76,68	68	Lübnan	33,08	109	Nepal	9,86
28	Hırvatistan	76,08	69	Bosna Hersek	33,08	110	Pakistan	9,45
29	Slovak Cum.	75,37	70	Kolombiya	32,64	111	Kongo Cum.	9,45
30	Portekiz	75,24	71	Kosova	31,06	112	Benin	8,2
31	İtalya	73,24	72	El Salvador	30,68	113	Mısır	8,12
32	Moğolistan	72,27	73	Zimbabve	30,01	114	Kamerun	7,74
33	Kenya	69,44	74	Fildişi Sahili	29,76	115	Bangladeş	7,68
34	Macaristan	66,87	75	Guatemala	28,98	116	Gine	6,02
35	Belarus	66,39	76	Zambiya	28,86	117	Nijer	5,91
36	G. Afrika	65,99	77	Bolivya	28,47	118	Afganistan	5,57
37	Polonya	65,04	78	Belize	28,14	119	Madagaskar	5,43
38	Kuveyt	64,12	79	Ruanda	27,99	120	Burundi	4,32
39	Sırbistan	63,66	80	Cezayir	27,82	121	Myanmar	4,32
40	Malezya	62,6	81	Gana	25,6	122	Irak	4,17
41	Yunanistan	60,99	82	Sri Lanka	25,24			

EK 10: Dijital ödeme (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu - 2017

Sıra	Ülke	Dijital Ödeme (%+15)	Sıra	Ülke	Dijital Ödeme %+15)2	Sıra	Ülke	Dijital Ödeme (%+15)3
1	Danimarka	99,39	37	Macaristan	71,46	73	Kırgızistan	36,06
2	Norveç	99,09	38	Namibya	71,42	74	Panama	35,03
3	İsveç	98,34	39	Rusya	70,52	75	Endonezya	34,61
4	Lüksemburg	98,31	40	Malezya	70,42	76	Özbekistan	34,22
5	Finlandiya	98,30	41	Moritus	68,51	77	Bangladeş	34,11
6	Kanada	97,85	42	Sırbistan	66,11	78	Peru	33,90
7	Almanya	97,76	43	Makedonya	65,80	79	Guatemala	33,27
8	Hollanda	97,66	44	Şili	65,38	80	Lübnan	33,09
9	Yeni Zelanda	97,32	45	Bulgaria	64,92	81	Meksika	31,74
10	Belçika	97,06	46	Türkiye	63,76	82	Ekvator	31,56
11	Estonya	96,76	47	Tayland	62,27	83	Mali	30,97
12	İsviçre	96,45	48	Suudi Arabistan	61,17	84	Nijerya	29,66
13	Avusturya	96,12	49	Ukranya	60,72	85	Arnavutluk	28,82
14	Avustralya	95,86	50	Güney Afrika	60,11	86	Hindistan	28,69
15	Slovenya	95,73	51	Karadağ	59,80	87	Kamerun	28,58
16	Japonya	95,34	52	Uruguay	59,34	88	Benin	28,48
17	İrlanda	93,53	53	Kosta Rika	59,18	89	Cezayir	25,98
18	Kore Cum.	92,36	54	Brezilya	57,86	90	Filipinler	25,09
19	Fransa	92,19	55	Uganda	54,69	91	Nikaragua	24,57
20	Letonya	90,92	56	Kazakistan	53,87	92	El Salvador	23,60
21	İsrail	90,85	57	Gürcistan	52,95	93	Mısır	22,83
22	İspanya	90,49	58	Bosna Hersek	50,27	94	Vietnam	22,74
23	Singapur	90,10	59	Gana	49,47	95	Gine	20,25
24	İran.	89,77	60	Romania	47,23	96	Irak	19,06
25	İtalya	89,66	61	Botsvana	41,81	97	Çad	19,04
26	Malta	88,83	62	Ermenistan	41,52	98	Kongo Cum.	17,81
27	Portekiz	86,31	63	Moldova	40,38	99	Pakistan	17,69
28	Moğolistan	85,27	64	Arjantin	40,18	100	Nepal	16,31
29	Hırvatistan	83,13	65	Bolivya	40,02	101	Moritanya	15,69
30	Polonya	81,88	66	Senegal	39,52	102	Kamboçya	15,57
31	Slovakya	81,50	67	Ruanda	38,92	103	Madagaskar	15,04
32	Çek Cum.	79,56	68	Zambiya	38,74	104	Batı Şeria ve Gazze	14,20
33	Kenya	78,96	69	Kosovo	38,65	105	Nijer	13,03
34	Belarus	78,65	70	Fildişi Sahili	38,32	106	Afganistan	10,83
35	Kuveyt	74,83	71	Kolombiya	37,33	107	Myanmar	7,71
36	Yunanistan	73,74	72	Honduras	37,20			

EK 11: Mobil ödeme (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu - 2014

Sıra	Ülke	Mobil Ödeme (%+15)	Sıra	Ülke	Mobil Ödeme (%+15)	Sıra	Ülke	Mobil Ödeme (%+15)
1	Kenya	55,33	42	İsviçre	8,52	83	Nijer	3,14
2	Uganda	34,89	43	Portekiz	8,35	84	Guatemala	3,02
3	İsveç	33,98	44	Mali	8,18	85	Moritanya	2,91
4	Avustralya	33,26	45	Şili	7,56	86	Vietnam	2,79
5	G. Kore Cum.	32,95	46	Slovenya	7,47	87	Romanya	2,62
6	Danimarka	32,56	47	Slovak Cum.	7,02	88	Kamerun	2,54
7	Tanzanya	29,82	48	Dem. Kongo Cum.	6,99	89	Morityus	2,46
8	Hollanda	29,13	49	İtalya	6,99	90	Belize	2,42
9	Norveç	28,63	50	Letonya	6,96	91	Bulgaristan	2,37
10	Kanada	27,27	51	Senegal	6,78	92	Kongo Cum.	2,09
11	Fildişi Sahili	25,5	52	Kazakistan	6,73	93	Lübnan	2,08
12	Yeni Zelanda	25,41	53	Malta	6,67	94	Benin	2,07
13	Botsvana	24,57	54	Venezuela	6,54	95	Mısır	2,03
14	Zimbabve	23,52	55	El Salvador	6,32	96	Arjantin	1,98
15	İrlanda	23,27	56	Nijerya	6,25	97	Tunus	1,93
16	İspanya	21,96	57	Filipinler	5,9	98	Butan	1,92
17	Finlandiya	21,92	58	Polonya	5,74	99	Endonezya	1,62
18	Güney Afrika	21,3	59	Hırvatistan	5,63	100	Özbekistan	1,58
19	Avusturya	21,07	60	Japonya	5,62	101	Ermenistan	1,48
20	Ruanda	19,24	61	Malawi	5,39	102	Kırgızistan	1,42
21	B. Arap Emir.	18,07	62	Pakistan	5,36	103	Nikaragua	1,41
22	Namibya	16,84	63	Honduras	5,19	104	Gine	1,21
23	Singapur	16,8	64	Meksika	5,14	105	Batı Şeria ve Gazze	1,19
24	İsrail	16,74	65	Ukrayna	5,11	106	Peru	1,18
25	Moğolistan	16,63	66	Sırbistan	4,79	107	Ekvador	1,16
26	Gana	15,33	67	Hindistan	4,7	108	Angola	1,08
27	Kuveyt	14,96	68	Panama	4,53	109	Yunanistan	1,02
28	Zambiya	14,23	69	Madagaskar	4,52	110	Bosna Hersek	1,02
29	Rusya Fed.	13,92	70	Türkiye	4,48	111	Kosova	0,92
30	Çek Cum.	13,78	71	Makedonya	4,47	112	Karadağ	0,81
31	Estonya	13,59	72	Cezayir	4,36	113	Sri Lanka	0,77
32	Lüksemburg	13,31	73	Bangladeş	4,15	114	Arnavutluk	0,66
33	Kamboçya	12,79	74	Tayland	3,87	115	Burundi	0,61
34	Almanya	12,75	75	Jamaika	3,75	116	Nepal	0,54
35	İran	12,04	76	Kosta Rika	3,7	117	Afganistan	0,49
36	Fransa	11,89	77	Brezilya	3,66	118	Gürcistan	0,4
37	Belçika	10,98	78	Çad	3,44	119	Myanmar	0,08
38	Suudi Arab.	10,92	79	Bolivya	3,32	120	Azerbaycan	0
39	Belarus	10,25	80	Kolombiya	3,3	121	Irak	0
40	Macaristan	9,86	81	Uruguay	3,28	122	Moldova	0
41	Malezya	8,7	82	Sudan	3,24			

EK 12: İnternet ödeme (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu - 2014

Sıra	Ülke	İnternet Ödeme (%+15)	Sıra	Ülke	İnternet Ödeme (%+15)	Sıra	Ülke	İnternet Ödeme (%+15)
1	Norveç	78,98	42	Uruguay	13,42	83	Nijerya	3,29
2	Finlandiyaiya	74,98	43	Ukrayna	13,34	84	Bosna Hersek	3,27
3	İsveç	74,62	44	Romanya	11,51	85	Honduras	2,98
4	Danimarka	73,82	45	Yunanistan	11,13	86	Peru	2,83
5	Yeni Zelanda	71,66	46	Makedonya	11,08	87	Gana	2,74
6	Avustralya	68,23	47	Jamaika	10,45	88	Dem. Kongo Cum.	2,69
7	Hollanda	68,05	48	Kosta Rika	10,42	89	Benin	2,5
8	Kanada	65,66	49	Moldova	10	90	Zambiya	2,48
9	Estonya	63,55	50	Venezuela	9,86	91	Çad	2,33
10	İspanya	57,36	51	Sırbistan	9,72	92	Nikaragua	2,31
11	Almanya	56,36	52	Vietnam	9,1	93	Ekvador	1,95
12	Lüksemburg	56,3	53	Brezilya	8,78	94	Gine	1,79
13	İrlanda	54,08	54	Arjantin	8,44	95	Pakistan	1,75
14	İsviçre	53,48	55	G. Afrika	7,62	96	Ruanda	1,72
15	Kore Cum.	52,49	56	Karadağ	7,35	97	Uganda	1,69
16	Belçika	52,4	57	Kazakistan	6,93	98	Fildişi Sahili	1,65
17	Avusturya	51,04	58	Moğolistan	6,76	99	Batı Şeria ve Gazze	1,59
18	Letonya	48,16	59	Kolombiya	6,43	100	Sri Lanka	1,56
19	Çek Cum.	45,7	60	Botswana	6,29	101	Zimbabve	1,5
20	Fransa	44,48	61	Panama	6,23	102	Tanzanya	1,42
21	Polonya	42,74	62	Meksika	5,97	103	Mısır	1,38
22	İtalya	39	63	Cezayir	5,65	104	Hindistan	1,23
23	Malta	38,15	64	Kosova	5,17	105	Malawi	1,07
24	Slovak Cum.	36,68	65	Endonezya	5,09	106	Senegal	1,04
25	Japonya	36,06	66	Gürcistan	4,98	107	Sudan	1,01
26	Slovenya	35,86	67	Ermenistan	4,98	108	Nijer	1
27	İsrail	35,7	68	Irak	4,97	109	Angola	0,97
28	B. Arap Emir.	33,63	69	Belize	4,8	110	Bolivya	0,93
29	Singapur	27,63	70	Kenya	4,66	111	Butan	0,79
30	Kuveyt	25,95	71	Lübnan	4,45	112	Kongo Cum.	0,76
31	Portekiz	24,83	72	Tunus	4,41	113	Kamerun	0,73
32	Macaristan	22,21	73	Tayland	4,39	114	Özbekistan	0,64
33	Belarus	21,74	74	Morityus	4,32	115	Kamboçya	0,58
34	Hırvatistan	19,92	75	Guatemala	4,3	116	Afganistan	0,56
35	Malezya	18,82	76	Azerbaycan	4,22	117	Mali	0,48
36	Türkiye	18,74	77	Moritanya	3,98	118	Nepal	0,44
37	İran	17,83	78	El Salvador	3,98	119	Bangladeş	0,42
38	Rusya Fed.	17,52	79	Kırgızistan	3,64	120	Burundi	0,22
39	Suudi Arab.	16,17	80	Filipinler	3,51	121	Myanmar	0,17
40	Bulgaristan	16,05	81	Namibya	3,35	122	Madagaskar	0
41	Şili	14,55	82	Arnavutluk	3,29			

EK 13: Banka kartı ile ödeme (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu - 2014

Sıra	Ülke	Banka Kartı ile Ödeme (%+15)	Sıra	Ülke	Banka Kartı ile Ödeme (%+15)	Sıra	Ülke	Banka Kartı ile Ödeme (%+15)
1	Norveç	95,92	42	Kosta Rika	35,26	83	Zimbabve	7,7
2	Hollanda	94,05	43	Rusya Fed.	34,96	84	Tunus	7,68
3	İsveç	92,71	44	Suudi Arab.	34,85	85	Zambiya	7,34
4	Yeni Zelanda	91,93	45	Bulgaristan	34,5	86	Cezayir	7,27
5	Finlandiyaiya	91,57	46	Morityus	33,14	87	Gürcistan	7,14
6	Danimarka	91,24	47	Namibya	28,25	88	Moldova	7,11
7	Estonya	88,84	48	Ukrayna	27,08	89	Uganda	6,58
8	Belçika	84,92	49	Botsvana	26,92	90	Belize	6,43
9	Kanada	83,05	50	Arjantin	25,41	91	Azerbaycan	6,33
10	Avustralya	82,49	51	Jamaika	24,62	92	Nikaragua	4,82
11	Lüksemburg	79,32	52	Romanya	24,37	93	Malawi	4,68
12	Almanya	79,23	53	Türkiye	23,95	94	Gana	4,44
13	Singapur	78,2	54	Özbekistan	23,05	95	Tanzanya	4,35
14	Letonya	77,82	55	Karadağ	22,8	96	Arnavutluk	3,96
15	Fransa	75,99	56	Uruguay	22,2	97	Ermenistan	3,88
16	İrlanda	75,82	57	İsrail	20,38	98	Moritanya	3,76
17	İsviçre	74,06	58	Lübnan	19,64	99	Mısır	3,54
18	İspanya	73,94	59	Meksika	19,04	100	Batı Şeria ve Gazze	3,26
19	Avusturya	68,5	60	Bosna Hersek	18,73	101	Kırgızistan	3,06
20	Slovenya	65,82	61	Malezya	18,6	102	Vietnam	3,05
21	Slovak Cum.	63,54	62	Panama	18,11	103	Nepal	2,6
22	Malta	61,17	63	Kosova	17,79	104	Kongo Cum.	2,55
23	B. Arap Emir	59,32	64	Kolombiya	17,54	105	Mali	1,87
24	Portekiz	56,83	65	Yunanistan	14,78	106	Ruanda	1,81
25	Kore Cum.	56,14	66	Nijerya	14,15	107	Afganistan	1,66
26	İran	55,27	67	Angola	13,71	108	Senegal	1,64
27	Kuveyt	55,09	68	El Salvador	12,9	109	Dem. Kongo Cum.	1,6
28	İtalya	52,65	69	Kazakistan	12,67	110	Kamerun	1,47
29	Çek Cum.	52,24	70	Peru	11,91	111	Irak	1,41
30	Hırvatistan	50,38	71	Filipinler	11,91	112	Benin	1,25
31	Macaristan	47,07	72	Ekvador	11,83	113	Gine	1,16
32	Venezuela	46,06	73	Kenya	11,21	114	Pakistan	1,04
33	Brezilya	41,65	74	Bolivya	11,14	115	Bangladeş	0,95
34	G. Afrika	40,84	75	Hindistan	10,67	116	Kamboçya	0,7
35	Şili	39,82	76	Sri Lanka	10,43	117	Fildişi Sahili	0,69
36	Polonya	39,59	77	Butan	10,1	118	Burundi	0,57
37	Japonya	39,34	78	Guatemala	9,97	119	Çad	0,49
38	Sırbistan	38,01	79	Honduras	8,89	120	Madagaskar	0,46
39	Moğolistan	36,6	80	Endonezya	8,49	121	Myanmar	0,36
40	Belarus	35,85	81	Sudan	8,27	122	Nijer	0,14
41	Makedonya	35,7	82	Tayland	7,9			

EK 14: Ücret/transfer ödemeleri (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu - 2014

Sıra	Ülke	Ücret/ Transfer Ödemeleri (%+15)	Sıra	Ülke	Ücret/ Transfer Ödemeleri (%+15)	Sıra	Ülke	Ücret/ Transfer Ödemeleri (%+15)
1	Danimarka	86,24	42	Kazakistan	38,63	83	Nijerya	10,53
2	Norveç	83,79	43	Moritus	38,05	84	Filipinler	9,53
3	Avustralya	79,34	44	Sırbistan	36,72	85	Vietnam	9,16
4	Yeni Zelanda	78,17	45	İtalya	36,06	86	Endonezya	9
5	İsveç	77,94	46	Brezilya	35,18	87	Nikaragua	8,93
6	Estonya	75,03	47	Karadağ	31,33	88	Batı Şeria ve Gazze	8,92
7	Hollanda	72,83	48	Şili	30,95	89	Zambiya	8,48
8	Letonya	72,64	49	Kuveyt	30,43	90	Ruanda	8,31
9	İsrail	69,3	50	Romanya	28,72	91	Ermenistan	7,74
10	Finlandiyaiya	68,25	51	Botsvana	27,93	92	Hindistan	7,46
11	Kanada	67,82	52	Arjantin	27,4	93	Honduras	7,38
12	İran	65,91	53	Kosta Rika	25,74	94	Uganda	6,86
13	İsviçre	64,96	54	Meksika	24,11	95	Gana	6,83
14	Hollanda	62,72	55	Kenya	22,41	96	Butan	6,7
15	Belarus	60,85	56	Namibya	21,99	97	Kırgızistan	6,45
16	Avusturya	59,63	57	Özbekistan	21,75	98	Zimbabve	5,93
17	Slovak Cum.	59,48	58	Uruguay	21,55	99	Tanzanya	5,91
18	Çek Cum.	59,18	59	Türkiye	21,54	100	Kongo Cum.	5,39
19	Lüksemburg	58,13	60	Lübnan	20,73	101	Tunus	5,19
20	Singapur	56,59	61	Cezayir	20,44	102	Dem. Kongo Cum.	4,98
21	Fransa	56,02	62	Bosna Hersek	20,22	103	Senegal	4,55
22	Slovenya	55,25	63	Kolombiya	19,48	104	Fildişi Sahili	3,94
23	İspanya	54,56	64	Panama	19,33	105	Kamerun	3,69
24	İrlanda	54,21	65	El Salvador	18,33	106	Benin	3,69
25	Hırvatistan	53,42	66	Gürcistan	18,1	107	Sudan	3,32
26	Almanya	52,33	67	Venezuela	17,21	108	Kamboçya	3,29
27	Yunanistan	49,32	68	Azerbaycan	17,15	109	Mısır	3,18
28	Malta	49,28	69	Kosova	16,9	110	Pakistan	3,12
29	Japonya	48,65	70	Tayland	15,97	111	Gine	3
30	Rusya Fed.	47,6	71	Jamaika	15,08	112	Nepal	2,92
31	G. Afrika	47,46	72	Angola	14,59	113	Afganistan	2,58
32	Moğolistan	47,38	73	Suudi Arab.	14,54	114	Malawi	2,3
33	G. Kore	47,23	74	Arnavutluk	13,87	115	Çad	2,18
34	B. Arap Emir.	43,68	75	Belize	13,8	116	Bangladeş	1,98
35	Macaristan	43,33	76	Guatemala	13,17	117	Burundi	1,86
36	Malezya	42,91	77	Peru	12,98	118	Nijer	1,46
37	Portekiz	41,95	78	Moritanya	12,89	119	Mali	1,41
38	Polonya	40,71	79	Ekvador	12,59	120	Irak	1,29
39	Ukrayna	39,99	80	Sri Lanka	12,2	121	Myanmar	0,82
40	Makedonya	39,41	81	Bolivya	12	122	Madagaskar	0,62
41	Bulgaristan	38,69	82	Moldova	11,63			

EK 15: Sık hesap kullanım (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu - 2014

Sıra	Ülke	Sık Hesap Kullanım (%+15)	Sıra	Ülke	Sık Hesap Kullanım (%+15)	Sıra	Ülke	Sık Hesap Kullanım (%+15)
1	Yeni Zelanda	82,22	42	Venezuela	17,39	83	El Salvador	4,48
2	Danimarka	81,64	43	Jamaika	16,08	84	Butan	4,4
3	Kanada	80,53	44	Namibya	15,89	85	Belize	4,12
4	Finlandiyaiya	80,1	45	Rusya Fed.	15,83	86	Arnavutluk	3,29
5	Hollanda	79,09	46	G. Afrika	14,71	87	Malawi	3,18
6	Avustralya	77,94	47	Uruguay	14,34	88	Moritanya	3,08
7	Norveç	77,68	48	Sırbistan	14,26	89	Moldova	2,86
8	Almanya	74,21	49	Brezilya	14,1	90	Kazakistan	2,65
9	İsveç	68,08	50	Tayland	13,83	91	Gürcistan	2,62
10	Belçika	65,96	51	Kosova	13,65	92	Tanzanya	2,51
11	Avusturya	64,2	52	Nijerya	12,96	93	Filipinler	2,47
12	Estonya	64,18	53	Romanya	12,62	94	Nepal	2,36
13	İrlanda	64,11	54	Makedonya	12,33	95	Tunus	2,16
14	Lüksemburg	62,51	55	Macaristan	12,24	96	Ermenistan	2,12
15	İsviçre	61,32	56	Arjantin	11,69	97	Zimbabve	2,06
16	Fransa	60,71	57	Panama	11,41	98	Kongo Cum.	1,98
17	İspanya	57,09	58	Botsvana	11,37	99	Sudan	1,82
18	Portekiz	55,35	59	Bulgaristan	11,35	100	Benin	1,79
19	Kore Cum.	55,05	60	Özbekistan	10,84	101	Mali	1,77
20	İsrail	52,34	61	Türkiye	10,15	102	Azerbaycan	1,71
21	Letonya	50,53	62	Ukrayna	9,39	103	Nikaragua	1,68
22	Slovenya	45,5	63	Karadağ	9,07	104	Batı Şeria ve Gazze	1,59
23	Singapur	45,42	64	Ekvador	9,07	105	Pakistan	1,54
24	Malta	43,18	65	Bosna Hersek	8,89	106	Bangladeş	1,46
25	Polonya	41,98	66	Kenya	8,74	107	Dem. Kongo Cum.	1,34
26	Japonya	41,53	67	Lübnan	8,33	108	Kamerun	1,31
27	B. Arap Emir.	40,62	68	Bolivya	8,31	109	Senegal	1,24
28	Slovak Cum.	40,04	69	Guatemala	8,21	110	Burundi	1,16
29	İtalya	39,94	70	Ruanda	7,51	111	Kırgızistan	1,15
30	Çek Cum.	37,59	71	Sri Lanka	7,22	112	Çad	1,15
31	Kuveyt	37,26	72	Meksika	7,11	113	Afganistan	1,04
32	Moğolistan	34,9	73	Peru	6,45	114	Kamboçya	0,92
33	İran	31,18	74	Kolombiya	5,82	115	Cezayir	0,88
34	Hırvatistan	27,88	75	Gana	5,69	116	Madagaskar	0,72
35	Malezya	27,17	76	Uganda	5,5	117	Gine	0,71
36	Yunanistan	20,55	77	Zambiya	5,39	118	Mısır	0,69
37	Morityus	20,5	78	Endonezya	5,35	119	Irak	0,58
38	Kosta Rika	19,72	79	Honduras	5,23	120	Fildişi Sahili	0,55
39	Belarus	19,41	80	Angola	4,97	121	Myanmar	0,19
40	Suudi Arab.	19,33	81	Hindistan	4,81	122	Nijer	0,18
41	Şili	19	82	Vietnam	4,49			

EK 16: Tasarruf (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu - 2014

Sıra	Ülke	Tasarruf (%+15)	Sıra	Ülke	Tasarruf (%+15)	Sıra	Ülke	Tasarruf (%+15)
1	Norveç	78,41	42	Kuveyt	25,5	83	Tunus	10,31
2	İsveç	75,14	43	Letonya	25,31	84	Kongo Cum.	9,79
3	Yeni Zelanda	70,57	44	Portekiz	24,9	85	Türkiye	9,11
4	Danimarka	64,69	45	Kosta Rika	24,19	86	Tanzanya	9
5	Kanada	62,63	46	Bolivya	23,53	87	Fildişi Sahili	8,85
6	Avustralya	61,43	47	Venezuela	22,79	88	Bosna Hersek	8,82
7	Japonya	60,42	48	Butan	22,57	89	Sırbistan	8,72
8	Avusturya	60,37	49	Belize	22,08	90	Nikaragua	8,06
9	Lüksemburg	59,86	50	İran	21,63	91	Kazakistan	8,05
10	Hollanda	58,93	51	Polonya	20,81	92	Ukrayna	7,84
11	Almanya	57,9	52	Panama	20,36	93	Kamerun	7,72
12	Finlandiyaiya	56,96	53	Macaristan	19,3	94	Arnavutluk	7,48
13	Belçika	55,51	54	Gana	18,59	95	Sudan	7,47
14	İsviçre	55,35	55	Lübnan	17,47	96	Bangladeş	7,45
15	İsrail	53,47	56	Zambiya	16,84	97	Kosova	7,21
16	G. Kore Cum.	52,71	57	Uganda	16,78	98	Benin	7,14
17	Fransa	52,16	58	Nepal	16,43	99	Malawi	7,05
18	İrlanda	49,41	59	Suudi Arab.	15,54	100	Moldova	6,83
19	İspanya	48,15	60	Rusya Fed.	15,46	101	Senegal	6,57
20	Singapur	46,21	61	Guatemala	15,15	102	Azerbaycan	5,33
21	Slovak Cum.	43,96	62	Şili	15,01	103	Karadağ	5,29
22	Malta	41,55	63	Belarus	14,88	104	Zimbabve	5,19
23	Tayland	40,6	64	Angola	14,86	105	Batı Şeria ve Gazze	5,1
24	Çek Cum.	37,57	65	Filipinler	14,79	106	Kırgızistan	4,86
25	Morityus	35,53	66	Vietnam	14,61	107	Dem. Kongo Cum.	4,72
26	İtalya	34,03	67	Honduras	14,54	108	Çad	4,63
27	Malezya	33,77	68	Meksika	14,48	109	Mısır	4,08
28	Moğolistan	33,21	69	Hindistan	14,36	110	Arjantin	4,08
29	G. Afrika	32,73	70	Bulgaristan	14,34	111	Burundi	4
30	Slovenya	32,51	71	Ekvador	14,26	112	Kamboçya	3,58
31	B. Arap Emir.	32,12	72	El Salvador	14,01	113	Afganistan	3,57
32	Estonya	31,64	73	Cezayir	13,77	114	Irak	3,53
33	Sri Lanka	30,86	74	Makedonya	13,74	115	Pakistan	3,28
34	Kenya	30,18	75	Romanya	13,27	116	Madagaskar	3,26
35	Jamaika	29,69	76	Myanmar	12,79	117	Mali	2,89
36	Hırvatistan	27,28	77	Yunanistan	12,62	118	Gine	2,87
37	Nijerya	27,07	78	Uruguay	12,46	119	Nijer	1,98
38	Namibya	26,69	79	Brezilya	12,33	120	Özbekistan	1,84
39	Botsvana	26,61	80	Peru	12,26	121	Ermenistan	1,64
40	Endonezya	26,56	81	Kolombiya	12,25	122	Gürcistan	0,96
41	Ruanda	25,53	82	Moritanya	10,57			

EK 17: Tasarruf (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu – 2017

Sıra	Ülke	Tasarruf	Sıra	Ülke	Tasarruf 3	Sıra	Ülke	Tasarruf 5
1	Norveç	79,33	37	Uruguay	11,81	73	Cezayir	11,42
2	İsveç	75,43	38	İran.	26,22	74	Kamerun	10,92
3	Yeni Zelanda	69,40	39	Moritus	24,36	75	El Salvador	10,91
4	Kanada	67,62	40	Macaristan	23,65	76	Karadağ	10,10
5	Singapur	66,90	41	Kosta Rika	23,04	77	Ermenistan	10,02
6	Japonya	64,46	42	Türkiye	22,88	78	Bangladeş	9,92
7	Danimarka	63,11	43	Belarus	22,19	79	Benin	9,80
8	Avustralya	62,12	44	Güney Afrika	22,09	80	Bosna Hersek	9,79
9	Lüksemburg	61,58	45	Endonezya	21,53	81	Meksika	9,77
10	İsviçre	59,51	46	Lübnan	21,15	82	Moritanya	9,13
11	Hollanda	59,35	47	Şili	21,13	83	Moldova	8,75
12	Avusturya	55,80	48	Nijerya	20,55	84	Kolombiya	8,75
13	Belçika	55,64	49	Hindistan	19,60	85	Kosovo	8,70
14	Almanya	55,38	50	Moğolistan	19,34	86	Arnavutluk	8,66
15	Kore Cum.	55,31	51	Ruanda	18,92	87	Peru	8,21
16	Finlandiya	54,54	52	Botsvana	17,96	88	Myanmar	8,07
17	İsrail	53,44	53	Makedonya	17,27	89	Nikaragua	8,06
18	İspanya	50,83	54	Nepal	17,10	90	Kongo Cum.	7,38
19	Slovakya	49,87	55	Bolivya	16,36	91	Senegal	7,29
20	Fransa	48,08	56	Gana	16,19	92	Arjantin	7,20
21	İrlanda	47,51	57	Honduras	14,61	93	Gine	6,46
22	Estonya	46,93	58	Brezilya	14,50	94	Fildişi Sahili	6,44
23	Malta	46,59	59	Vietnam	14,48	95	Mısır	6,23
24	Çek Cum.	45,31	60	Panama	14,45	96	Pakistan	6,10
25	İtalya	45,30	61	Suudi Arabistan	14,33	97	Mali	6,07
26	Tayland	38,80	62	Kazakistan	13,87	98	Batı Şeria ve Gazze	6,01
27	Malezya	37,77	63	Romania	13,58	99	Kamboçya	5,34
28	Hırvatistan	35,79	64	Zambiya	13,57	100	Gürcistan	4,60
29	Namibya	34,44	65	Rusya	13,52	101	Madagaskar	3,96
30	Polonya	32,56	66	Ukranya	12,92	102	Afganistan	3,67
31	Portekiz	31,63	67	Uganda	12,70	103	Kırgızistan	2,99
32	Slovenya	31,22	68	Yunanistan	12,66	104	Çad	2,53
33	Bulgaria	27,80	69	Ekvator	12,23	105	Özbekistan	2,30
34	Letonya	27,51	70	Guatemala	12,11	106	Nijer	1,90
35	Kenya	26,78	71	Sırbistan	11,98	107	Irak	1,62
36	Kuveyt	26,61	72	Filipinler	11,93			

EK 18: Bank şube sayısı gösterge bazında ülkelerin durumu - 2014

Sıra	Ülke	Banka Şube Sayısı	Sıra	Ülke	Banka Şube Sayısı	Sıra	Ülke	Banka Şube Sayısı
1	Kolombiya	253,19	42	İrlanda	21,42	83	Botsvana	8,57
2	Lüksemburg	79,59	43	İsveç	21,1	84	Norveç	8,51
3	Ekvador	77,15	44	Brezilya	21,05	85	Nepal	8,42
4	Moğolistan	71,5	45	İsrail	20,85	86	Bangladeş	8,22
5	İspanya	69,66	46	Kosova	20,6	87	Peru	8,01
6	Bulgaristan	60,44	47	Letonya	20,33	88	Kırgızistan	7,88
7	Portekiz	53,37	48	Türkiye	19,53	89	Nikaragua	7,61
8	İtalya	50,78	49	Tunus	19,27	90	Moritanya	6,92
9	İsviçre	46,02	50	Sri Lanka	18,44	91	Gana	6,08
10	Karadağ	42,02	51	Endonezya	17,93	92	Ruanda	5,87
11	Belçika	39,76	52	G. Kore Cum.	17,33	93	Kenya	5,73
12	Fransa	37,99	53	Şili	16,72	94	Kamboçya	5,67
13	Malta	37,88	54	Venezuela	16,53	95	Nijerya	5,56
14	Özbekistan	37,59	55	Macaristan	15,51	96	Mali	5,54
15	Rusya Fed.	36,99	56	Butan	15,49	97	Jamaika	5,33
16	Guatemala	34,5	57	Kuveyt	15,19	98	Irak	5,24
17	Hırvatistan	33,94	58	Bolivya	15,05	99	Cezayir	5,21
18	Japonya	33,88	59	Avusturya	14,86	100	Fildişi Sahili	4,73
19	Polonya	32,96	60	Meksika	14,75	101	Zambiya	4,7
20	Slovenya	31,86	61	Hollanda	14,7	102	Senegal	4,62
21	Gürcistan	31,76	62	Almanya	14,52	103	Mısır	4,59
22	Bosna Hersek	30,76	63	Arjantin	13,17	104	Vietnam	3,88
23	Romanya	30,75	64	Zimbabve	12,97	105	Kongo Cum.	3,79
24	Sırbistan	30,49	65	Hindistan	12,87	106	Kazakistan	3,39
25	Yeni Zelanda	29,63	66	Namibya	12,8	107	Benin	3,31
26	Avustralya	29,18	67	Tayland	12,61	108	Myanmar	3,31
27	Yunanistan	28,17	68	Estonya	12,38	109	Malawi	3,23
28	Slovak Cum.	27,94	69	Uruguay	12,2	110	Sudan	3,05
29	Danimarka	27,8	70	Moldova	12,09	111	Uganda	2,99
30	İran	27,31	71	B. Arap Emir.	12,06	112	Burundi	2,87
31	Lübnan	25,22	72	Finlandiyaiya	12,06	113	Tanzanya	2,45
32	Makedonya	24,95	73	El Salvador	11,81	114	Afganistan	2,4
33	Morityus	24,34	74	Angola	11,48	115	Gine	2,18
34	Çek Cum.	24,2	75	G. Afrika	10,95	116	Kamerun	1,95
35	Kanada	23,91	76	Batı Şeria ve Gazze	10,78	117	Madagaskar	1,9
36	Belize	23,37	77	Malezya	10,76	118	Nijer	1,48
37	Honduras	23,29	78	Azerbaycan	10,72	119	Belarus	1,2
38	Panama	22,96	79	Pakistan	9,66	120	Çad	0,98
39	Kosta Rika	22,32	80	Singapur	9,39	121	Dem. Kongo Cum.	0,78
40	Arnavutluk	21,95	81	Suudi Arab.	8,8	122	Ukrayna	0,76
41	Ermenistan	21,68	82	Filipinler	8,68			

EK 19: Bank şube sayısı gösterge bazında ülkelerin durumu - 2017

Sıra	Ülke	Banka Şube Sayısı	Sıra	Ülke	Banka Şube Sayısı	Sıra	Ülke	Banka Şube Sayısı
1	Lüksemburg	71,12	37	Arnavutluk	20,72	73	Bangladeş	8,82
2	Moğolistan	69,92	38	Danimarka	20,71	74	Moritanya	8,64
3	İspanya	58,57	39	Kosta Rika	20,53	75	Suudi Arabistan	8,50
4	Bulgaria	51,01	40	Brezilya	19,51	76	Gana	8,42
5	İtalya	44,61	41	Honduras	19,44	77	Botsvana	8,37
6	Karadağ	43,63	42	Moritus	18,60	78	Singapur	8,22
7	İsviçre	40,83	43	İsrail	17,89	79	Kırgızistan	8,18
8	Bolivya	40,69	44	Türkiye	17,32	80	Peru	7,61
9	Portekiz	39,08	45	Endonezya	16,75	81	Kamboçya	7,52
10	Özbekistan	38,52	46	Kosovo	16,74	82	Ruanda	6,18
11	Fransa	36,01	47	Letonya	16,47	83	Senegal	5,76
12	Belçika	34,79	48	İsveç	16,17	84	Norveç	5,50
13	Japonya	34,00	49	Kore Cum.	15,41	85	Cezayir	5,25
14	Gürcistan	33,23	50	Kolombiya	15,37	86	Kenya	5,21
15	Guatemala	32,51	51	El Salvador	14,82	87	Fildişi Sahili	5,19
16	Hırvatistan	32,25	52	Şili	14,80	88	Mali	5,16
17	Malta	32,14	53	Meksika	14,68	89	Mısır	4,88
18	Bosna Hersek	30,47	54	Macaristan	14,64	90	Myanmar	4,70
19	Avustralya	29,63	55	Kuveyt	14,59	91	Zambiya	4,63
20	Slovenya	29,46	56	Hindistan	14,51	92	Nijerya	4,44
21	Polonya	29,31	57	Arjantin	13,54	93	Kongo Cum.	4,04
22	Rusya	29,23	58	Batı Şeria ve Gazze	13,01	94	Irak	3,97
23	İran.	28,59	59	Almanya	12,95	95	Vietnam	3,45
24	Sırbistan	27,92	60	Nepal	12,14	96	Benin	3,37
25	Yeni Zelanda	27,28	61	Avusturya	12,06	97	Kazakistan	2,81
26	Moldova	26,94	62	Hollanda	11,92	98	Gine	2,76
27	Slovakya	26,91	63	Tayland	11,86	99	Uganda	2,67
28	Romania	26,68	64	Nikaragua	11,16	100	Madagaskar	2,32
29	Makedonya	25,65	65	Uruguay	10,98	101	Afganistan	2,04
30	Ermenistan	23,14	66	Namibya	10,48	102	Kamerun	1,90
31	Yunanistan	22,86	67	Güney Afrika	10,40	103	Nijer	1,55
32	Lübnan	22,28	68	Malezya	10,23	104	Finlandiya	1,43
33	Panama	22,22	69	Pakistan	10,18	105	Çad	1,00
34	Çek Cum.	21,28	70	Estonya	10,06	106	Belarus	0,78
35	Kanada	20,75	71	Ekvator	9,16	107	Ukranya	0,45
36	İrlanda	20,75	72	Filipinler	8,99			

EK 20: ATM sayısı gösterge bazında ülkelerin durumu - 2014

Sıra	Ülke	ATM Sayısı	Sıra	Ülke	ATM Sayısı	Sıra	Ülke	ATM Sayısı
1	G. Kore Cum.	283,03	42	Macaristan	57,88	83	Vietnam	22,96
2	Kanada	221,13	43	Ermenistan	56,73	84	Butan	22,16
3	Rusya Fed.	185,16	44	Malta	56,54	85	Batı Şeria ve Gazze	21,51
4	Portekiz	176,81	45	İran	56,51	86	Angola	20,49
5	Avustralya	160,14	46	Şili	56,36	87	Hindistan	17,8
6	Japonya	127,45	47	Kuveyt	56,09	88	Sri Lanka	16,87
7	İsrail	123,07	48	Makedonya	55,77	89	Nijerya	16,05
8	Almanya	123,06	49	Peru	54,96	90	Mısır	12,14
9	Avusturya	119,09	50	Belarus	54,61	91	Nikaragua	11,37
10	İspanya	118,62	51	Danimarka	54,01	92	Kamboçya	10,88
11	Hırvatistan	117,16	52	Namibya	53,64	93	Zambiya	10,18
12	Brezilya	114,79	53	Hollanda	53,49	94	Kenya	10,06
13	Tayland	111,31	54	Malezya	52,17	95	Nepal	8,82
14	Fransa	108,03	55	Uruguay	51,93	96	Özbekistan	8,51
15	Lüksemburg	105,26	56	Çek Cum.	49,56	97	Gana	8,18
16	İsviçre	97,61	57	Endonezya	49,48	98	Moritanya	7,8
17	Slovenya	96,08	58	Meksika	48,47	99	Pakistan	7,55
18	Ukrayna	94,46	59	Norveç	48,31	100	Cezayir	7,49
19	Belçika	93,65	60	Moritus	45,02	101	Kongo Cum.	6,85
20	İtalya	92,39	61	Sırbistan	44,19	102	Fildişi Sahili	6,75
21	Bulgaristan	90,89	62	Venezuela	43,99	103	Tanzanya	5,67
22	İrlanda	84,72	63	Bosna Hersek	43,26	104	Bangladeş	5,65
23	Kosta Rika	79,61	64	Belize	40,8	105	Ruanda	5,55
24	Estonya	76,63	65	İsveç	40,18	106	Zimbabve	5,3
25	Türkiye	76,06	66	Kolombiya	40,08	107	Senegal	4,96
26	Kazakistan	72,08	67	Lübnan	37,61	108	Malawi	4,92
27	Karadağ	71,16	68	Kosova	37,03	109	Uganda	4,36
28	Yeni Zelanda	70,89	69	Moldova	36,13	110	Benin	4,33
29	Suudi Arab.	70,58	70	Finlandiyaiya	35,82	111	Mali	4,23
30	Gürcistan	69,62	71	Azerbaycan	35,08	112	Sudan	4,17
31	G. Afrika	66,25	72	Bolivya	34,79	113	Kamerun	3,53
32	Romanya	65,15	73	Arnavutluk	34,57	114	Madagaskar	2,05
33	Polonya	63,46	74	Guatemala	33,83	115	Myanmar	1,64
34	Letonya	62,69	75	El Salvador	33,79	116	Gine	1,62
35	B. Arap Emir.	61,91	76	Jamaika	31,4	117	Irak	1,6
36	Panama	61,36	77	Botsvana	27,37	118	Burundi	1,35
37	Singapur	59,46	78	Kırgızistan	24,8	119	Nijer	1,28
38	Yunanistan	59,43	79	Honduras	24,72	120	Dem. Kongo Cum.	1,09
39	Arjantin	58,84	80	Tunus	24,71	121	Çad	0,92
40	Slovak Cum.	58,82	81	Ekvador	23,71	122	Afganistan	0,78
41	Mogolistan	58,58	82	Filipinler	23,36			

EK 21: ATM sayısı gösterge bazında ülkelerin durumu – 2017

Sıra	Ülke	ATM Sayısı	Sıra	Ülke	ATM Sayısı	Sıra	Ülke	ATM Sayısı
1	Kore Cum.	272,04	37	Romania	66,84	73	İsveç	32,00
2	Kanada	228,45	38	Kuveyt	65,98	74	Arnavutluk	31,71
3	Portekiz	167,99	39	Yeni Zelanda	65,84	75	Filipinler	28,14
4	Avusturya	165,04	40	Kosta Rika	64,25	76	Vietnam	24,59
5	Rusya	164,04	41	Ermenistan	63,74	77	Özbekistan	24,33
6	Avustralya	160,32	42	Singapur	63,10	78	Batı Şeria ve Gazze	23,88
7	Hırvatistan	140,01	43	Letonya	61,96	79	Honduras	23,72
8	Japonya	127,66	44	Yunanistan	61,56	80	Hindistan	21,98
9	İsrail	121,38	45	Macaristan	60,93	81	Mısır	17,71
10	Almanya	118,73	46	Slovakya	60,67	82	Nikaragua	17,57
11	Tayland	117,04	47	Makedonya	59,42	83	Kamboçya	16,72
12	Lüksemburg	115,48	48	Belarus	55,67	84	Nijerya	16,33
13	İspanya	111,80	49	Çek Cum.	55,64	85	Zambiya	11,59
14	Brezilya	107,87	50	Meksika	55,62	86	Gana	11,29
15	Peru	107,50	51	Endonezya	55,14	87	Nepal	10,97
16	Fransa	102,27	52	Malta	54,81	88	Moritanya	10,24
17	İsviçre	97,93	53	Bosna Hersek	53,89	89	Pakistan	10,00
18	Ukranya	97,83	54	Arjantin	53,12	90	Kongo Cum.	9,50
19	Bulgaria	95,36	55	Şili	51,60	91	Kenya	9,43
20	Slovenya	93,61	56	Danimarka	50,10	92	Cezayir	9,13
21	Moğolistan	93,11	57	Malezya	47,55	93	Bangladeş	8,36
22	İtalya	92,38	58	Sırbistan	45,43	94	Fildişi Sahili	7,10
23	İrlanda	89,58	59	Hollanda	44,59	95	Senegal	5,70
24	Belçika	87,39	60	Moritus	43,49	96	Ruanda	5,66
25	Uruguay	84,92	61	Kolombiya	42,02	97	Benin	4,89
26	Karadağ	80,98	62	Bolivya	39,66	98	Mali	4,88
27	Türkiye	77,83	63	Lübnan	38,03	99	Myanmar	4,38
28	İran.	77,52	64	El Salvador	37,24	100	Kamerun	4,37
29	Gürcistan	76,03	65	Moldova	36,78	101	Uganda	4,20
30	Kazakistan	74,59	66	Norveç	36,37	102	Madagaskar	2,80
31	Suudi Arabistan	74,11	67	Guatemala	36,05	103	Irak	2,66
32	Polonya	71,87	68	Kosovo	36,01	104	Gine	2,45
33	Panama	70,48	69	Botsvana	35,42	105	Nijer	1,73
34	Namibya	70,43	70	Kırgızistan	33,61	106	Çad	1,53
35	Estonya	67,77	71	Ekvator	33,19	107	Afganistan	1,21
36	Güney Afrika	67,75	72	Finlandiya	32,47			

EK 22: Evde cep/internete erişim (%+15) gösterge bazında ülkelerin durumu - 2014

Sıra	Ülke	Evde Cep/İnternete Erişim (%+15)	Sıra	Ülke	Evde Cep/İnternete Erişim (%+15)	Sıra	Ülke	Evde Cep/İnternete Erişim (%+15)
1	Suudi Arab.	100	42	Jamaika	95,57	83	Kamboçya	88,86
2	Kuveyt	99,77	43	Uruguay	95,33	84	Belarus	88,42
3	B. Arap Emir.	99,59	44	Japonya	95,29	85	Filipinler	88,23
4	Danimarka	99,22	45	Slovak Cum.	95,13	86	Hırvatistan	88,06
5	İspanya	99,21	46	Fransa	95,09	87	Venezuela	87,66
6	Finlandiyaiya	99,21	47	Kırgızistan	95	88	El Salvador	87,18
7	Norveç	99,04	48	Şili	94,87	89	Güney Afrika	86,85
8	Irak	98,71	49	Çek Cum.	94,84	90	Moldova	85,18
9	İtalya	98,7	50	Tunus	94,71	91	Nikaragua	85,09
10	Lüksemburg	98,66	51	Mısır	94,69	92	Senegal	83,88
11	İsveç	98,23	52	Kanada	94,64	93	Sudan	82,14
12	Arnavutluk	98,19	53	Kazakistan	93,55	94	Belize	81,87
13	Azerbaycan	98,17	54	Panama	93,52	95	Kenya	81,1
14	Malezya	97,8	55	İran	92,91	96	Gana	81,1
15	Yeni Zelanda	97,76	56	Portekiz	92,9	97	Pakistan	80,74
16	Karadağ	97,64	57	Vietnam	92,89	98	Zimbabve	78,56
17	Moğolistan	97,64	58	Bangladeş	92,87	99	Zambiya	78,55
18	İrlanda	97,64	59	Batı Şeria ve Gazze	92,76	100	Peru	77,46
19	Ermenistan	97,61	60	Kosta Rika	92,64	101	Butan	77,09
20	Kosova	97,59	61	Macaristan	92,43	102	Endonezya	74,87
21	Özbekistan	97,55	62	Sırbistan	92,39	103	Botsvana	73,76
22	Cezayir	97,5	63	Gürcistan	92,24	104	Benin	68,4
23	İsrail	97,48	64	Almanya	92,13	105	Kamerun	68,28
24	Singapur	97,28	65	Brezilya	92,05	106	Meksika	67,29
25	Tayland	97,09	66	Bulgaristan	92	107	Kongo Cum.	66,79
26	Malta	97,04	67	Bolivya	91,84	108	Çad	66,27
27	Belçika	96,99	68	Yunanistan	91,73	109	Ruanda	63,74
28	Hollanda	96,9	69	Sri Lanka	91,72	110	Mali	62,1
29	G. Kore Cum.	96,58	70	Morityus	91,43	111	Gine	62,02
30	Makedonya	96,15	71	Romanya	91,17	112	Angola	60,15
31	Letonya	96,11	72	Namibya	91,09	113	Tanzanya	59,81
32	Slovenya	96,09	73	Hindistan	91,05	114	Uganda	58,15
33	Lübnan	96,06	74	Afganistan	91,02	115	Dem. Kongo Cum.	57
34	Polonya	96,01	75	Bosna Hersek	90,53	116	Myanmar	56,06
35	Rusya Fed.	95,99	76	Guatemala	90,29	117	Malawi	50,29
36	Avustralya	95,89	77	Fildişi Sahili	90,22	118	Nijer	49,66
37	Estonya	95,87	78	Honduras	90,14	119	Madagaskar	39,58
38	Avusturya	95,78	79	Ukrayna	89,7	120	Burundi	36,28
39	Türkiye	95,75	80	Arjantin	89,24	121	Nijerya	26,42
40	İsviçre	95,65	81	Nepal	89,03	122	Moritanya	24,38
41	Kolombiya	95,63	82	Ekvador	88,9			

EK 23: Finansal okuryazarlık gösterge bazında ülkelerin durumu - 2014

Sıra	Ülke	Finansal Okuryazarlık	Sıra	Ülke	Finansal Okuryazarlık	Sıra	Ülke	Finansal Okuryazarlık
1	İsveç	0,7	42	Kenya	0,5	83	Meksika	0,43
2	Danimarka	0,7	43	Kamerun	0,5	84	Arjantin	0,43
3	Norveç	0,7	44	Tanzanya	0,5	85	Burundi	0,43
4	Kanada	0,68	45	Şili	0,5	86	Suudi Arab.	0,43
5	İsrail	0,68	46	Moğolistan	0,5	87	Irak	0,42
6	Hollanda	0,67	47	Ukrayna	0,5	88	Moldova	0,42
7	Almanya	0,66	48	Cezayir	0,5	89	Bosna Hersek	0,42
8	Avustralya	0,65	49	Fildişi Sahili	0,5	90	Venezuela	0,42
9	Yeni Zelanda	0,65	50	Mali	0,49	91	Nijerya	0,41
10	Finlandiyaiya	0,64	51	Malawi	0,49	92	Filipinler	0,41
11	İsviçre	0,62	52	Madagaskar	0,49	93	Türkiye	0,41
12	Singapur	0,62	53	Benin	0,48	94	Tayland	0,41
13	Çek Cum.	0,61	54	Rusya Fed.	0,48	95	Peru	0,41
14	Estonya	0,6	55	Kazakistan	0,48	96	Guatemala	0,41
15	Macaristan	0,6	56	Zimbabve	0,47	97	Mısır	0,41
16	İrlanda	0,6	57	B. Arap Emir.	0,47	98	Batı Şeria ve Gazze	0,4
17	Belçika	0,59	58	İtalya	0,47	99	Hindistan	0,4
18	Avusturya	0,59	59	Brezilya	0,47	100	Honduras	0,4
19	Botsvana	0,58	60	Sırbistan	0,47	101	Panama	0,4
20	Butan	0,58	61	Moritanya	0,47	102	Bolivya	0,4
21	Fransa	0,58	62	Uganda	0,47	103	Vietnam	0,39
22	Lüksemburg	0,57	63	Sri Lanka	0,46	104	Makedonya	0,39
23	Myanmar	0,57	64	Malezya	0,46	105	Portekiz	0,39
24	İspanya	0,56	65	Kosta Rika	0,46	106	Namibya	0,39
25	Senegal	0,56	66	Azerbaycan	0,46	107	Özbekistan	0,38
26	Slovak Cum.	0,55	67	Belarus	0,46	108	Pakistan	0,38
27	Letonya	0,55	68	Dem. Kongo Cum.	0,45	109	Bangladeş	0,37
28	Karadağ	0,54	69	Nijer	0,45	110	El Salvador	0,37
29	Tunus	0,53	70	Çad	0,45	111	İran	0,37
30	Yunanistan	0,53	71	Ekvador	0,45	112	Kosova	0,37
31	Hrvatistan	0,53	72	Gine	0,45	113	Kırgızistan	0,37
32	G. Afrika	0,53	73	Kolombiya	0,45	114	Nikaragua	0,36
33	Malta	0,52	74	Gana	0,45	115	Kamboçya	0,36
34	Uruguay	0,52	75	Bulgaristan	0,45	116	Ermenistan	0,35
35	Slovenya	0,52	76	Kongo Cum.	0,44	117	Nepal	0,34
36	Kuveyt	0,52	77	Ruanda	0,44	118	Angola	0,34
37	Lübnan	0,52	78	Endonezya	0,44	119	Romanya	0,33
38	Japonya	0,52	79	G. Kore Cum.	0,44	120	Sudan	0,33
39	Polonya	0,52	80	Jamaika	0,44	121	Arnavutluk	0,31
40	Zambiya	0,52	81	Belize	0,44	122	Afganistan	0,3
41	Morityus	0,52	82	Gürcistan	0,44			

EK 24: Finansal davranış gösterge bazında ülkelerin durumu - 2014

Sıra	Ülke	Finansal Davranış	Sıra	Ülke	Finansal Davranış	Sıra	Ülke	Finansal Davranış
1	Japonya	70,54	42	Belarus	24,28	83	Mali	15,58
2	Norveç	67,14	43	Ruanda	23,76	84	Romanya	15,52
3	İsviçre	66	44	Lübnan	23,26	85	Guatemala	15,2
4	İsveç	61,74	45	Burundi	23,21	86	Nikaragua	14,92
5	Singapur	57,9	46	Senegal	22,98	87	El Salvador	14,86
6	Lüksemburg	56,1	47	Nijer	22,78	88	Azerbaycan	14,69
7	Danimarka	55,86	48	Venezuela	22,7	89	Kırgızistan	14,66
8	Almanya	55,77	49	Tayland	22,52	90	Kosova	14,38
9	Hollanda	55,57	50	G. Afrika	22,46	91	Letonya	14,15
10	Yeni Zelanda	54,92	51	Gana	22,43	92	Sırbistan	14,1
11	Avusturya	54,62	52	Panama	22,14	93	Ekvador	13,89
12	Finlandiyaiya	54,05	53	Uganda	21,81	94	Peru	13,68
13	Malta	54,01	54	Çad	21,72	95	Arnavutluk	13,26
14	Avustralya	52,25	55	Pakistan	21,68	96	Sudan	13,13
15	Fransa	48,47	56	Malawi	21,39	97	Vietnam	12,25
16	Kanada	47,25	57	Ukrayna	20,9	98	Arjantin	12,22
17	İrlanda	46,19	58	Yunanistan	20,39	99	Kolombiya	12,21
18	Belçika	44,23	59	Rusya Fed.	20,3	100	Sri Lanka	11,93
19	İsrail	43,74	60	Macaristan	20,19	101	Namibya	11,93
20	Çek Cum.	42,75	61	B. Arap Emir.	20,17	102	Angola	11,34
21	G. Kore Cum.	40,53	62	Botsvana	19,81	103	İran	11,22
22	Slovak Cum.	39,4	63	Kenya	19,31	104	Moğolistan	11,15
23	Slovenya	37,19	64	Endonezya	19,19	105	Karadağ	10,95
24	İspanya	35,66	65	Meksika	18,61	106	Şili	10,37
25	İtalya	34,16	66	Belize	18,56	107	Moldova	10,14
26	Malezya	31,44	67	Nepal	18,31	108	Türkiye	10,13
27	Cezayir	30,49	68	Gine	18,25	109	Kazakistan	9,86
28	Polonya	28,37	69	Uruguay	18,24	110	Zimbabve	9,74
29	Butan	28,35	70	Kamboçya	17,69	111	Honduras	9,49
30	Estonya	28,33	71	Tunus	17,58	112	Afganistan	9,24
31	Kongo Cum.	27	72	Zambiya	17,49	113	Brezilya	8,7
32	Benin	26,05	73	Bulgaristan	17,4	114	Özbekistan	8,28
33	Nijerya	26,01	74	Dem. Kongo Cum.	17,24	115	Suudi Arab.	7,87
34	Kamerun	25,93	75	Filipinler	17,07	116	Madagaskar	7,77
35	Portekiz	25,91	76	Tanzanya	16,92	117	Bangladeş	7,48
36	Hırvatistan	25,33	77	Kosta Rika	16,68	118	Mısır	7,46
37	Jamaika	24,94	78	Kuveyt	16,16	119	Batı Şeria ve Gazze	7,01
38	Fildişi Sahili	24,85	79	Moritanya	15,97	120	Irak	3,94
39	Morityus	24,81	80	Bosna Hersek	15,81	121	Ermenistan	3,79
40	Hindistan	24,36	81	Myanmar	15,8	122	Gürcistan	2,86
41	Bolivya	24,29	82	Makedonya	15,6			

EK 25: Finansal davranış gösterge bazında ülkelerin durumu - 2017

Sıra	Ülke	Tasarruf (%+15)	Sıra	Ülke	Tasarruf (%+15)	Sıra	Ülke	Tasarruf (%+15)
1	Singapur	87,52	37	Güney Afrika	31,07	73	Rusya	18,44
2	Japonya	85,83	38	Fildişi Sahili	30,53	74	Filipinler	18,40
3	İsveç	76,85	39	Nijerya	29,92	75	Botsvana	17,78
4	Hollanda	72,33	40	Moldova	29,08	76	Honduras	17,65
5	Belçika	69,01	41	Belarus	29,04	77	Sırbistan	17,33
6	Avustralya	65,82	42	Moritanya	28,69	78	Ukranya	17,12
7	Malta	65,71	43	Bulgaria	28,12	79	El Salvador	17,04
8	Danimarka	64,45	44	Guatemala	27,52	80	Kamboçya	16,28
9	Norveç	63,79	45	Panama	27,31	81	Kolombiya	15,79
10	Polonya	63,22	46	Cezayir	27,13	82	Nepal	14,95
11	Fransa	63,01	47	Şili	26,45	83	Uganda	14,42
12	Finlandiya	62,80	48	Hırvatistan	26,25	84	Brezilya	14,27
13	İsviçre	61,60	49	Letonya	26,16	85	Gine	13,85
14	Çek Cum.	61,40	50	Yunanistan	26,08	86	Vietnam	13,83
15	Yeni Zelanda	59,94	51	Kongo Cum.	26,01	87	Bosna Hersek	13,23
16	Lüksemburg	58,24	52	Kenya	25,97	88	Kosovo	13,14
17	Kanada	58,05	53	Uruguay	25,86	89	Mısır	12,59
18	Avusturya	55,59	54	Arnavutluk	24,63	90	Mali	12,52
19	İrlanda	53,26	55	Kamerun	24,14	91	Zambiya	11,86
20	Slovakya	52,13	56	Ekvator	23,96	92	Karadağ	11,74
21	Portekiz	51,84	57	İran.	23,01	93	Nijer	11,69
22	Kore Cum.	50,46	58	Bolivya	22,99	94	Kazakistan	11,69
23	Slovenya	50,10	59	Hindistan	22,90	95	Senegal	11,16
24	İtalya	48,43	60	Kosta Rika	22,75	96	Madagaskar	11,10
25	Moritus	47,77	61	Romania	22,18	97	Irak	9,54
26	Malezya	45,56	62	Benin	21,98	98	Bangladeş	9,28
27	Almanya	45,51	63	Suudi Arabistan	21,44	99	Moğolistan	8,89
28	İspanya	44,74	64	Tayland	20,14	100	Batı Şeria ve Gazze	8,56
29	Macaristan	44,04	65	Makedonya	19,99	101	Ermenistan	8,42
30	Pakistan	43,21	66	Peru	19,84	102	Ruanda	8,14
31	İsrail	43,19	67	Meksika	19,60	103	Özbekistan	7,23
32	Estonya	42,66	68	Türkiye	19,35	104	Gürcistan	5,48
33	Kuveyt	36,70	69	Endonezya	19,04	105	Afganistan	4,82
34	Namibya	34,27	70	Nikaragua	19,02	106	Myanmar	3,59
35	Gana	32,37	71	Arjantin	18,65	107	Kırgızistan	2,58
36	Lübnan	31,19	72	Çad	18,54			

EK 26: Piyasa Davranışı ve Tüketicini Korunması Açıklama Gereklilikleri Veri Seti - 2014

Ülkeler	Sade bir dil gereklilikler	Yerel dil gereklilikleri	Öngörülen standartlaştırılmış açıklama formatı	Rüçhan hakları ve süreçleri	Bir kredi için ödenmesi gerekten toplam ücret
Arnavutluk (2013)	Var	Var	..	..	Var
Cezayir (2013)	Var	Var	..	Var	Var
Arjantin (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Ermenistan (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Avustralya (2013)	Var	..	Var	Var	Var
Avusturya (2013)	..	..	Var	Var	Var
Azerbaycan (2013)	..	Var	Var	Var	Var
Bangladeş (2013)	Var	Var	..	..	Var
Belarus (2013)	..	Var	..	..	..
Belçika (2013)	Var	Var	Var	..	Var
Benin (2013)	..	..	..	..	..
Bolivya (2013)	Var	Var	Var	..	Var
Bosna Hersek (2013)	Var	Var	..	Var	Var
Botsvana (2013)	Var	..	Var	..	Var
Brezilya (2013)	Var	Var	..	..	Var
Bulgaristan (2013)	Var	Var	..	Var	Var
Burkina Faso (2013)	..	..	..	..	..
Burundi (2013)	..	..	..	..	Var
Cabo Verde (2013)	..	Var	..	..	Var
Kanada (2013)	Var	..	Var	Var	Var
Şili (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Çin (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Kolombiya (2013)	Var	Var	..	Var	Var
Kongo, Dem. Rep. (2013)	Var	..	Var	..	Var
Kosta Rika (2013)	Var	Var	Var	Var	..
Fildişi Sahilleri (2013)	..	..	..	..	..
Hırvatistan (2013)	..	Var	Var	Var	Var
Çek Cumhuriyeti (2013)	Var	..	Var	Var	Var
Danimarka (2013)	Var	..	Var	Var	Var
Dominik Cumhuriyeti (2013)	Var	Var	..	Var	Var
Ekvador (2013)	Var	Var	Var	..	Var
El Salvador (2013)	Var	Var	..	Var	Var
Estonya (2013)	..	..	..	..	Var
Finlandiya (2013)	Var	Var	..	Var	Var
Fransa (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Gürcistan (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Almanya (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Yunanistan (2013)	Var	..	..	Var	Var
Guatemala (2013)	..	..	..	..	..
Gine-Bissau (2013)	..	..	..	..	..
Honduras (2013)	Var	..	Var	..	Var
Hong Kong SAR, Çin (2013)	Var	Var	Var	..	Var
Macaristan (2013)	Var	Var	Var	..	Var
İzlanda (2013)	..	..	..	..	Var
Endonezya (2013)	Var	Var	..	..	Var
İran (2013)	..	..	..	..	Var
İrlanda (2013)	Var	..	Var	Var	Var
İsrail (2013)	Var	Var	Var	..	Var
İtalya (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Japonya (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Kazakistan (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Kenya (2013)	Var	..	Var	Var	Var
Kore Cumhuriyeti (2013)	Var	..	Var	..	Var
Kırgızistan (2013)	Var	..	..	..	..
Letonya (2013)	..	..	..	..	..
Lübnan (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Litvanya (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Lüksemburg (2013)	Var	..	Var	Var	Var

Makedonya (2013)	Var	..	..	Var	Var
Malavi (2013)	..	Var	..	Var	Var
Malezya (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Mali (2013)	..	..	..	..	..
Morityus (2013)	..	..	..	..	..
Meksika (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Moldova (2013)	Var	..	..	Var	Var
Moğolistan (2013)	..	..	..	Var	Var
Fas (2013)	Var	Var	..	Var	Var
Namibya (2013)	Var	Var	Var	Var	..
Nepal (2013)	Var	Var	Var	..	Var
Hollanda (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Nikaragua (2013)	Var	Var	..	..	Var
Nijer (2013)	..	..	..	..	..
Nijerya (2013)	..	..	..	..	Var
Norveç (2013)	..	Var	..	..	Var
Umman (2013)	Var	Var	..	..	Var
Pakistan (2013)	..	..	..	..	..
Panama (2013)	Var	Var	..	..	Var
Paraguay (2013)	Var	Var	..	..	Var
Peru (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Filipinler (2013)	Var	..	Var	..	Var
Portekiz (2013)	Var	..	Var	Var	Var
Romanya (2013)	..	..	..	..	..
Rusya Federasyonu (2013)	..	Var	..	..	Var
Suudi Arabistan (2013)	Var	Var	..	Var	Var
Senegal (2013)	..	..	..	..	..
Sırbistan (2013)	Var	..	Var	Var	Var
Slovak Cumhuriyeti (2013)	..	..	..	Var	Var
Slovenya (2013)	..	Var	Var	Var	Var
Güney Afrika (2013)	Var	Var	..	Var	Var
İspanya (2013)	Var	..	..	..	Var
Sri Lanka (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Sudan (2013)	..	..	..	..	Var
Svaziland (2013)	Var	..	Var	Var	Var
İsviçre (2013)	..	..	..	..	Var
Tayvan, Çin (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Tanzanya (2013)	..	..	..	..	..
Tayland (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Togo (2013)	..	..	..	..	..
Türkiye (2013)	Var	..	Var	Var	Var
Uganda (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Ukrayna (2013)	Var	Var	..	..	Var
Birleşik Arap Emirlikleri (2013)	..	Var	..	..	..
Birleşik Krallık (2013)	Var	..	Var	Var	Var
ABD (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Uruguay (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Venezuela, RB (2013)	Var	Var	Var	Var	Var
Zambiya (2013)	VAR	..	VAR	VAR	VAR

Ek 27: Piyasa Davranışı ve Tüketicini Korunması Açıklama Gereklilikleri Veri Seti – 2017

	Sade bir dil gereklilikleri	Yerel dil gereklilikleri	Herhangi bir form gereksinimi	Rüçhan hakları ve süreçleri
Afganistan	.	.	.	.
Bahrain	.	.	.	.
Mısır	.	.	.	.
Gambiya	.	.	.	.
Haiti	.	.	.	.
Samoa	.	.	.	.
Şili	1	1	1	.
Jordan	1	1	1	.
Kazakistan	1	1	1	.
Uruguay	0	0	1	.
Korea	1	.	0	1
Sırbistan	1	.	1	1
Birleşik Krallık	1	.	1	1
Arnavutluk	1	1	.	1
Angola	1	1	1	1
Arjantin	0	1	1	1
Ermenistan	1	1	1	1
Avusturya	1	1	1	1
Azerbaycan	1	1	0	1
Bangladeş	1	1	1	1
Belçika	1	1	1	1
Bolivya	1	1	1	1
Bosna Hersek	1	1	.	1
Bulgaria	1	1	1	1
Caribbean Small States	1	1	0	1
China	1	1	1	1
Kolombiya	1	1	1	1
Kosta Rika	0	1	0	1
Hırvatistan	1	1	1	1
Danimarka	.	1	1	1
Dominik Cum.	1	1	1	1
Estonya	1	1	1	1
Finlandiya	1	1	1	1
Fransa	1	1	1	1
Gürcistan	1	1	1	1
Almanya	1	1	1	1
Yunanistan	1	1	1	1
Honduras	1	1	1	1
Hong Kong	1	1	1	1
Hindistan	1	1	1	1
Endonezya	1	1	1	1
Irak	1	1	1	1
İtalya	1	1	1	1

Japonya	1	1	1	1
Kenya	1	1	1	1
Kuveyt	1	1	1	1
Kırgızistan	1	1	1	1
Lübnan	1	1	1	1
Liberya	1	1	1	1
Lüksemburg	1	1	1	1
Macedonia	1	1	1	1
Malawi	1	1	1	1
Malezya	1	1	1	1
Meksika	1	1	1	1
Moldova	1	1	1	1
Fas	1	1	1	1
Hollanda	1	1	1	1
Nijerya	1	1	1	1
Norveç	0	1	1	1
Oman	1	1	1	1
Pakistan	1	1	1	1
Paraguay	1	1	1	1
Filipinler	1	1	1	1
Portekiz	1	1	1	1
Ruanda	1	1	1	1
Suudi Arabistan	1	1	1	1
İspanya	1	1	1	1
Sudan	1	1	1	1
Tayland	1	1	1	1
Tonga	1	1	1	1
Ukranya	1	1	1	1
Batı Şeria ve Gazze	1	1	1	1
Avustralya	1	0	1	1
Bhutan	0	0	0	1
Botsvana	1	0	1	1
Fiji	1	0	1	1
Macaristan	1	0	1	1
Jamaika	1	0	1	1
Lesotho	0	0	.	1
Malta	1	0	1	1
Moritus	1	0	0	1
Karadağ	1	0	0	1
Yeni Zelanda	1	0	0	1
Peru	1	0	1	1
San Marino	1	0	1	1
Slovakya	1	0	1	1
Güney Afrika	1	0	1	1
Swaziland	1	0	1	1
İsveç	1	0	0	1
Uganda	1	0	1	1
Zimbabve	1	0	0	1
Brezilya	1	1	0	0
Ekvator	1	1	0	0

El Salvador	1	1	1	0
Letonya	1	1	1	0
Lithuania	1	1	1	0
Maldives	1	1	0	0
Myanmar	0	1	0	0
Panama	1	1	1	0
Srilanka	1	1	0	0
Bahamas	0	0	0	0
Burundi	0	0	1	0
Kamboçya	1	0	0	0
Kanada	0	0	0	0
Cayman Islands	0	0	0	0
Djibouti	1	0	0	0
Guatemala	0	0	0	0
Guyana	0	0	0	0
Iran	0	0	0	0
İsrail	0	0	0	0
Madagaskar	0	0	0	0
Moritanya	1	0	.	0
Namibya	0	0	0	0
Polonya	0	0	0	0
Rusya	1	0	1	0
Seyşeller	1	0	0	0
Somali	0	0	0	0
Tajikistan	0	0	0	0
Tunus	1	0	1	0
Türkiye	1	0	1	0
Vietnam	0	0	0	0
Zambiya	0	0	0	0

EK 28: Piyasa Davranışı ve Tüketicini Korunması İtirazların Çözümü Veri Seti - 2014

Ülke	Müşteri şikâyetlerini çözmek üzere usul ve süreçleri uygulamasını gerektiren yasanın varlığı,	Şikâyetlerin çözümlenmesinde zamanasına ilişkin standartların belirlenmesine ilişkin yasanın varlığı	Şikâyetlerin alınabilmesi için erişilebilirlik standartlarını belirleyen ve düzenleyen yasanın varlığı	Müşterilerin şikâyetlerini tatmin edici bir şekilde çözmek için finansal ombudsmanın varlığı,	Müşterilerin şikâyetlerini tatmin edici bir şekilde çözmek için genel ombudsmanın varlığı	Müşterilerin şikâyetlerinin çözümlenmesine ilişkin arabuluculuk hizmetinin varlığı
Arnavutluk (2013)	Var	Yok	Yok	Yok	Var	Yok
Cezayir (2013)	Yok	Var	Var	Yok	Var	Var
Arjantin (2013)	Var	Var	Var	Var	Var	Var
Ermenistan (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Avustralya (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Avusturya (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Azerbaycan (2013)	Var	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Bangladeş (2013)	Var	Yok	Var	Var	Yok	Yok
Belarus (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Belçika (2013)	Var	Var	Yok	Var	Yok	Yok
Benin (2013)	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Bolivya (2013)	Var	Var	Yok	Var	Yok	Yok
Bosna-Hersek (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Botsvana (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Var
Brezilya (2013)	Var	Var	Yok	Yok	Var	Yok
Bulgaristan (2013)	Var	Var	Yok	Yok	Yok	Var
Burkina Faso (2013)	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

Burundi (2013)	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Cabo Verde (2013)	Var	Var	Var	Yok	Yok	Yok
Kanada (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Şili (2013)	Var	Var	Yok	Var	Yok	Var
Çin (2013)	Var	Var	Var	Var	Var	Var
Kolombiya (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Var
Dem. Kongo Cumhuriyeti (2013)	Var	Var	Var	Yok	Yok	Yok
Kosta Rika (2013)	Var	Var	Var	Yok	Yok	Var
Fildişi Sahilleri (2013)	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Hırvatistan (2013)	Var	Var	Yok	Yok	Yok	Var
Çek Cumhuriyeti (2013)	Var	Yok	Yok	Yok	Yok	Var
Danimarka (2013)	Var	Yok	Var	Var	Var	Yok
Dominik Cumhuriyeti (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Ekvador (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
El Salvador (2013)	Var	Var	Var	Var	Var	Yok
Estonya (2013)	Var	Yok	Yok	Yok	Yok	Var
Finlandiya (2013)	Var	Var	Var	Var	Var	Var
Fransa (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Gürcistan (2013)	Var	Yok	Var	Yok	Yok	Yok
Almanya (2013)	Var	Yok	Yok	Var	Yok	Yok
Yunanistan (2013)	Var	Var	Yok	Var	Var	Yok
Guatemala (2013)	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Gine-Bissau (2013)	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok

Honduras (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Hong Kong SAR, Çin (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Var
Macaristan (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Var
İzlanda (2013)	Var	Var	Var	Yok	Yok	Var
Endonezya (2013)	Var	Var	Var	Var	Var	Var
İran (2013)	Yok	Yok	Yok	Var	Yok	Var
İrlanda (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
İsrail (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
İtalya (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Japonya (2013)	Var	Var	Var	Var	Var	Var
Kazakistan (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Kenya (2013)	Var	Var	Var	Yok	Var	Yok
Kore Cumhuriyeti (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Var
Kırgızistan (2013)	Yok	Yok	Yok	Var	Yok	Yok
Letonya (2013)	Var	Var	Yok	Var	Yok	Yok
Lübnan (2013)	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Litvanya (2013)	Var	Var	Yok	Var	Yok	Yok
Lüksemburg (2013)	Var	Yok	Yok	Var	Yok	Yok
Makedonya (2013)	Yok	Yok	Yok	Yok	Var	Var
Malavi (2013)	Var	Yok	Yok	Var	Var	Yok
Malezya (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Var
Mali (2013)	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Morityus (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok

Meksika (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Var
Moldova (2013)	Var	Yok	Yok	Var	Yok	Yok
Moğolistan (2013)	Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok
Fas (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Namibya (2013)	Var	Var	Yok	Yok	Var	Yok
Nepal (2013)	Yok	Yok	Var	Yok	Var	Yok
Hollanda (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Nikaragua (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Var
Nijer (2013)	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Nijerya (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Yokreveç (2013)	Var	Yok	Yok	Var	Yok	Yok
Umman (2013)	Var	Var	Var	Yok	Yok	Yok
Pakistan (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Panama (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Paraguay (2013)	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Peru (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Filipinler (2013)	Var	Var	Yok	Yok	Yok	Var
Portekiz (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Var
Romanya (2013)	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Rusya Federasyonu (2013)	Yok	Yok	Yok	Var	Yok	Yok
Suudi Arabistan (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Senegal (2013)	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Sırbistan (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Var

Slovak Cumhuriyeti (2013)	Var	Var	Yok	Var	Yok	Var
Slovenya (2013)	Var	Var	Yok	Yok	Yok	Var
Güney Afrika (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
İspanya (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Sri Lanka (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Sudan (2013)	Yok	Yok	Yok	Var	Yok	Yok
Svaziland (2013)	Var	Var	Yok	Var	Yok	Yok
İsviçre (2013)	Yok	Yok	Yok	Var	Yok	Yok
Tayvan, Çin (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Tanzanya (2013)	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Tayland (2013)	Var	Var	Var	Yok	Yok	Yok
Togo (2013)	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Türkiye (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Var
Uganda (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Ukrayna (2013)	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Birleşik Arap Emirlikleri (2013)	Yok	Yok	Yok	Var	Yok	Yok
Birleşik Krallık (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
ABD (2013)	Var	Var	Var	Yok	Yok	Yok
Uruguay (2013)	Var	Var	Var	Var	Yok	Yok
Venezuela (2013)	Var	Var	Var	Var	Var	Var
Zambiya (2013)	Var	Yok	Yok	Var	Yok	Yok

EK 29: Piyasa Davranışı ve Tüketicini Korunması İtirazların Çözümü Veri Seti - 2017

Ülkeler	Müşteri şikâyetlerini çözmek üzere usul ve süreçleri uygulamasını gerektiren yasanın varlığı	Şikâyetlerin çözülmesinde zamanaşımına ilişkin standartların belirlenmesine ilişkin yasanın varlığı	Şikâyetlerin alınabilmesi için erişilebilirlik standartlarını belirleyen ve düzenleyen yasanın varlığı	Müşterilerin şikâyetlerini tatmin edici bir şekilde çözmek için finansal ombudsmanın varlığı	Müşterilerin şikâyetlerinin çözülmesine ilişkin arabuluculuk hizmetinin varlığı
Afganistan	0	0	0	1	0
Arnavutluk	1	1	0	1	0
Angola	1	1	1	1	0
Arjantin	1	1	1	1	0
Ermenistan	1	1	1	1	0
Avustralya	1	1	1	1	0
Avusturya	1	1	1	1	0
Azerbaycan	0	0	0	1	0
Bahamas	0	0	0	1	0
Bahrain	0	0	0	1	0
Bangladeş	1	1	1	1	0
Belçika	1	1	0	1	0
Bhutan	0	0	0	1	0
Bolivya	1	1	1	1	0
Bosna Hersek	1	1	1	1	0
Botsvana	1	1	1	1	0

Brezilya	1	1	1	1	0
Bulgaria	1	1	0	1	0
Burundi	0	0	0	1	0
Kamboçya	0	0	0	1	0
Kanada	1	0	1	1	0
Caribbean Small States	1	0	0	1	0
Cayman Islands	0	0	0	1	0
Şili	1	1	1	1	0
China	1	1	1	1	0
Kolombiya	1	1	1	1	0
Kosta Rika	1	1	0	1	0
Hırvatistan	1	1	1	1	0
Danimarka	0	0	0	1	0
Djibouti	1	1	0	1	0
Dominik Cum.	0	1	0	1	0
Ekvator	1	0	1	1	0
Mısır	0	0	0	1	0
El Salvador	1	1	1	1	0
Estonya	1	0	1	1	0
Fiji	1	1	1	1	0

Finlandiya	1	1	1	1	0
Fransa	1	1	0	1	0
Gambiya	0	0	0	1	0
Gürcistan	1	1	1	1	0
Almanya	1	1	1	1	0
Yunanistan	1	1	0	1	0
Guatemala	0	0	0	1	0
Guyana	0	0	0	1	0
Haiti	0	0	0	1	0
Honduras	1	1	0	1	0
Hong Kong	1	1	1	1	0
Macaristan	1	1	1	1	0
Hindistan	1	1	1	1	0
Endonezya	1	1	1	1	0
Iran	1	1	1	1	0
Irak	1	1	1	1	0
İsrail	1	1	1		
İtalya	1	1	1		
Jamaika	1	1	1		
Japonya	1	1	1		
Jordan	1	0	0		
Kazakistan	1	1	1		

Kenya	1	0	0
Kore Cum.	1	1	1
Kuveyt	1	1	1
Kırgızistan	0	0	0
Letonya	1	1	1
Lübnan	1	1	1
Lesotho	0	0	0
Liberya	0	1	1
Lithuania	1	1	1
Lüksemburg	1	1	1
Macedonia	0	0	0
Madagaskar	0	0	0
Malavi	1	1	1
Malezya	1	1	1
Maldivler	0	0	0
Malta	1	1	1
Moritanya	0	0	0
Moritus	1	1	1
Meksika	1	1	1
Moldova	1	1	1
Karadağ	1	1	1
Fas	1	0	0

Myanmar	0	0	0
Namibya	1	0	0
Hollanda	1	1	0
Yeni Zelanda	0	0	0
Nijerya	1	1	1
Norveç	1	1	1
Oman	1	1	1
Pakistan	1	1	1
Panama	1	1	1
Paraguay	0	0	0
Peru	1	1	1
Filipinler	1	1	1
Polonya	1	1	1
Portekiz	1	1	1
Rusya	0	1	1
Ruanda	1	1	1
Samoa	0	0	0
San Marino	0	0	0
Suudi Arabistan	1	1	1
Sırbistan	1	1	1
Seyşeller	1	1	1

Slovakya	1	1	1
Somali	0	0	0
Güney Afrika	1	1	0
İspanya	1	1	1
Sri Lanka	1	0	1
Sudan	1	1	0
Swaziland	1	1	1
İsveç	1	1	1
Tajikistan	1	1	1
Tayland	1	1	1
Tonga	0	0	0
Tunus	1	1	1
Türkiye	1	1	1
Uganda	1	1	1
Ukranya	1	0	0
Birleşik Krallık	1	1	1
Uruguay	1	1	0
Vietnam	0	0	0
Batı Şeria ve Gazze	1	1	1
Zambiya	1	0	0

Zimbabwe

1

1

0

EK 30: İş yapabilme krediye erişim göstergesi metodolojisi⁷⁰

İş Yapabilme (Doing Business/DB) kapsamında krediye erişim; borç alanın ve borç verenin yasal haklarını, bir dizi göstergeyle ve kredi bilgilerinin raporlanarak güvenli işlemlerle ölçülmesini sağlamaktadır.

İlk gösterge seti, krediyi kolaylaştıran bazı özelliklerin geçerli teminat ve iflas kanunlarında var olup olmadığını ölçmektedir. İkinci gösterge seti, kredi büroları veya kredi kayıtları gibi kredi raporlama servis sağlayıcıları aracılığıyla mevcut kredi bilgilerinin kapsamını ve erişilebilirliğini ölçmektedir.

1. Borç alanların ve borç verenlerin yasal hakları:

Borç alanların ve verenlerin yasal hakları kapsamındaki veriler finansal avukatlara verilen bir anket yoluyla toplanmakta ve kanun ve yönetmeliklerin analiz edilmesi ile teminat ve iflas kanunlarına ilişkin kamu kaynaklarından edinilen verilerle doğrulanmaktadır. Anket yanıtları, ankete katılanlarla yapılan çeşitli takip görüşmeleri, üçüncü taraflarla iletişim kurularak ve kamu kaynakları aracılığı ile doğrulanmaktadır. Anket verileri, tüm ekonomilerde telekonferans çağrıları veya yerinde fiziki ziyaretler ile doğrulanmaktadır.

1.1. Yasal hakların gücü endeksi

Yasal hakların gücü endeksi teminat ve iflas kanunlarının borç alanın ve verenin haklarını ne derece koruduğunu ve dolayısıyla kredilendirmeyi kolaylaştırdığını ölçmektedir.

Yasal hakların gücü endeksi, teminat hukukunda yasal haklara ilişkin 10, iflas hukukunda ilişkin 2 yön içermektedir. Kanunların aşağıdaki özelliklerinin her biri için 1 puan verilir:

- Ekonominin, taşınabilir varlıkların teminat haklarının dört işlevsel eşdeğerinin (mülkiyet hakkının geçici devri (fiduciary transfers of title); finansal kiralama (financial leases); alacakların devri (assignments or transfers of receivables) ve mülkiyet hakkını saklı tutarak satış (sales with retention of title.)) oluşturulması, tanıtılması ve uygulanmasına kadar uzanan teminat işlemleri için entegre veya birleşik bir yasal çerçevenin varlığı.

⁷⁰ Dünya Bankası Doing Business internet sitesi. Erişim tarihi: 14 Nisan 2017.
<http://www.doingbusiness.org/Methodology/Getting-Credit>

- Yasanın bir işletmeye spesifik bir teminat tanımını gerekmeksizin, makine veya envanter gibi taşınabilir varlıkların tek bir kategori içinde mülkiyet dışı (bir teminat hakkına (nonpossessory security right) izin vermesi,
- Yasanın bir işletmeye spesifik bir teminat tanımını gerekmeksizin, taşınabilir varlıklarının tamamında mülkiyet dışı (nonpossessory) bir teminat hakkına izin vermesi.
- Bir teminat hakkının gelecekteki ya da edinilmiş varlıklar üzerinden devredilebilmesi ve orijinal varlıkların ürünlerine, gelirlerine ya da değiştirilmelerine otomatik olarak uzanması,
- Teminat sözleşmesinde ve kayıt belgelerinde borç ve yükümlülüklerin genel bir tanımına izin verilmesi, her türlü borç ve yükümlülüğün taraflar arasında teminatlandırılabilmesi ve teminat anlaşmasının varlıkların yüklü olduğu azami miktarı içerebilmesi,
- Anonim şirketlerin ve anonim şirketlerin menkul mallar üzerinde sağladığı teminat hakları için bir teminat sicil veya tescilinin coğrafi olarak birleştirilerek borçlu isimleri ile endekslenmiş bir elektronik veri tabanı ile yürütülmesi,
- Teminat kayıt defteri, bildirim dayalı bir kayıt defterinin olması, (yalnızca bir teminat hakkının mevcut olduğu (altta yatan belgeler değil) ve işlemin yasal bir incelemesi gerçekleştirilmeyen bir kayıt defteridir.). Kayıt defteri ayrıca, teminat haklarına yönelik işlevsel eşdeğerleri kamuya sunar.
- Teminatlı alacaklıların (veya temsilcilerinin) çevrimiçi olarak güvenlik çıkarlarını kaydetmesine, araştırmasına, değiştirmesine veya iptal etmesine imkân tanıyan modern özelliklere sahip olması,
- Bir borçlu iflas prosedürünün dışına çıktığında, teminatlı alacaklıların önce ödenmesi (örneğin, vergiler ve çalışan hakları öncesi),
- Bir iş tasfiye edildiğinde, teminatlı alacaklılar önce ödenmesi,
- Bir borçlu mahkeme tarafından yeniden düzenleme prosedürü denetimine girdiğinde, teminatlı alacaklıların icra usullerine göre otomatik olarak kalması, ancak kanunun otomatik teminattan çıkmak için açık gerekçeler sunarak (örneğin, taşınır mal varlığının tehlikede olduğu durumunda) teminatlı alacaklı haklarını koruması veya bunun için zaman sınırı koyması,
- Yasanın tarafların teminat sözleşmesinde, borç verenin teminat haklarını mahkemeden çıkarabileceğini kabul etmesine izin vermesi; kanunun kamuya açık ve özel ihalelere izin vermesi ve teminatlı alacaklıya borcun ödenmesi için varlık almasına izin vermesi,

Bu kapsamda oluşturulan endeks 0 ile 12 arasında bir değer alacaktır. Alınan değer yükseldikçe teminat ve iflas yasasının krediye erişimi daha çok geliştirici yönde tasarlandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

1.2.Reformlar

Yasal hakların güçlülüğü endeksi teminat işlemleri ve iflasa ilişkin gerçekleştirilen değişikliklere göre her sene değişiklik göstermektedir. Bu kapsamda, verilerin etkilerine bağlı olarak reformlarda gerçekleştirilen belli değişiklikler kategorize edilmekte ve İş Yapabilme sitesinde listelenmektedir. Reformlar iş yapabilmeyi kolaylaştırıcı ve zorlaştırıcı olarak iki şekilde incelenmektedir.

2. Kredi Bilgisi

Kredi bilgisinin raporlanması konusuna ilişkin veri iki aşamada oluşturulmaktadır. Birinci aşamada, banka denetleme otoriteleri ve kamu bilgi kaynaklarına mevcut kredi raporlama hizmetlerinin sağlandığına ilişkin anketler sunulmaktadır. İkinci aşamada kredi raporlama hizmetlerinin varlığı durumunda kredi büroları veya kredi kayıt yapılarına ilişkin daha detaylı anketler sunulmaktadır. Anket verileri, tüm ekonomilerde telekonferans çağrıları veya yerinde fiziki ziyaretler ile doğrulanmaktadır.

2.1.Kredi bilgi derinliği endeksi

Kredi bilgi derinliği endeksi, bir kredi bürosu veya bir kredi sicilinde bulunan kredi bilgilerinin kapsamını ve erişilebilirliğini etkileyen kuralları ve uygulamaları ölçer. Kredi bürosunun veya kredi sicil belgesinin (veya her ikisinin) aşağıdaki sekiz özelliğinden her biri için 1 puan verilir:

- Firmalar ve bireylere dağıtılmış veriler,
- Dağıtılmış pozitif (orijinal kredi tutarı, ödenmemiş kredi miktarı gibi) ve negatif (örneğin geç ödemeler ve iflas miktarı) kredi bilgileri,
- Finansal kurumlardan alınan verilere ek olarak perakendecilerin veya hizmet şirketlerinin dağıtılan verileri,
- En az iki yıl geçmiş verilerin dağıtımı.
- Kişi başına düşen gelirin % 1'in altındaki kredi tutarları verisinin dağıtımı,

- Kanunen, borç alanların ekonomideki en büyük kredi bürosunda veya kayıt defterinde erişme hakkına sahipliği,
- Bankalar ve diğer finansal kuruluşların kredi bilgilerine internetten erişimi (örneğin bir web ara yüzü, bir sistem-sistem bağlantısı veya her ikisi aracılığıyla),
- Büro veya kredi puanının kaydının bankaların ve diğer finansal kurumların borçluların kredi değerliliğini değerlendirmesine yardımcı olması için katma değerli bir hizmet olarak sunulması,

Bu kapsamda oluşturulan endeks 0 ile 8 arasında bir değer alacaktır. Daha yüksek değerler kredi kararlarını kolaylaştırmak için bir kredi bürosu veya bir kredi sicil belgesinden daha fazla kredi bilgisi bulunduğunu göstermektedir. Kredi bürosu veya kayıt defteri çalışmazsa veya yetişkin nüfusun% 5'inden daha azını kapsıyorsa, kredi bilgi derinliği endeksindeki puanı 0 olarak değerlendirilmiştir.

2.2.Kredi bürosu kapsamı

Kredi bürosu kapsamı 1 Ocak 2016 itibarıyla bir kredi bürosunun veri tabanında listelenen kişi ve firmaların sayısını, son beş yıl içinde borçlanma geçmişi hakkında bilgisine ilaveten son beş yıl içinde borçlanma geçmişi olmayan kişi ve firmaların sayısını bildirmektedir.

Kredi bürosu, finansal sistemdeki borçluların (bireylerin veya firmaların) kredi verileri itibari ile veri tabanında muhafaza eden ve alacaklılar arasında kredi bilgilerinin değişimini kolaylaştıran özel bir firma veya kar amacı gütmeyen kuruluş olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda, bankalar ve diğer finansal kurumlar arasında bilgi değişimini doğrudan kolaylaştırmayan kredi araştırma büroları dikkate alınmamaktadır.

2.3.Kredi sicil belgesi

Kredi sicil belgesi, 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren son beş yıl içinde borçlanma geçmişi hakkında ek bilgi ve ayrıca son beş yıl içinde borçlanma geçmişi olmayan kişi ve firmaların sayısı ile birlikte bir kredi sicil belgesinde listelenen kişi ve firmaların sayısını bildirmektedir.

Bir kredi sicil belgesi genellikle merkez bankası veya banka müfettişi olacak şekilde kamu kesimi tarafından yönetilen, borçluların (bireylerin veya firmaların) kredi bilgilerini finansal sistemde toplayan ve bu bilgilerin bankalar arasında değişimi

kolaylaştıran bir veri tabanı olarak tanımlanmaktadır. Herhangi bir kredi sicili çalışmazsa, kapsama değeri% 0'dır.

2.4.Reformlar

Kredi bilgi derinliği endeksi, her yıl bir kredi bürosu veya bir kredi sicilinde bulunan kredi bilgilerinin kapsamı ve erişilebilirliğine ilişkin değişiklikler gerçekleşmektedir. Veriler üzerindeki etkiye bağlı olarak, bazı değişiklikler reform olarak sınıflandırılmakta ve önemli değişikliklerin uygulanmasını onaylamak için raporun 2015/2016 bölümündeki İş Yapma Reformlarının özetlerinde listelenmektedir. Reformlar, iş yapmayı kolaylaştıran ve zorlaştıran değişiklikler olarak ikiye ayrılmaktadır. Kredi bilgisi endeksi bir reformu tanımak için üç kriter kullanmaktadır. Bu kriterler sırasıyla şunlardır:

- Ekonominin kredi bilgi endeksindeki puanı üzerinde herhangi bir etkisi olan yasalar, düzenlemeler ve uygulamalardaki tüm değişiklikler reformlar olarak sınıflandırılmaktadır.
- Bir ekonomideki en büyük kredi bürosunun veya sicil belgesinin kapsama alanını yetişkin nüfusun% 5'ini aşan değişiklikler reformlar olarak sınıflandırılmaktadır.
- Kredi bilgileri endeksi reformlarla ilgili verilere herhangi bir etki yaratmasa da aman aman mevzuat değişiklikleri kabul edilecektir. Bu seçenek genellikle, kredi bürolarının veya kişisel bilgilerin korunmasına ilişkin kanunların uygulanmasına izin veren yasaların getirilmesi gibi olağanüstü büyüklükteki mevzuat değişiklikleri için geçerlidir.

3. Krediye Erişim Göstergesinin Oluşturulması

Sınıra uzaklık puanlaması yukarıda bahsedilen 0 ile 12 arası değer alan yasal hakların gücü endeksi ve 0 ile 8 arası değer alan kredi bilgi derinliği endeksi toplamı ile oluşmaktadır.

EK 31: Krediye erişim gösterge bazında ülkelerin durumu – 2014

Sıra	Ülke	Krediye Erişim	Sıra	Ülke	Krediye Erişim	Sıra	Ülke	Krediye Erişim
1	Yeni Zelanda	95	42	Panama	60	83	Moldova	40
2	Avustralya	90	43	İspanya	60	84	Nikaragua	40
3	Kanada	85	44	İsviçre	60	85	Filipinler	40
4	Gürcistan	85	45	Uruguay	60	86	Sri Lanka	40
5	Honduras	85	46	Botsvana	55	87	B. Arap Emir.	40
6	Karadağ	85	47	Kolombiya	55	88	Özbekistan	40
7	Romanya	85	48	Hırvatistan	55	89	Venezuela	40
8	Kamboçya	80	49	Macaristan	55	90	Bolivya	35
9	Guatemala	80	50	Moğolistan	55	91	Kamerun	35
10	Peru	80	51	Namibya	55	92	Kenya	35
11	Ruanda	80	52	Norveç	55	93	Slovenya	35
12	Kosova	75	53	Rusya Fed.	55	94	Tunus	35
13	Letonya	75	54	İsveç	55	95	Batı Şeria ve Gazze	35
14	Meksika	75	55	Arjantin	50	96	Benin	30
15	Polonya	75	56	Butan	50	97	Çad	30
16	Singapur	75	57	Şili	50	98	Dem. Kongo Cum.	30
17	Ukrayna	75	58	Mısır	50	99	Fildişi Sahili	30
18	Arnavutluk	70	59	El Salvador	50	100	Gine	30
19	Bulgaristan	70	60	Fransa	50	101	Jamaika	30
20	Danimarka	70	61	Yunanistan	50	102	Mali	30
21	Estonya	70	62	Endonezya	50	103	Nepal	30
22	Almanya	70	63	Japonya	50	104	Nijer	30
23	İrlanda	70	64	Kazakistan	50	105	Nijerya	30
24	Kırgızistan	70	65	Hollanda	50	106	Pakistan	30
25	Malezya	70	66	Suudi Arab.	50	107	Senegal	30
26	Ermenistan	65	67	Afganistan	45	108	Uganda	30
27	Finlandiya	65	68	Belçika	45	109	Bangladeş	25
28	Gana	65	69	Brezilya	45	110	Malawi	25
29	Hindistan	65	70	Kosta Rika	45	111	Tanzanya	25
30	İsrail	65	71	Ekvador	45	112	Belize	20
31	G. Kore Cum.	65	72	İran	45	113	Lüksemburg	15
32	Makedonya	65	73	İtalya	45	114	Sudan	15
33	Morityus	65	74	Portekiz	45	115	Cezayir	10
34	Sırbistan	65	75	Tayland	45	116	Burundi	10
35	Slovak Cum.	65	76	Türkiye	45	117	Malta	10
36	G. Afrika	65	77	Zimbabve	45	118	Moritanya	10
37	Vietnam	65	78	Azerbaycan	40	119	Myanmar	10
38	Zambiya	65	79	Belarus	40	120	Angola	5
39	Avusturya	60	80	Kongo Cum.	40	121	Irak	5
40	Bosna Hersek	60	81	Kuveyt	40	122	Madagaskar	5
41	Çek Cum.	60	82	Lübnan	40			

EK 32: Krediye erişim gösterge bazında ülkelerin durumu – 2017

Sıra	Ülke	Krediye Erişim	Sıra	Ülke	Krediye Erişim	Sıra	Ülke	Krediye Erişim
1	Yeni Zelanda	100,00	37	Vietnam	70,00	73	Ekvator	45,00
2	Avustralya	90,00	38	Bosna Hersek	65,00	74	Yunanistan	45,00
3	Kolombiya	90,00	39	Bulgaria	65,00	75	İran.	45,00
4	Meksika	90,00	40	Hindistan	65,00	76	İtalya	45,00
5	Ruanda	90,00	41	İsrail	65,00	77	Nikaragua	45,00
6	Kanada	85,00	42	Kore Cum.	65,00	78	Pakistan	45,00
7	Kosta Rika	85,00	43	Moritus	65,00	79	Portekiz	45,00
8	Gürcistan	85,00	44	Sırbistan	65,00	80	Suudi Arabistan	45,00
9	Guatemala	85,00	45	İsviçre	65,00	81	Türkiye	45,00
10	Letonya	85,00	46	Özbekistan	65,00	82	Belarus	40,00
11	Karadağ	85,00	47	Arnavutluk	60,00	83	Kongo Cum.	40,00
12	Kamboçya	80,00	48	Botsvana	60,00	84	Lübnan	40,00
13	El Salvador	80,00	49	Finlandiya	60,00	85	Hollanda	40,00
14	Honduras	80,00	50	Gana	60,00	86	Filipinler	40,00
15	North Macedonia	80,00	51	Endonezya	60,00	87	Batı Şeria ve Gazze	40,00
16	Romania	80,00	52	Moğolistan	60,00	88	Bolivya	35,00
17	Kosovo	75,00	53	Namibya	60,00	89	Kamerun	35,00
18	Malezya	75,00	54	Nijerya	60,00	90	Kuveyt	35,00
19	Panama	75,00	55	Güney Afrika	60,00	91	Slovenya	35,00
20	Peru	75,00	56	İspanya	60,00	92	Benin	30,00
21	Polonya	75,00	57	İsveç	60,00	93	Çad	30,00
22	Singapur	75,00	58	Uganda	60,00	94	Fildişi Sahili	30,00
23	Ukranya	75,00	59	Uruguay	60,00	95	Gine	30,00
24	Zambiya	75,00	60	Avusturya	55,00	96	Mali	30,00
25	Ermenistan	70,00	61	Şili	55,00	97	Malta	30,00
26	Çek Cum.	70,00	62	Hırvatistan	55,00	98	Nepal	30,00
27	Danimarka	70,00	63	Japonya	55,00	99	Nijer	30,00
28	Estonya	70,00	64	Kazakistan	55,00	100	Senegal	30,00
29	Almanya	70,00	65	Norveç	55,00	101	Bangladeş	25,00
30	Macaristan	70,00	66	Arjantin	50,00	102	Moritanya	25,00
31,00	İrlanda	70	67,00	Mısır	50	103,00	Lüksemburg	15,00
32,00	Kenya	70	68,00	Fransa	50	104,00	Cezayir	10,00
33,00	Kırgızistan	70	69,00	Tayland	50	105,00	Madagaskar	10,00
34,00	Moldova	70	70,00	Afganistan	45	106,00	Myanmar	10,00
35,00	Rusya	70	71,00	Belçika	45	107,00	Irak	0,00
36,00	Slovakya	70	72,00	Brezilya	45			

EK 33: 2014 Yılı Gösterge Korelasyon Tablosu

Covariance Analysis: Ordinary

Date: 04/19/17 Time: 10:20

Sample: 1 123

Included observations: 123

Correlation

	Kredi	Hesap	Dijital Ödeme	Sık Hesap Kullanım	Tasarruf	ATM Sayısı	Banka Şube Sayısı	Evde Cep/İnternete Erişim	Finansal Okuryazarlık	Finansal Davranış	Krediye Erişim
Kredi	1.000.000										
Hesap	0.585724	1.000.000									
Dijital Ödeme	0.573840	0.959272	1.000.000								
Sık Hesap Kullanımı	0.547042	0.854514	0.914840	1.000.000							
Tasarruf	0.554673	0.821543	0.844061	0.902001	1.000.000						
ATM Sayısı	0.445028	0.676088	0.682251	0.626258	0.555698	1.000.000					
Banka Şube Sayısı	0.243385	0.279812	0.258792	0.211413	0.170688	0.274604	1.000.000				
Evde Cep/İnternete Erişim	0.468274	0.564914	0.504902	0.434654	0.365143	0.454771	0.303751	1.000.000			
Finansal Okuryazarlık	0.397252	0.605357	0.677322	0.723266	0.723229	0.334537	0.083974	0.165222	1.000.000		
Finansal Davranış	0.323191	0.659011	0.722382	0.815182	0.879956	0.428155	0.088320	0.223042	0.737495	1.000.000	
Krediye Erişim	0.473366	0.392735	0.392882	0.357675	0.293592	0.412704	0.167107	0.461116	0.201467	0.180729	1.000.000

EK 34: 2017 Yılı Gösterge Korelasyon Tablosu

Correlations

		Hesap	Borçlanma	Tasarruf	ATM_Sayisi	Banka_Subesayisi	Finansal_Davranis	Krediye_Erisim	Ücret_Transfer_Odemeleri	Banka_Kartı_Odemesi	Dijital_Odeme
Hesap	Pearson Correlation	1	,778**	,841**	,653**	,471**	,735**	,290**	,915**	,924**	,974**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000	,000	,002	,000	,000	,000
	N	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107
Borçlanma	Pearson Correlation	,778**	1	,861**	,694**	,416**	,716**	,241*	,863**	,804**	,810**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,000	,000	,000	,012	,000	,000	,000
	N	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107
Tasarruf	Pearson Correlation	,841**	,861**	1	,546**	,318**	,887**	,208*	,883**	,841**	,854**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000	,001	,000	,032	,000	,000	,000
	N	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107
ATM_Sayisi	Pearson Correlation	,653**	,694**	,546**	1	,472**	,425**	,302**	,661**	,644**	,662**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000		,000	,000	,002	,000	,000	,000
	N	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107
Banka_Subesayisi	Pearson Correlation	,471**	,416**	,318**	,472**	1	,272**	,177	,450**	,431**	,460**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,001	,000		,005	,068	,000	,000	,000
	N	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107

Finansal_Davranis	Pearson	,735									
	Correlat	**	,716**	,887**	,425**	,272**	1	,116	,811**	,750**	,757**
	ion										
Krediye_Erisim	Sig. (2-	,000	,000	,000	,000	,005		,233	,000	,000	,000
	tailed)										
	N	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107
Ücret_Transfer_Od	Pearson	,290									
	Correlat	**	,241*	,208*	,302**	,177	,116	1	,222*	,286**	,284**
	ion										
emeleri	Sig. (2-	,002	,012	,032	,002	,068	,233		,021	,003	,003
	tailed)										
	N	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107
Banka_Kartı_Odem	Pearson	,915									
	Correlat	**	,863**	,883**	,661**	,450**	,811**	,222*	1	,957**	,948**
	ion										
esi	Sig. (2-	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,021		,000	,000
	tailed)										
	N	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107
Dijital_Odeme	Pearson	,924									
	Correlat	**	,804**	,841**	,644**	,431**	,750**	,286**	,957**	1	,957**
	ion										
	Sig. (2-	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,003	,000		,000
	tailed)										
	N	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107
	Pearson	,974									
	Correlat	**	,810**	,854**	,662**	,460**	,757**	,284**	,948**	,957**	1
	ion										
	Sig. (2-	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,003	,000	,000	
	tailed)										
	N	107	107	107	107	107	107	107	107	107	107

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

ÖZET

Finansal tabana yayılmadaki ilerlemelerin ekonomik büyümeye olumlu katkısının uluslararası kuruluşlarca daha fazla seslendirilmesi ile birlikte finansal tabana yayılma bugün birçok ülkenin öncelikli politika alanlarından biri haline gelmiştir. Kapsamlı bir finansal tabana yayılma ölçümü, ülkelerin doğru politika ve projeleri geliştirmesi ve uygulaması açısından önem arz etmektedir.

Bu tez ile temel olarak G20 2016 finansal tabana yayılma göstergeleri kapsamında arasında Türkiye'nin de bulunduğu 2014 yılı için 122 ve 2017 yılı için 107 ülke ile temel bileşenler analizi kullanılarak karşılaştırılabilir finansal tabana yayılma endeksi oluşturulmuştur. Oluşturulan endeksler genel itibarla ve Türkiye özelinde karşılaştırılmıştır ve değerlendirilmiştir.

Bu tezde oluşturulan finansal tabana yayılma endeksini diğer endekslerden ayıran temel özellik finansal kalite ve diğer bileşenlere ilişkin daha fazla göstergenin analize dâhil edilmesi ile daha kapsamlı oluşudur.

Gerçekleştirilen finansal tabana yayılma endeks çalışması ile ülkeler finansal tabana yayılma endeks değerlerine göre en yüksek değerden en düşük değere göre sıralanmış ve ülkelerin finansal tabana yayılma endeks seviyeleri göstergeler ışığında incelenmiştir.

Bu çalışmada, genel olarak endeks seviyesi ile gelir düzeyi arasında pozitif bir ilişki bulunmasıyla birlikte, oluşturulan endeks ülkelere finansal tabana yayılmanın artırılması için doğru politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasını teminen, sadece gelir düzeyini değil aynı zamanda diğer bileşenleri de dikkate alan, önemli bir politika aracı olarak hizmet edebilecektir.

2020, 150 sayfa

Anahtar Kelimeler: Finansal Tabana Yayılma, Finansal Tabana Yayılma Endeksi, Temel Bileşenler Analizi, Finansal Erişim

ABSTRACT

Today, financial inclusion has become one of the priority policy areas for many countries as its positive contribution of the financial inclusion to economic growth has been highlighted by international institutions. A comprehensive measurement of financial inclusion is crucial to develop and implement proper policies.

This thesis, based on the G20 2016 financial inclusion indicators, constitutes a comparable financial inclusion index for 122 and 107 countries for the years 2014 and 2017 respectively including Turkey by principal component analysis. Generated indices are compared and evaluated in the both general for all countries and specific for Turkey.

The main feature that distinguishes the financial inclusion index constructed in this thesis from other indices is that it is more comprehensive as it includes more financial inclusion indicators, particularly for financial quality dimension.

In the financial inclusion index study, the countries are ranked according to the financial inclusion index values from the highest to the lowest value and the countries' financial inclusion index values are examined individually in the light of the indicators.

Although this study has revealed a positive relationship between financial inclusion index and income level for the countries analyzed, the financial inclusion index constructed in this study may serve as an important policy tool to develop and implement the right policies to increase financial inclusion level considering not only income level but also other dimensions.

2020, 150 pages

Key words: Financial Inclusion, Financial Inclusion Index, Principal Component Analysis, Financial Access